GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.
Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.
Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.
All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.
If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

Universitetsbiblioteket

BIBLIOTEK · GÖTEBORGS · UNIVERSITETS · BIBLIOTEK

Allmänna Sektionen

Geogr.
Europ.

Rit. at Hjalmar Mörner

Tr. hos Gjöthström & Magnusson.

Dans på Villa Malta i Rom.

Minnen från Södern.

Efter en Resa i Danmark, Tyskland, Schweitz och Italien,

af

KARL AUGUST NICANDER.

A prosperous life, passed at home, has little incident for narrative; it is only poor devils, that are tossed about the world, that are the true heroes of story.

WASHINGTON IRVING.

ANDRA DELEN.

ÖREBRO,

N. M. LINDHS BOKTRYCKERI, 1839.

G.R.B.

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBL.

GÖTEBORGS STADSBIBLIOTEK

Förord.

Nicander lemnade andra delen af sina "Minnen från Södern" *ofulländad. Ungefär hälften var tryckt, då han tycktes hafva förlorat all lust och håg att fortsätta den. Efter hans död har det varit en pligt, så väl emot Förläggaren som allmänheten, att samla de anteckningar, oftast flygtiga och ofulländade, som för detta arbete funnos bland den aflidnes papper. Det hade varit orätt att tillägga något. Således framställa sig nu "Minnena från Södern" visserligen brutna, och ofta saknande lif och färg, såsom blommorna i ett herbarium, men utan alla främmande tillsatser. Mången skulle kanhända önskat, att långt flere af dessa, stundom högst obetydliga uppgifter blifvit uteslutna: men då de bära stämpeln af Nicanders egen, naiva, nästan barnsliga personlighet, hafva de åtminstone för hans vänner, i synnerhet efter hans död, ett värde, som gjort det svårt att icke lemna dem plats. Om de icke uppfylla den lä-*

sares väntan, som fordrar en fullständig bild af Italien, dess natur och folk, dess klassiska forntid och dess närvarande konstbildning, så skall likväl ingen kunna neka, att i dem återspeglas ett poetiskt sinne samt ett varmt och ädelt hjerta.

Stockholm den 8 *Maj* 1839.

G. H. Mellin.

Femte Boken.

Bologna och Florens.

Stolta städer voro fordom båda,
Lika mäktiga af Ljusets makt:
Lärdom såg man i **Bologna** *råda,*
Och i **Florens** *Konstens fulla prakt.*
Än i dag af fädrens forskarsinne
Är **Bologna** *en alfvarlig bild:*
Florens *än, i glansen af sitt minne,*
Rik och präktig, blomstrande och mild.

Bologna.

Den resande, som kommande från Norden, genom *Porta di San Felice*, första gången inträder i Bologna, anar i början icke, att han befinner sig i en stad af 70,000 invånare. Men det visar sig snart, att staden är lika vidlöftig som gedigen. Stora allmänna byggnader, präktiga palatser och ståtliga kyrkor ligga liksom tätt inväfda i hvarandra, och som de nästan alla äro af en mörk färg, gifva de det inre af staden ett dystert och högtidligt utseende. Här, liksom i *Bern*, omgifvas de förnämsta gatorna på båda sidor af betäckta pelargångar, hvilka angenämt skydda vandraren för regn och solbrand, och ofta framställa sköna perspectiver, men tillika göra gatorna trängre, och lätt förvilla främlingen, då han vill finna vägen till något ställe, emedan vid flyktigt påseende den ena gatan ser ut som den andra. Här, liksom i *Milano*, finner man ofta artiga perspectiv-målningar anbragta framför porthvalfven. Jag stannar vid den öppna porten, ser in i en vacker trädgård eller en lång, grönskande allé, men om jag i hastigheten rusar in, att förlusta mig i skuggan, så stöter jag emot en målad vägg. På de gator, som äro utan arcader, njuter man mest af stadens architectoniska egenheter. Moderna hus i en gladare, men trivialare

stil omvexla med stora, mörka och massiva palatser från den Italienska byggnadskonstens gyllene ålder, och någon gång fängslas ögat af en skön, göthisk lemning från medeltiden, som med sina rika prydnader pittoreskt och romantiskt bryter af emot sina classiska grannar.

Flera af de gamla, ståtliga palatserna stå nästan tomma och förfallna: andra innehålla ännu dyrbara konstsamlingar och besökas af främlingar; men de flesta bebos icke mer af sina ägare. Många förnäma, fordom mäktiga och ansedda slägter hafva, efter senare politiska hvälfningar, fallit i armod, eller af missnöje flyttat bort, eller lefva indraget och obemärkt. Såsom det sista offret för makten och kabalen omtalades Grefve *Sampieri*, hvilken i sitt präktiga palats, under Caracciernas plafonder, och omgifven af en furstlig prakt, länge varit alla konstälskande främlingars patron i Bologna, men efter äfventyret med sin fallna Opera: *Pompeo in Egitto*, och, till följd af ovänskap med Cardinal-Legaten, blifvit landsförvist *). Ännu prunkar väl Bologna med flera af sina gamla, lysande namn: det äger ännu sina *Ercolani, Baciocchi, Marescalchi, Pepoli, Bevilacqua;* men icke betyda de nu mera detsamma som fordom, om de äfven någon gång omstrålas af rikedomens glans. Den fordna Bolognesiska samhällsandan, som ända till Franska Revolutionens tider på visst sätt fortlefde i en egen författning, har småningom fördunstat: de fordom sammanverkande enskilda krafterna hafva isolerat sig, och det skulle i sanning blifva svårt att bland den nu lefvande Bolognesiska högre

*) Enligt senare underrättelser har likväl, under Pius VIII:s regering, då Cardinal *Bernetti* utnämdes till Legat i Bologna, Grefve *Sampieri* blifvit återkallad.

adeln finna några motbilder till de stolta och hårdnackade Rådsherrar, hvilka, i trettonde seklet, blott af patriotiskt hat till utländskt herravälde och förtryck, dömde Kejsar Fredrik II:s son, den unge och ridderlige Konung *Enzio*, till evigt fängelse.

Med tanken full af Konung Enzios bragder och olyckor, stannar jag på Bolognas Stora Torg, det så kallade *Jättetorget* (Piazza del Gigante), som på alla sidor är omgifvet af gamla präktiga byggnader. Midt emot den mörka, ofulländade, men högtidliga framsidan af *St. Petronios* kyrka ligger det så kallade *Palazzo del Podestà* eller *Palazzo del Re Enzio*. Palatset är ännu bibehållet sedan början af trettonde århundradet, då det byggdes; men façaden och portikerna äro mycket yngre. I detta slott, säges det, satt Konung Enzio fången. En stor sal visas ännu, der han fick gå omkring och der troligen dessa lysande fester höllos, med hvilka Bologna på en gång mildrade och hånade hans fångenskap. Förut satt han på *Castel Franco*, efter Saviolas uppgift. Förgäfves letade jag i Archivet, der många gamla handlingar funnos, äfven från 1200-talet, efter något document om Enzio. *Bulla Aurea*, undertecknad 1439 af Påfven Eugenius IV och Kejsar Johannes Paleologus, sitter inläst i väggen, inom glas och ram.

I det stora och vördnadsvärda *Palazzo Pubblico*, som intager en annan sida af Jättetorget, finnas gamla fresco-målningar öfver Konung Ludvig den Helige, och en Tafla, föreställande Kejsar Karl V:s kröning, som skedde i Bologna. Den är mycket förfallen, men af god hand. Ornamenterna i samma sal äro antikt vackra; men de äro äldre än *Michel Angelo Buonaroti*, hvilken dock anses såsom återuppväckaren af den classiska Sculpturen.

Mellan dessa båda Seniorer för alla Bolognas Palatser står en hög och rikt utsirad Springbrunn, som väl icke alltid är rik på vatten, men prydes af Neptuns sköna marmorstod, ett verk af den berömde konstnären *Giovanni di Bologna.* Hela Jättetorget, särdeles i grannskapet af denna brunn, är medelpunkten för all Bolognas tillförsel från landet, och hvimlar hvarje morgon af menniskor, som köpa och sälja med sådan ifver, att tiggarskarorna, antingen af blygsel eller undanträngda, måste söka sig andra platser och gator, för att i beqvämlighet drifva sitt yrke. Der uppehålla de sig vanligen *en famille* och anlita i synnerhet främlingar om en almosa, under det fadren, draperad i sin mantel och med en paraply i handen, om det regnar, visar sina trasigt klädda, men ofta englasköna barn, hvilkas blotta åsyn kan beveka det hårdaste hjerta till medlidande och gifmildhet. Ej underligt, att antalet af tiggare i Kyrkostaten vid denna tid var så betydligt; ty de voro under Leo XII:s regering att anse som ett privilegieradt skrå. Den helige fadren, som genom ett Edict tillåtit alla behöfvande eller dem, som trodde sig vara det, att offentligt och enskildt begära almosor, ansåg hvarje förbud eller hinder deremot såsom ett band på den Christna välgörenheten.

Vi tränga oss fram mellan fruktkorgar, bord, fulla med blommor och ätliga vegetabilier, rykande kastanje-kettlar, trädgårdsmästare, kockar, hushållerskor, vetturiner och tiggare, och stanna ett ögonblick på det mindre torg, der det smala, 380 fot höga Tornet *Asinelli* uppreser sig vid sidan af det lutande, men knappast mer än en tredjedel så höga tornet *Garisendi.* Båda tornen benämnas ännu efter sina byggmästare. Det sneda tornet, som af somliga kallas *Carisenda* eller *Garisenda,* men i Bologna vanligast heter *la Tor-*

re mozza, emedan det ser ut, som spetsen vore afhuggen, stod der redan och lutade i *Dantes* tid, och sedan dess äro femhundrade år förflutna. Blotta åsynen inger oro och ängslan; men om någon står under lutningen, med ryggen vänd åt tornet, och ett moln går deröfver i mötande rigtning, så skall han med fasa tycka, att tornet verkligen faller. Denna pinsamma synvilla liknar Dante vid den, som han, under sin vandring genom Afgrunden, erfor, då Jätten *Anteus* böjde sig emot honom *). Ännu i senare tider hafva lärde och olärde tvistat om detta torn. *Venturi* delar den allmänna öfvertygelsen, att tornet blifvit af mästaren byggdt i sin sneda ställning: och om *Bianconis* mening, att grunden gifvit vika och tornet sjunkit, vore antaglig eller sannolik, hur skulle i denna dag någon våga att lefva och bo i den fruktansvärda stenmassans grannskap?

I Bologna lärde jag först, att Italien är den sköna Konstens förlofvade land. Nästan hvarje Kyrka är ett Målnings-Galeri, och man ingår i hvarje Målnings-Galeri nästan med samma andakt, som i en Kyrka.

Af Bolognas sjuttio Kyrkor besökte jag tio: *Cathedralen*, hvars chor syntes mig fult, ehuru det öfriga är vackert. Der finnes en frescomålning af *Ludovico Carracci*, föreställande Marias Bebådelse, redan urblekt, men som betraktas med vördnad; ty den var Mästarens sista verk. Man berättar, att han dog af bedröfvelse deröfver, att han misstecknat Engelns ena fot.

---

*) Qual pare a riguardar la Carisenda
Sotto 'l chinato, quand' un nuvol vada
Sovr' essa sì, ch' ella in contrario penda;
Tal parve Anteo a me, che stava a bada
Di vederlo chinare, e fu tal ora
Ch'io avrei voluto ir per altra strada.
DANTE, Inferno, Canto XXXI. 136.

S. Petronio, byggd på 1300-talet, men aldrig rätt fulländad, har i sina yttre prydnader mycket, som är märkligt. I denna Kyrka är Cassinis berömda Meridian. Genom ett hål i taket infaller solstrålen och löper utåt meridianen, när klockan är tolf.

S. Maria de' Servi är rik på förgyllning och taflor: bland dessa märkes en af Raphaëls elev, *Innocenzo da Imola*, och S. Andreas's korsfästelse af *Albani*. I en niche sitter en Madonna inom glas och ram, kringhvärfd af ringar, ur, perlband och andra gåfvor, som andakten åt henne offrat. Framför bilden brunno ljus: flera qvinnor lågo på knä och gjorde bön. Men en skön donna gick Madonnan förbi, knäföll framför den helige Andreas, bad kraftigt och kort, och gick utur kyrkan. De trasiga tiggar-figurerna, vackrare än någon af de målade Martyrerna, syntes mera benägna att anropa oss om en *piccola monetina*, än helgonen om välsignelse.

S. Domenico, med en liten, hvit kupol, har tvenne märkvärdigheter: Den första är *Altaret* i Domenici Kapell, med basreliefer af *Alfonso Lombardi*. På sidorna stå tvenne Englar, af hvilka den ena, arbetad af *Michel Angelo*, är särdeles skön. Samme Konstnär har äfven utfört S. Petronios figur ofvanför altaret. Det säges, att han för Engeln fått tolf dukater och aderton för det stora helgonet. Kyrkans andra märkvärdighet är en Minnesvård öfver Konung Enzio, som här begrofs. Monumentet består af en stor marmortafla med en lång och tråkig inskrift. Enzios hufvud i basrelief af hvit marmor, sitter öfverst på taflan, men är fult och illa utfördt. Det är så en gång af ödet beslutadt, att liksom staden Bologna förföljde Enzio, medan han lefde, så skall den, efter döden, äfven i sina hedersbevisningar såra hans minne.

S. Salvatore har en ypperlig tafla af *Garofolo:* den gamle Isak på sin sotsäng, välsignande Jakob. De stora figurerna äro förträffliga, särdeles gumman, som undangömmer Esau, och ler öfver sin fintlighet.

S. Stefano påstås vara byggd i likhet med en kyrka i Jerusalem, och på ruinerna af ett Isistempel. Hon består af flera mindre kyrkor och kapeller, hvilka bilda en konstig labyrinth.

S. Giovanni in Monte har fordom inneslutit en stor skatt: *Raphaëls Cecilia.* Nu har originalet lemnat rum åt en dålig copia.

S. Paolo prydes af *Guercinos* härliga tafla, som föreställer Englarna, frälsande själarna ur skärselden. Treenigheten strålar i skyn: allt är utfördt i Guercinos kända styl, kraftigt och grandiost.

S. Giacomo har ett af *Tibaldi* uppbyggdt och måladt Kapell. Der finnes ock slägten *Bentivoglio's* (Enzios förmenta efterkommandes) präktiga grafchor.

I *S. Maria della Carità* hörde jag en underlig musik och i *S. Esaia* en obegriplig predikan.

Det är likväl icke i Kyrkorna, som Bolognas yppersta konstverk nu mera förvaras. De äro nu samlade i den så kallade *Pinacoteca,* eller Academiens för de Sköna Konsterna stora Bildgaleri, som inrättades, då efter klostrens och flera kyrkors indragning, en mängd af dem tillhöriga taflor tillföllo Academien och förenades med de konstsaker, som prydde Bolognesiska Senatens Residens, och med åtskilliga äldre, som vårdades i Vetenskaps-Institutet. En dyrbar tillökning vann detta Galeri, då nästan alla de taflor, som Fransmännen år 1796 bortfört till Paris och Milano, år 1815 återkommo till sitt fädernesland, och med de öfriga uppsattes i sin nuvarande lokal, i fem

präktiga, för detta ändamål anordnade salar, hvilka med sin från höjden infallande, rika dager skänka hvarje bild sin fördelaktigaste belysning och erbjuda konstens idkare och älskare den lärorikaste njutning.

Det är icke blott värdet, skönheten och den förträffliga uppställningen af dessa taflor, som i detta Galeri, mer än i de flesta, ingifva åskådaren en behaglig känsla af trefnad och tillfredsställelse; utan äfven vissheten, att han ej löper fara att svindla för bildernas oerhörda antal. Han börjar sin rund genom salarna med full tillförsigt, att kunna se allt hvad der finnes, njuta af hvarje bild och sedan gå bort derifrån med ett lefvande och klart minne af alla de sköna synerna. Han har blifvit upplyftad af deras skönhet, utan att nedtryckas af deras mängd. Genast vid inträdet i den första salen af denna konstens helgedom ser han sig omgifven af de äldsta Bolognesiska Mästarnes fromma och ädla skapelser, hvilka vänligt och förtroligt nedblicka från väggarna. Här sitter *Vitalis* Madonna, målad före medlet af fjortonde århundradet och synes ännu så frisk och klar, som vore hon endast några dagar gammal. Här ser man ock, bland andra åldriga, men för konsthistorien vigtiga bilder, *Jacopo Avanzi's* korsfäste frälsare, *Giotto's* Erkeenglar och Apostlar och *Catharina Vigris* heliga Orsola. I den andra salen bemäktigar sig den härlige Biskopen Andrea Corsini, målad af *Guido Reni,* nästan uteslutande betraktarens blickar. Biskopen står i full pontificalskrud, med mitran på hufvudet, stafven i högra handen, en bok i den venstra och med de af brinnande andakt strålande ögonen lyftade mot höjden. Bilden är en af dessa, som af ett dagligt åskådande ingen ting förlora, och som man aldrig förgäter, då man sett dem en enda gång. Det är en gestalt, som

ingifver vördnad. Han står här såsom en värdig Öfverste-Prest i det Skönas tempel, vid ingången till det allrahelgaste, och man lemnar honom ogerna, för att ändtligen närma sig bilder, som äro ännu skönare än han.

Vi inträde i ett följande rum och omgifvas der af de tre väldiga *Carracci's* mästerverk, fromma, härliga bilder af *Fr. Francia*, grundläggaren af Bolognesiska Målar-Skolan, och *Albanis* stora och sköna tafla, föreställande Johannes, som döper Jesus: ett talande bevis emot dem, som påstå, att denne älskvärde konstnär endast kunde lyckas i smärre kabinett-stycken. Så nalkas vi småningom det Allrahelgaste, der vi, liksom af en underbar trollcirkel, på en gång omstrålas af *Guido Renis, Domenichinos* och *Raphaëls* oförgätliga konstverk.

Raphaëls verldsberömda *Cecilia* kallas och är kronan i denna samling. Ingen, med minsta begrepp om eller känsla för konstens högre betydelse, kan se denna tafla, utan att genomträngas af en obeskriflig lycksalighet, en flägt af den förtjusning, som genombäfvat alla målares mästare, då han tänkte och utförde den. Det enkla är der så stort, det himmelska är så förmenskligadt, det jordiska är så himmelskt, att jag ville anse taflan målad af en förklarad, som, med minnet af det skönaste han sett och genomlefvat på jorden, förenar den högre, renare och lugnare njutningen af himlarnas fröjd. Men en sådan tafla borde ej, ehuru sköna och förträffliga grannar hon här har, förvaras i ett Galeri. Hon borde hafva ett eget marmortempel. Hon är ensam i sitt slag. Hon bör njutas ensam. Då man öfverlemnar sig åt hennes åskådning och allt mer försänker sig deri, vill man hafva frid, tystnad och andakt omkring sig; man vill blott se den gudomligt uttrycksfulla *Cecilia* och de fyra helgon, som omgifva henne:

man vill med dem lyssna till den i skyn sväfvande englachorens sånger.

Men i detta Galeri och i Cecilias grannskap finnas ännu trenne andra Taflor, värda att nämnas på samma gång som hon, och hvar i sitt slag af en öfverträffande förtjenst. Främst af dessa ville jag sätta *Sanct Agneses Martyrdöd* af *Domenichino*. Den heliga Jungfrun nedfaller på ett knä öfver ett bål och emottager med öppnade armar, bleka kinder, men med ett himmelskt mod i de uppåt kastade ögonen, af bödeln, som med ena handen fattar hennes hår, det mordiska dolkstynget i sitt bröst. Tre qvinnor, mästerligt gruppperade, synas på en sida: den ena på knä emottager ett barn, som kommer emot henne, skrikande af fasa: den andra, ung och skön, som ej har hjerta att åskåda det blodiga uppträdet, vänder sig emot den tredje, åldriga qvinnan, liksom för att i hennes ansigte finna uttrycket af det grymma skådespelet återspegladt. På andra sidan om det döende helgonet sitter Romerske Prætoren Astasius, insvept i sin mantel och omgifven af sin vakt. Nära bålet ligga, dödade af en osynlig hand, tvenne män, med slocknande facklor i sina händer, med hvilka de ämnat antända bålet, der helgonet, enligt domen, skulle lefvande brännas. I skyn glänser Treenigheten, och Christus räcker åt en af englarnas chor den åt Agnese beskärda helgon-kronan och palmen. — Bland alla de otaliga, målade Martyrhistorier, som mitt öga skådat, ville jag väl åt denna härliga tafla bestämma kronan och palmen!

Ännu ett stort mästerverk af *Domenichino* strålar i detta rum: hans *Madonna del Rosario*. Den är af en stor verkan och en yppig composition. De tvenne flickorna, som arm i arm blicka upp mot Madonnan, den ena förfärad och blek, men skön som en engel, den andra rodnande

af en martyrisk förtjusning, äro målade med en magisk pensel. — Och slutligen vänder sig åskådarens blick med häpnad och njutning mot *Guido Reni's Bethlehemitiska Barnamord.* Denna tafla är ryslig, utan att vara vidrig. Det är ren, stor tragisk poesi. Mödrarnas skönhet och förtviflan, bödlarnas dystra vildhet, barnens oskyldiga förvåning eller sista inslumring i dödens och modrens famn — allt är med kraftfull, men tillika öm hand utfördt i den enklaste, naturligaste och skönaste gruppering.

Pinacotheket innehåller omkring 280 taflor, och är således ett af de mindre, offentliga Målnings-Galerier i Italien; men, i förhållande till sin storlek, äger väl intet annat så många förträffliga konstverk och så få medelmåttiga. Nästan hvarje bild har sitt eget betydliga intresse; och då omfånget ej är öfverdrifvet stort, så har man både tid och lust att göra sig förtrogen med alla.

Det år 1712 af Grefve Marsigli stiftade och med Universitetet förenade Vetenskaps-Institutet äger ett dyrbart Bibliothek af omkring 100,000 band, och den största märkvärdigheten i detta Bibliothek är utan tvifvel Bibliothekarien sjelf, Professoren *Jos. Mezzofanti.* Denne utmärkte och namnkunnige Linguist är en man af omkring femtio år, blek och af ett anspråkslöst yttre, men med en oerhörd lärdom och 40 språk i hufvudet. Då vi inträdde i Bibliotheket, var han inbegripen i samtal med Spaniorer och Pohlakar, med hvilka han ledigt talade deras modersmål, och vände sig sedan vänligt till oss, som för honom presenterades af Kammarjunkaren *L. von Röök,* och började, till vår förundran, att tilltala oss på Svenska, ja! han fortsatte samtalet under hela tiden på samma språk utan minsta förlägenhet. Man behöfde ej länge höra honom, för att öfvertygas, att hans Svenska icke bestod af blott inlärda glo-

sor och fraser, för att dermed förvåna resande, utan var en lefvande och ren kunskap. Snarare han var någon gång villrådig om valet af ord, än om sättet att till en äkta Svensk mening ordna och förbinda dem. Mig föreföll det icke, som jag samtalade med en utländning, som lärt Svenska, utan med en infödd Svensk, som, under ett mångårigt vistande utrikes, hunnit förgäta vissa glosor, men icke förlorat språkets genius. Liksom det berättas om *Tieck*, att han, under sin vistelse i London, der till allas förundran talade verklig *Shakespearska*, eller samma slags Engelska, som talades på Drottning Elisabeths och Konung Jakob I:s tid, ty ur Shakespeare hade han hemtat hela sin Engelska språk-kunskap, så förtäljer ock Lady Morgan, att hon funnit *Mezzofantis* Engelska likna det språk, som man läser i Addisons Spectator; men hans *Svenska* skulle jag ej kunna hänföra till någon viss ålder, eller snanare till ingen annan än den närvarande, hvars uttal och constructionssätt han syntes hafva fullkomligt tillegnat sig.

Första anledningen till Prof. Mezzofantis Svenska språkstudier saknar ej ett eget, rörande intresse. Det berättas nemligen, att för flere år sedan en resande från Sverige, åtföljd endast af en liten dotter, anländt till Bologna. Kort efter sin ankomst till det värdshus, der han bodde, insjuknar fadren och dör. Den sjuåriga dottern, ensam och öfvergifven i ett främmande land, öfverlemnade sig åt den bittraste sorg och klagan. Hon gret natt och dag, hon anropade alla menniskor i huset om tröst och hjelp; men ingen kunde trösta, ja icke ens förstå hennes tal. Värden, intagen af medlidande med det olyckliga barnet, och angelägen att få upplysningar om den aflednes fädernesland och anhöriga, beslöt att rådfråga den mångkunnige Professor Mezzo-

fanti, i förhoppning att den lilla flickans tungomål kunde vara honom bekant. Mezzofanti kommer, bemöter vänligt och deltagande den lilla faderlösa främlingen, sätter henne på sitt knä och lyssnar troget till hennes uttryck af smärta och hennes frågor och böner. Men förgäfves lyssnar den språkkunnige till dessa främmande ljud. Bland de mångfaldiga idiomer, som lågo klart i hans hufvud, fanns icke det, som flickan talade: och värden blef förskräckt, då han förnam, att icke en gång den lärdaste man i Italien förstod hennes språk. Men Mezzofanti låter frambära den dödas efterlemnade böcker, och finner bland dessa ett Franskt och Svenskt Lexicon, samt en Grammatica, stoppar dem hos sig, anbefaller den lilla gästen i värdens sorgfälliga vård, lofvar att snart komma tillbaka, och går hem. Och efter ett par dagar återkommer han verkligen, kallar flickan till sig, och, till värdens och hans folks yttersta häpnad, tolkar han nu för dem hvad hon säger, och tilltalar henne äfven på Svenska några tröstande ord, som mycket bidrogo att stilla hennes tårar och smärta. Han fortsatte sedan oftare sina besök och det lyckades honom slutligen att bereda den faderlösa främlingen ett tillfälle, att under säker vård återvända till fäderneslandet. Emellertid hade Mezzofanti inhämtat nog af Svenska språket, för att dervid fästa ett närmare intresse, och fortsatte sedan sitt studium, dels på egen hand, dels i afseende på språkets talande under von Rööks ledning, efter dess ankomst till Bologna.

Då vi nu genomvandrade Bibliotheket, visade sig Professor Mezzofanti anlägen att göra mig bekant med allt hvad som rörde Konung Enzios fångenskap i Bologna. Här läste jag först hans Testamente, och genomgick en gammal, aldrig tryckt, handskrift om Bologna; men föga

fick jag der veta, som jag ej kände förut. Ur en stor foliant-upplaga af Tasso och Ariosto reciterade Mezzofanti med uttryck några sköna stanzer och commenterade dem förträffligt på Svenska.

Under mitt vistande i Bologna hade jag sedan flera gånger tillfälle att njuta Mezzofantis lärorika och vänskapsfulla umgänge. En sådan Cosmopolit i Språkens verld måste på visst sätt anse sig som alla menniskors landsman. En gång frågade jag honom, hvar han funnit nyckeln till alla verldens språk? Han svarade: "Den har jag funnit i Bolognesiska språket." Detta besynnerliga språk, som är helt olikt Italienskan, och hvarpå Ariosto och Tasso äro öfversatte, utgör ock en så märkvärdig blandning af mångahanda tungomål, att man nära nog kunde vara frestad att gifva honom rätt; men hans svar var dock mera anspråkslöst och roligt, än sannt. I sitt eget hufvud, sitt ofantliga minne och sin klara blick har han den nyckel, som för honom upplöser språkens allrahelgaste. I hans hjerna är ingen Babylonisk förbistring och i hans hjerta intet charlataneri. Till honom komma Perser och Turkar för att lära Europeiska språk; Greker, Spaniorer och Engelsmän för att lära de österländska, och Svensken finner i den lärde Italienaren en landsman, som likväl, då jag var i Italien, ännu icke varit en Svensk mil utom Bolognas portar. Det var en något senare och oroligare tid förbehållet, att låta Mezzofanti företaga en resa till Rom, dit han, efter det förflugna upprorets slut, åtföljde en beskickning, för att uppvakta Påfven Gregorius XVI, som med särdeles nåd skall hafva omfattat den i språkens alla zoner så vidt omfarne, men på jorden så föga bereste Bolognesaren.

Utom de offentliga anstalter och samlingar för Vetenskap och Konst, af hvilka Bologna med skäl

skål kan vara stolt, innesluta många enskilda förnämas Palatser konstskatter af ett högt värde. Det präktiga Palatset *Ercolani* har ett förträffligt Målningsgaleri, der jag förtjustes af en Madonna med Jesus-barnet, målad af *Francesco Francia*, och säkert en af denne mästares skönaste taflor. Madonnan läser i en öppen bok. S. Lorenzo och S. Girolamo, den senare i purpurmantel, omgifva henne. Tvenne Englar nedanföre spela på violin och guitarr: den ena blickar upp med stora, klara ögon; den andra sitter med nedslagna ögon och synes fördjupad i tonernas verld. De äro syskon i oskuld och skönhet, och näst Raphaëls tvenne undersköna på hans stora tafla, Madonna di San Sisto, har jag aldrig sett englar, målade så con amore som dessa. I Palatset *Marescalchi*, der Grefven sjelf med mycken artighet visade oss sitt på praktverk rika Bibliothek och sitt Galeri, som innehåller öfver 400 taflor, och således mycket flera än Pinacotheket, såg jag sköna taflor af *Correggio*, *Domenichino*, *Murillos* och *Le Sueur*. Palatset *Baciocchi*, tillhörigt Prins Baciocchi, som var gift med den afledna Storhertiginnan af Toscana, Kejsar Napoleons syster, *Elisa*, är märkvärdigt för sin lysande inredning och för sitt Galeri af bilder och porträtter öfver slägten *Buonaparte*. Främsta rummet bland dessa intager en kolossal marmorstod, föreställande Kejsar *Napoleon* i Imperatorisk skrud och med lagerkrona på hufvudet. Den är mästerligt utförd af *Bosio* och gör ett stort, majestätiskt intryck. Derefter betraktar man gerna Porträttet af *Elisa*, med sin dotter, af Gérard, och alla bilderna af Madame Lætitia, unga Prinsessan Baciocchi, Jerôme, Josef och Lucien Napoleon, Prins Camillo Borghese, Prinsessan Paolina och Prins Felice Aldobrandini, och

stannar slutligen vid *Benvenutis* stora tafla, der han framställt *Elisa* på en thron, omgifven af sitt hof. *Benvenuti* tecknar henne, *Fabris* målar henne och *Canova* hugger hennes byst i marmor. Prins Baciocchi, åtföljd af sin svit, framkommer från en sida och nalkas hennes stol. Ett Kapell i samma palats förvarar *Elisas* hjerta. Jag såg ock Galeriet i Palatset *Zambeccari,* som dock är mera stort än utvaldt. Det har visserligen några goda *Caracci;* men tillika en mängd medelmåttiga stycken, med lysande namn. Ej så mycket utmärkt för sina konstverk, som för sin egna architektur, är Palatset *Bevilacqua,* en elegant, quadratisk byggnad, med tvenne rader af portiker på inre sidan, så anbragta, att hvarje rum kan hafva sin egen utgång. Hela palatsets yttre beklädnad består af stenar, som äro slipade i facetter, hvaraf det fått sitt glänsande namn: *Diamanten.* Men först och sist såg jag det grandiosa och vidlöftiga Palatset *Caprara,* inom hvars väldiga murar jag bodde under min vistelse i Bologna. Det är beläget ej långt från Jätte-torget, har fordom tillhört Vice-Konungen af Italien, Prins Eugène, men äges nu af Hans Kongl. Höghet, Sveriges och Norriges Kron-Prins. Palatset innesluter fem gårdar, nio särskildta trappor och tvåhundrade större och mindre rum. Det är på en gång mystiskt och högtidligt, att genomvandra de stora, präktiga, men nu obebodda salarna och förmaken, prydda af damast-tapeter och gamla målningar. I ett rum står ett så kalladt *Napoleons Skrifbord;* men de bästa konstverken, som funnits i rummen, äro till större delen förflyttade till Stockholm. Utsigten från de höga fönstren är i synnerhet intagande åt sydliga sidan, der den sträcker sig öfver de täckaste, af villor och cypresser bekransade kullar. Men gräs växer på de stora borggårdarna, och en högtidlig tyst-

nad råder inom det nästan öde slottet, der man, liksom i de flesta stora och obebodda Italienska palatser, ofta om nätterna, vid lampskenet, i trapporna och hvalfven icke möter andra lefvande varelser än skorpioner.

Theatrarna i Bologna besökte jag ofta. På *Theatro del Corso* var jag första aftonen. Denna, enkom bestämd för Dramatiska föreställningar, är stor och vacker, samt inger genast vid första inträdet ett högtidligt intryck. Att den är helgad förnämligast åt Tragediens Gudinna, visar så väl förhänget, som framställer Œdipus och Antigone, som den på en gång rörande och skakande öfverskriften:

Il suolo è sacro alle tremende Dive,
Dell' Erebo figliuole e della terra *).

Så redan i förväg stämd för en högre Tragisk njutning, tvangs jag dock af mitt öde den aftonen att åskåda en lång och ömklig Dram, kallad *Chiara di Rossembergh,* som på den tiden i Italien gjorde mycken furore. Men min lycka lagade dock så, att jag på samma gång fick se den utmärkta Skådespelerskan *Internari,* som, ehuru icke mera i sin blomstrande ålder, dock har en ungdomlig styrka i sitt spel, och en hög, tragiskt värdig gestalt. Hos det öfriga sällskapet rådde ett visst raseri att skrika och vrida sig konvulsiviskt. Italienaren är häftig, ofta vild i sin mimik. Hans muskelspel och åtbörder äro nästan alltid starkt uttrycksfulla i det allmänna lifvet, och blifva derföre lätt öfverdrifna på Scenen, der upphöjdare känslor och starkare lidelser skola uttryckas. Sällan har jag sett honom lyc-

*) Åt Hämdgudinnorna är rummet helgadt,
Tartar'ns och jordens fruktansvärda döttrar.

kas i framställningen af den tysta, djupa passionen, och denna konst, den svåraste af alla theatraliska, tillhör väl i alla länder blott den störste och mest fulländade konstnären.

Jag såg d. 27 Oktober på samma Theater *Medea*, en Tragedi af en ännu lefvande, temligen produktif Författare, *Cesare della Valle*, Duca di Ventignano. I detta Sorgspel förekomma personerna: *Medea*, *Giasone*, *Glauca*, *Creonte*, *Licisca*, *Eumelo*. Redan på dessa namn kan man höra att Författaren varit på galen väg. Ogrekisk är gången i stycket, och man underhålles med långa beskrifningar, i stället för handling. *Paladini*, såsom Jason, gjorde på mig blott en obehaglig verkan; men publiken tycktes han temligen hafva i sina händer. Hans figur var mycket för klen och otillräcklig för den väldige Argonauter-hjelten, och i hans tal hvilket skrik, och i hans ansigte hvad grin och spärrande med ögonen! Ingen förmådde ingifva deltagande utom Medea sjelf. *Internari* var präktig. Hon var en verklig modell för Medea, och hvarje hennes ställning värd att huggas i marmor. Hennes ädla, rena, men muskelfulla ansigte antog ofta de förfärligaste uttryck af själens häftiga lidelser och det ögonblickliga lugn eller den lugnade storm, som i korta minuter hvilade på hennes panna, betraktade man så gerna under det hon stod stilla, majestätisk, olympisk som en stod af Praxiteles, med sin sköna Grekiska profil vänd emot åskådarne. Hon var klädd i mörkbrun drägt, uppfästadt hår och diadêm. En mantel med enkelt guldbroderi slingrade sig lätt öfver hennes skuldra och flöt omkring hennes lif. Slut-scenen i stycket var af stor verkan. När Medea emot allt förnuft fått barnen i sitt våld, med hvilka Jason på några ögonblick lemnar henne allena, rusar hon med barnen vid sina händer in

i ett annat rum. Creon och Jason komma med dragna svärd och ropa efter Medea, men för sent. Medea utkommer vild och blek, går fram på Scenen, men i stället för att hålla långa tal, vänder hon tillbaka, slår upp dörrarna och visar sina barn, som i en stilla, oskyldig och rörande grupp ligga liflösa med blod på sina hvita kläder. Medea, blixtrande af fröjd och stolthet, vandrar utför trappstegen, och när hon kommit till det sista, genomborrar hon sig med dolken och störtar till golfvet, hvarefter täckelset faller. Och så kommer dock till slutet en handling, ryslig, men energisk, och af så mycket större verkan, som den är blott och bart handling, utan att uppblandas eller försvagas af några tomma deklamationer. Men nu utbröt åskådarnes bifall på ett stormande sätt, och Internari framropades. Då hon visade sig utom förhänget, ännu i sin drägt som Medea, med långt, svart, utslaget hår, och sitt vilda, marmorbleka ansigte och ödmjukade sig, tackande för de skallande handklappningarna och bravo-ropen, och under detta slog upp sina händer, se! då voro de ännu fulla med blod, och hon ryste dervid då hon såg det, och alla åskådarne förstummades och ryste, och nästan vanmäktig och stapplande försvann hon långsamt bakom förhänget.

En annan afton gafs på samma Theater en Dram i fem Akter kallad: *Tassos Fångenskap*. Den uppfördes då första gången, och, som jag hoppas, den sista. Hade icke Signora Internari såsom Leonora hållit mig qvar, så hade jag ej uthärdat första Akten. Tasso, föreställd af Paladini, i sin bruna kolt med svart sammetsbälte och stort stålspänne, var så vidrig, skrek, spände ut hvitögonen, sköt fram nedra käken, och såg så stråtröfvaraktig ut, att man måtte bli förtviflad. Dock applauderades han mycket af åskå-

dårne. Nästan alla kostymerne voro förfelade. *Gonzaga* med sin röda peruk och sin masque i pannan, som tycktes vara tagen af ett lik, var vedervärdig. De pjåkiga hofmännen gingo med trekantiga hattar, och endast Hertig Alfonso sjelf var någorlunda utstyrd. Men Internari, ehuru mycket för gammal för Leonoras rôl, intresserade på det högsta, och det fordrades stor konst hos henne, att ensam nästan kunna försona åskådaren med hela det långa, äckliga stycket, hvars anda är så låg och opoëtisk, att om den förklarade Tasso kunde se det, så skulle han rysa i paradiset.

Teatro della Commune, som begagnas endast till Lyriska föreställningar, är stor och prydlig med fem Loge-rader och tvenne förhängen, af hvilka det ena föreställer ingenting mindre än Alexander den Store på sin thron, och mycken härlighet rundtomkring. På hela vintern gåfvos ej här flera än tvenne Operor, och den nu ingående Terminen öppnades med *Caritéa, Regina di Spagna*, med musik af *Saverio Mercadante*, som, ehuru till det hela i Rossinis anda, likväl icke saknar originalitet i enskilda delar; men recitativerna, som väl satta och på Scenen utförda, egentligen göra Operan till en Dramatisk produkt, voro här både af Författarne och Sångarne vanvårdade. Dessutom inträffade med denna Opera, hvad som är händelsen med de flesta nyare, att den på en gång saknar rimligt sammanhang och poëtisk lyftning. En stor Opera måste antingen vara ett rikt, luftigt och féiskt fantasi-spel, der det underbara bryter sig i prismatiska färger, eller ock i skildringen af starka, sanna och djupa passioner, samt i en viss högtidlig värdighet och stolthet närma sig Tragedien, utan att likväl inträda på dess område. Men derföre att så få göra sig rätt reda för hvad en Opera

är, och det så sällan inses, att hon måste vara poësiens och musikens högsta och skönaste förening, så hänger vanligen Kompositören sin musik som en grann skimrande klädnad kring ett torrt poëtiskt benrangel, som, i stället för att med en skön gestalt och härliga former upphöja skrudens fägring, endast bidrager att göra den tom och betydelselös. Det är i synnerhet i Italien, som denna anmärkning sjelfmant framställer sig, der språkets fullhet och melodiska klang, och de sceniska Artisternas rena, klara och uttrycksfulla deklamation, som för åhöraren både under sång och tal sällan låter något enda ord gå förloradt, så mäktigt förena sig, att till ett skönt helt sammansmälta dikten och musiken, och låta Operan framträda i sin fullaste glans.

Prima Donna var Signora *Passerini*, en ful, illa växt, liten och obehaglig figur, med strupe som en bofink, en stor färdighet, liten röst och intet behag. Primo Tenore var *Peruzzi*, en ung man af behagligt utseende. Hans röst skulle varit ganska god på andra sidan om Alperna; här förslog den ej. Hans sång, som visserligen föreföll något kärf, behagade ej första aftonen. Missnöjd med sitt emottagande, lät han genast efterskicka en annan tenorsångare, afsade sig allt arfvode, men sång ännu flere aftnar tills den andra hunnit ankomma, och nu applauderades han kraftigt och enhälligt, om icke just för sången, åtminstone för sin *generosità*. Blygsamt och med nedslagna ögon mottog han dessa tvetydiga bifallstecken.

Contralto eller Primo Musico var Signora *Teresa Cecconi*. Hon spelade Don Diegos rôl, var klädd i en fjellig pansarskrud, röd guldbroderad sammetsmantel, gyllene hjelm och en rik hjelmbuske af hvita fjädrar. Hennes gestalt var på en gång stolt och behagfull, blicken skön och

måktig och rösten var — jag vet icke hvad — något öfverjordiskt, klangen af en klar klocka, som kallar alla själar till andakt och njutning, som äga någon känsla för tonernas tjusning.

Jag kunde ej höra hennes stämma utan en hög, uppfriskande glädje; jag blef upplöst i njutning af de strålande tonernas fullhet och klang. Skådespelerska var hon väl egentligen icke, hennes aktion var anspråkslös, nästan kall; men det låg så mycken värma i tonerna, att hon behöfde icke mer än sjunga. En stor, äkta Italiensk Altröst förenar allt hvad den manliga och qvinliga stämman kan äga skönt och hänförande, ty den har mandomens styrka och djup och den qvinliga röstens hela skärhet i klangen. Den nästan tillhör båda könen och är upphöjd öfver beggedera, och skulle jag med ett namn beteckna hvad jag anser serafernas stämmor vara, så skulle jag kalla dem Alt-röster. Ja, jag säger med Alfieri, att aldrig än var jag så uppstämd till full inre lefnadslust och till ett oemotståndligt begär att dikta och skapa, som medan ännu minnet och återklangen af dessa sköna englatoner lefde friskast och lifligast inom mig.

En musikalisk afton tillbragte vi äfven hos ett af Bolognas skönaste och älskvärdaste fruntimmer, Signora *degli Antoni,* hos hvilken vi infördes af en vän. Sällskapet samlades i hennes rum, der man ungefär en half timma satt fördjupad i temligen tystlåtna samtal. Derpå vandrade man öfver på andra sidan till de rum, som beboddes af Signorans svärfar, hvilken var en ansedd Advokat, 80 år gammal, och af gikt så förlamad, att han icke kunde röra sig utan hjelp. Den vördnadsvärde Gubben satt i en stor ländstol, hans högra hand hvilade vid ett från taket nedhängande silkessnöre. De tjocka fötterna stödde sig mot ett hyende på golfvet. Han sades vara

en ganska älskvärd man, ännu i sin höga ålderdom, men stum var han hela aftonen och jag hörde honom icke tala ett ord. På hans högra sida satt Bolognas Vice Legat, Marchese *della Grua*; ty Legaten sjelf, Cardinal *Albani*, som eljest plägade intaga denna hedersplats, var nu icke i staden, och några rikt klädda, svartögda fruntimmer sutto på den venstra. Den unge Marchesen, alldeles svartklädd, såg mörk och alfvarsam ut. Framme i rummet stod ett flygel-fortepiano, och det talrika sällskapet nedsatte sig småningom på de stolar, som voro anbragte i rader utåt väggarna. Jag fick min plats bredvid en ung och vacker Grefve *Pepoli*, lycklig Sonett-Författare, och som det förljöds, en ännu lyckligare beundrare af den intagande värdinnans behag.

Nu framträdde Signora degli Antoni, åtföljd af tvenne unga fruntimmer, till instrumentet, och musiken började. Fem Arier söngos ur Othello och andra, dels Rossiniska, dels Rossiniserande Operor, bland hvilka en Aria af Morlacchi. Med en härlig röst och ett obeskrifligt intryck söng Signoran sjelf tvenne Arier, och hvarje gång hon slutat en sådan, skallade salen af handklappningar och bifallsrop. Grefve Pepoli utgöt sig för mig i lof och förtjusning öfver Sången, och han uppfångade begärligt icke blott tonerna, utan äfven alla de betydelsefulla, hänryckande blickar, som strålade ur den sköna Sångerskans ögon. Men det var rörande att se, huru hon, som på det artigaste och förbindligaste sätt talade med alla, och särdeles med oss främlingar, likväl förnämligast sysselsatte sig med den gamle svärfadren, och tycktes vara vida angelägnare att roa honom, än att förvärfva alla de öfriges bifall och smicker. Hon tycktes liksom ana, att hon snart skulle förlora honom, som ock ej långt derefter skedde. En viss, stilla dysterhet tycktes hvila på hennes

rena panna, och en viss dunkel högtidlighet herrskade i rummens inredning och belysning, som äfven tycktes inverka på det närvarande sällskapets sinnesstämning. Vi åtskiljdes kl. 11 på aftonen utan souper, som i Stockholm skulle ansetts förfärligt, men hvaröfver ingen beklagar sig i Italien, der man vanligen spisar i stillhet för sig sjelf, och förenar sig om qvällarna i sällskaper för helt andra ändamål, än att äta och dricka.

Staden *Bologna*, som i början förefaller dyster, antager, ju längre man der vistas, en behagligare karakter. Dess omgifningar äro leende och intagande. Floden *Reno* i grannskapet, kommande söder ifrån ur Apenninernas sköte, ger lif åt den rika, ända till frosseri välmående naturen. Hela nejden är ett enda haf af fruktbarhet, hvari *Bologna la Grassa* flyter som ett stort skepp, med tornet Asinelli till stormast. På den sköna aftonen den 24 Oktober gjorde vi vår första vandring utom staden genom Porta di Strada San Mamolo till det under byggnad varande klostret, på en höjd, hvarifrån man med ögat omfattar hela Lombardiska slätten på ena sidan, och har på den andra Apenninerna, som nu i aftonskenet öfvergötos af de skönaste färger. Bergen vid Verona lågo blåa på afstånd, staden med sina olika torn, kupoler och palatser nedanföre, den präktiga kyrkan *Madonna di San Luca* på sitt berg till venster, och till höger på en kulle det pittoreska klostret *San Michele in Bosco*, omgifvet af höga cypresser. Vägen ned togs öfver den täcka *Villa Marescalchi*, i hvars park Virgilii marmorbyst framblänker mellan dunkelt löfverk.

Som aftonen varit, blef den följande dagen. Luften var som på den skönaste sommardag i Norden. Vi uttågade på morgonen genom *Porta di Saragozza*, och gingo under hela den en fjer-

dingsväg långa, präktiga portiken, beständigt uppföre till Madonna di San Luca. Men liksom katholiken måste vandra genom skärselden till paradiset, så vandrade vi genom de oräkneliga tiggar-stationerna till den höjd, der Madonnan residerar i en skön rotunda. Vid hvarje sådan post antastades vi af gnällande uslingar, hvilkas musik följde oss ända till kyrkan, der den slutligen bortdog i de brusande orgel-tonerna. Templet är skönt och har ett rikt chor. Der hölls kommunion, och i biktstolarna lågo qvinnor på knä, hviskande andäktiga, mer eller mindre tillförlitliga bekännelser i presternas öron. En ung flicka, som biktade både länge och väl för en ung andelig af verldsligt utseende, retade vår nyfikenhet. Vi beslöto att afvakta biktens slut, för att se den unga Synderskan i ansigtet, och det lyckades slutligen efter lång väntan. Hon stod upp, slog den hvita slöjan tillbaka och blottade ett skönt anlete, som syntes upplöst i rörelse, och hade ögonen glänsande af tårar, hvarefter hon stilla och majestätiskt framgick till altaret, för att mottaga Sakramentet. Men då blickade presten med af glädje gnistrande ögon ut ur biktstolen, der den bortgångnas plats intogs af en annan qvinna, som nyss förut pratat och skrattat af hjertans grund med sina grannar.

Ur Kyrkan, der snart allt blef tyst och man ingen ting annat hörde än de biktandes suckar och hviskningar, begåfvo vi oss snart ut i det fria, och njöto från bergshöjden en ännu vidsträcktare utsigt öfver den rika nejden, än den föregående aftonen. De snöhvita Tyroler-Alperna glänste i fonden. Jag besökte på hemvägen *Certosa* eller Bolognas allmänna kyrkogård, som ligger i en skön dal nedanför berget, på litet afstånd från staden. En fyrkantig mur med en vacker gallerport innesluter begrafningsplatsen. Inom denna

mur begrafvas de fattiga i Guds gröna jord utan vårdar. Men de afledne, som af naturen eller lyckan varit rikare begåfvade, hafva monumenter i den sköna portiken på inre sidan af muren. Några af dessa minnesvårdar äro antingen sköna eller dyrbara, andra äro beggedera. Märkvärdigast förekommo mig: det stora monumentet öfver *San Zama*, Bolognas förste Biskop, *Bentivogliernas* graf, minnesvården öfver den lärda *Clotilda Tambroni*, som varit Professor i Grekiska Litteraturen vid Universitetet i Bologna, och tvenne *Capraras* monument, der en beslöjad marmorbild, som är skönt arbetad, af solen med sådan glans bestrålades, att man nästan blef förblindad.

I den till Certosa hörande Kyrkan, som till år 1797 varit bebodd af Cistersienser-Munkar, betraktade jag heldre *Cesis* och *Elisabeth Siranis* målningar, än helgonens bilder och ben, hvaraf de många Kapellen öfverflöda. I synnerhet intog mig i ett af dessa Kapell den sköna taflan af Cesi, som föreställer den korsfäste Christus. De fyra figurerna framträda så klart, att de synas gå ut ur taflan. Stor enkelhet i kompositionen och mästerskap i utförandet! I ett annat Kapell hänga på muren kedjor, dem christna slafvar burit i Barbaresk-staterna. Uppmärksamhet förtjenar ock ett altare, skönt inlagdt med hvit marmor i svart, af *Seissel*, 1660. Arbetet är läckert utfördt, efter en smakfull och säker teckning.

Denna märkvärdiga Kyrkogård blef invigd i Julii 1802. Man ämnar nu genom en stor portik förena Certosa med den präktiga betäckta pelargången, som leder upp till Madonna di San Luca. Professor *Ercole Gasparini* är hufvudman för detta arbete.

Bolognas läge gör, att dess klimat icke kan anses såsom ett bland Italiens milda, ehuru det

visserligen för den friske icke kan vara annat än helsosamt. Staden ligger öppen för hela inflytelsen af de nordliga vindarna, som komma svepande från Alperna öfver de Lombardiska fälten, men stöder sig på andra sidan mot Apenninerna, som hindra de varma, sydliga vindarna att dit framtränga. Luften är derföre, i synnerhet om vintern, ofta hvass och skarp, och Bologna är väl bland alla Italiens större städer, den för lungsigtiga minst tjenliga vistelseort. Man är ännu der icke i det rätta Italien; ty *det* ligger söder om Apenninerna, och den Nordbo, som för att återställa en försvagad helsa, flyktar under Italiens himmel, gör väl, om han snart öfverstiger denna skiljemur och söker Florens, Rom och Neapel, för att der, om möjligt, tillbringa en längre tid. Mäktig är Italiens sol; men så mäktig är hon likväl icke, att hon på några få dagar eller veckor kan till helsa och lif återställa en af krämpor och sjukdomar ruinerad menniskokropp. Man måste ej genomlöpa Italien som en resande nordanvind; man bör lefva och bo der, för att till kropp och själ rätt känna den välgörande inverkan af dess sol och luft, konst och natur.

Resan till Florens.

Den 31 Oktober bödo vi det kära Bologna farväl. På morgonstunden stego vi i Vetturinens vagn och tågade dädan. Med oss åkte en Turkisk Jude från Tunis, men som nu bodde i Livorno, och hette *Vita Guetta*, en pittoresk Gubbe, med kraftigt ansigte, sluga ögon, långt grått skägg, klädd i en blå turban, en hvit mantel öfver den blå kolten, och dessutom draperad af en röd shawl, hvilken han stundom drog i åtskilliga façoner öfver hufvudet. Hvarje hans ställning, i synnerhet då han, helt tankfull, satt och rökte sin cigarr, var värd att tecknas. Han såg ut som en gammal Magus från Orienten. Ehuru en god del af dagen förflöt, innan vi hörde honom yttra ett ord, började vi likväl emot aftonen att något samtala på Italienska, på hvilket språk han temligen begripligt uttryckte sig. Under det vi tågade uppför Apenninerna i en allt ödsligare natur, och på den nästan hemska aftonen, de hvita dimmorna lägrade sig som Alper i horizonten, och försilfrades af det klaraste månsken, tittade Gubben ofta oroligt ut genom vagnsfenstret nedåt afgrunderna eller uppåt himlen, och när han belystes af månen, och strök sig med en knotig och senfull hand om det isgråa skägget, skulle han utgjort ett skönt ämne för Rembrandt's eller Laurei pensel. Då vi ofta, när det bar brant uppföre, stego ur, och den gamle Tunesaren blef ensam i vagnen, sågo vi honom nedkasta sig på knä, framtaga sin bönbok, och i största skyndsamhet, men som det tycktes med brinnande andakt, förrätta sin bön; och för att icke då störa honom, inträdde vi aldrig i vagnen, förrän allt var förbi.

Mellanåt doldes månen af moln: allt blef dystert och mörkt, våta dimmor omhöljde oss; men i nästa ögonblick bortsopades moln och dimmor af en stormvind, och bildade sig i fjerran öfver afgrunderna till de underligaste gestalter. Det var hela aftonen något Ossianiskt i atmospheren och naturen.

Öfver natten blefvo vi i *Cava di Pietra Mala*, ett eländigt näste på gränsen mellan Kyrkostaten och Toscana. Den gamle Guetta, som hade med sig en genomfrusen betjent, hvilken åkte i kabrioletten, satte sig genast vid eldbrasan, som i den så kallade salen upptändes af torra vinqvistar. Han värmde med begärlighet sina kalla händer öfver den frasande lågan. Han åt för sig sjelf i sitt rum, och vi drogo oss snart tillbaka i våra; ty den lilla gästsalen togs snart af nya ankommande resande i besittning. Dystra, trumpna och tvära voro värden och hans folk, och syntes icke särdeles obenägna att under natten befordra oss till andra verlden. Följande morgonen sågo vi på något afstånd från Pietra mala, till venster ned i en dal, vid *Monte di Fo*, den besynnerliga vulkaniska lågan, som uppflammade ur jorden. Den synes som en liten vakteld, men är sällan på längre håll synlig om dagen. Hela nejden liknar här en chaotisk öken, danad af fruktansvärda vulkaniska härjningar. Kala, besynnerligt formade berg omvexla med djupa dalar, fulla af moln och dimmor. Klimatet, liksom naturen, var alldeles oitalienskt. Emellanåt spände vetturinen oxar framför hästarna, för att draga vagnen uppför backarna. Förfärliga stormar rasa ofta här uppe på spetsen af Apenninerna, och det har flera gånger händt, att resande blifvit af häftiga vindstötar med hästar och vagn nedsopade i afgrunderna. Derföre, till förekommande af vidare olyckor, har den nu regerande Stor-Herti-

gen af Toscana, Leopold II, deruppe låtit anlägga en mur, till skydd emot stormarna.

Närmare middagen, när vi redan länge farit utföre, och lemnat bakom oss de kala, sterila bergen, hvilken förtrollande tafla öppnade sig då för ögat! O, sköna Toscana! I rik omvexling blandade sig kullar och dälder. Inom murar af solförgylda ekar och kastanier prunkade olivelunderna i frisk, blåaktig grönska på sluttande höjder, och vinqvistarna, här ännu gröna, svajade och slingrade sig i de skönaste rankor kring murar och väggar. Cypresserna, höga, nästan oförgängliga som Egyptens pyramider, stodo täta och dunkla såsom vakter kring de täckaste villor och byar. I vågor, som färgades af skiftande ljus, drogo sig bergskedjorna, såsom på en gång milda och majestätiska gränser kring den yppiga trädgården, och då vi anlände, förbi en pittoresk villa, genom en lång cypress-allé till poststället *Alle Maschere,* var luften så mild och varm, som på en Nordisk Junii-dag, och solen log från en blå himmel, mera prydd än skymd af lätta, hvitglänsande skyar. Förtjust af den rika taflan, vände jag mig till den gamle Tunesaren, som satt helt alfvarsam och utsände genom vagnsfönstret sina digra rökhvirflar, och frågade honom, om han icke fann landskapet skönt? Utan minsta förändring i ställning eller anletsdrag svarade han med en djup basröst: *"Skönt? Skönt? För mig är intet land skönt, der jag ingen ting kan förtjena eller vinna."* Och derefter talade vi icke mer om naturens skönhet.

Snart var man på Värdshuset färdig med en enkel middagsmåltid. Derpå skyndade vi ut i den fria naturen. Vi tillsade Vetturinen att inhemta oss på vägen, och vandrade förut. En tyst och skön cypresslund emottog oss vid den vackra, men,

som

som det syntes, öfvergifna *Villa Gerini*, som står der med sin rena architektoniska skönhet, och förfaller. Vi gingo genom hvalf, uppför trappor, mellan bildstoder, från den ena terrassen till den andra, inträdde genom porten, tågade genom huset, och ingen lefvande varelse mötte vi; och det föreföll mig, som vi, utan minsta hinder, skulle kunnat taga hela den ljufliga boningen i besittning, och i all tysthet bo der i ett eller annat år, utan att någon skulle brytt sig derom. Från en höjd njöto vi här en tjusande utsigt öfver nejden, gingo så stilla ned utför den gräsbeväxta trappan till vägen igen, stannade en stund i solskenet på en bro, och sågo ned i den sorlande bäcken, och lade oss sedan i det höga, friska gräset, på en äng, omgifna af naturens blomstrande behag, i denna årstid för mig lika nya som förtrollande. Det var en *första November!*

Lombardiet med sin ymniga enformighet är som ett rutigt schackbräde emot Toscanas skiftande, leende natur.

Då vi farit förbi ett gammalt, hvitmenadt slott med tinnar, och hvilket, ehuru det tillhör Storhertigen, syntes nästan lika ödsligt som Villa Gerini, blef trakten åter bergig och vildare. Oxar måste åter tillitas i backarna. Men när solen gått ned, och månen efterträdt henne på fästet, och vi befunno oss på den sista branten vid *Vaglia*, då skimrade nedanföre i silfverglans den präktiga *Arnodalen*, och Florens, det kostliga Florens, med sin dôme-cupol, sina torn och palatser, låg der så mystiskt skönt, höljdt af månskenets slöja. Lunder och landtgårdar dansade förbi oss, och i mången rosengård blickade vi förstulet in genom höga, ståtliga gallerportar, och intågade slutligen i Florens, under blankaste månsken, genom den höga, rikt utsirade *Porta San Gallo*.

Florens.

Benvenuto Cellini påstår, att hans Stamfader i Julius Cæsars tid, anlagt Florens och gifvit staden sitt namn för den mängd af blommor, som vexte i dalen. Sanningen af denna uppgift lemnar jag derhän; men jag vet, att staden ännu förtjenar sitt namn, *Fiorenze, Firenze, Florens;* ty det är en blomstrande stad. Konsten blommar inom dess murar, och den blommande naturen har laggt omkring den sina yppigaste kransar. För att på en gång öfverskåda dess härlighet, uppsteg jag den 2 November i det höga tornet af *Palazzo Vecchio*, en vördnadsbjudande stenmassa, och fordom residenset för Toscanas beherrskare. Det var emot aftonen, och så klart, att ingen skymt af moln eller dimma fanns. Egen och förtjusande är utsigten från tornets höjd. Åt norden följer ögat, från den majestätiska dômen, gatan *San Gallo* förbi *San Lorenzo*, till porten San Gallo och hela den ljufliga väg, vi föregående dagen öfverfarit: mera i öster synes det gamla *Fiesole* på sin klippa, dit man kommer genom *Porta Pinti*. Rakt nedanföre såg jag under mig *Piazza del Granduca*, ett torg, som är Atheniskt rikt på konstverk. Der ser man Cosmus den Store till häst, Ammanatis Neptunus och hans präktiga Springbrunn, Michel Angelos tunga och klumpiga David bredvid Bandinellis Hercules och Cacus, och i den så kallade *Loggia de' Lanzi*, Cellinis sköna och lätta Perseus af bronz, Giovannis di Bologna grupp i ett enda marmorblock öfver Sabinska qvinnornas bortröfvande, som är värdig antiken, och flera, under samma portik uppställda, gamla stoder — allt detta, omgifvet af stora och märkvärdiga palat-

ser. I söder prunkar den rikaste tafla: Klostret *San Miniato,* den stora och präktiga trädgården *Boboli* med sina tempel och vattenkonster, det mörka, majestätiska palatset *Pitti,* der Storhertigen bor, och långt bort den ljusa façaden af lustslottet *Poggio Imperiale:* och på kullarna rundtomkring pittoreska Villor och Kloster, omgifna af oliver, cypresser, ekar och pinjer. Floden *Arno* flyter midt igenom staden, hvars tvenne hälfter förenas af fyra präktiga broar. Arnos klara vatten förgylldes nu skönt af qvällsolen, som på samma gång målade horizontens berg allt mer violetta. Otaliga kyrkor och palatser skimrade i den renaste glans. Aldrig kunde mitt öga mättas af denna syn. Utsigten är ej så gränslös som från Dôm-spiran i Milano, men vida skönare. Från denna höjd helsade jag först Florens och dess tjusande nejder med Ariostos toner:

Du sköna Stad, som vid en lycklig stjerna
Från berget, som på dig så trotsigt ser,
I dalens famn dig flyttade så gerna!
Så sannt som du Toscanas Drottning kallas,
O! att du vore Latiens, och än mer —
Ej många rikens Drottning blott, men allas!
Hvad sångkonst kan nog rik och mäktig vara
Att af din äras och din fägrings prakt
Den vida rymden prisa och förklara?
I din Mugnone, då den grundast rinner,
Jag förr kan räkna sanden, än den makt
Beskrifva, hvarmed du min kärlek vinner:
Ja! mycket förr än jag att skildra vågar
Din ljufva dal, som, full af yppighet,
Bland gröna kullar mot Livorno tågar:
Och hur i dalen Arno glad sig drager
Bland floders mängd, de klaraste jag vet,
Och dem han huldt i fadersfamnen tager!

Af Villor alla kullar öfverflöda:
Det tycks som jorden födt dem ur sin famn,
Som telningar den plär och blommor föda.
Om alla dina slott mig ödet unde
Att samla hop, och ge dem samma namn,
Ej *tvenne* Rom med dig förliknas kunde *).

När man vindat sig utföre trappan igen, och vid hvarje steg njutit en ny anblick af staden och dess nejder, besågs det gamla Palatsets inre. Här ha de gamla Medicéerna bott. De stora salarna prydas af märkvärdiga porträtter af *Cosimo, Lorenzo il Magnifico* och *Bianca Capello,* med nästan hela Mediceiska ätten, och bland alla dessa bilder fäster sig ögat gerna vid den sköna, olyckliga *Giuliano de' Medici,* som i sina drag har tycke af Napoleon. Här finnas ock flera stora taflor af *Vasari* öfver ämnen ur Medicéernas historia. I den största salen äro rundt omkring väggarna samma mästares bataljtaflor, och några dyrbara stoder. Af dem är *Dygden,* som förkrossar Lasten, af *Giovanni di Bologna,* så skön, att hon berättas hafva hos en resande konstälskare väckt odygdiga begär.

I grannskapet af detta åldriga palats står den präktiga byggnad, som innesluter en af verldens skönaste Konstsamlingar: det berömda *Florentinska Galeriet.* Det anlades och utfördes under Cosimo I af *Giorgio Vasari* i medlet af sextonde århundradet, och de följande Regenterna hafva alla omfattat det med ett särdeles beskydd, och den nu regerande Storhertigen, vän af konsten och vetenskapen, vanslägtas ej från sina föregångare. Med en furstlig liberalitet hålles denna Konsternas helgedom öppen flera dagar i veckan,

*) Rime e Satire di Lodovico Ariosto, Capitolo XIV.

och hvar och en äger fritt tillträde utan ringaste afgift; ja! man underrättas af uppslagna kungörelser, att Galeriets betjening är, vid tjenstens förlust, förbuden att emottaga drickspenningar.

I första *Vestibulen* mottages man af de Toscanska Regenter, som grundat eller riktat den dyrbara Konstsamlingen: deras buster äro utförda i marmor, bronz eller porphyr. *Corridorerna*, som på tre sidor kringgå byggnaden, innehålla Plafonder, märkvärdiga mäns bilder, Sarcophager och Basreliefer, Buster, Statuer och äfven Taflor: och oaktadt den mängd af föremål, som här erbjuder sig, tröttnar man ej lätt att betrakta dessa mästerverk af Antikens Sculptur och att i de Romerska Imperatorernas anleten igenfinna de drag, med hvilka Suetonius tecknat dem. Då man genomvandrat dessa långa och rika Corridorer, inträder man i de salar, der särskilda konstskolor äro ordnade eller utmärktare mästerstycken uppställda. I *Kabinettet för Moderna Bronzer*, ett af de vackraste i verlden, beundrade jag den sköna, lätt sväfvande Mercurius af *Giovanni di Bologna*, Cosimo I:s bust af *Benvenuto Cellini* och Abrahams Offer, utfördt af *Ghiberti* vid tjugu års ålder. *Niobes Sal* framställer hufvudsakligen den verldskunniga, antika gruppen af Tantali dotter, omgifven af sina till döds sårade barn. Den olyckliga Modren, som i sin djupa sorg bibehåller värdighet och majestät, upplyfter med venstra handen sin mantel öfver skuldran och omfattar med den högra den yngsta dottren, som flyr i hennes famn och nedfaller på knä. Niobe sjelf är utan tvifvel den skönaste figuren, liksom hon är hufvudpersonen i den tragiska mythen. Barnen, som uttrycka fasa, förtviflan eller redan duka under för dödens smärtor, ingifva visserligen ett djupt deltagande; men det är egentligen hos modren, som den stora tra-

giska själslidelsen högst och sannast uppenbarar sig. I allmänhet synes mig den antika Sculpturen minst lycklig, då den framställer barn, särdeles när dessa bilda grupper med äldre personer. I deras former röjer sig vanligen samma utbildning, som hos menniskor vid mognare år, då de likväl genom sin litenhet komma de äldre att synas såsom jättar. De likna ej barn, utan snarare fullvuxna ynglingar af en mindre menniskostam. Denna anmärkning gäller icke blott om Niobes grupp, utan, efter min tanke, äfven om Laocoons i Rom, den Farnesiska Tjurens i Neapel och flera. Antingen måste man således anklaga de gamla för brist på natursanning i detta afseende — och en sådan förebråelse kan man väl sällan med skäl göra dem — eller ock antaga, att Greklands och Italiens härliga klimat tidigt utbildade de menskliga gestalterna, medan de ännu voro i sin lifligaste växt, till samma förhållande i former, som de i ett annat luftstreck först skulle erhållit vid mognare år.

Baroccios Sal, som fått sitt namn af denna Mästares stora tafla, föreställande Madonnan, som beder Frälsaren gifva sin välsignelse åt de rika, hvilka visa välgörenhet emot enkor och fattiga, innesluter många andra utmärkta taflor. I tvenne rum förvaras en märkvärdig samling af *Målares Porträtter*, utförda af dem sjelfva: troligen den enda i sitt slag i verlden. En af mästarne har föreställt sig, med ryggen vänd åt åskådaren. Han är sysselsatt att måla sig sjelf, och i spegeln midt emot ser man hans anletsdrag, hvilka äfven redan äro anlagda på duken. Detta historierade porträtt är bland de interessantaste i hela samlingen. Flera salar upptaga arbeten af Målarkonstens särskilda Skolor. Från hvimlet af alla dessa dyrbara konstskatter nalkas jag slutligen *Tribunen*, ett octogonformigt rum med kupol och marmorgolf — det allrahelgaste af Florentin-

ska Galeriet. Här hvilade jag mig så ofta lycksaligt efter mina vandringar i de rika salarna, och njöt i åskådningen af de få, men ovärderliga klenoder, här förvaras, den högsta och renaste fröjd.

Det *himmelskt oskyldiga* kan ej innerligare uttryckas än i Raphaëls båda Madonnabilder. På den ena af dessa taflor har Modren det skönaste uttrycket; på den andra Barnet, som lutar sig till Modrens bröst: ett ideal af barnaoskuld och lifligthet, men ändå stillhet. Det *jordiskt* fulla, lifsfriska *skönhets-idealet* lefver i *la Fornarina* *). Raphaël har föreställt den älskade, klädd i ett ljusblått sammetslif, med hvit öfverkastad krage, som sammanhålles af en liten bandros. Öfver venstra skullran ligger en präktig sobelkrage, den hon håller med högra handen, hvars fingerändar begrafvas i det mjuka brämet. På lillfingret bär hon en fin guldring med en infattad rubin, och det mörka, uppfästade håret prydes af en lätt myrtenkrans. En mäktig eld flammar ur de mörkbruna ögonen, kinderna blomma mildt som en vår, utan att glöda, och på de friska läpparna, tvenne slutna rosenblad, fira behagen en fest, som heter Leende, men icke löje. Retande behag, som blomstra under majestätets spira, äro grunddragen i detta obeskrifliga konstverk. Utförandets finhet och fulländning har ej förspillt en gnista af den eldiga ingifvelse, hvarmed konstnären bildat, och med större skäl, än om de flesta mästerstycken, kan man säga om denna tafla, att hon är målad *con amore*.

Och sedan — Mediceiska Venus, Apollino, Sliparen, De båda Brottande, hvilka bilder! Jag

*) I Palatset Barberini i Rom finnes af Raphaël en annan tafla, som också bär namnet *Fornarina;* men den föreställer en annan person, som i ädel skönhet ej kan jemföras med den Florentinska.

önskade att vara en Grek från Periclis tid, för att rätt kunna uppfatta och njuta deras skönhet.

En värdig motbild till detta Galeri utgör den Konstsamling, som finnes i Storhertigens Slott, det så kallade *Palazzo Pitti*, hvilket äfven hålles öppet för allmänheten. Byggnaden är belägen på venstra sidan om Arno, och uppförd i femtonde seklet af *Brunellesco Lapi* i en solid och majestätisk stil. Rummen äro praktfullt inredda och från den sköna, angränsande trädgården *Boboli*, som prydes af lagrar, cypresser, grottor, vattenkonster, tempel och stoder, öppna sig härliga utsigter af den blomstrande staden.

Palatsets Galeri utgör egentligen en följd af fem stora, präktiga rum, som benämnas efter de fem Planeterna, och prydas af allegoriska plafondmålningar. Väggarna höljas af de yppersta taflor, bland hvilkas mängd det torde blifva svårt att uppsöka en, som ej i sin art är ett mästerstycke. Att uppräkna allt förträffligt, blef således hvarken mer eller mindre än att lemna en fullständig catalog öfver hela Galeriet. Jag vill blott nämna de stycken, som på mig gjorde det största intryck:

En *Pietas*, af den Florentinske Skolans Heros, *Andrea del Sarto*.

Madonna, af *Murillo*.

S. Filippo framför den heliga Jungfrun: stor tafla af *Carlo Maratta*.

Den lilla *Johannes*, sofvande på ett hyende af rödt sammet, af *Carlo Dolci*.

Cardinal *Bentivoglio*, af *Van Dyck*.

Leo X med tvenne Cardinaler, af *Raphaël*.

Rubens med *Hugo Grotius* och *Justus Lipsius*, målad af den förstnämnde.

Judith med Holofernis hufvud: en härlig tafla af *Crist. Allori*.

Madonna dell' impannata, af *Raphaël*. Maria föreställes i blå mantel. Magdalena, med ett skönt, friskt ansigte, lutar sig fram öfver den gamla Elisabeth, som andaktsfullt tillbeder Frälsaren. Johannes liknar mycket den bild, som finnes i Tribunen, af samma mästarhand. Det manér, som Raphaël här användt, synes vara det, som *Giulio Romano* sökt tillegna sig.

Pietro Aretino, af *Tiziano*.

Annunziation, af *Andrea del Sarto*.

En Nunna, af *Leonardo da Vinci*; i utförandet ytterst fulländad.

Andrea del Sarto, med sin maka, af honom sjelf.

Bacchanal, af *Rubens*.

Cleopatra, af *Guido Reni*.

Maria Magdalena, af *Domenichino*.

Julius II, af *Raphaël*.

En Pietas, af *P. Perugino*.

Madonna del Baldachino, af *Raphaël*.

Disputa, af *A. del Sarto*.

Hezechiels syn, af *Raphaël*. Stycket är litet, men compositionen stor.

Ippolito de Medici, af *Tiziano*.

Madonna, af *Fra Bartolomeo*.

De Tre Parcerna, af *Michel Angelo*. De kunna gälla som exempel på det *fula* och vederstyggliga inom den bildade konstens område. När Michel Angelo tog penseln i handen, då öfvergaf honom Skönhetens Genius.

Madonna della Seggiola, af *Raphaël*, såg jag först och sist. Modren håller sitt gudomliga barn på knä och trycker det till sitt bröst. Hon njuter den högsta lycksalighet, och den meddelar sig åt åskådaren. Hvilken blick i Frälsarens ögon, som ej vända sig till modren, men stråla ut öfver verlden, under det han låter sig omfamnas, och tillika smeker den moderliga barmen.

I Johannis ansigte måla sig den renaste kärlek och den högsta dyrkan. Hvar finner granskaren här en fläck? Allt är ett gudomligt helt, som kunde beskådas i sekler och med hvarje ögonblick mer beundras och älskas. Taflan förvaras inom glas. Färgerna hafva visserligen något bleknat; men det ovärderliga stycket synes eljest föga lidit af tiden.

I ett rundt Kabinett är *Canovas Venus* uppställd. Då den Mediceiska Venus vistades i Paris, hade denna sin plats i Tribunen; men sedan den antika Gudinnan åter intagit högsätet, flyttades den moderna till Palatset Pitti. Tillsammans med den förra kunde hon icke trifvas. Hon är ej mer den rena, oskyldiga Gudinnan. Hon är skön, men hon vet det för väl. Hon insveper sig i ett långt draperi, och har i hela sin gestalt något på en gång fräckt och förläget. Bäst synes hon mig, då man låter dagern falla från fönstret vid hennes venstra sida på ansigtet, just då det öfvergår ifrån profil. Då ser man draperiet renast, och ställningen blir sann och ädel. Stoden är för öfrigt af skön marmor och förträffligt arbetad.

Den 2 Nov. besökte jag Kyrkan *Santa Croce*. Der firades en fest för de *trogna döda*. Prester i chorkåpor, med messböcker och vaxfacklor i händerna, vandrade omkring i templet och söngo, åtföljda af en lyssnande folkskara. Kring en stor, svart sarkofag i Choret brunno, i en präktig krans, långa, hvita vaxljus. Långsamt och gnolande sina latinska böner och psalmer tågade processionen förbi den grafvård, der Astronomiens, Geometriens och Philosophiens store Reformator *Galilei* hvilar, gick förbi dörren till det midt emot Galileis graf uppresta monumentet öfver *Michel Angelo Buonaroti*, Sculpteur och Architect af första rangen, ehuru jag ej sett af honom någon tafla, som

kan berättiga honom till en plats bland de största Målare. Vidare framskred tåget till den sköna grafvård, der Canovas *Thalia* gråter vid *Vittorio Alfieris* urna, till den store Statsmannen och Författaren *Machiavellis* och Skalden *Filicaias* vårdar, och stannade i Choret vid den stora Sarkofagen. *Santa Croce* är det Florentinska Pantheon. Jag fann i det stolta templet allt högtidligt, utom Sången, och saknade intet, utom *Dantes* graf.

Den majestätiska Dômen, kallad *Santa Maria del fiore,* hvars byggnad började i slutet af trettonde seklet af *Arnolfo di Cambio,* men först 176 år derefter fullbordades, har en präktig kupol, 380 fot hög, hvilken Michel Angelo sjelf ansåg som oöfverträfflig; men den yttre bekläddnaden af svart och hvit marmor ger hela Kyrkan ett spräckligt utseende, som icke behagar ögat. Det ser ut, som hon vore öfverdragen med ett ofantligt ormskinn. Inom dess murar förvaras många konstverk, af mer eller mindre värde: och bland dem en gammal, på träd målad tafla, som man tillskrifver *Orcagna,* och som föreställer *Dante Alighieri* i Florentinsk borgardrägt, med en lagerkrans på hufvudet. Bredvid honom ser man en bild af hans *Divina Commedia* och i bakgrunden en utsigt af staden Florenz. Detta stycke, med all sin barnsliga enfald, gjorde på mig ett djupt intryck, och det förtjenar visserligen att uppmärksamt betraktas, då det är det enda monument, som Florens äger att uppvisa öfver sin ypperste Skald. — — —

Ingrata Patria! Ne ossa quidem habes!

Landsflyktig dog han i *Ravenna,* der han efter alla sina stormiga öden funnit en fristad. Der är han ock begrafven, och hvilar under en präktig minnesvård. Ståndaktigt har staden Ravenna af-

slagit alla anbud från Florenz, som sedan partihatet slocknat, flera gånger velat återköpa den stora Sångarens ben.

Utanför det nära Dômen belägna Dop-kapellet (*il Battisterio*), som uppgifves vara bygdt i slutet af sjunde århundradet, då Longobarderne innehade Toscana, finnes ett annat minne af Dante, nemligen en marmorbänk, på hvilken han ofta suttit, och som ännu benämnes *il sasso di Dante*. Till detta tempel har *Ghiberti* gjutit tvenne härliga kopparportar, som i hautrelief föreställa historiska scener ur gamla och nya Testamentet, omgifna af de skönaste sirater och blomverk. Michel Angelo sade om dem, att de borde vara Paradisets portar: och visst är, att om man länge betraktar dem, så glömmer man att gå in i Kyrkan, hvilken ej heller i konstväg äger någon ting, som kan jemföras med dessa portar. Märkvärdig är äfven den till Dômen hörande Klockstapeln (*Campanilen*), uppförd af Giotto år 1334. Den är 258 fot hög och betäckt med olika marmorarter, samt så lätt och elegant, att den kunde liknas vid ett nålhus, inlagdt med ebenholz och elfenben.

Den gamla Kyrkan *San Lorenzo*, hvars yttre har ett alfvarligt och dystert utseende, innesluter det ryktbara Graf-kapell, der Michel Angelo huggit minnesvårdar öfver *Giuliano* och *Lorenzo de Medici*. De båda hufvudfigurerna, särdeles Lorenzos, äro mästerliga; men de fyra allegoriska gestalterna: Dagen och Natten, som omgifva Giuliano, och Morgon- och Aftonrodnaden, hvilka omgifva Lorenzo, föreföllo mig vidriga. Lyckligtvis får man af Custoden veta, hvad dessa figurer föreställa; ty fåfängt vore det väl, att af deras utseende gissa till den symboliska betydelsen. Stark var han visserligen, denne prisade Konstnär, och djerf: ja, han var väl också stor,

det tror jag; men ädel kan jag icke finna honom, och att af alla de många konstverk, jag af honom sett, nästan intet enda förekommit mig *skönt*, det vet jag.

Inom denna Kyrka finnes ock det präktiga *Mediceiska Kapellet*, med sina prunkande Mausoléer öfver de sex första Storhertigarna af Toscana. Skimrande och mångfärgade arter af granit, marmor och jaspis omväxla med förgyllningar och bronz-stoder. Men jag såg med nästan större beundran på den vackra, lätta och smakfulla trädställning, som nu var upprest i Kapellet, och hvarpå arbetare voro sysselsatte med dess fulländning. Äfven konstens mekaniska hjelpmedel få ofta i Italien ett artistiskt värde.

I stället för att uppräkna och beskrifva flera af de 170 Kyrkor, som Florenz äger, och af hvilka säkert största delen förtjena att ses, vill jag blott ett ögonblick uppehålla mig vid en, som lånar sin märkvärdighet af en gammal Fresco-målning, omsorgsfullt bevarad i ett till Kyrkan hörande Kapell, som vid det gamla templets brand liksom genom ett underverk räddades undan lågorna. Kyrkan heter *del Carmine*, och taflan föreställer scener ur S. Petri lefverne. Den började, i början af 1400-talet, af *Masolino da Panicale*, som dog 1415, vid samma ålder som Raphaël, men öfver hundrade år före honom. Masolinos elev, *Masaccio*, fortsatte hvad läraren begynt; men då äfven detta skaparsnille tidigt af döden bortrycktes, slutades arbetet af *Lippi*. Det är utan tvifvel om denna målning, som vår *Ehrensvärd* yttrar sig under artikeln *Florenz*: "Han blef förundrad att se taflor med *Raphaèls* styl målade innan *Raphaël*." Visserligen tändes hos dessa Konstnärer första gnistan till den eld, som sedan med full klarhet och värme upplågade hos Raphaël. *Panicale* och *Masaccio* äro de öfver-

gångslänkar, som förena medeltidens konst med Raphaëls, och som göra hans uppträdande förklarligt. Man beundrar i denna målning ej blott den rena och sanna teckningen: icke blott compositionens enkelhet och skönhet och färgernas harmoniska användning, utan allt detta på en gång, och derjemte den friskhet, ledighet och det behag, som tillkännagifva, att konsten trampat ut sina barnskor och börjat röra sig i ett fritt och blomstrande ungdomslif. Vigtigt och fruktbärande har detta mästerverk varit för konstens utbildning i senare åldrar. Till det gamla Kapellet vandrade *Fra Bartolomeo, Leonardo da Vinci, Michel Angelo, Andrea del Sarto, Pietro Perugino* och *Raphaël* sjelf, för att med andakt beundra och studera sina ädla föregångares skapelser, och hvar och en behöll för sig hvad honom godt syntes, och fortplantade, utbildade och förädlade det till allt högre fullkomlighet. En beständig vegetation går igenom Konstens rike, liksom genom Naturens. Af ett friskt frö och en ädel kärna uppväxer, under gynnande klimatiska förhållanden, en skön blomma med ljufligt doft, eller ett majestätiskt träd med yppiga blad och svällande frukter. Men tidehvarfvets anda är den jordmån, hvari Konstens frön utsås. Är hon slapp och förderfvad, så får hon skylla sig sjelf, om den uppskjutande plantan — i fall hon kommer upp — blifver mager, färglös eller missbildad.

Theatrarne i Florenz företedde, under mitt vistande der, inga stora phenomener. *La Pergola* kallas den förnämsta, som har betydligt omfång, men är ej så vacker som de stora Theatrarne i Milano och Bologna. En afton såg jag der Operan *La Pastorella Feudataria* och hälften af en balett; men hade snart förgätit hvad jag såg och hörde. Prima Donnan, Signora *Brambilla*, utmärkte sig mer genom sin fägring och sin

smakfulla drägt, än genom rösten och sin konst. Hon var söt som en Hebe. De fina, vackra händerna emot den röda, landtliga drägten, törnrosen i det mörka håret och det svarta lifvet fulländade den sköna herdinnan. I den andra drägten af mörkt sammet med silfver var hon ännu vackrare. Men hon var kall i sitt spel: behaglig, men matt i sin sång. Det fullkomliga finnes på jorden blott i fragmenter. Inbillningen måste sammansmälta dem till ett helt.

På Theatern *Cocomero* gafs Cimarosas vackra Opera: *Gli Orazii ed i Curiazii.* Deri söngo tvenne Artister, hvilka sedan den tiden tilltagit i ryktbarhet, och redan då gjorde uppseende: Signor *Gentili* och Signora *Grisi.* Och på *Teatro d' Ognissanti,* en liten, men ej otreflig förlustelseort, som var full af åskådare, sågs en annan afton en Ballett, ej illa utförd, åtminstone med lif och kraft, om icke med behag. En häst, på hvilken en förgylld herre red öfver en bro, hade den olyckan att ramla ned från ställningen. Publiken skrattade. Efteråt undfägnades man med Andra Akten af Rossinis *Semiramide;* men både Prima Donnan och Alten voro svaga. Choren var sämre än en bondchor i en Svensk landskyrka.

Ett bättre skådespel, som ej en gång kostade 6 Crass, njöt jag i månskenet, då jag vandrade hem längs efter Arno, och flera hvarf omkring Piazza del Granduca. De gamla, originella palatserna och de hvita marmorbilderna äga i månljuset ett magiskt behag. En skön anblick njuter man äfven nära Arno, då man ser framåt *Palazzo Vecchio,* genom Galeriets präktiga portik. Tornet af Mediceernas slott synes luta sig fram som en jätteskugga öfver det månbeglänsta torget.

Det *Physiska* och *Naturalhistoriska Museum,* grundlagdt af Mediceiska Storhertigar, men utvidgadt och fulländadt under Storhertigen

Leopolds regering, är i många afseenden märkvärdigt, och särdeles ryktbart för den dyrbara samlingen af Anatomiska efterbildningar i vax af alla menniskokroppens delar. *Felice Fontana* fattade först denna idé, och lyckades att få den utförd genom den namnkuniga *Clemente Susini*, som i sin framställning af hela menniskans organism, från de gröfsta till de aldrafinaste delar, nästan gjort underverk. Den ordnade följden af dessa vaxfigurer är uppställd i en rad af femton rum, och under glas, så att åskådaren beqvämt kan betrakta alla föremål, men icke vidröra dem. Öfver hvarje afdelning hänger på väggen en kolorerad gravure, jemte en beskrifning, som innehåller alla delars vetenskapliga namn, med hänvisning till figuren. Denna anstalt, interessant för alla, måste vara af oväderlig nytta för dem, som här studera Läkarekonsten och Anatomien. Också hållas här föreläsningar af den Professor, åt hvars närmaste vård Museum är anförtrodt. Mineral-Kabinettet är dyrbart. Fågel- och Insektsamlingen syntes mig mindre fullständig. Till slut infördes vi i ett litet rum, der, jemte andra arbeten i vax af *Michel Zummo*, förvaras tvenne taflor, äfven utförda i vax, öfver *Pesten*, som Boccaccio skildrat. På halfdöda, ruttnande menniskokroppar gnaga råttor och maskar i ett grafhvalf. Sjelfva murarna synas förtärda af den ohyggliga, infernaliska dödssmittan. Allt är framställdt med en så förfärlig sanning, att åskådaren ryser och vänder sig bort.

Bland Florens' mångfaldiga sköna omgifningar tillät mig ej tiden att besöka flera än den gamla staden *Fiesole*, som ligger högt på en bergshöjd, och dominerar hela nejden. Vägen dit upp,

genom

genom *Porta Pintî*, mellan vingårdar och landthus, synes förtjusande, när man hunnit målet. Under vandringen bortskymmes det skönaste; ty stenmurar omgifva vägen. Min skörd i Fiesole bestod af ett Romerskt kopparmynt, med Kejsar *Hadriani* bild, och af *Catilinas* minne. Det förra behåller jag; det senare bortdunstade snart, när jag, åtföljd af en vän, återvände från den nära nog förmultnade staden, med sin osynliga s. k. Amphitheater.

Utsigten var härlig. Aftonhimlen prunkade med alla regnbågens färger. Den sköna Blomsterstaden, med all sin prakt och sin slingrande silfverflod förklarades af den sjunkande solens rosenglans. Vi gingo tysta utföre. Med de upplyftande känslor, som åsynen af en skön natur alltid inger mig, blandade sig då och då en modstulen tanke på det konstiga glitter, som vi för aftonen hade i perspektiv.

Genom den af alla Svenskar, som under de sista trettio åren besökt Florens, högt aktade Svenske Ministern derstädes, Herr Commendeuren *J. C. Lagersvärd*, hvilken, jemte sin Fru, bevisat oss den största gästfrihet och välvilja, hade redan förut inträde blifvit oss beredt i den Ryske Magnaten *Dimidoffs* hus. Vi hade der en afton åskådat och åhört ett spektakel på Fransyska, bestående af tvenne Vaudeviller: *Le Confident* och *Mr Jovial ou le Huissier Chansonnier*, ganska medelmåttiga till ord och musik, samt derjemte lika medelmåttigt utförda. Men om man besinnar, att Dimidoff, på egen bekostnad håller en egen Theater-trupp, som årligen kostar honom några hundratusen francs — troligen endast derföre, att han på något brillant vis *måste* ge ut pengar — så gäspar man med

glädje åt hans tråkiga Vaudeviller, och tänker med fasa på hans rikedom.

Denna afton voro vi budne på Bal. En Bal — ja! se det kan något vara, särdeles när man icke dansar. Vi ankommo i god tid till det stora palatset, nära Arnos strand; vagnar och fotgångare hvimlade omkring portalen. Genom en svärm af kammartjenare, lakejer, dörrvaktare och andra granna drängar kommo vi ändtligen in i en Vestibul, och derifrån in i en rikt upplyst tambour, der beställsamma uppassare mottogo våra öfverrockar; ty galoscher får man icke bruka i Florens. Vi trädde in. En lång rad af rum gapade emot oss, och här och der hördes en stilla hviskning, eller sågs ett tjusande smålöje från en Florentisk rosenmun. Ännu voro de stora, praktfulla rummen glest bebodda. Jag tyckte, vi kommit för tidigt. Men man gick hvar man tyckte, och såg sig omkring, i de till den grad upplysta salarne, att man först var blind en lång stund, innan man såg någon ting, och satte sig, om de förgyllda stolarne sågo allt för retande ut. Jag trippade omkring i nya silkesstrumpor och nya skor på de rosenrasande gobelins-mattorna, der jag höll på att gå vilse i en Brasiliansk skog och att på köpet, vid brädden af en flod, blifva uppäten af en grönögd Crocodil. Gerna och lätt böjde jag mitt hufvud, då en af dagens eller stadens skönheter sväfvade förbi mig, och alltid besvarades denna oväntade uppmärksamhet med en vänlig, ofta alldeles hänförande återhelsning. Ty det vanliga bruket här, liksom öfverallt i stora Italienska sällskaper, är att helsa på ingen annan än dem, man personligen känner. Ännu en lång stund strök jag ur det ena rummet i det andra: hörde de ankommande vagnarnas dån och fräsningen af de inträdande damernas sidendrägter, och såg all ting och litet dertill. Emellanåt

sökte jag fönstren, och blickade ut åt den i månskenets glans hvilande staden. Hvad jag tänkte, mins jag ej. Men plötsligen fylles mitt öra af en dånande musik, en musik, som bröd upp till dans. Minut efter annan försvunno de flämtande, trånande flickorna, en här och en der . . . . och att de hade haft roligt, derom vittnade troligen, fram emot morgonen, deras hosta och deras bleka kinder.

En dubbeldörr öppnas. Stödd på sin förste kammartjenare, och uppvaktad af tvenne guldsmidda negergossar, inträder den länge, magre, af gikt och andra krämpor förtärde, hopkrumpne, men med tillförsigt omkring sig blickande *Värden*. Högst få steg kunde han gå. Han satte sig ned i en förgylld, med sammet beklädd ländstol, hvilken var försedd med hjul, alldeles som en barnvagn. De två beskedliga Negergossarne drogo sedan hela härligheten genom alla rummen, och hvarest den präktiga vagnen framgick, der bugade sig alla. Äfvenledes är att märka, det i hela våningen ingen tröskel fanns: och der värden åker i sina rum, böra icke heller några trösklar finnas. Men han åkte och åkte både länge och väl, innan han träffade någon betydande person, som ville helsa på honom. Jag, i min obetydlighet, bestämdes af slumpen att helsa först. Och bekänna bör jag, att den rike *Dimidoff*, Rysk Magnat, rik öfvermåttan och sjuklig i samma grad, räckte mig den skrumpna, långa och magra handen, innan ännu någon af de öfriga gästerna sett honom. Jag lade min hand deri, han tryckte den lamt, och då hos mig ingen benägenhet förspordes att kyssa besagde hand, så nickade han och for vidare. Men han såg vördnadsvärd ut i all sin rika uselhet, och hans profil hade, i förbifarten, ett visst tycke af *Goethes*.

Jag stod der ensam, ensam, gruſligt ensam i den Ryska härligheten. Jag hörde den vällustiga dansmusiken dåna i mina öron. Den stegrades till den starkaste storm; men icke rörde stormen mitt hjerta. Och jag såg all den glans, som utströmmade ur de många, många präktiga, brinnande kristallkronor; men all den elden fröjdade mig icke. Och då hörde jag liksom ett sväfvande, ett stilla väder, och jag såg upp — och si! jag var omringad af en krans, en krans, sådan, som sällan här i dödligheten ses, neml. af den blomstrande Stadens mest blomstrande skönhetsblommor.

Hvad var jag för dem? Och hvad voro de för mig?

Icke var jag den medelpunkt, kring hvilken dessa blommor församlade sig. Men midt i rummet stod ett rikt, förgyldt bord, betäckt af ett kupigt glaslock och öfverst en guldvas. Under det glaslocket hvilade, i ostörd ro, stora skatter, till ett värde af 3 millioner floriner, glimmande som stjernor och kittlande de af den sista dansen ännu glödande och flämtande tärnornas ögon. Det var en verklig tjusning att betrakta dessa stora, lågande ögon, när de uppslogos, och då förskönadt återspeglade all den glans, som gnistrade från diamanter och perlor, opaler, smaragder, rubiner, gemmer och caméer. Ja! den lätta dimma, som andedrägten från de fulla rosenläpparne spred öfver glasets yta, var mig mera värd än allt det, som skimrade derunder. Och så, efter tre, fyra timmars förlopp, begåfvo vi oss hem igen. Nu hade vi sett nog af den Italienska härligheten, öfversatt på Ryska. Jag tänkte, på hemvägen, det samma som *Castelli* säger om Carnevalen i Wien: *"Gott sey gelobt, dass alles vorüber ist; ich habe viel Plaisir ausgestanden."*

Men jag hade ännu ett annat nöje mig förvaradt i Florens. Det begaf sig så, att den vördnadsvärde Svenske Ministern, personligen, behagade afhämta oss för att deltaga i en stor soirée, som Prins *Camillo Borghese*, Napoleons Svåger, en afton gaf i sitt palats. Sådana voro ej sällsynta; men för fremlingar från Norden var en sådan fest åtminstone minnesvärd.

Vi inträdde i ett Cabinett, der Prinsen sjelf, enkelt klädd, i svart drägt, och utan alla decorationer, reste sig upp från en ländstol för att emottaga oss. Vi presenterades och han bad oss artigt om ursägt, att han icke kunde följa oss vidare; ty i hvarje ögonblick anströmmade nya gäster. Sjelf är han så olyckligt fet, att han med svårighet andas, och sällan kan sofva i annan ställning än till hälften sittande, till hälften liggande i en gungande vagn. Men han är en utmärkt man till hjerta och egenskaper. Oerhördt rik, så väl genom arf efter nepotiska Påfvar af sin slägt, som genom den nyare slägtskapen med Napoleon, använder han sina grufliga räntor till underhållande af de präktiga palatser, han besitter, ej blott i Toscana, utan äfven i Kyrkostaten, hvarifrån han både härstammar och dragit sig bort, för att lefva i ro under en tryggare regering. Och utomdess inköper han årligen dyrbara taflor, om hvilka mera framdeles. Hans gemål, den sköna *Paolina Buonaparte*, är död. Han äger med henne inga barn, och hans ofantliga förmögenhet tillfaller en gång hans i Paris lefvande, förut rike broder, Prins *Aldobrandini Borghese*.

Emellertid fortsatte vi vandringen genom de ytterst smakfulla och präktiga rummen, der allt var som det skulle, och intet öfverlastadt. Något glasbord, med inneslutna millioner, syntes icke till. Men deremot spreds en ambrosisk

vällukt från yppiga, lefvande blommor, prunkande i stora vaser af bergkristall, och innerst i ett mörkt rum stod en kolossal alabaster-urna, i hvars belysta inre hängde en frisk törnroskrans, som med sina sköna, rena, oskyldiga blomblad och löf för åskådarens ögon afmålades på den mjella, genomskinliga ytan. Man gick under härliga plafonder och på präktiga mattor, och sällskapet var lika talrikt som interessant. Tvenne f. d. Konungar, *Josef Napoléon* och *Jerome Napoléon* och en f. d. Drottning, nu mera Madame *Parryson*, blandade sig i kretsen af sköna Florentinskor, eller talade förtroligt med *Niccolini*, Italiens nu lefvande ypperste Skald eller med *De Lamartine*, en af Frankrikes första i detta tidehvarf, medan Capiten *Medwin*, författare till *Conversations of Lord Byron* för Lady *Codrington*, Amiralens fru, berättade några drag ur den store Brittens enskilda lif. Jag slöt mig, jemte den unge Sir *Dallas*, till Lady *Blakeshouse* och hennes intagande tre döttrar eller Grazier, och de smålogo hjertligen åt mitt engelska uttal, men påstodo att det lät bra och ganska begripligt, ehuru det icke bar den rätta engelska pregeln. Aftonen förflöt högst behagligt, och ehuru en stor bal tilldrog sig i stora salongen, kunde man knappt ana det i de inre samtalsrummen. Emot midnatten foro vi hem. Jag hade nu för första gången sett en äkta, Italiensk soirée i stor stil.

En liten Utflygt.

Genom en härlig Toscansk dal foro vi en dag, med vetturin, som vanligt, till

PISA, der vi hastigt och lustigt besågo det märkvärdigaste, som i många, många böcker förut är beskrifvet. Den gamla, präktiga Domkyrkan, i ett slags byzantinsk stil, byggd af Greken *Bruskettus* år 1063, *Campo Santo*, eller kyrkogården, dit jord blifvit förd från Jerusalem, det *lutande Tornet*, m. m. betraktades så noga, som tiden tillät. Af allt detta fröjdade mig mest de gamla präktiga monumenterna i Campo Santo och freskomålningarne af *Cimabue*, *Giotto* och *Ghirlandajo;* men hvaraf, ty värr! inom ett par decennier, icke mycket kan återstå.

Om aftonen inträffade man i

LIVORNO, Italiens vigtigaste handelsstad, men af alla dess större städer, i mitt tycke den minst interessanta.

Allt gick nu i galopp. Knappast hade vi ankommit till Hotelet, förrän vi lupo till theatern, som var öfverst full af menniskor, hvilka som bäst höllo på att klappa händer åt en viss Signor *Bonini*, den der föreställde och var en ganska medelmåttig *Othello* i Rossinis bekanta Opera. Han förstod att captivera sin publik med ett visst charlataneri i miner, sång och spel, men var ganska svag till sin inre natur och till sin stämma. Signora *Bonini*, som föreställde Desdemona, är väl en utmärkt Sångerska, men gjorde dock i sin roll för aftonen föga intryck. Decorationerna voro hvarken särdeles vackra eller sanna; men den handklappande publiken syntes öfvermåttan belåten med alltsammans.

Följande morgonen besöktes Fästningen, dit vi öfverfördes på färja af en galerslaf i kedjor. Från tornet omfattade min blick begärligt det ståtliga Medelhafvet. Ön *Gorgone* syntes klart; men *Corsica*, *Meloria*, *Elba* och *Capraja* höljdes af en tunn dimma. Vi läto ro oss ut i hamnen, och gungade omkring bland de hvilande handelsskeppen. Det dröjde ej länge, förrän vi upptäckte den Svenska flaggan och lade till vid skeppet *Enigheten*. Besättningen, som hört vårt Svenska anrop, täflade att på det skyndsammaste bringa oss om bord. Vänligt emottogos vi af Capiten *Westermark* från Westervik, och medan vi tömde några glas Cypervin, afhörde vi hans berättelse om en i Livornos hamn nyss inlupen Svensk Sjö-Capiten *Berg* från Uddevalla, hvilken blifvit af Grekiska Corsarer alldeles utplundrad.

Derefter besökte vi *Judarnas Synagoga*, som är en af de största i Europa. Kyrkan har tvenne kringgående läktare, som likna loge-rader i en theatersalon. Väggarna äro fulla af Ebreiska inskrifter.

Den återstående delen af dagen användes till vandringar omkring staden, för att åtminstone få en öfversigt af det hela, då tiden icke tillät att taga kännedom om detaljerna. Stora Torget (la Piazza grande) hvimlade hela dagen af handlande och vandlande i skiftande drägter. På Greker och Turkar var ingen brist. Största och skönaste gatan är *Strada Ferdinanda*, som leder till hamnen, der Storhertigen Ferdinand I:s marmorstod är upprest, med fyra slafvar af bronz vid sina fötter. Denna stod, utförd af *Giovanni dell' Opera*, var det enda konstverk, jag såg i Livorno, och många lära ej heller finnas der. Allt går ut på köpenskap och fabriksrörelse, och Livorno är ännu i dag Italiens förnämsta handelsplats. På gator och torg omgifves man

af menniskor, som prisa och utbjuda sina varor, och blanda sitt skrik med Vetturinernas: *Buona carozza per Roma, per Firenze, Genova &c.* Dock rådde bland dessa senare mera anständighet i Livorno än i Pisa, der en hel skara följde oss, under ideligt ropande, från bron ända till värdshuset; ja, somliga hoppade upp på vagnen, trädde in hufvudet och skreko med full hals sitt eviga *Buona carozza!* Det bästa sätt att komma ifrån dem, är att icke låtsa se dem och icke svara ett ord. Inlåter man sig i det ringaste samtal, så är man lika blottställd för deras odrägliga enträgenhet, som för tiggarnes, hvilka också blott genom tystnad och en viss förnekande vinkning med handen afskräckas från vidare försök.

Det är visserligen angenämt att hafva sett Livorno, och att minnas det; men bland alla Italiens större städer skulle jag minst gerna välja Livorno till bostad. Sjelfva åsynen af det majestätiska Medelhafvet, så sublim den är, inger en viss känsla af ödslighet, när den icke är förenad med njutningen af en rik natur. Trakten omkring Livorno är en af de minst pittoreska i Italien. Landet är flackt och platt, samt mycket sparsamt försedt med träd. Staden har sina promenader och lustställen som andra städer, är väl bygd och vacker; men den saknar karakter, är trivial och för ny.

Vid återkomsten till Florens föreföll mig denna utflygt som en dröm. De föremål, man sett på en så hastig resa och under ett så kort vistande på hvarje ställe, kan minnet också ej framställa annorlunda än som drömbilder. Man tycker sig minnas allt; men öfver hela taflan drager sig ett mystiskt flor, som väl icke alldeles bortskymmer det hela, men låter det synas som en dunklare massa, der de särskilda delarna försvinna. Ännu en dag förflöt — och sedan stod

äfven *Florens* bland mina minnen, men klart och rent såsom ett härligt närvarande, och så står det ännu för min själs öga. "Farväl!" sade jag, "sköna Florens! med dina tempel och konstverk, din glänsande himmel, din milda styrelse, ditt glada folk och din elysiska natur! Jag säger dig ett långt Farväl! Lemna dig kan jag aldrig."

Resan till Rom.

Under regnväder aftågade vi den 15 November från Florens med en Vetturino. Snön låg på marken i bergstrakterna alldeles hvit och färsk, såsom flockar af liljor i den bjerta grönskan. Det var en underlig blandning af Söder och Nord.

Följande dagen såg jag den gamla, vördiga Staden

SIENA, som ännu luktar medeltid, men inom hvars murar det Italienska språket klingar renast och klarast. Stora Torget har form af en snäcka, eller en skål. Deromkring ligga åldriga byggnader, mörknade af tiden. Bland dem anmärkte jag *Palazzo Pubblico*, med ett långt, jemnsmalt torn och Palatsen *Sansedoni* och *Chigi*.

Cathedralen i Siena hörer till Italiens märkvärdigare kyrkor. Byggnaden är majestätisk, ja, skön, oaktadt sin blandade stil, som förenar något Antikt med de Byzantinska och Göthiska formerna. Det musiviska marmorgolfvet är, i synnerhet i Choret, ett mästerverk. Muren och pelarne i kyrkans inre äro af svart och hvit mar-

mor, randiga på tvären. Det ser ut som hela templet vore tapetseradt med bolstervar. Hvalfvet är blått med gyllene stjernor. Flera altaren hafva präktiga marmorfriser.

I en Sacristia förvaras en märkvärdig cyclus af taflor öfver *Æneas Sylvius*, sedermera Påfven *Pius II.* De tio taflorna äro efter Raphaels teckningar målade af *Pinturicchio*, och vigtiga för sina porträtter och drägter. Den första säges vara helt och hållet utförd af Raphael.

Staden Siena ligger högt, har godt klimat och framställer sig pittoreskt från sidan åt Rom.

Vi hunno om aftonen till *Buon Convento*, en by eller liten stad, der Kejsar Henrik VII blef förgifven. Vi togo in på *Albergo delle Quattro Nazioni*, och händelsen gjorde, att denna gång resande af fyra olika nationer tillbringade natten på detta ställe.

Den 17 November spatserade jag till fots genom *San Quirico*. Vädret var skönt såsom om våren. Fåglarna spelade under blå himmel. Behagliga kullar med byar i toppen eller gamla borgar. Vägen krokig och backig. Vid *Radicofani*, som ligger sluttande på en höjd, är Toscanska Doganan. Der påskrefvos våra pass, och man gjorde oss icke något för när. Men dagen derpå, d. 18, när vi anlände till den Påfliga Doganan vid *Ponte Centino*, blef dess mera besvär. Kappsäckar och koffertar genomsöktes ganska noga. Man gjorde sig mycken möda att finna hvad som icke fanns: och derefter plomberades onödigtvis hela packningen.

Acquapendente, en dyster stad, med gamla hus och trånga gator, ligger högt på amphitheatraliskt bildade basaltklippor, och har fått sitt namn af ett vattenfall, som lärer hafva funnits der. Jag hade dock mycken lust att benämna staden *Acquaniente;* ty vattenfallet hvarken syn-

tes eller hördes. Läget och utsigterna äro särdeles sköna. I Dômen finnes en stor tafla af *Carlo Cerri*, föreställande Lazari uppväckelse. Målaren har skänkt den till kyrkan.

Om aftonen, kort före solens nedgång, ökades landskapens skönhet. För att njuta den friare, lemnade jag min plats i det inre af vagnen och intog Cabrioleten, der en liten tyst och dyster resande förut befunnit sig ensam, och med hvilken jag under hela resan ej talt ett ord. Hans mörka, solbrända ansigte, som bar stämpeln af en flerårig kamp med mödor och faror, ljusnade till en glad vänlighet, då jag utbad mig tillåtelse att med honom dela hans plats. Snart begynte han på fransyska i en ström af ord utgjuta sig öfver Italienska naturens skönhet och öfver det Italienska folkets lömska och blodgiriga karakter. Vid hvarje paus utgick ur hans mun och från en brinnande cigarr en diger pelare af rök, liksom ett kolossalt tankstreck. — Jag medgaf den *förra* delen af hans älsklingstanke, men bestred den *senare* af alla krafter. I början blef han ond, till slutet så vred, att han, i en backe, nära *San Lorenzo*, hoppade ur vagnen. Jag hoppade efter, och när han fick se mig, utbrast han i ett skratt, som hade kunnat komma en menniska att gråta. Han fattade min hand, räckte mig en cigarr, förfärdigad i *Havannah*, och i samma ögonblick slocknade hans egen. Genast framtog han en annan och antände den; men cigarren ville icke brinna. Han kramade honom hårdeligen mellan sina magra och knotiga fingrar — förgäfves. Då nedkastade han den oefterrättliga cigarren på vägen, spottade derpå och gjorde de förfärligaste och ilsknaste krumsprång öfver den arma, nedtrampade syndaren, som icke velat brinna upp på befallning. Då började *jag* att skratta. Den ursinnige, lille mannen såg på mig

med en fast blick, fattade en ny cigarr, gick rakt på mig och bad att få tända den.

"Mitt uppförande förefaller er besynnerligt," sade han. "Jag undrar icke derpå; ty jag är häftig i otid, särdeles när frågan är om förargliga småsaker. Då händelsen gjort oss till reskamrater, böra vi icke blifva obekanta för hvarandra. Mitt namn är *Juan Roano*," (så tyckte jag, det lät). "Jag är prest från ön *Cuba*, och född der. Mitt Spanska blod har icke svalnat der, under ett brännande luftstreck. Mina många och vidlöftiga resor hafva mer än en gång blottställt mig för röfvares och mördares anfall. Jag har lärt mig att misstro så väl Italienaren som Spanioren. I *Cadiz*, hvarifrån mina förfäder härstamma, var jag nära att uppoffras af en usling, som under tiggeriets larv nalkades mig, på mitt eget rum; ja, det grufliga sår, han gaf mig med sin dolk, har qvarlemnat ett synligt minne för hela min återstående lifstid. Jag såg i spegeln hans lyftade vapen, böjde mig ned kring hans knän, och det styng, nidingen ämnat åt mitt hjerta, träffade min sida. Men jag släpade honom med mig till en vrå, fattade min stilett, hvarmed jag, skummande af raseri, genomborrade honom. Bofven uppger ett högt rop, störtar ut, och på trappan, dit jag ännu förföljde honom, nedstörtar jag i mitt blod. Sju veckor låg jag till sängs. Om skurken blifvit vid lif eller icke, är mig obekant. Men jag hoppas, att han fick sin bane. Sådane, min herre! äro Spaniorerne.

I *Livorno*, som är uppfylldt af tjufvar och skälmar, öfverfölls jag, en natt, på öppen gata, af ett odjur i menniskohamn, som slog mig till marken och röfvade mitt ur och min börs. Jag gjorde allarm; men polisen sof. Sådane är Italienarne.

Har ni varit i Livorno? Reser ni dit, så var försigtig. Och likadant är det i Rom och öfverallt. Neapel är en tjufhåla — *sono ladri tutti, tutti.* Akta er noga för det samvetslösa slägtet!"

"Jag har varit i Livorno," invände jag, "liksom i Milano, Bologna, Florens och Pisa, utan att något obehagligt händt mig."

"Nå nå! Alla menniskor kunna de bofvarne ej hinna med att plundra eller mörda. Dessutom ärnar ni väl en längre tid uppehålla er i Rom och Neapel: och jag anser som min skyldighet att varna er."

Då vi, efter utfarten ur *San Lorenzo*, från en höjd fingo i ögonsigte *Bolsena*, med sin tjusande sjö och yppiga nejder, intogs min *Juan* åter af ett innerligt medlidande med den sköna naturen, som blifvit af Skaparen dömd att bebos af så äreförgätna menniskor. Han beklagade solen, som var tvungen att lysa och värma dem: och då hon just gick ned under en bädd af violetta och gyllene moln, tillkännagaf hans ansigte den lifliga önskan, att hon aldrig mera måtte gå upp öfver Italiens jord — neml. sedan hon lyckligt och väl fått lysa *Don Juan* hem till sitt land igen.

Mannens lynne förbättrades icke vid *Montefiascone*. Det var redan mörkt, när vi der inträffade på en Locanda, för att tillbringa natten. Men förut skulle vår beskedlige Vetturin, *Battistini*, bestå oss mat. Vi samlades snart i den stora salen, och hade knappt satt oss till bords, förrän *Don Juan Roano* befallte fram en flaska af det berömda vin, som tog lifvet af *Fugger:* hvilken ock i stadens kyrka fick ett värdigt epitaphium, upprest af en trogen dräng:

Est, est, est.
Propter nimium Est,
Dominus meus mortuus est.

Tjenaren hade genom hela Italien rest före sin herre, och smakat på alla viner, enligt befallning. Öfver porten till hvarje värdshus, der godt fluidum vankades, skulle han skrifva "*Est:*" det är, när man det uttyder: "*Här finns.*" På många ställen skref drängen, så klart och tydligt han förmådde, sitt magiska "*Est,*" och hans herre och mästare hörsammade, tog in dersammastädes, drack och mådde väl. Emellertid begaf sig, att när bemälte förebud anlände till *Montefiascone*, (som har 3000 invånare, och borde hafva 6000) föll honom dess vin så grufligt på läppen, att han, *på* eller *öfver* porten, skref icke "*Est,*" utan

Est, est, est!

Det vill säga: två *Est* för mycket.

Följden häraf blef den, att hans herre drack två *Est* för mycket — och dog. Och den välmenande trotjenaren som ärfde honom, kunde icke bevisa den afsomnade större ära, än att på hans liksten inrista äfven de tvenne dödande stafvelserna.

För oss deremot blef ingen fråga om lifvet. En trupp af påfliga soldater hade dagen förut tömt alla stadens *flaskor*. Staden ligger på ett *berg;* och när inga fulla flaskor finnas i staden, så gör den skäl endast för hälften af sitt namn.

Don Juan upplyfte sin blick från den redan tomma talriken, när han hörde, att ingen flaska stod att erhålla. I kaminen brann en hög af torra vinqvistar, och vid den knappa lågan stodo tvenne Capucinermunkar och värmde sig. Då Juan fick se dem hviskade han mig i örat: "De der herrarne se mig ut, som de vore hungriga. Om jag fick sofva roligt i natt, så ville jag gerna skänka dem min andel i denna magra måltid." Han betraktade länge de stackars munkarna med misstänksamma ögon; men om Don Juan icke sof godt den natten, så var det säkert hans egen

skuld. Bekymren lindrades i förväg betydligt af en välluktande *Orvieto*-flaska.

Men den 19 November uppgick snart, och vi måste lemna våra goda nattläger. En vulkanisk natur mötte oss. Vägen, ehuru bred och beqväm, liknade en hålväg, och stora, mörka grottor gapade emot oss. Nu begynte Don Juan att med gnistrande ögon se sig omkring, fruktande eller önskande (ty *rädd* var han icke) att några banditer skulle rusa ut ur dessa hålor, hvilkas ursprung är helt oskyldigt, och lika naturligt som våra sandgropars. Han kallade dem *Coupe-gorges*, när vi talade Franska, och *gli Occhj del diavolo* (djefvulens ögon) då vi talade Italienska. Slutligen kände jag inom mig en hemlig längtan, att något underbart eller vådligt måtte oss vederfaras; men den ödsliga nejden, med sin hemska svafvellukt, var fredlig, stilla och mild. Vi sågo den gamla, vördnadsvärda staden *Viterbo*, der Påfven *Gregorius X* valdes, sedan Cardinalerna hållit en conclav, som varade, till en början, 17 månader. Efter den tidens förlopp beslöto stadens invånare, uppmanade af *S. Bonaventura*, att instänga Cardinalerna, och icke förr släppa dem ut, än de gifvit kyrkan ett öfverhufvud och staten en furste. Men med så lindriga medel kunde icke det heliga Cardinal-Collegium bringas till enighet och sämja. Stadens Commendant (*il Capitano della città*), hvilken tillika var Conclavens custod, lät då, på eget bevåg, rifva taket af Biskopliga palatset, hvarest de gräliga Cardinalerne voro inneslutna. Och under bar himmel utvaldes då Gregorius X år 1269. Han stiftade sedan en lag för Påfvevalet, hvilken ännu i det närmaste följes.

I den

I den vackra och trefliga staden *Ronciglione* omgåfvos vi af nyfikna fattiga; men ingen enda tiggde. På vägen öfver träsken (*Le Maremme*) sökte jag genom detta argument öfvertyga min reskamrat, att Italiens folk var bättre än sitt öde. Han skakade, misstrogen, sitt hufvud, och jag ville icke öfverhopa honom med ord.

Sista dagen af vår sammanvaro stod jag på en kulle, ej långt från *la Storta*, och blickade öfver den nästan gränslösa *Campagna Romana*. Utsigten var skön, ville jag säga. Att den är sublim, torde ingen neka. Mitt kortsynta öga upptäckte vid horisonten något rundt, som hvälfde sig mot himlen. Och jag gissade, att det var *Sanct Peters kupol*. Då framträdde plötsligen den lille mannen, fattade min hand och sade: "Se icke ditåt; se hellre tillbaka!"

Men jag såg emot Sanct Peter dristeligen. Mitt öga fuktades; ty min tanke flög tillbaka — hemåt.

Och några timmar derefter foro vi öfver *Ponte Molle* och intågade sedan, genom *Porta del Popolo*, i *Rom*.

Ett kort uppehåll inträffade vid porten. Vi måste gå in i ett hus till venster, för att visa våra pass och få dem vederbörligen tillkluddade. Det är samma hus, hvari *Luther* bodde under sin vistelse i Rom. När vi utkommo, och jag blickade öfver det präktiga torget, med sina derifrån, i form af en solfjäder, utlöpande trenne gator, sade jag till *Don Juan*:

"Här tycker jag mig varit en gång förr, och här ser ju icke farligt ut."

Då förstummades den lille Don Juan; men han tryckte min hand. Det var hans sista varning. Jag lät föra mig till Doganan, hvilken fordom varit ett Romerskt tempel — och tackade Gud att jag var i Rom.

Sjette Boken.

Rom.

När först jag såg dig, gamla Rom! jag tänkte:
"Är Hjeltars stad ej skönare än så?" —
Men högre, med hvart steg, din skönhet blänkte,
Allt mer din luft blef ljuf, din himmel blå.
Du tusental af njutningar mig skänkte;
Jag borta var, men i mitt hem ändå.
Och då jag, ur ditt Eden, drog mot Norden,
Det var mig, som jag lemnat fosterjorden.

Mina första dagar i Rom.

I en stum beundran öfver mitt lyckliga öde tillbragte jag mina två första dagar i Rom. Under hela resan hade hemligen, i djupet af min själ, bott en dyster, men med undergifvenhet och försakelse förenad, aning, att mitt öga aldrig skulle skåda den gamla, stora, härliga verldsbeherrskande staden. Ögonblick funnos, då jag önskade mig en plötslig död, eller en långsammare, men stilla: och då jag nästan fruktade att med min fot beträda den Romerska jorden. Från min barndom, från de i öfrigt tråkiga och tunga dagarne, då jag först läste *Cornelius Nepos* och *Cicero De Officiis* och *De Amicitia*, stod *Alma Roma*, i all sin härlighet för mina inre blickar såsom en helgedom. Jag ville besöka den staden lika gerna som Pilgrimen fordom besökte Christi Graf; jag ville — nej! jag *ville* icke — jag brann af begär att trampa den jord, som alstrat så många odödliga Hjeltar och Historieskrifvare. På den tiden tänkte jag icke på annat än på min latin och mitt Rom. Grekiskan hade i *Dahls Chrestomathie* föga retande att bjuda mig, och ännu mindre hade *Djurbergs Geographie*. Hela mitt lilla väsende concentrerades omkring *Rom*. Och samma förtjusning följde mig sedan genom mina långa läroår, utan hopp att mina fantastiska önskningar skulle förvandlas i verklighet.

Nu var jag i Rom, och hade intågat genom Porta del Popolo, den 20 November år 1827. Och den porten har till öfverskrift: *Felici Faustoque Ingressui.* Men jag var ännu icke rätt säker på, att min förflutna lefnads skönaaste dröm gått i fullbordan. Jag vandrade upp öfver *Piazza di Spagna* till *Trinità del Monte,* stannade på den vidlyftiga, präktiga trappans öfversta rand, och njöt den första, stora anblicken af en *liten* del af det efterlängtade Rom. Aftonsolens återkastade sken målade de aflägsna bergen, en hög, majestätisk kupol, som, man sade mig, skulle vara *Sanct Peters,* och många, många torn med glödande färger. Deras magiska brytning gjorde, att den lägsta horizonten i sydvest såg ut som ett lugnt, blått haf, och de öfre, dunklare molnen liknade en aflägsen, lummig strand, der ögat, mellan trädens kronor upptäckte tornspiror och kupoler af en stor stad. Denna syn var skön och förtrollande. Men icke var jag i Rom för det. Hvarföre skulle jag vara i Rom? Jag hade icke förtjent en sådan lycka. Och för det andra såg jag ännu ingen ting, som motsvarade det höga begrepp, jag i min inbillning gjort mig om den fordna verldens Hufvudstad.

Jag gick hem igen till det hus på *Via Borgognona*, der vi tills vidare hyrt oss in. Senare på aftonen träffade jag *Byström.* Hans ädla, manliga och likväl vänliga umgängessätt förförde mig nära nog att tro mig försatt i Sverige tillbaka. Om natten låg jag och läste: *Signor Formica* af *Hoffman.* I denna Novell beskrifves, huru *Salvator Rosa*, medan han vistades i Rom, bodde i ett hus på *Via Borgognona*, till utseendet temligen likt min närvarande bostad. Men icke var jag i Rom för det.

Småningom begynte jag föresätta mig att vara i Rom. Men jag hade länge en skräck för att råka på något *antikt*, och orsaken dertill bör jag äfven förklara. Jag tänkte: "När du nu rönt ett så svagt intryck af *staden* Rom — hvad skall då din själs behållning blifva af de halfgrusade lemningar, hvilka fordom varit små prydnader för Rom, medan den ännu var alla Städers Stad?" Jag köpte en stor och utförlig "Pianta Topografica di Roma," och studerade den. Jag beslöt att först besöka *Sanct Peters* kyrka.

Efter en vandring genom smala och krokiga gator ankom jag till *Ponte di Piazza di Sant' Angelo*, tågade öfver bron mellan en haye af Berninis Marmor-englar, hvilka, med sina fladdrande draperier, se ut som de vore skurne i gammal ost.

Peters-platsen är stor, skön och sublim. Men på hela torget söker man förgäfves en enda punkt, der Peterskyrkans façad är i harmonie med den alltför långt bortflyttade kupolen. Och så snart man hunnit förbi torgets medelpunkt, och närmar sig Christenhetens största tempel, försvinner kupolen alldeles, och man tror sig inträda i ett gigantiskt Kejsare- eller Konungaslott. Inom ett ögonblick har man glömt bort hvad man gick ut att söka. De, ofta betydellösa, prydnader, som blifvit slösade på façaden, mellan kolonner och mellan pilastrar, och tillika öfver och under dem, väckte hos mig ett intryck, som jag ej kan beskrifva; men det var plågsamt. Hela den präktiga, öfvervåldigande façaden är sargad, sönderbruten och förstörd af småsaker.

Hörom *Milizia*, den utmärkte Architekten, och på sin tid högt aktade Konstdomaren! Han säger om *Sanct Peters Kyrka*, sedan han förut lika träffande, som humoristiskt beskrifvit henne:

"Således är *S. Paul* *) mer architektoniskt skön än *S. Peter*. Och således förstod man mer i Kejsar Constanstins tid, när Architekturen var förbi, än i det så utbasunade, allt det skönas och godas uppståndelse-sekel, under Guilier och Leoner, hvilka skapade det, med tillhjelp af den trefallt gudomlige Michel Angelo" **).

Men träd in i kyrkan! — Om du då långt framför dig blir varse en liten engel, bildad af marmor, så tycker du säkert om honom, och vill betrakta honom på närmare håll. Gå framåt — och framåt en lång stund! Han vexer, under det du går, och när du hunnit till honom, är han tre gånger så stor som du!

Det är ett stort, ett mycket stort Tempel, fastän Architekterne gjort det litet. Det synes mindre än det är, och efter mitt begrepp, är det både synd och skam att bygga någon ting stort, som skall se litet ut.

På marmorgolfvet är inristad en skala på storleken, d. v. s. längden, af verldens sex förnämsta kyrkor. Den är, som följer:

Templum Vaticanum.
(S. Peters Kyrka.)
Palm. Rom. 837.
(313⅞ Svenska Alnar.)

---

*) Basilican *S. Paolo*, belägen utanför Rom, förstördes af vådeld under Påfven *Pius VII:s* sista sjukdom. Han fick aldrig, här i tiden, veta, att denne hans mest älskade kyrka nedbrunnit. Ruinen är ännu skön. *Leo X* ämnade åter uppbygga kyrkan.

**) Dunque S. Paolo è più architettonico di S. Pietro. Dunque a tempo di Constantino, allora quando l'architettura era spenta, se ne sapeva di più che nel secolo della tanto trombeggiata risurrezione di tutto il bello e di tutto il buono sotto i Giulj e i Leoni per mezzo di quel Michelangelo triplicemente divino.
(*Dell'Arte di Vedere. Venezia, 1798, p. 130.*)

Additis Parietibus:
P. R. 862. 8. 3.
(Med murarna)
(323½ Sv. Alnar.)

Londinense S. Pauli Fanum.
(S. Pauls Kyrka i London.)
P. R. 710.
(266¼ Sv. Alnar.)

Florentina Metropolitana.
(Cathedralen i Florens.)
Pal. Rom. 669.
(250⅞ Sv. Alnar.)

Primarium Templum Mediolanense.
(Domkyrkan i Milano.)
P. R. 606.
(227¼ Sv. Alnar.)

Basilica S. Pauli. Via Ostiensi.
(S. Pauls Kyrka, vid Rom.)
P. R. 572.
(214½ Sv. Alnar.)

Constantinopolitana
Divæ Sophiæ Ecclesia.
(Sophiæ-Kyrkan i Constantinopel.)
P. R. 492.
(184½ Sv. Alnar.)

Och härtill lägger jag, på eget bevåg, och för jemförelsen:

Metropolitana Ecclesia Upsalensis.
(Upsala Domkyrka.)
P. R. 480.
(180 Sv. Alnar.)

Första inträdet i Peterskyrkan gjorde på mig ett både obetydligt och oförklarligt intryck. Jag behöfde genomvandra henne ett par gånger, för att blifva förvånad. Beräkning och eftertanke, ett noga begrundande och åter igen beräkning äro nödvändiga, om man skall komma under fund med den stenmassans oerhörda storlek. Till en början är det nyttigt att gå in i ett af de sex Capell, hvilka se ut som Graf-Choren i Upsala Domkyrka. De flesta af dem äro betydliga kyrkor, och den, som varit der och åter träder ut i templet, skall öfvervältigas af beundran. Kommer han sedan under kupolen, blickar upp och läser i dess yttre kant de gyllene orden:

Tu es Petrus, et super hanc petram edificabo ecclesiam meam:

och *vet* förut, att hvar och en af dessa små bokstäfver är nära tre alnar hög, så förundrar det honom icke så mycket, när han får höra, att en af de fyra pelarne, hvilka omgifva Högaltaret, och stödja kupolen, är i diameter lika stor som den vackra kyrkan *S. Carlo di Quattro Fontane*, belägen i samma stad, och helt nära Quirinal-palatset.

En egenskap äger Peterskyrkan, som, under mina mångfaldiga besök, under loppet af nära ett och ett halft år, alltid gjorde mig nöje. Är den yttre luften kall och skarp, så är det godt och varmt i Peterskyrkan. Om den yttre luften är het och tryckande, så njuter man i Peterskyrkan den angenämaste svalka.

Då jag nu lemnade det Vaticanska Templet, (dit jag troligen snart återkommer) och efter att

vederbörligen hafva undanskjutit det massiva läderförhänget vid en af de fyra sidodörrarne, befann mig på den präktiga trappan och kastade en blick utåt Petersplatsen, der de tvenne kolossala fontainerna, på ömse sidor om den Egyptiska pyramiden, sedan tvenne århundraden, oupphörligt utströ sitt friska silfvervatten — då kunde icke en gång *snön*, den gamla bekanta vännen från Norden, hvilken, under det jag promenerat i Sanct Peters Kyrka, tyst och stilla nedsväfvat och i glesa, men rena och glänsande skyar laggt sig till hvila på taken, betaga mig den fasta öfvertygelsen, att jag verkligen, lifslefvande var i Rom.

De stackars snöflingorna, (de enda, jag sett i Italien) hade här ingen varaktig stad. De smälte bort, innan jag hunnit hem.

Och dagen derefter företog jag vandringen till COLOSSEUM, hvarom så mycket är skrifvet, att intet återstår. Mina tankar och känslor vid åsynen af denna majestätiska byggnad har troligen en eller annan af mina läsare lärt känna förut, och jag vill nu blott citera:

Vespasianus byggde detta mästerverk, om vi böre tro *Cajus Suetonius Tranquillus* *). Enligt sägen **) uppfördes det af fångna Judar, efter Jerusalems jemmerliga förstöring. *Titus* fulländade byggnaden. Den rymde mer än 100,000 åskådare, hvilka der, från sina säten, i all beqvämlighet betraktade, huru Gladiatorer mörda-

*) Fecit et nova opera, templum Pacis foro proximum: — — — — — — Item *Amphitheatrum*, urbe media, ut destinasse compererat Augustum.
C. Suetonius Tranqu.
(*Lugduni, Sumpt. Phil. Borde, Laur. Arnaud et P. Borde, 1669, p. 284.*)

**) *Neigebaur*, Handbuch für Reisende in Italien. Leipzig; Brockhaus, 1826, s. 460.

de hvarandra, huru Lejon och Tigrar söndersleto Christna menniskor, som ej velat afsvärja sin tro. Götherne försökte sedan att grusa den präktiga Amphitheatern; men emot medlet af 1500:talet var den ännu, nära nog, i behåll. Då föll det Påfven *Paul II* in, att, till uppförande af hamnen vid Ripetta, derifrån hämta stenar: och flere stora och ypperliga Romerska palatser hafva sedermera uppväxt ur *Colosseum*. *Michel Angelo Buonaroti*, kallad *den gudomlige*, lät från detta byggnadskonstens mästerstycke bortföra så många stenar, att han af dem kunde förfärdiga det stora Palatset *Farnese*, hvilket ännu är att bese i Rom. Men den resande kan också än i dag betrakta *Colosseum*, som mera lidit af Tidens gnagande tand, än af Michel Angelos konstsinne. Den är i alla fall verldens härligaste ruin, och åskådaren kan icke föreställa sig, att tre eller fyra Romerska palatser blifvit byggda af dess grus. I senare tider vårdas den bättre än förr. En ful, men nyttig, snedskuren mur är upprättad, för att hindra den stora massans ena sida att ramla.

Jag beder läsaren om ursäkt, att jag här låter aftrycka den Romerskt-Påfliga inskrift, som står att läsa på en af Colosséens väggar:

†

Amphitheatrum Flavium
Triumphis Spectaculisque Insigne
Diis Gentium Impio Cultu Dicatum
Martyrum Cruore ab Impura Superstitione
Expiatum
Ne Fortitudinis Eorum Excideret Memoria
Monumentum
A Clemente X. P. M.
An. Jub. MDCLXXV.

Parietinis Dealbatis Depictum
Temporum Injuria Deletum
Benedictus XIV. P. M.
Marmore Reddi Curavit
An Jub. MDCCL. Pont. x.

Jag köpte mig af Custoden, en Capucinermunk, för 4 bajocchi rättigheten att klättra omkring, hvar och huru jag behagade, i den magiska ovalen. Mellan gräs, blommor och lagerbuskar, hvilka frodas i det jordbemängda gruset, vandrade jag genom och i den förvånande byggnaden, der snålhet, förstöringsbegär och *konstsinne* plundrat allt hvad de kunnat behöfva, åtkomma och bortföra, och hvilken likväl ännu, efter att hafva lemnat materialier till flera af Roms största palatser, står qvar i full, majestätisk härlighet, och troligen skönare såsom ruin, än den var under Vespasiani och efterföljande Imperatorers tid. Höjden består af fyra afsatser eller ordningar, och utgör 232 Romerska Palmer eller 87 Svenska alnar.

"Kolonnerna förefalla obetydliga, emedan de icke hafva mycket att göra: och ännu mindre betyda de magra pilastrarne, hvilka upprepa samma decoration, som de hafva närmast under sig. En stor, imponerande massa! Hon skulle vara det mer, om hon blott hade tre afsatser, och ännu mer, om hon hade två" *).

*) Le colonne non vi fanno tutto lo spicco, perchè vi fanno poca funzione, e assai meno ve ne fanno que' magri pilastri che ripetono la stessa decorazione ch'è loro immediatamente di sotto. Gran massa imponente! Più lo sarebbe, se non fosse che a tre ordini; e più ancora se a due.

(*Milizia, Dell' Arte di Vedere; Venezia, 1798, p. 128.*)

Planen till det hela är högst enkel. Formen är äggrund. Peripherien utgör 2500 Romerska Palmer *): d. v. s. 937½ Svenska alnar.

Gladiatorer hafva mördat hvarandra på denna arena. Christna martyrers blod har der flutit under lejons och tigrars tänder. Till försoning för alla dessa ohyggligheter är Colosseum förvandladt i ett slags kyrka, der alla 12 *Stationerne* af Christi lidande äro på taflor afbildade och beskrefne, och der hvarje Söndagseftermiddag en Capucinermunk, under bar himmel, predikar för ett större eller mindre antal åhörare. Jag hörde flere sådane, och vill återkomma till detta ämne.

Att dömma efter de mångfaldiga och olika uppgifter, jag sett, om antalet af de åskådare, som Colosseum kunde rymma, skulle jag känna mig frestad att anse det uppgå till nära 100,000. De förträffligt tänkta och utförda *Vomitoria* afledde folkmassan så lätt och så fort, att efter skådespelets slut, alla, inom få minuter, utan att trängas, befunno sig på stadens gator.

Mitt första besök i Colosseum var det längsta. Jag tillbringade der en half dag, med *Tacitus*.

Icke dess storlek, men dess storhet och tystnad **) behagade mig.

---

*) *Heinse, Ardinghello, (Lemgo 1794, s. 259.)*

**) Sa grandeur et son silence . . . .
(Chateaubriand, Oeuvres compl. Bruxelles, 1828, Tome VII, p. 212.)

Jul-Helgen.

Min första och bästa Julafton i Rom förflöt sålunda:

(*kl. 9 om aftonen.*)

Jag återkommer nyss från en lång promenad till *Monte Mario*, och fick, med yttersta möda, en kotlett och en flaska vin på *Trattoria del Lepre*, det största spisqvarter i Europa. Ty den Helige Fadren for förbi mig, i sin vagn, omgifven af sitt Noble-Garde och brinnande facklor. Och hvar de facklorna farit förbi, der utsläckas alla ljus, eller åtminstone stängas alla portar på spisqvarter och vinkällare. Påfven reste till Basilican *S. Maria Maggiore*, under det jag och ett par vänner, förtärde våra kotletter och dertill hörande vinflaskor. Sötgröt och lutfisk var icke att tänka på.

(*kl. ½ till 12.*)

I den präktiga kyrkan *Santa Maria Maggiore* har jag varit, och sitter nu i min lilla, men sköna kammare, vid en eld, som högst illa handterar några torra vinqvistar i kaminen: och jag *tänker* öfver hvad jag sett och njutit.

Det är en sägen, att *Jesu Christi vagga* förvaras i ett kapell af nyssnämnda kyrka.

Vaggan låg i en kristallkista, prydd af en gyllene Engel. Engeln sades vara af guld, och det *tror* jag, lika säkert som jag tror att Vår Frälsare legat i denna vagga.

Men jag *vet*, att det präktiga taket i kyrkan består af rent guld, och att detta guld var det första som *Columbus* skickade från sin nya verld till den gamla. *Ferdinand Catholicus* i Spanien öfversände det såsom ett catholskt offer till Påfven *Julius II.* Och den gamle Påfven

trodde sig ej bättre kunde använda guldet, än att låta det pryda taket i en af hans skönaste kyrkor.

Jag såg Påfven *Leo XII*, blek som döden, och klädd i en hvit, med gyllene blommor öfverhöljd skrud, sitta på sin thron i choret af den med strålande kristallkronor och röda damastdraperier, emellan de härliga, antika kolonnerna, smyckade Basilican. Då Påfven intagit sin stol, begynte processionen med Den heliga Vaggan, hvilken högtidligt till högstdensamme frambars, som jag förmodar, för att välsignas. Den skiftande massan af folk, som under denna tid strömmar till Rom ifrån de flesta Italiens landsändar, och hvilken nu, i anseende till ceremoniens längd, grupperade sig, än sittande, än liggande emellan och omkring kyrkans pelare, utgjorde förnämsta föremålet för min uppmärksamhet. När Julaftonens högtidlighet var förbi, begaf sig Påfven till fots uppföre en trappa, som leder till det med kyrkan förenade palatset. Ty denna natt måste Påfven hvila under samma tak, som den heliga Vaggan. Många af folket gingo ut: bland dem var äfven jag; men landtmän, med hustrur och barn, hvilka i den varma kyrkan tyckte sig hafva bättre qvarter än på öppen gata, stannade qvar och inlästes tills vidare. De sofvo troligen sött på marmorgolfvet, under samma tak som Påfven och Den heliga Vaggan.

Det finnes en kyrka i Rom, som kallas *San Luigi de' Francesi*. Dess marmorväggar och golf glänste ståtligt i skenet af lampor och ljuskronor. En lång messa föreföll mig kort; ty helt nära mig nedföll på knä den undersköna Prinsessan *Jacinta Lanti*, med sin mor. Ett slags predikan skulle just löpa af stapeln, då jag gick till dörren och för två bajocchi (hvardera

värd

värd ungefär 2 sk. R:gs) lånade tvenne stolar, och frambar dem till vederbörande. Tacksamma blickar voro min belöning. De satte sig, och jag stod, försänkt i åskådning. *Då* ännu visste jag icke, hvilka mina grannar voro. Jag erfor det sedan, på ett för mig lika oförmodadt, som smickrande sätt. Predikan minnes jag icke; ty hon bestod af alltför blandade elementer; men aftonens milda, klara stjernljus, och Påfven och vaggan och Jacinta Lanti kommer jag ihåg, så länge jag lefver.

(*Juldagen, kl. 11 f. m.*)

Åter har jag varit i *S. Maria Maggiore*, och är nyss hemkommen. Klockan nära 5 på morgonen gick jag dit igen. Stora grupper af folk stodo, gingo, sutto och lågo på och omkring så väl den östra som vestra trappan, och vissa förrädiska gestalter smögo sig fram i skumrasket, utbjudande sitt upplifvande och undergörande *Acquavite*. Klockan vid pass 6 öppnades portarne, och de frusna och nyfikna skarorna rusade in.

Kort derefter framträdde Påfven ur Baptistèren, lyfte sin sköna, marmorhvita hand, prydd af Fiskarens ring, och välsignade folket. Han åtföljdes af flere Cardinaler och begaf sig till *Sixtinska* Capellet, för att der höra en messa och göra bön. Jag bemäktigade mig en plats, som för tillfället var högst fördelaktig. Genom kapellets rikt prydda och öppna hvalf såg jag Påfven ligga på knä, under *Sixtus* V:s marmormonument, och i samma ögonblick, som han föll ned, spredo sig den uppgående solens första strålar genom fönstren öfver hans hufvud, och blandade sig på ett eget, underbart sätt med glansen af de mångfaldiga, brinnande vaxljusen, och med kapellets härliga ornamenter. Då Påfven

försvann, intog den ridderligt sköne Cardinalen *Tommaso Riario Sforza* hans ställe.

Sedan vandrade jag omkring, betraktande kyrkans rikedom. Capellet *Borghese*, der *Clemens VIII:s* och *Paul V:s* marmorbilder sitta midt emot hvarandra, är af guld och ädla stenarter alldeles öfverhöljdt. Allt är med största flit och noggrannhet utfördt, ända till portens jerngaller, som prydes af vinrankor. Hela Kyrkan, hvars präktiga cefolit-pelare äro antika, var emellan kolonnerna draperad med hvitt och rödt siden, och Choret, som nu upplystes af stora, målade vaxljus, smyckadt med rödt damast.

Snart inträdde Vakt i kyrkan. Schweitzer-Gardet slog sin rund i Choret; men jag kom, genom en lycklig händelse, att stanna innanföre, jemte några få andra. Ingen oroade mig eller ville drifva mig från min plats. Slutligen ankom äfven en liten trupp af Nobel-Gardet, (*Guardia Nobile*), och på en läktare, i mitt grannskap, sutto de främmande Gesandterne, klädda i uniformer och prydde med stjernor och band. Den enda af dessa notabiliteter, som hos mig kunde väcka något interesse, var Franske Ambassadeuren, Vicomte *de Chateaubriand*.

Processionen begynte klockan tio. Påfven, i sin hvita mantel, med fibula, bars på en förgylld thron, beklädd med rödt sammet. Han var nu lika blek och likfärgad, som aftonen förut. Hufvudet betäcktes af en gyllene biskopsmössa.

Den helige Fadren upplyfte, stund efter annan, sin hand och välsignade det knäfallande folket. En kort bön gjordes i Sixtinska Capellet, och Cardinal *Naro*, en liten, mager, dvergslik gubbe kom, i egenskap af Basilicans förste Prest, ifrån Choret, för att emottaga Påfven, som majestätiskt och långsamt framgick för att der intaga en annan thron. Cardinaler och

Erkebiskopar, Patriarker och Biskopar satte sig nedanför och omkring thronen. Nu började messan. Än aflyftades Påfvens mössa och än påsattes den åter. Emellanåt frambars af en knäböjande officiant en stor, gyllene bok, hvari Påfven läste. Bredvid tabernaklet lågo så väl den tredubbla kronan, som andra höga insignier, hvilka i processionen burits framför Hans Helighet. Efter en skön musik, steg Påfven ned af thronen, framträdde till tabernaklet, messade med darrande röst, spred rökelse omkring i templet och visade Sacramenterna, brödet först och sedan kalken. Efter slutad messa begaf han sig åter till sin stol. Capellet sång en choral, och högtiden var slut vid pass klockan tolf. Först då kände jag huru trött jag var efter så mycket stående och gående och en sömnlös natt.

Julaftonen, så kär för alla barn i Norden, firas i Rom icke med julklappar. Den religieusa högtidligheten håller de flesta af stadens innevånare utom hus nästan hela natten. Den barnsliga festen sparas till *Trettondagen.*

Då gick jag, i sällskap med en Romersk familj, omkring i staden, sedan dagens stjerna lemnat rum för de oräkneliga ljus och lampor, som snart bestrålade de rikt utsirade bodarne och stånden. Prydligast förekommo mig de, som voro uppslagna på torgen *S. Eustachio* och *Navona*, hvilka ock egentligen utgöra medelpunkten för folkets och i synnerhet barnens nöjen på denna glada afton. I hvar och en af dessa handelsbodar, liknande våra marknadsstånd, presiderar alltid en fantastikt utstyrd och rikt upplyst bild, som kallas *la Befana.* Denna undergörande gestalt är roten och upphofvet till alla de vackra gåfvor, hvilka denna qväll tillfalla barnen. Deras ögon blixtrade af glädje, när pappa eller

mamma stannade vid någon rätt grann bod, och de betraktade med häpnad och vördnad *la Befana*, som stod i sitt lilla skåp, såg dum ut och visste om ingen ting.

Den 22 Januarii 1828.

Det var en dag, hvars like i skönhet en Nordisk sommar näppeligen kan uppvisa. Och jag vandrade ut, åtföljd af en vän från fosterlandet, genom *Porta S. Pancrazio* förbi *Villa Spada*, till den härliga *Villa Doria-Pamfili*. Jag intogs af fröjd, af förtjusning, då jag inträdde i detta Elysium, som med sina skogar af pinier och grönekar, sina lunder af yppigt grönskande lagrar och sin tystnad, *nu*, i Januarii månad, såg ut såsom Vårens förlofvade land. Hänryckt kastade jag mig ned på marken, i det gröna, friska gräset: låg der och betraktade den höga och klara himlen, de sköna trädgrupperna och den varma dimma, som, lik ett magiskt flor, smög sig kring Albanos blåa bergskedja, hvilken här och der frambröt mellan piniernas jättelånga stammar. Jag stod upp igen, plockade mångfärgade blommor, glänsande Aurikler och oskyldiga Anemoner på gräsmattan, och bortskrämde ofta ett bi eller en fjäril, som förut tagit blomman i beslag, och vid min ankomst flydde, brummande eller tyst, i skötet af en annan blomkalk. Och när jag åter en stund legat i solskenet, blef det mig för varmt. Jag måste söka svalka i lagrarnas skugga.

Villans omkrets utgör 7 Italienska mil. Vi genomvandrade den härliga parken, förbi den lilla, klara sjön, hvarifrån vattenkonsterna visa sig ganska prydliga, och ankommo till en kulle, der påfoglar, guldfasaner och perlhöns solade

sig, under synbara tecken till lefnadsglädje. Utanför det präktigt byggda palatset ligger djupt en rosengård, der *Dorias* och *Pamfilis* vapen, flerfaldigt upprepade, i form af örnar, liljor och dufvor, föreställas genom blommor. I slottet, eller *il Cascino*, finnas en hop taflor, ehuru till största delen utan synnerligt värde; men oförderlig är utsigten från altanen. Der uppenbarar sig Rom i full prakt och härlighet ända från *S. Paolos* ruin till *S. Pietros* Basilica, hvilken just från denna ståndpunkt framställer sig som stoltast. Dômen lyfter sig majestätiskt; den har ingen ting, som skymmer sig.

En så varm Italiensk dag, hade jag aldrig firat. Lägg dertill, att jag såg och njöt allt detta *midt i vintern!* Jag ville här nämna dagen vid namn, på det att det aldrig må utplånas ur min själ, utan vara mig dyrt och heligt för alla kommande år och dagar — de må blifva flere eller färre!

På hemvägen besökte vi *Aqua Paulina*, en högt belägen präktig Fontana, anlaggd af Påfven *Paul V.* (Borghese), och outtömlig på det friskaste vatten, liknande bergkristall. Öfverst på façaden står denna inskrift:

Paulus V. Pont. Max.
Aquam in Agro Braccianensi
Saluberrimis Fontibus Collectam
Veteribus Aquæ Alsietinæ Ductibus Restitutis
Novisque Additis
XXXV. ab milliario duxit.

Anno Dom. MDCXII. Pontificatus sui VII

I bergets sluttning äro qvarnar anlaggda, som drifvas af den präktiga fontanans vatten.

Rosa Taddei.

Est Deus' in nobis: agitante
calescimus illo.

I Södra Europa, der himmel och jord se helt annorlunda ut än här, lefver och blommar en konst, för hvilken vi på Svenska icke ens äga något namn. "*Improvisazione*" heter den på Italienska, d. v. s. konsten att skaka vers ur armen. Visserligen sker sådant äfven i Norden; men gemenligen förmedelst penna, bläck och papper. I det på så många underverk rika Italien ser man män och qvinnor uppträda offentligen inför så många åhörare, som vilja betala sin biljett, och på rim af hvad art som helst och öfver hvilka ämnen, som skickelsen låter utdragas ur en urna, improvisera eller extemporera mycket vackra verser. Naturen af detta Skaldeslag måste tämja äfven betalande åhörares öfverspända anspråk. Mina, måhända oriktiga, æsthetiska tankar öfver denna bländande konst vill jag vid ett annat tillfälle underställa allmänheten.

I Rom hörde jag tvenne *Improvisatorer*. Den ene hette *Michele Clappiè*. Den 6 Mars 1828 stod en liten gubbe, med hvitt eller snarare intet hår och klädd i svart drägt, med silkesstrumpor och skor, under en kylig afton, på ett kallt marmorgolf, utanför *Sala Armonica di Argentina* och sålde biljetter. Den Tyske Skalden, *von Platen* och jag följdes åt till denna poetiska "assemblée." Gubben stod, som sagdt är, och frös i vestibulen, och vi ansågo honom begge för en gammal afdankad vaktmästare, den der fått sig uppdraget att inkassera det inflytande silfret. Vi kommo in. Den temligen rikt upplysta och betydligt stora salen var aldeles tom,

och likväl var tiden redan inne, då affichen hade lofvat oss poesi.

Under stum och stilla förbidan sutto vi omkring en fjerdedels timme. En eller annan gång öppnades dörren och en eller två, enstaka, personer spatserade fram och satte sig på de rymliga bänkarne, den ene här, den andra der. Slutligen och sist, när ungefär tjugu åhörare voro församlade, inkommer den samma gubbe, som stått och frusit ett par timmar i förstugan, der han förut af hvarje inträdande begärt ämnen, bugar sig för sin allmänhet, och öfverlemnar till de för tillfället utsedde *konst-domare* de lappar, han vid dörren emottagit, dricker ett glas vatten och då ett ämne blifvit af ödet eller slumpen, d. v. s. handen bestämdt, begynner han uppresa sin lilla, magra gestalt och med hög röst — naturligtvis sedan han af oss undfått vederbörliga rim — afsjunga en dikt öfver *la Malinconia* (Melancholien) och han lyckades förträffligt. Ämnet var ock för tillfället och hela tillställningen så passande, att en gammal, fattig poet nödvändigt måste slå sig väl ut. Derefter besöng han *Herculis Monolog på bålet*, hvilken sång jag skulle önskat äga på papper. Det sista stycket, jag hörde, kallades *Constellationerna*. Början var sublim, men när Poeten företog sig att beskrifva alla himlahvalfvets stjernbilder eller åtminstone så många, han kom ihåg, då gick jag min väg.

Ett par dagar derefter satt en affiche uppsmetad i alla större gathörn, af följande innehåll:

"För de få, men ädle och bildade åhörare, hvilka förra gången hedrade Michele Clappié, Allobrogisk Improvisator, med sin närvaro, får han äran tillkännagifva att han, Söndagen d. 9 innevarande Mars ämnar ånyo

försöka sin lycka, i Harmoniska Salen på Theatern Argentina.

De tecken till bifall eller deltagande, han tyckte sig förnimma af sina förra åhörares ringa men valda antal, smickra honom med hoppet, att äfven kunna tillfredsställa ett större."

Denna afton värfvade jag åt gubben fem kunder; men alla tillsammans utgjorde icke öfver tjugu. Och resultatet af hela hans konst blef, åtminstone i *mitt* hjerta, *Melancholie.*

Den andra af dessa konstnärer heter *Rosa Taddei.*

Hon är dotter af en ambulatorisk Theater-Directeur, vid namn *Francesco Taddei*, som sjelf är en utmärkt skådespelare. Ibland fadrens trupp såg jag Rosa ofta uppträda i Comedien, men som Aktris föreföll hon mig både tafatt och obetydlig. Emellertid var hon på den tiden i mycket anseende som' "Improvisatrice" och ledamot af *Accademia Tiberina*, som en afton förärade henne en guldmedalj, sedan hon förut vederbörligen qvädit.

Man berättade i Rom, att Rosas fader, en sträng gubbe, nästan med våld tvungit henne att för folket uppträda såsom improviserande Poet. Huru dermed må vara, så märkes stundom, och kanske ofta, något artificiellt och nödtvunget i hennes compositioner, äfven i de fall, då hon icke borde finna sig besvärad af rimmen. Från sin första barndom har hon vinnlaggt sig om utbildandet af sina medfödda anlag: hon läser latin och flere lefvande språk. Då författaren vistades i Rom hade hon redan hunnit öfver trettio års ålder.

Vid *tre* särskilda tillfällen hade jag det nöjet att höra Rosa Taddei improvisera. Jag beder de läsare, som ej äro tillgifne det Italienska språket, eller derom icke äga någon kännedom,

att gå förbi de få blad, dem jag här vill egna åt en kanhända ändock för lång skildring af denna märkvärdiga qvinnas poetiska aftonstunder.

Första gången.

Hon framträdde inom en nedfälld rideau, klädd i hvit drägt, med en krans af törnrosor kring håret. Hon uppläste de ämnen, som blifvit henne lemnade, och bland andra mins jag: *Le duodeci imprese di Ercole, la Morte di Annibale, la Morte di Virginia, L'Addio di Achille da Deodamia, Antigone, che cerca il corpo di Polinice, Contra li persecutori d' Amore*, med refrein: *Spira nelle selve ircane, Che non conosce Amor:* En fråga: *Hvilken var större: Cato Uticus eller Attilius Regulus? Numas uppstigande på thronen* &c. &c. Ämnena lades i en urna, och ett i sönder utdrogs af Theater-Directeuren, Prins *Santa Croce*, som satt i sin loge.

Först behandlade hon, sjungande och med accompagnement af en harpa, som spelades af en äldre man: *L'Addio di Achille*, i ottave rime. Deraf förstod jag ej mycket. Rummet är för stort, och min ovana, att höra språket declameras i sång, bidrog väl dertill nästan så mycket som Rosas i början hesa stämma. Hon skördade dock mycket bifall, och hennes ansigte, den ljusa, höga pannan, de lifliga ögonen, den bleka färgen på kinderna gåfvo henne, som dessutom är ingen ting mindre än vacker, ett interessant och genialiskt uttryck, förhöjdt i mån af en stigande ingifvelse under sången. Hon drack af ett glas vatten, innan hon begynte: och nyss förut syntes hennes ögon fuktas af tårar.

Det andra ämnet var: *Le 12 Imprese di Ercole* — hvilket vidunderligt ämne för en im-

provisatrice! För hvar och en af de 12 verserna lät hon gifva sig ett rim. Äfven af detta stycke förstod jag endast strödda rader.

Men *Antigone* fattade jag bättre: jag följde med nästan öfverallt i Sången om *Cato och Regulus*, den hon utförde med en styrka och liflighet, som satte mig i förvåning. — Ganska vacker var äfven Sången om *Numa*, isynnerhet slutet, en Epilog af verkligt lyriskt värde. Hon hade låtit gifva sig rim, hvilka uppropades af åhörarne, och af henne uppskrefvos. En dummer jöns skrek: *Cefolo*, men han besvarades med ett högljudt mummel af publiken, och rimmet blef ej upptaget. Likså pojkaktig var den, som till sista stycket: *Contra li persecutori d' Amore*, der hon begärde rim till *vicane*, som förekommer i refreinen, uppropade: *pane*. Detta antog hon likväl, och i de netta, behagliga verserna, sedan de andra rimmen blifvit använda i den ordning, hon fått dem, förekom slutligen det prosaiska *pane* på ett sätt, som tillfredsställde alla.

Hela denna tid, hvarunder hon säkert mycket ansträngde sig, förflög för mig som några minuter och det var nära midnatt, innan jag visste ordet af. — Bland rimmen till *natura* fick hon äfven *impura*, och hela detta stycke (Cato och Regulus) led ej det minsta af rimtvånget. Hon var till hela sitt väsen hänförande, ett slags *Pythia* i Apollos tempel. Värdighet, blygsamhet och oskuld är den poetiska ingifvelsens skönaste skrud, och den bar Rosa Taddei.

Allt annat må vara. De svåraste versarter må väljas af den, som improviserar; men dessa *intercalate rime*, riktiga augelli di mal augurio, som flyga in kacklande i Diktens rosengård,

och kunna inkastas af hvilken plumphuggare som helst, ville jag bannlysa. På sin höjd blir deras användande en öfvervunnen svårighet, och sällan uppstår af dem en skön tanke. Ej ofta kan Rosa vara så lycklig, som den gång, då hon söng öfver *Coriolanus* och hade dessa slutrader till hvarje vers gifna:

Chi non di Roma è figlio
Non può esser figlio di me.

Bland rimmen till *figlio* hade hon fått *coniglio* (Kanin) och alla fruktade att hon skulle stranda på denna klippa. Men Rosa fortsatte dikten, utan tecken till förlägenhet: och hon söng:

Come d' un fier leone
Può nascere un coniglio?
Chi non di Roma è figlio,
Non può esser figlio di me.

och åhörarnes stormande bifall belönade Sångerskan.

Andra gången.

Då uppträdde Rosa icke på theatern, utan i Argentinas Harmoniska sal. Inträdet kostade 5 Paoli för numererade och 3 Paoli för onumererade platser. Derföre var trängseln icke stor: Skall Romaren betala, så är han icke så nyfiken. Jag kostade på mig en af de främsta platserna, för att höra väl och se väl, samt lättare kunna komma i tillfälle att framgifva de ämnen jag tagit med mig, i full öfvertygelse att *Rosa* behöfde, om icke *dessa* ämnen, åtminstone lika poetiska; ty de ämnen, hon vanligen får, äro dumma för tillfället och för ett fruntimmer vanligtvis otjenliga och svåra. Så hände äfven nu. Men de inlemnade ämnena, som genomsågos af 4 Vise Män vid bordet, räckte ej till; hvarpå *Rosa* framträdde till mig och begärde flera äm-

nen, samt derpå till några andra af sällskapet. Jag hade hemma uppskrifvit i hast tvenne: *Romeo e Giulia* samt *La Morte di Cleopatra*. Alla inkomna ämnen lades i en liten silfverurna, ur hvilka vi sedan uttogo in alles fem: och ett af mina: *La Morte di Cleopatra* befanns bland dem.

I enkel hvit klädning med ett rödt skärp, litet blek men interessant, uppträdde hon på balustraden i fonden af salen, till ett med rödt guldbroderadt sammet öfverhängdt bord, hvarpå stod en silfverstake med tvenne brinnande ljus. På sidan satt harpspelaren för att ledsaga hennes sång med accorder.

Först söng hon i *Ottaver: L'Addio di Ettore alla sua famiglia.* Jag kan knappt säga, om det var bra eller matt: hon syntes ej vara förlägen, men sången innehöll många loci communes, vissa stående fraser, som kunna passa öfverallt.

Det *andra* stycket i *Ottaver* med *Rime obbligate*, som uppgåfvos af åtskilliga åhörare (dock ej af mig; ty jag älskar ej dessa den poetiska inspirationens snörlif eller sträckbänkar, då de användas så) ett för hvarje vers — var *Il Convito di Baldasarre.* Ämnet var trögt; men hon drog sig rätt bra ur spelet.

Hon begärde en *Intercalare anacreontico* till någon af de återstående ämnena, och hon fick till *Morte di Cleopatra:*

Il Campidoglio altero
Me' vinta non vedrà:

samt sedan till *altero* en mängd rim, såsom *cimiero, mensogniero, severo, straniero, sincero, vero, impero, nero, sincero:* och oaktadt dessa band hade jag det nöjet att erfara, både att hon tycktes uppeldas genast af ämnet sjelf, och att hon lyckades förträffligt i behandlingen.

Genast första versen blef vacker och klangfull. Jag minnes den ännu:

Cesare! invan tu speri
Trarmi del Tebro all' onda;
Del Nilo sulla spunda
La Regina morrà.
Della mia spoglia non speri
Ornare il tuo cimicro;
Il Campidoglio altero
Me vinta non vedrà.

Och sedan följde många vackra verser, och med det sista uppgifna rimmet var sången fulländad.

Fjerde ämnet var: *Il pianto di Evandro sul corpo estinto del suo figlio Pallante:* och hon gjorde deraf en täck och rörande idyll.

Ett benigt ämne: *Il giudizio di Salomone* (Salomos Dom) behandlade hon sedan enkelt och rent, samt slutade med

Dantes och Virgilii möte i Tartaren. Rosa frågade den, som uppgifvit ämnet, om Dante skulle framställas såsom *lefvande* eller *död* (en fråga, som kanske skulle såra den gamle Florentinska Skalden, om han hört den). Det svarades: *"vivo"* — och sedan Sångerskan fått en mängd af rim, mer och mindre lämpliga, bland hvilka jag erinrar mig *cacciatore* (jägare), som slapp ut ur en bred mun, kort efter det från annat håll utskickade rimmet *amore.* Hvad vill man begära för Poesi, då man beter sig så? Liksom den menskliga anden icke hade fjettrar nog ändå, att bära. Här var ämnet i sig sjelf ett tillräckligt band.

Dikten blef också den svagaste af alla dem jag hört Rosa Taddei improvisera.

Tredje gången.

Rosa Taddei gaf på *Teatro Valle* en *Accademia di Poesia Estemporanea.* Efter en kort ouverture af Orchestern, uppgick förhänget och Scenen visade tvenne med rödt damast höljda bord, på hvilka brunno tvenne silfverkandelabrer. Den vanliga harpspelaren satt till venster i rummet med sin harpa, och genom dörren i fonden, som höljdes af ett rosenrödt täckelse, framkom *Rosa*, hvitklädd, med en törnroskrans kring det mörka håret, blek men med strålande ögon. Hon helsades af den ej särdeles talrika publiken med applaudissementer: uppläste de ingifna ämnena. Jag hade lemnat fyra, nemligen *La Morte di Torquato Tasso, La bellezza della primavera, La lode della Speranza*, samt *Romeo e Giulietta.* Åtta Svenska åhörare voro närvarande och sutto i spänd väntan. Ämnena lades alla i en silfverurna och utdrogos af en herre i Barcaccian, i tre afdelningar, tre hvarje gång. Af mina ämnen blef draget: *La Morte di Torquato Tasso.*

Första Sången söng hon öfver *I funesti effetti della gelosia, provati dal fato di Ercole e Dejanira.*

Andra Sången: *Saffo, che piange alla perdita di Faone,* con intercalare:

"Crudel, perchè mai
Mi lasci cosi?" — Denna täcka sång uppskref jag under improvisationen hel och hållen, och så lyder den:

Saffo, che piange alla perdita di Faone.

Qual colpa commisi,
Spietato Faone?
Mi rendi ragione
Del crudo abbandon.

Deh! volgi a me ancora
Quei teneri rai!
Crudel, perchè mai
Mi lasci così?

Beltade svanisce
Ma l' alma è fedele.
Non merto, crudele!
Si trista mercè.
Se tu m' abbandoni,
Eterni i mici guai!
Crudel! perchè mai
Mi lasci così?

Se tu sei geloso
Di qualche mia gloria,
Ancor la memoria
Scacciarne saprò.
Per sempre infelice
Oh ingrato mi fai:
Crudel, perchè mai
Mi lasci così?

L' affanno nel seno
Di Saffo non muore:
Il pianto del cuore
Ti piange, o crudel!
Oggetto tu sei
De' gemiti mici:
Crudel! perchè mai
Mi lasci così?

Uccider mi vuoi:
M'uccide la sorte,
E bramo la morte
Ma sol di tua man.
Ma crudo e indolente
Al pianto ti sai:
Crudel! perchè mai
Mi lasci così?

Oh! finchè son Saffo,
Di Te non mi scordo.
A tutto son sordo,
Non sento che Te.
Per Te lo pensiero,
Gli affetti cangiai:
Crudel! perchè mai
Mi lasci cosi?

Ma è vero, la tomba
M'apriva il destino
Quel dì, che vicino
Ti vidi, o Faon!
Quel dì, che d'appresso
Al perfido andai —
Crudel! perchè mai
Mi lasci cosi?

Rammenta quel dono,
Quel nastro, quei fiori,
Quei teneri amori,
Quel primo sospir.
Scordarli non posso,
E tu te ne vai: —
Crudel! perchè mai
Mi lassi cosi?

Alla dessa rim, svarande emot *mai*, blefvo henne uppgifna af åhörarne.

Tredje Sången var *L'Incontro di Cicerone e di Catilina.* Den lyckades rätt bra, ehuru ämnet mer passat för en manlig än en qvinlig Improvisator.

Fjerde Sången: *L'Amore di Laura e di Petrarca* blef svagare. Hon har så många gånger besjungit detta ämne, att det nästan är uttömdt.

Femte Sången söng hon öfver mitt ämne: *La Morte di Torquato Tasso*, och behandlade det

det så enkelt, men poetiskt och rörande, att under det jag med spändaste uppmärksamhet följde sången, och hörde de milda ljuden melodiskt sväfva från hennes läppar, mina ögon fylldes af tårar, så att jag knappast såg hvad jag sjelf skref. Likväl är jag innerligen glad, att jag uppfattade och fästade i min plånbok hela den sköna Dikten, utom en enda vers, hvilken gick mig förlorad, genom tvenne odrägliga fransosers prat, hvilka sutto bakom mig och en gång tillsades af Gensdarmerna, att de måtte hålla sig tysta. *"Elle a vraiment de genie"* utlät sig en af dessa herrar, och i samma ögonblick hade jag tappat första raden af den vers, som *Rosa Taddei* då begynte. Orden strömmade från hennes läppar. Denna sång öfver Tassos död var den vackraste af alla: Så här sönq hon:

La Morte di Torquato Tasso.

Fugge la notte,
E il dì riede,
Che avrà mercede
Tantu virtù,
Già può sperare
Dolci respiri:
De' suoi sospiri
Il premio avrà.

Ha volti assai
I suoi volumi,
E sparsi i fiumi
Del suo sudor.
Ma deh! che giova?
Misero Tasso!
Manca un sol passo —
Vacilla il piè.

A Te d' appresso
Sorge l' alloro,
Che ornar decoro
Tuo crin dovrà.
Ma lascia, o Tasso!
Si degno orgoglio;
Nel Campidoglio
Potrai salir?

Morte ti chiama
A un altro serto.
Questa è del merto
Dunque mercè!
Ma il dir non vale,
Ma il dir non giova:
L' ultima prova
Faccia il destin.

Sente quel grande
Mancar la lena:
Si volge appena:
Cade al terren.
Languisce e muore,
Lasso dagli anni,
Più dagli affanni
Tasso il divin.

Sotto l' alloro
A passo lento
Si posa a stento:
Dice: "Perchè,
"Perchè piangete?"
E se raccolse;
Quindi rivolse
Lo sguardo al ciel.

"Addio! oh vita!
Di Te rinserbo
Solo l' acerbo
Danno e dolor.
Vita novella,
Più pura e bella
Trovo lassù."

Disse agli amici:
"Il sol s' avanza,
La mia Speranza
Somiglia al sol." —
Disse a Gonzaga
L' estremo Addio!
E va con Dio,
Divo Cantor.

Ah! torna in cielo,
Donde partisti,
L' aure celesti
A respirar.
Sopra la tomba
Il serto giace:
L' invidia tace,
E tacerà.

Under hela sången hejdade hon ingen enda gång, det inspirerade loppet af tonerna och orden. Allt blef helgjutet, fullt och i all sin enkelhet sublimt. Men det sublima låg här icke i tankarnas djup och ovanlighet, eller i sjelfva uppfinningen, utan i tonen och verkan af det hela.

Sjette Sången: *Niobe*, con intercalare:

"Cosi impara ogni mortale
I numi a rispettar"

blef, liksom den *Sjunde*: *La Morte di Epaminonda* till sitt innehåll mindre betydande. Ja!

hon begick i den senare det historiska fel, att göra *Epaminondas* till *Spartanare*. Denna sång utdrogs äfven alltför länge, och i den sista

Åttonde Sången: *Curzio*, som nedstörtar sig i svalget, felades äfven den kraftiga ingifvelse, som kan upphöja en improvisation till ett poem. Hon belönades likväl till slut af bravorop och applaudissementer, samt blef framkallad en gång, för att ånyo emottaga dem. *)

Le vive sepolte.

Under detta namn kunna medlemmarna af alla strängare Nunne-ordnar i Rom innefattas. Företrädesvis torde den Orden, som här nedanföre beskrifves, förtjena det.

Helt nära det Påfliga Quirinal-palatset på *Monte Cavallo* och midt emot en af dess långa sidobyggnader, ligger, vid *Quattro Fontane*, ett kloster, med en liten, skön kyrka. Klostret bebos naturligtvis först och främst af en Priorinna och sedermera desslikes af dithörande Nunnor. De kallas *"Beständiga tillbedjerskor af det heliga Sacramentet"* — (Perpetue adoratrici del Santissimo Sagramento). Deras drägt är röd. På bröstet bära de en utsydd, hvit monstrans. En svart och hvit, genomskinlig slöja döljer till hälften för dagens ljus eller nattens månsken deras anletsdrag, dem menniskors ögon

*) Den, som läser detta, och förstår Italienska, skall troligen inse, att en improvisation på detta språk icke bör falla sig svår, särdeles när en smula *inspiration* kommer med i spelet. Men att improvisera för betalning, måste vara ganska svårt, och jag beklagar *Rosa Taddei*.

aldrig få betrakta. En gång om året är det för deras anhöriga tillåtit att besöka dem; men den beslöjade Nunnan skiljes från sina slägtingar af ett jerngaller, och närmare henne kunna hennes närmaste icke komma. Ett fruntimmer, som inträdt i detta kloster, — och vanligen äro dessa både unga och sköna — försvinner för verlden; hon är — — *lefvande begrafven.*

Den 22 December 1827 kom jag, händelsevis att lyfta på *förskinnet* *), och inträda i denna Klosterkyrka. Det var kort efter solens nedgång. Jag såg några få menniskor ligga på knä i det tysta, stilla templet; andra stodo i väntansfull andakt. Tre Prester stodo för altaret: den medlersta såg ut som Kärleken sjelf, i christlig mening. Han var en gammal munk, klädd i en hvit, glänsande mess-skrud och med ett långt snöhvitt skägg. Hans anlete bar stämpeln af den renaste och mest oskrymtade fromhet. Just som jag kom in, vände sig den gamle Munken mot församlingen, upplyfte högt det heliga Sacramentet, och alla de, som förut stodo på sina fötter — jag inberäknad — nedföllo på sina knän. Och i samma ögonblick nedströmmade ofvanifrån ett det skönaste samljud af qvinnoröster, som mitt öra ännu hört. Rökelsen doftade och de målade vaxljusens lågor flämtade högtidligt. Jag hörde med djup rörelse de härliga harmonier, som brusade ned öfver mig, liksom ett himmelskt manna-regn.

Sången var af det gamla, äkta Palestrinska slaget. Den var skön och kort; men jag visste nu i alla fall, hvar jag i Rom skulle hålla min Gudstjenst.

*) Vid alla kyrkor i Rom, hvilka stå öppna hela dagen, hänger framför ingången en tjock gardin af läder, den man blott behöfver skjuta undan med handen, för att slippa in.

Den 3 Februarii var jag i kyrkan *Bambino di Gesù* vittne till en Nunne-invigning, som förrättades af Cardinalen *de' Gregorio*. Den unga Adepten hette *Carlotta Gutti*, och antog namnet *Maria Placida*. Hon inträdde i kyrkan, hvilken var med blommor och grönsaker utstyrd, som man någon gång ser en landskyrka i Sverige på Pingst- eller Midsommarsdagen. Rikt och blossande var hon sjelf klädd, och bar en krona på hufvudet: den jemnåriga vän, som åtföljde henne, var nästan lika grann. De liknade i detta ögonblick våra svenska bondbrudar; men de nedföllo tillsammans på en bönpall framför ett af kyrkans sido-altaren, och efter en kort andakt trädde de fram inför Cardinalen, som redan, i sin fulla skrud, satt inom högaltaret i en ländstol, och var omgifven af officierande Munkar och Prester. Sedan de vördnadsfullt helsat den ålderstegna Prelaten, emottogs den unga, blifvande Nunnan af sin Priorinna och sina, så väl äldre som yngre, blifvande medsystrar. I en cell afklädde de henne den prålande drägt, hon hittills burit, och hon syntes åter i en svart skrud, med långt, hängande, svart hår vid randen af altaret. Der tryckte hon — kanske för sista gången — sin verldsliga systers hand, och förd af Abbedissan, trädde hon inom altarringen och nedföll på knä framför Cardinalen, som, till en början, med en stor sax afklippte hennes sköna hår. Sedan föregick visserligen åtskilligt, som jag icke kunde se; men Nunnan aflade sin ed med hög, fast och klar stämma. Cardinalen bekläddе henne med slöjan och Ordens öfriga insignier, lade sin hand på hennes plundrade hufvud och välsignade henne. Sist undfägnades så väl Nunnan som öfriga åhörare med ett tal eller predikan, af den tjenstförrättande Patern, en lång och mager Augustiner-Munk. Deraf minnes jag

så mycket, att han föreställde sig hafva sett Engelen Gabriel stå på ena sidan om den unga Nunnan och Satan på den andra. De tvistade och stredo om rofvet; men lyckligt och naturligtvis segrade Engeln. Troligen hade samma andlige fader haft besvär med hennes beredelse.

Till yttermera visso utdelades åt alla närvarande en af meranämnde Abbot författad Sonett, hvilken här må erhålla ett rum, såsom pro på den i våra tider florerande andliga poesien i Rom:

Vestendo l' Abito Religioso di S. Agostino
nel Ven. Monastero
Del Bambino Gesu di Roma
L' Egregia Donzella
Signora Carlotta Gutti,
Assumendo il Nome
di Suor Maria Placida.

Sonetto.

Questa chi fia, ch' ai mostri tracotanti
Del Mondo, e di uman fasto il capo pesta?
Sclamò attonita Lei, che in pochi istanti
All' Assiro crudel troncò la testa.
Chi è mai Costei, che osa emular miei vanti?
Tosto riprese dal sepolcro desta,
La forte Donna che ai colpi pesanti
Di Sisara forò l' altera cresta.
PLACIDA Ell' è, di voi novella imago,
Risponde lor l' alto Dottor d'Ippona,
Che, frante l' armi dell' antico drago,
Anelando dal Ciel palma, e corona,
Gode de' suoi trionfi nel cuor pago,
E a lei l' ombra del mio manto a Dio li dona.

In segno di giubilo
L' Ab. Ignazio Vellucci.

Att på Svenska öfversätta denna Sonett, skulle vara ett vanskligt företag. Den nya Nunnan liknas deri vid Judith, som afhögg Holofernis hufvud och vid ännu en annan lika tapper qvinna. Ja! hon öfverträffar dem båda; ty hon har nedergjort ormen, den gamle draken, den der heter djefvul och satanas. Sonetten var således att anse såsom ett ingångsspråk eller ock som en Usus till den nitiska Munkens vältaliga predikan.

Carnevalen.

Af denna verldsbekanta folkfest har *Goethe* lemnat en verldsbekant skildring. Flere så väl före som efter honom hafva beskrifvit den med olika framgång. Likväl vågar jag ett försök att här teckna den Romerska Carneval, jag såg och bevistade år 1828.

Redan mot slutet af Januarii uppfylldes alla galanteribodar af skiftande drägter och karaktersmasker, ofta nya för hvar dag. Hvar och en ägde tillfälle att utse de för sig bäst passande och att i tid köpa eller hyra dem. Också hvimlade alla de gator, som närmast omgifva *Corso*, större delen af dagen, utaf spekulerande åskådare. Grupper samlade sig vanligen utanför den butik, der någon särdeles komisk eller elegant mask väntade på afnämare. Hvar man kom, hörde man om intet annat talas, än den förestående Carnevalens nöjen och förlustelser. Ystra gossar sprungo på gatorna och erbödo sig åt hvarje bättre klädd person, som stannade vid en klädesbod, att bära hem det byte, han der ämnade göra. Ja! Carnevalen spökade så i deras hufvuden,

att då en dag en resande, klädd i en rutig, Skottsk kappa, vandrade ut åt Corso, ropade de, fulla af förtjusning: "*Ecco la prima maschera!*"

Ju närmare tiden nalkades, dess lifligare blef sinnesstämningen, och dess tätare ombyte af kostymer märktes i bodarna. På *Piazza del Popolo* arbetades och upptimrades förvaringsrum för de kapplöpande hästarne och läktare för nyfikna åskådare. Ändtligen inbröt den efterlängtade dagen, då det Romerska folket skulle begynna att egna *Köttet* och vällefnaden en grundlig afskedshelsning. *Carnevale* betyder: "Farväl, all mustig mat!" eller: "Låtom oss lustige vara; ty fastan och försakelsen äro hardt nära."

Det var den 9 Februarii. Förmiddagen utmärktes af ingen ting. Snarare mindre än mer folk syntes på gatorna. Omkring middagstiden började man vid Corso uthänga granna och brokiga tapeter öfver balkongerna. Palatset *Doria* var rikt smyckadt; men de stora gobelins-målningarne öfver sjöhjelten Dorias bedrifter kunde jag icke upptäcka. För en scudo köpte jag en inträdesbiljett till den höga stentrappan utanför palatset *Ruspoli*, sjelfva centralpunkten för Carnevalens lustbarheter. Den gällde för hela tiden och var icke för dyrt betald. På denna plats är en blott åskådare i ostörd frid och njuter anblicken af det hela bättre än på något annat ställe; ja, med vida större nöje än från en balkong, der han på sin höjd kan betrakta den hvimlande menniskomassans hufvuden.

Vädret var mulet, men luften mild, och ingen tänkte på väder eller vind. Med Byström, hvilken erböd mig jemte ett par andra vänner en plats i sin vagn, gjorde jag en färd utåt Corso, som nu fylldes af hästar och vagnar. Ännu syntes få masker. Men fönster och altaner sirades af de skönaste grupper, hvilka tid efter annan

nedöste öfver de förbifarande stora högar af *Confetti*, ett slags confect — af krita, temligen liknande den läckerhet, som af Svenska allmogen kallas *Sockerärter*, men af åtskillig färg, skapnad och storlek. Vi mötte *Grefvinnan af St. Leu, Hortense*, f. d. Drottning af Holland, som var åtföljd af sin yngste son: Vi mötte *Hobhouse*, Lord Byrons vän. Vi mötte Don *Emanuel Godoy*, den fordom så lysande och lyckliga Fursten *de la Paz*, ännu skön i sin ålderdom: vi mötte den både unga och sköna Prinsessan *Ercolani: Joachim Murats* stolta och intagande dotter och många andra märkvärdiga eller vackra gestalter. Under ljud af trumpeter kom ridande en skara, som för folket upphöjde stora fladdrande dukar af guld- och silfvertyg, sammet och atlas. Dessa voro priserne för den vid kapplöpningen segrande hästen, och sist mötte vi Roms *Senator*, Prins *Altieri*, klädd i en gyllene skrud, åkande i en röd och rikt förgylld vagn. Han följdes af *Conservatorerne*, och de grannt utstofferade Pagerne åkte i den sista vagnen. Detta lysande tåg fortsattes till *Capitolium*, under det vår vagn vek af i ett gathörn och dess invånare skingrades åt olika håll. Jag skyndade, så fort som folkmängden på de närmast Corso belägna, smärre gatorna tillät, till Capitolium.

Öfverst på trappan stod den guldklädde Senatoren, hvars mantelsläp uppbars af de unga Pagerne, och till honom framträdde tre långskäggiga, Judiska Rabbiner, anhållande i de ödmjukaste ordalag om tillstånd för de i Rom boende Judar att få der qvarstanna. Som vanligt lär vara, gaf han dem, i Romerska folkets namn, tillåtelse att under loppet af *ett år*, i Rom bo och vistas. Derefter vände han dem ryggen och gick in i palatset. Judarne betala detta erhållna ynnestbevis med de premier, som tillfalla ägar-

ne af de snabbaste hästarne vid Carnevalens kapplöpningar.

Nu var tid att återvända; ty mörsarne aflossades första gången på Piazza del Popolo och Piazza di Venezia. Detta är ett tecken för alla kuskar, att småningom afvika från Corso till andra gator och för alla fotgångare att i tid försäkra sig om platser på trottoirerne. Så fullpackad af åkdon, som den långa och icke i förhållande breda gatan var, behöfde i sanning denna signal gifvas i tid. En half timme derefter sköts för andra gången och då skulle Corso vara ren. Rosengårdar af sköna ansigten och drägter logo från de öppna fönstren och balkongerna: såsom blomsterhäckar stod den brokiga folkmassan utmed väggarna på ömse sidor om gatan, och en trupp Gensdarmer kom ridande i fullt traf från Popolo-torget till Venezia, för att försäkra sig om frånvaron af all fara eller oordning och anmana de möjligen ännu på banan kringirrande att skyndsamt begifva sig dädan. Jag kom genom *Strada del Babuino* till Piazza del Popolo, köpte mig för en paolo plats på en af läktarne, för att derifrån åskåda

La mossa de' Cavalli. De täflande hästarne voro tio. Utstyrda med tofsar i hufvudet, bjellror eller klockor, mångfärgade bandremsor och taggiga blyklumpar fästade vid snören, fördes de förut på alla möjliga sätt uppmuntrade och hetsade hästarne fram till ändan af skranket, som der tillstängdes af en lina. Bland andra medel att förmå dem till skyndsamhet i loppet på den afgörande dagen, användes äfven ett slags svältkur under de föregående. De föras nemligen en gång om dagen Corso uppföre till Venetianska torget, der de undfå sin förplägning. Nu nedfälldes linan, och den otåligt väntande folkmängden, som nyss hurrat åt ett par arma hundar, hvilka

till sin egen förvåning befunno sig på täflingsbanan och, äggade af ropen och skrattsalfvorna, med all makt lade i väg gatan uppföre, vände nu hela sin uppmärksamhet på de med blixtens hastighet framrusande hästarne. Bladguldet och bandstumparne fladdrade omkring och efter dem såsom lysande fjärilar och de taggiga blytamparne sporrade dem till oerhörd ansträngning. Inom få sekunder voro de försvunna ur vår åsyn, och kort derefter hördes ett skott från Piazza di Venezia till ett tecken att den segrande hästen ankommit till målet. Hvem den lycklige tillhörde, minnes jag icke, ej heller hvad den lycklige hette. Folket skingrades snart åt olika håll, för att vandra hem och bereda sig till aftonens nöjen.

Sju Theatrar voro öppna under Carnevalen. Att länge grubbla öfver valet för qvällen, lönade icke mödan. Jag gick till *Tordinone* och tjustes der af *Teresa Cecconis* himmelska stämma. En hel romantisk dikt låg för mig i hvar och en af hennes toner. Vid minnet af hennes sång, ehuru af många i konstväg öfverträffad, erinrar jag mig alltid (jag säger det ännu en gång) och känner djupt sanningen af *Alfieris* underbara sinnesstämning, sedan han hört en skön alt-röst. *)

*) Il brio e la varietà di quella divina musica mi fece una profondissima impressione, lasciandomi, per così dire, un solco di armonia negli orecchi e nella immaginativa, ed agitandomi ogni più interna fibra, a tal segno che per più settimane io rimasi immerso in una malinconia straordinaria, ma non dispiacevole; dalla quale mi ridondava una totale svogliatezza e nausea per quei miei soliti studj, ma nel tempo stesso un singolarissimo bollore d' idee fantastiche, dietro alle quali avrei potuto far dei versi, se avessi saputo farli, ed esprimere dei vivissimi affetti . . . . . Andandomi poi ricordando dei miei car-

Andra Dagen.

Det klara och vackra vädret bidrog mycket att öka lifligheten. Corso var en stund alldeles öfverfull af masker: confetti regnade ned från alla högre platser, och dylik välfägnad återsändes från alla angripna fotgångare till dem, som ofvanifrån utmanat dem. Trängseln var en stund

---

nevali e di quelle poche recite dell' opera seria ch' io aveva sentite, e paragonandone gli effetti a quelli che ancora provo tuttavia, quando divezzatomi dal teatro ci ritorno dopo un certo intervallo, ritrovo sempre non vi essere il più potente e indomabile agitatore dell' animo, cuore ed intelletto mio, di quel che lo siano i suoni tutti, e specialmente le voci di contralto e di donna. Nessuna cosa mi desta più affetti, e più vari e terribili. E quasi tutte le mie tragedie sono state ideate da me o nell' atto del sentir musica o poche ore dopo.

(*Vita di Vittorio Alfieri da Asti, scritta da Esso. Firenze 1822. Vol. I. p. 61.*)

(*Glansen och mångfalden af denna härliga musik gjorde på mig det djupaste intryck; den lemnade, för att så tala, en ström af välljud qvar i mina öron och min inbillning, och skakade så mina innersta fibrer, att jag flere veckor derefter var nedsänkt i en utomordentlig, men ljuf melankoli. Härigenom uppstod en fullkomlig vedervilja och vämjelse för mina vanliga sysselsättningar, men på samma gång ett häftigt svall af fantastiska ideer, som säkert, i fall jag varit i stånd dertill, tvingat mig att i versform uttrycka mina lågande känslor ..... Då jag sedermera erinrat mig mina carnevalsnöjen och de få operor, jag den tiden hörde, och jemfört deras intryck med det, som jag ännu erfar, då jag, efter ett längre uppehåll, besöker theatern, så finner jag, att intet så mäktigt och oemotståndligt verkar på själ, hjerta och förstånd, som en skön, qvinlig Alt-röst. Intet uppväcker hos mig så starka och förfärligt genomgripande känslor. Och nästan alla mina Tragedier hafva blifvit uttänkta under det jag afhört en sådan musik eller få timmar derefter.*)

så stor, att jag nödgades draga mig undan till *Strada di Ripetta* för att hämta andan och undgå olägenheten att bortföras i den sanslösa hvirfveln. På denna gata mötte mig ett för tillfället vidare lustigare skådespel. Der samlar sig nemligen folk af den lägre klassen, hvilka under Carnevalen icke hafva minst roligt och i uppfinningen af komiska masker och uppträden säkerligen äro sinnrikast. De hafva valt sig denna plats så väl för grannskapet med det stormande lifvet på Corso, som för den frihet, de här njuta att roa sig för sig sjelfva och utan fara att öfverköras eller störas af de rikas och förnämas präktiga equipager. Just som jag, vid slutet af *Via dell' Arancio*, fick en öfverblick af denna glada skara, klingade de första accorderna från en guitarr och en skön karlröst, som framträngde ur ett stort åsnehufvud, sång en smäktande serenad utanför ett litet fönster i nedre våningen af ett hus. Snart visade sig en gammal, ohygglig käring i fönstret, öppnade det, neg i mångahanda krumbugter och utsträckte sina magra armar mot den förföriska tillbedjaren. Men det dröjde icke länge, förrän ur en annan närgränsande fönsterglugg framstack ett rysligt gubbhufvud, försedt med tvenne vördnadsvärda bockhorn, och begynte med en mäktig stämma och under hotande åtbörder sjunga basen till älskarens kärlekssång. Så fortsattes skådespelet några minuter till alla åskådares och åhörares största lust och glädje, till dess gumman utbrast i ett klagande, hvasst och gällt accompagnement, hvaraf gubben så djupt rördes, att han hoppade ut genom fönstret, sprang fram till sin älskade, fast otrogna käring, drog henne ut på gatan, omfamnade henne, släppte henne ned igen, rusade åter i hennes armar och begynte med henne en dans, värdig Hogarths pensel, vid klangen af guitarrens

strängar. Inom några ögonblick svängde sig oräkneliga par af det befängdaste utseende i dansens hvirfvel och fortsattes till dess någon ropade: "*Signori miei, dopo il ballo si mangia bene* (Efter dansen behöfver man äta)." Figuren vände sig om: hans rygg framställde façaden af ett spisqvarter, försedd med en transparent, hvarpå lästes *Gnocchj famosi:* och längre ned stod skrifvet: *Ingresso alla Trattoria.* De dansande begynte förfölja gyckelmakaren; men han undkom snart ibland samlingen på Corso.

Jag inträffade i lagom tid vid *Scalino Ruspoli,* hvarifrån jag beqvämligen kunde betrakta denna dagens kapplöppning, som var alldeles lik den föregåendes, likväl med den skillnad, att en af de stora, uddiga blykläpparne gjorde sig lös från hästen, och kom liksom ur mynningen af en kanon surrande emot terrassen vid Ruspoli och hade så när slagit ihjäl ett ungt och skönt fruntimmer. Hon behöll den obudna gästen som ett byte, ehuru han förut cirkulerade emellan oss alla, som stodo henne närmast. Underligt är, att olyckor icke oftare förorsakas af dessa tunga och merendels vårdslöst fästade klumpar, vedervärdiga äfven derigenom, att de under det ifriga loppet söndersarga djuret, som bär dem. Brister snöret sönder, som fjettrar dem vid den arma hästen, så är det nästan att räkna bland underverken, om icke af de många hufvuden, som, vid dylika tillfällen, på denna gata luta sig tillhopa, något blifver träffadt.

Helt nära Ruspoli ligger palatset *Fiano,* der en Marionett-theater är inrättad, hvars föreställningar innerligen roa det Romerska folket af alla stånd och vilkor. Under Carnevalstiden är denna lilla både originella och nationella scen isynnerhet rik på nya produkter, hvilka snart sagdt improviseras för dagen af Directeuren. Den d

varande Chefen för *Teatrino Fiano* var i hela Rom ansedd för ett qvickhufvud och att dömma efter de prof af förmåga han på denna tid aflade inför sitt publicum, kan jag icke annat än underskrifva detta omdöme. Fantasi kunde åtminstone icke frånkännas honom. Eld och omvexling i föredrag och situationer, djerf satir öfver det nuvarande, så högre som lägre, Romerska lifvet var man nästan alltid säker att träffa här, om äfven någon enda gång de två fot höga, vresiga träfigurerna icke gjorde sin skyldighet, utan nödgade en kolossal menniskohand att som en Deus ex machina gripa ned ur skyn och ställa de intrasslade trådarne till rätta. Utom de vanliga Italienska Folk-masquerna: *Pulcinella*, *Pirrò* och *Arlechino* uppträdde på denna theater en ny, enkom för Romerska folket af förestånd-aren uppfunnen mask med namnet *Casandrino*, och alltid såsom hjelten eller driffjädern i stycket: alltid såsom representant för någon gammal eller ny, äkta fosterländsk egenhet, mer och mindre beslöjad eller travesterad. Hans drägt består af en blågrå rock med stora fickor, en röd vest, korta, mörka underkläder, strumpor och skor med stora spännen. På hufvudet, som betäckes af grått, yfvigt hår, bär han en vidlöftig hatt och under armen eller öfver hufvudet en ofantlig paraply. Alla hans rörelser utmärka förlägenhet och bryderi, ehuru skryt ofta ligger på hans tunga. Men han är i det hela en god tok och hjertans naiv och är jemt ute för kärleksäfventyr, hvilka likväl vanligen misslyckas. Hans bekantskap gjorde jag en dag i Januarii, då ett fantastiskt stycke gafs på Fiano, under titel: *Casandrinos Dröm*. Det bestod egentligen af en Monolog; ty ingen talande figur uppträdde utom den drömmande. Se här i korthet innehållet:

Casan-

Casandrino står på Piazza Colonna, under hällande regn, och håller öfver hufvudet sin stora paraply, som tyckes vara ganska otät. Han darrar af köld, väta och hjertängslan: han uttrycker sin förtviflan öfver den älskades trolöshet: beskrifver huru hon denna afton mottagit en annan tillbedjare och helt enkelt kört Signor Casandrino på porten. Nu är han alldeles rådlös, ingen portnyckel har han med sig och knappt hittar han hem för nattens mörker och själens bedröfvelse. Han knäpper ihop sina händer kring paraplyn och beder så innerligen till alla helgon, att de måtte i en uppenbarelse visa honom den älskarinna, som skulle blifva honom trogen. Han lutar sig emot foten af Colonna Antonina och insomnar. Scenen förändras till en präktig sängkammare, der många gamla, besynnerliga skåp, kistor och andra möbler äro tillfinnandes. En stor, kostligt uppbäddad paulun med sidentäcke står i rummet: många vaxljus brinna i silfvercandelabrer — och Casandrino, nu en rik och förnäm man, inträder med stolta steg. Han vandrar fram och åter, ser sig omkring, och hans blickar tyckas med en innerlig trånad fästa sig vid den mjuka sängen. Slutligen kan han icke längre motstå dess inbjudande behag: han lägger sig, för att få drömma ljuft om sitt hjertas utkorade. Han har dock icke legat många sekunder, förrän ett knaprande, liksom af råttor, låter höra sig från flere håll i rummet. Han lyssnar. Locket öppnas på den ena kistan och en dödskalle tittar fram derutur, en lång smal hals följer derefter — och slutligen hoppar ett helt benrangel, under lustiga språng, ända fram till sängen, der den bäfvande Casandrino ligger och svettas, med hufvudet under täcket. Skåpdörren slås upp med en hast, och ett annat benrangel klifver ut,

fattar det förra i händerna och begynner en dans. Innan kort komma de rysligaste skeletter, hvart och ett ur sin vrå, för att deltaga i den nattliga glädjen. Plötsligen knackar någon på dörren, och alla de magerlagda dansmästarne stanna, liksom för ett trollslag. Och det knackar för andra gången: de släppa hvarandras händer och synas högeligen förfärade. Men när det knackat tredje resan, fara de, snabba som ödlor, i sina hål igen: locken tillslutas, och allt är tyst; till dess den fatala dörren springer upp och en ytterst sipp och delicat Gås spatserar in i sängkammaren, vaggar fram till den slumrande Casandrino och niger för honom. Då han icke besvarar hennes artiga helsning, blir hon ond, biter i täcket och drager det till sig. Casandrino hämtar det åter, men i ett tillstånd af den grufligaste fasa. Gåsen fattar bättre tag, lyckas att rycka af honom täcket och gör min att hoppa upp till honom i sängen, då Casandrino gifver till ett rop, vaknar, gnuggar sina ögon och befinner sig åter, med sin ofantliga paraply, under hällande regn, på Piazza Colonna.

Till slut gafs en ballette, som benämndes *Sjöslaget vid Navarino*, och parodierade qvickt och roligt de stora Pantomim-Balletterna. Decorationer och drägter voro vackra och väl beräknade: alla förvandlingar utfördes med en nästan otrolig hastighet och precission. Emellan acterna gingo gossar omkring och utbödo nyss gräddade tunnrån, hvilka merendels hade en strykande afsättning och förtärdes genast.

Minnet af detta första besök på *Teatrino Fiano*, jemte förmodan, att under Carnevalen der finna skämtet och nöjet på sin culminationspunkt, lockade mig denna afton dit. Bedragen blef jag väl icke, men ej heller rätt tillfredsställd. En temligen torftig Comedia: *En tim-*

mas Arrest begynte representationen, och såsom desert bekom man en ny fars, kallad *Den anklagade Carnevalen, försvarad af Casandrino.* Carnevalen är nemligen personifierad, och nära att inför rätta dömmas till döden, såsom upphofvet till många oordningar och förvillelser; men försvaras så modigt och vältaligt af Casandrino, att hans dom mildras till elfva månaders landsflykt. Ämnet var väl uttänkt, men behandlingen hade bort vara mera underhållande. En maskerad, hvarunder afsöngs en Chorus till Carnevalens ära, slutade Skådespelet.

Tredje Dagen.

På Scalino Ruspoli möter mig en elegant Fruntimmersmask, draperad i en skön, grekisk antik drägt, helsar på fransyska, men med en alideles obekant röst, och börjar tala om Stockholm. Flere personer, hvilka alla voro maskerade och tycktes höra till hennes sällskap, stodo på något afstånd. Jag försökte att utforska hvem eller hvarifrån hon var, men förgäfves. Hennes rena, klangfulla stämma jemte några italienska idiotismer, som här och der insmögo sig i hennes för öfrigt lediga och vackra fransyska, förrådde hennes ursprung; men om hon var hemma i Rom, Neapel, Venedig eller Florens, Tarento eller San Marino &c. var icke lätt att bestämma. Då jag ändtligen begärde veta hennes namn, svarade hon: "Kalla mig *Arianna!*" Och så snart det sista skottet hördes från Piazza di Venezia, tog hon min arm och, med en nästan befallande ton, yttrade sin önskan, att jag måtte genom trängseln föra henne till sin vagn, hvilken väntade på Piazza Colonna. Jag lydde, och vi funno på torget en präktig Landau, förespänd af

svarta hästar. På kusksätet satt en hvit, mjölig Pirrò, med tömmarne i ena handen och ett stort fat maccaroni i den andra. En liten den aldratäckaste Arlechino öppnade vagnsdörren, och herrskapet, bestående af fyra personer, stego derin. Innan vagnen rullade af, sade den hemlighetsfulla Grekinnan: "Ni är i afton välkommen i logen N:o 10, andra raden, på theatern Tordinone," och försvann, utan att afvakta mitt svar på denna oväntade inbjudning.

Under Carnevalen äro alla de större och beqväma logerna på Roms förnämsta theatrar abonnerade. Hvar och en inreder och möblerar sin loge efter tycke och smak: en täflan visar sig här ofta emellan de rika att öfverträffa hvarandra i elegans och prakt. Granna sidengardiner och skimrande ljuskronor höra icke till sällsyntheterna, och hela salongen liknar vanligen en festivitetssal. Man aflägger och emottager besök mellan akterna, och ett ansigte, som fästat ens uppmärksamhet i någon viss loge, befinner sig om en stund på en motsatt sida eller på en annan rad och omgifvet af helt olika sällskap. Figurer och grupper omvexla på det lifligaste: också sorlar det liksom i en bikupa, till och med under musiken, för hvars skull folket icke tyckes hafva samlat sig der. Stundom likväl, och isynnerhet när någon favoritsångare hunnit till en favorit-aria förvandlar sig sorlet i tystnad och folksamlingen till ett enda öra. Skådespelarne sjelfva veta ock att begagna sig af Carnevalens oinskränkta frihet och sköta sin beqvämlighet så väl i sång som action.

Klockan half till 3 om natten, det vill säga, efter vårt sätt att räkna timmarne, kl. 8½ på aftonen, inträdde jag i den anvista logen på Tordinone, eller, som den också kallas *Teatro di Apollo*. Fem maskerade personer sutto der för-

ut. En Turk betraktade mig med alfvarsamma blickar och en ung, omaskerad flicka i karlkläder med moustacher och pipskägg helsade mig mycket artigt, sade sig vara född i Stockholm, och lemnade mig ett bref från Sverige. Utan att låta märka någon förundran eller nyfikenhet, tackade jag förbindligast och stoppade det så kallade Svenska brefvet hos mig. Ingen af de masker, som nu sutto i logen hade jag sett förut; men *Arianna*, nu klädd som en Schweitserflicka från Haslidalen, igenkände jag på rösten. Hon vinkade, och jag satte mig emellan henne och den unga Stockholmska kavaljeren. Från Scenen lät Signor *Piermarini*, såsom *Kung Carl af Sverige*, höra sin medelmåttiga sång; men vi märkte icke derpå. *Arianna* talade om Operan för dagen: det var *Edoardo e Cristinà* af *Rossini*, som jag hört flera gånger förut, men utan att kunna afvinna den något intresse. Arianna förklarade sig vara så van vid den Rossiniska musiken, att hon icke mera kunde dömma, om det, hon hörde, var fult eller vackert. Sanningen att säga, hörde hon deraf ingen ting; ty logens invånare sörjde derföre att operan blef en bisak, blott ett slags folium under deras blixtrande samtal. Fransyskan var för aftonen alldeles bortglömd; mina öron fröjdades af jordens skönaste språk: *la lingua Toscana in una bocca Romana.*

Arianna bläddrade i sin libretto, och gjorde i anledning af piecen, den unga sig så kallande Svensken åtskilliga qvistiga frågor i Svenska historien. Då han vid deras besvarande antingen redde sig ganska slätt eller alldeles icke gaf något besked, vände hon sig till mig och ett par stora, sköna, mörkbruna ögon blänkte emot mig ur masken. Hon ville veta, hvilken Konung regerat i Sverige, som hetat *Carl* och haft en dotter med namnet *Christina*, den der hemligen

varit gift med en Svensk Fältherre, kallad *Eduard*. Då det omsider lyckades mig att öfvertyga henne, det en sådan Konung Carl aldrig suttit på Svenska thronen och att hela stycket var en usel ohistorisk och opoetisk hopsmörjelse, kastade hon med ovilja bort sin libretto, och talade aldrig ett ord mer om Sverige eller våra Svenska Carlar. *Teresa Cecconi*, såsom *Edoardo*, uppträder i första Aktens fjerde scen, och när hon i recitativet hunnit till dessa orden:

Si possente è nel mio petto
Un devoto e puro affetto,

blef det sorlande publicum tyst. Och när hon härligt sjungit och fulländat arian:

Giorni felici,
Di pace in seno,
Il ciel sereno
Ci fa sperare &c. &c.

genljöd hela salongen af högljudda handklappningar och bifallsrop. Arianna tycktes dela det intryck, alla erforo, åtminstone af röstens hänförande styrka och djupa klang. "*Bella, bella voce - -*" sade hon och återtog sin libretto, liksom för att genom ett flitigt återläsande af orden fästa de sköna tonerna i minnet. Prinsessan *Christina*, föreställd af *Marianna Cecconi*, Teresas syster väckte ej den ringaste uppmärksamhet, och de tvenne långa Akterna genomtråkades temligen själlöst, om jag undantager ett par Choeurer, som gingo bra, men söngos för döfva öron. Vi höllo oss skadeslösa medelst en omvexlande dialog. Arianna ville, att jag skulle beskrifva alla Svenska Konungar ända från hedenhös. Jag begynte med *Oden* och slutade med *Ingiald Illråda*; ty af hans historia blef hon så förskräckt, att hon bad mig afbryta föreläsningen. Vid spektaklets slut följde jag sällskapet till vagnen.

Arianna sade, det hon hoppades, vid vårt nästa möte, få höra, att jag erhållit glada tidningar från Sverige.

Knappt hade jag hunnit hem, förrän jag öppnade mitt bref. Det innehöll ett mångfärgadt sidenband och följande rader:

"Jag önskar, att Ni behagade infinna er, maskerad i svart domino, vid den stora Festino, som i öfvermorgon afton gifves på theatern Aliberti. Jag har något att der meddela er, och på det jag må vara i tillfälle att känna igen er, beder jag, att Ni ville bära detta band om venstra armen.
d. 12 Februarii 1828.

G. P."

De undertecknade bokstäfvernas betydelse var mig icke svårt att gissa; men stilen föreföll mig alldeles obekant. Också beslöt jag, att ej nämna ett ord om saken för det fruntimmer, som påtagligen menades under de båda initialerna, brefvet måtte vara från henne eller icke, utan blott infinna mig på den stora Maskeradbalen i den nämnda kostumen, och der afbida utvecklingen af mitt äfventyr.

Fjerde Dagen.

Vädret var ganska ruskigt, men det oaktadt kämpade man ganska häftigt med confetti. Hela *Scalino Ruspoli* låg slutligen alldeles nedsnögad. Från och öfver vagnarna strömmade starka skurar. En Mohr gick omkring, och stannade endast der han upptäckte någon vacker flicka, vare sig i fönster, på balconer eller på gatan. Då öppnade han genast en stor, stor pappersrulle, som dessemellan troget bars under armen, och han upplåste, med basunstämma, de brokigaste och mest välluktande kärleksverser. Och är om den fjerde Carnevals-dagen intet vidare att berätta.

Femte Dagen,

eller *den feta Thorsdagen* (Giovedì grasso) utmärkte sig genom klar, men skarp luft. Senatorn tågade åter i stå öfver Corso, liksom första dagen, och när gatan var fri från alla vagnar, kom äfven Franska Ambassadeuren, i gala, åkande samma väg. Han helsades icke af några hurrarop, men väl af ett allmänneligt, mumlande sorl. Jag vet ej, om det var väl eller illa menadt.

Om aftonen var stor Festino på theatern *Aliberti*. Ofantlig trängsel, bländande illumination, oräkneliga masker. Jag infann mig der, klädd i svart domino, och med mitt band om armen. Jag vandrade af och an i den hvimlande och kokheta salen, såg många besynnerliga, fula, vanliga, eleganta, vackra, gentila eller sköna gestalter. Innan kort märkte jag, att en eldröd mask förföljde mig. Snart omgafs jag af trenne korpsvarta figurer, ledsagade af en annan eldröd.

Den första Masken sade: "Hvem är ni?" Jag svarade: "En mask." Och strax försvann jag bland den öfriga menniskoskaran. Två Vestaler mötte mig, hvilka jag väl kände. Innan kort upphunno mig åter alla fem maskerna. En rikt klädd Grekinna, af en majestätisk växt, utgjorde nu deras sällskap. En af de korpsvarta anhöll att i min hand få teckna initialbokstafven af mitt namn. Och hennes finger ritade ett osynligt L. Jag skakade på hufvudet, och inom ett ögonblick såg jag icke mera till dem. Qvalmet, musiken och den vilda dansen, och trängseln och de mångskiftande drägterna kunde lätt göra en menniska yr i hufvudet. Mitt nöje af denna härlighet började, i förhållande till den kroppsliga hettan, att svalna, och jag beslöt att begifva mig hem, då plötsligen Grekinnan framträder, fattar min hand och säger: "Tack för det, att Ni ej uttalte edert

namn! Jag har i afton haft mycket roligt af ett qui-pro-quo."

Jag igenkände på rösten min hemlighetsfulla och obekanta bekantskap. Jag sade: "Får jag då aldrig se det ansigte, ur hvars förhänge så förtrollande ljud tränga till mitt hjerta?"

Hon svarade: "Den sista dagen på *Scalino Ruspoli*:" och försvann.

Sjette Dagen.

På Fredagarne, äfven under Carnevalen, äro alla nöjen i Rom bannlysta. Men den 16 Februarii uppgick och allt befann sig i samma galna tillstånd, som förut.

Österrikiska Ambassadeuren åkte i full stât uppför Corso till Capitolium.

Om aftonen var åter stor Festino på Aliberti.

Sjunde Dagen.

"*O mon Dieu! je m' ennuis!*" sade Arianna, då jag träffade henne, klädd i en orientalisk drägt, på Scalino Ruspoli. Hon bad mig föra sig till andra ändan af trappan, att hon åtminstone kunde få ombyte af föremål. Många hålögda maskar betraktade mig uppmärksamt. Vill någon göra sig rätt reda för Carnevalens nöjen och samla deras total-intryck, så tror jag, att öfverskriften blifver: "*Je m' ennuis.*"

Men denna dag hade flera fantastiskt sköna stunder: andra komiskt roliga. En vagn for, med rasande fart, kring torg och gator: och i den vagnen sutto tre Charlataner, med stora, tryckta manifester på vers hängande omkring sig. De voro försedda med grufliga tänger och skrufvar, för att taga ut tänder, stora jernkulor, tjenliga att svälja, såsom ett radikalt medel emot förstopp-

ning, burkar och flaskor, m. m. allt detta *all' uso dell' Alcide dell' Argentina.* De pratade oupphörligt och roade den stora folkmassan obeskrifligt. Deras målade skylt föreställde en Doctor, hvilken *con amore* rycker ut antingen tänderna eller käken, eller beggedera på en arm syndare, den der grinar öfvermåttan. Derunder stod att läsa:

Se non ti fermi con la vita snella
La dente io t' estrarrò con la mascella.

Åttonde Dagen.

Det var Carnevalens sista dag: mulet, tvetydigt väder. Jag såg först på Caffé Greco några personer i Grekiska kostymer, bland andra en Corsicaner, som ansågs för Napoléons son, har varit Capitaine vid Fransyska Artilleriet och öfverallt åtföljt Napoléon, äfven vid hans återkomst från Elba. Hela gruppen skulle spisa middag på trappan vid *Trinità di' Monti.* Der lågo redan utbredda ett rosigt täcke och flera röda dynor.

Måltiden gick också för sig ordentligen. En viss *Demetrio,* som lärer varit en Baron *Stackelbergs* betjent, när han reste i Grekland, men nu var en herre i Rom, intog med en annan Grek de främsta platserna. De sutto alla, gnagande på stora, köttlösa ben. Utstyrda voro de i rosigt guldtyg, med alltför mycket Turkiska turbaner, somliga likväl i Grekiska mössor; andra i mångfärgade sockertoppsmössor — och hvem vet, till hvilken verldsdel eller hvad slags folk de hörde? En vacker gosse, prydd med guld och siden, officierade som Page. De spisande kringslötos af mycket folk.

Rörelsen på Corso var ganska liflig, och sedan hästarne lupit och skymningen inbrutit, begyntes sjelfva slutfesten: *I Moccoli.* Hvar och

en, som då är närvarande, är pligtig att hålla i handen ett brinnande ljus, det må vara stort eller litet. Det var ett skönt skådespel, att se hela Corso upplyst af dessa mångtusende flammor och de skiftande grupper, hvilka der, i olika belysning framställde sig. Vagnar och fotgångare hvimlade om hvarandra; hvar och en sökte utsläcka sin grannes ljus eller upptända sitt eget, som nyss af en annan nyfiken eller näsvis granne blifvit utsläckt. Glimmer och glans, buller och stoj, glädje och oskyldig ostyrighet lekte och rasade tillsammans förtroligt.

En Nunna framträdde då till mig, tog mig i handen och sade;

"Tack för sist!"

På rösten igenkände jag åter *Arianna*. Hon blåste ut min vaxflackla: jag påtände den, och som jag gick fram till henne, blottade hon sitt ansigte. Det var skönt som Italiens vår. Mera kan jag icke säga, och sedan såg jag henne icke mera.

Vax dröp öfver kläder, hufvud och händer. En man stod upprätt i en vagn, förespänd af tre svarta hästar, hvilka trafvade friskt framåt. Det var en upplysningens fiende; han höll i handen en qvast, fästad på en stor käpp, hvarmed han utsopade alla ljus, så väl till höger, som venster. Lågorna fladdrade, röken hvirflade, till dess, i en hast, Gensd'armerne redo utåt gatan, och hvar de redo, likväl helt långsamt, utsläcktes alla Moccoli. Denna släckning erböd ock en egen anblick. Framåt Piazza del Popolo och Colonna slocknade den ena lågan efter den andra, och inom två minuter befunno vi oss alla i mörkret, som dock småningom skingrades af den behornade, nytända månens bleka sken. Minnet af denna egna, besynnerligt sköna afton blir i mitt innersta en *Moccolo*, som tidens stormar aldrig kunna blåsa ut.

På *Trattoria del Lepre* åt jag min qvällsvard, i sällskap med *Thorwaldsen* och familjen *Persiani*. *Då* hade jag kunnat få veta, hvem *Arianna* var; men det ville jag icke veta.

Och med den följande dagen inbröt Fastan, *la Quaresima*, då Romerska folket gör bot och bättring.

Heliga Veckan

begynnes med *Palm-Söndagen*, hvilken detta år inföll på den 30 Mars. Med ett par vänner åkte jag till S. Petersplatsen. Vi begåfvo oss upp till *Sala Regia*, sågo derifrån Processionen med Palmerna, dem Påfven utdelat. Constantinopels Patriark var klädd i sin kronlika mössa. Påfven, som bars i sin gyllene, sammetsklädda stol, var klädd i guldbroderad purpurmantel med hvit tiara på hufvudet och en lång utsirad palmqvist i handen. Cardinalerne buro äfven palmer. Andra hade oljoqvistar. Prins Fredrik från Danmark, som då var i Rom, såg äfven processionen i Sala Regia, likväl hade han ej der någon särskild stol; men i Capella Sistina var en för honom inrättad. Dit återvände Tåget, sedan det gjort sin rund kring salen, och en lång Messa begyntes, hvars slut vi ej afvaktade.

Kl. 5 på e. m. kom Påfven till *S. Giovanni in Laterano*, som var full med folk. Der anropades och utropades af knäböjda Prester alla helgon, och för hvar och en söng folket: "Ora pro nobis." Påfven stod framför Tabernaklet. En del af Capella Papale söng ett stycke Choral, som var härligt och upplyftande. En knäböjd Chorgosse, med vaxfacklan i hand, var ofantligt lik

den, som Domenichino målat i S. Girolamos Nattvard i Vaticanen. Ceremonien var vacker. Påfven läste sjelf några böner. Då var alldeles tyst. — Det är dock något skönt att se Regenten sjelf, i sina undersåters församling, ödmjuka sig inför det Högsta Väsendet. På en gång Konung och Öfverste-Prest: den högste på jorden är inför Gud såsom den ringaste.

Den 1 April.

Efter ett fåfängt försök att inkomma i Vaticanska Museum, som i dag ej var öppet, steg jag ned i hvalfven under Peterskyrkan. En af de yngre Presterna följde med en fackla. Drottning Christinas Graf: Kejsar Otto II:s stora likkista af sten: Gamla, mycket gamla Mosaik-målningar, från konstens äldsta tid. Dessa hafva förut prydt den gamla Basilican, hvars golf ännu synes på ett ställe i hvalfven.

Den 2 April.

I *Sixtinska Capellet* söngs Miserere af Påfliga Choren. Det är författadt af *Baini*. Lamentationerna, 15 till antalet, som gingo före, hade tillräckligt uttröttat mig; men när det sista ljuset utsläcktes och *Miserere* begyntes, blef jag för min väntan härligen belönad. Det är något öfverjordiskt i denna Chorus, som ren och harmonisk och klangfull genombrusar alla själens ådror, och utan all instrumentering, oblandad och helgjuten, verkar. Klockan omkring 7 var det slut, och då for jag med Persianis till *Trinità de' Pellegrini*, hvarest jag åskådade Pilgrimernas fottvagning och spisning. Karlar och qvinnor tvåddes och serverades i särskilda rum. Fru

P. och *Guilia*, som äro Sorelle i detta Samfund, betjenade äfven de qvinliga Pilgrimerna, men till dem få inga karlar inkomma, liksom inga fruntimmer till karlarna. Dessa senare, af hvilka flera voro pittoreska figurer, suto, till ett antal af 40 eller 50, på bänkar rundtomkring väggarna, togo af sig strumpor och skor, samt satte sina bara fötter i de med ljumt vatten fyllda baljor, som för dem framsattes. Sedan kom en Cardinal och med en handduk torkade fötterna på en af Pilgrimerna, och de öfriga Prester och Fratelli, alla klädde i en rödgredelin skjorta med bricka på venstra bröstet, gjorde sammaledes med de andra. Derpå begyntes måltiden: då de serverades af samma Prester och Bröder.

Den 3 April.

Giovedi Santo. Tidigt steg jag upp: kom klockan ½ till 8 till Persianis, frukosterade med dem och satte mig sedan i vagnen och rullade af med Damerna till *S. Pietro.* Guilia for med Herr och Fru Hooper. Sir *Georges Cooke* med sin Fru kom till oss i vagnen. Först sågo vi det rum, der Påfven kläder sig, innan han går i Capellet, och Högstdensammes kläder. Sedan kommo vi in i Capellet, hörde och sågo en lång Messa, som Påfven bevistade, och sågo huru Cardinalene vid Messans slut afkläddes, och åter ikläddes en annan skrud, den Pontificala. Påfven sjelf, på sin thron, höger om altaret, var i hvit mantel med guldblommor, och den gyllene mössan. När Messan slutad var, gick Påfven i procession med Sacramentet till *Paulinska Capellet*, som hela dagen och den följande natten var rikt illumineradt. Derpå passerade han till Loggian på *Peterskyrkan* och gaf det på Peters-

platsen församlade folket sin välsignelse, under kanonskott och trumpetklang. Denna högtidlighet sparade jag till Påskdagen, för att ej blifva utan en plats i *Sala Clementina*, der ett stort bord, med 12 stolar, var anbragt. Många fat med rätter (magro) och frukter stodo der mellan blomster-urnor. Trängseln kring skranket var förfärlig, och af den folkhop, som der var hopklämd, kunde hälften ej någonting se. Jag hade en god plats nära skranket. Sedan fottvagningen gått för sig i ett annat rum, kommo de 12 poveri Sacerdoti i hvita kläder och hvita pajazzo-mössor på hufvudet och ställde sig i en rad framför bordet. En stund derefter kom Påfven: då satte de sig ned på stolarna: Prester framkommo med faten: knäböjande för Påfven öfverlemnade den ena efter den andra sitt fat, som Påfven tog ur hans hand och räckte öfver bordet till hvar och en af de 12. Soppa, fisk och en fritto. Sedan gaf han dem vin, och de åto och drucko och voro glade. En tribun med galler var i salen inrättad, der Prins Fredrik af Danmark med sin svit åskådade ceremonien. När Påfven gått, tracterades de 12 af andra Prester, och de rätter, som de ej vidrörde, räckte de bakom sig åt tjenarne, som uppsamlade dem i korgar, troligen för att föra dem hem till deras boningar. — Efter mycken capitulering med Schweitzarne, som ej illa tyckte om min Tyska, kom jag in med fruntimmerna; men de måste stanna vid en ända af rummet, inom ett galler.

Efter allt detta gick man in i en annan Sal för att se *Cardinalernes* offentliga Spisning. Bordet var grannt arrangeradt; men vi afvaktade icke Cardinalernes ankomst, utan gjorde en rund i det öppna Museum, som nu hvimlade af folk. Äfven Bibliotheket var öppet, hvars långa rad af präktiga rum gjorde en skön perspectiv, bländande och magisk. Ännu ytterligare en rond i *Peters-*

kyrkan, och derpå kröp jag in med mina Damer på en Trattoria på andra sidan om Petersplatsen, der vi intogo en tarflig Collazione, som bestod i litet fisk och bröd och vin (riktig faste-mat), men som kostade 4 Paoli. Nu var kl. 3 och således förde jag Damerna till *Sixtinska Capellet;* men orkade ej *stå* der i två timmar för att afvakta *Miserere;* utan gick ut på den härliga Petersplatsen, slog eld på min cigarr och satte mig att röka på foten af en af Arcadens colonner. Vandrande fram åt *Castel. S. Angelo*, mötte jag *Lorenzano*, gick med honom till ett Caffé, drack en tazza, och så in i Peterskyrkan. Der messades nu i ett Capell. Der brunno ljus öfver *S. Sepolcro'*. Denna decoration var skön. Många lågo framför grafven på knä och bådo. Hela det inre af *S. Peter* var i aftonglansen alldeles gudomligt, och den ena pittoreska gruppen efter den andra ådrog sig uppmärksamhet. Hela Pilgrimskaran kom i procession, åtföljd af dem, som herbergerat dem här i Rom: karlarna voro klädda i långa bruna kåpor, som äfven täckte ansigtet, så när som på ögonen; men qvinnorna voro utan sådan maskering. Hvad Pilgrimerna af båda könen beträffar, så sågo de utpajtade ut, och hvad qvinnorna särskildt rörer, så voro de likare hexor och zigenerskor än andäktiga botöfvande.

Under det lamentationerna sõngos i Capellet, sutto *Lorenzano* och jag på de i Choret redan uppslagna Cardinalsbänkarna och afhandlade i en latinsk disputation Catholska och Lutherska lärornas ömsesidiga företräden. Han ville väl försvara Helgonen såsom förespråkare hos Gud; men jag tror knappt, att han i själ och hjerta är den läran strängt tillgifven. Efteråt kom en liten Tysk, un ragazzo impertinente, som vil-

le

le blanda sig i disputen, men blef kort bemött och drog sig ur spelet.

Nu var tid att gå i Sixtinska Capellet, och jag (ty Lorenzano slapp ej in med sin paraply) kom ganska lagom för att höra Miserere, som, liksom i går, gjorde mig glädje. Samma musik, men nöjet nytt. Efter dess slut gick jag med mina Damer i det skönt och rikt illuminerade Paulinska Capellet. Der föllo de ned att bedja. Giulia i ljusskenet, på knä, med sina sköna, af tårar glänsande ögon, i svart skrud, var en rörande bild. Vi gingo sedan till S:t Peter ännu en gång, och framför *S. Sepolcro* bådo de igen. Men nu var der tystare än en timma förut. Inga Pilgrimer mera syntes till: ingen Cardinal Penitenziere Maggiore (Castiglione) satt nu mera, som för en stund sedan, på sin trädthron med ett långt spö i handen och gaf de knäfallande syndarena, med en liten knackning på hufvudet, absolution. Den ena vagnen rullade af efter den andra, och Antonio Bacheloni fick äfven i sin vagn föra oss väl derifrån till Trinità de' Pellegrini, liksom aftonen förut. — Nu gick jag ej in i salen der; men satt i vagnen qvar och afvaktade Damernas återkomst; som gjorde ett kort besök hos de qvinliga Pilgrimerna. Under det vi åkte, blickade vi med välbehag in i de sirligt smyckade och illuminerade hökare-bodarna, der i smakfulla festoner hängde smakliga metwurstar och skinkor bland lagerblad och blomstrande guirlander, samt Calabriska ostar (Casa Cavalli) liknande stora, hvita ägg, omgifna af rikaste löfverk. Ganska trött af dagens mödor och ganska nöjd med dagens nöjen, insomnade jag i min säng, sedan jag önskat Persianis god natt och efter en Borghesisk supé begifvit mig a casa.

Den 4 April.

För att blanda de många Christiano-romantiska högtidligheterna med litet classicitet, gick jag, med P. och H., på morgonen förbi eller rättare genom *S. M. Maggiore*, der en hel Chorus af Prester messade kring altaret, förbi *Marii Troféer* framåt *Via di Porta Maggiore*: anlände till en port, vid hvilken man länge öfverlade huru man möjligen skulle kunna inkomma, till dess en man, som syntes på vägen, visade oss att porten blef öppen, om man läste upp den. Jag tänkte på Columbus och ägget. Genom en vacker vign, der man såg växa de dugtigaste Carcioffi och Finocchii, anlände vi dit vi ärnat oss, d. v. s. till *Minerva Medicas Tempelruin*. Till sitt yttre är den bland de mest pittoreska i Rom. Öfverlefvorna af Cupolen äro understödda af trädställningar, som äro nödvändiga, men vanpryda: hela templet krönes nu af den rikaste murgrönskrona, och i sirliga festoner prydas väggarna af dunkla löf och guldgula blommor. Det är inuti en Decagon. I samma vign finnes äfven familjen *Aruntias* Columbarium. På återvägen gingo vi förbi Kyrkan *S. Bibiana*. Man blickade in genom nyckelhålet, och jag afskref den curieusa inskriften på muren:

In questa Chiesa di S. Bibiana V. L. M.
Unita da Eugenio P. P. IIII. alla
Sacros. Patriarchale Basilica
Liberiana di S. Maria Maggiore
L. Anno MCCCCXXXIX.
E nel suo Cimeterio chiamato
Di S. Anastasio P. P. I.
Ad Ursum Pileatum
Ove riposano Undeci Mila
Ducento Sessanta Sei Corpi de
Martiri sza Fanciulli e Donne

Con quello del Med:mo S. Pontifice
E del suo Successore S. Innocentio I.
Havendolo ampliato e ristorato.
Vi è l' Indulgenza Massima
Cioè Plenaria, Principalemente
La Festa di tutti li Santi
Sino all' Ottava de' Morti.

På eftermiddagen for jag med P. af i vagn till S. Peter. Först genomvandrade vi det öppna Museum Vaticanum: derpå hördes i Peterskyrkan en vacker Choralmusik. Slutligen kommo vi utan svårighet in i *Sixtinska Capellet*, i rättan tid för att höra det gudomliga *Miserere*. Det är componeradt af *Allegri*. Huru härligt att i den mystiska skymningen, sedan alla ljusen släckts ut, ett för hvar och en af de 15 Lamentationerna, höra dessa klocktoner frambrusa! Jag kan ej likna dessa sammansmälta menniskoröster vid något annat än en lefvande Orgel. Trängseln var i dag ej så stor. Jag njöt dubbelt.

När Musiken slutat, gick jag åter till Peterskyrkan. Fordom har vid denna tid det härliga Templet varit upplyst af ett enda, stort gyllene kors, rikt illumineradt. Påfven Leo har afskaffat detta bruk, emedan han funnit att Kyrkan vid detta tillfälle ansetts som ett stort conversationsrum, och ej besökts med nog andakt. I stället för detta kors, fick man nu se Hans Helighet sjelf komma i Templet och falla ned på knä, omgifven och uppvaktad af Cardinaler, som alla fingo i handen ett placat att genomläsa, liggande på knä. Efter en lång, tyst bön, hvarunder från en Loggia visades granna Reliker och ett präktigt, glänsande Kors, stod Påfven upp och gick. Vi äfven. Petersplatsen var präktig i aftonskenet,

hvimlande af menniskor; men utan trängsel. Full kan den ej gerna bli. Det blef skymning snart. Bodarnas illumination förnöjde oss på hemvägen.

Den 5 April.

Sabbato Santo. I Laterankyrkans Baptisterium döptes två Judinnor, en Mohrinna och en Turk. Denna ceremoni såg jag ej; men i sjelfva Kyrkan såg jag huru Cardinal-Vicarien, *Placido Zurla,* förrättade Ordinationen. Han klippte de unga Presternas hår liksom en herde klipper sin hjord: han iklädde dem skjortor, och sedan allt var förrättadt, uppstämde han Gloria in excelsis Deo, hvarvid klockorna begynte klinga. Strax derefter sköts från Castel S. Angelo och inom några ögonblick voro alla Stadens klockor i gång och i gathörn, på gator och i gränder, från fönster och gluggar sköt man af alla krafter. Då jag vandrade från Laterankyrkan till Colosséen, stod en karl och sköt med en pistol i ett fönster. Vid Pantheon, vid Maria sopra Minerva, der vi gingo förbi, skrällde man och sköt med lösa bösspipor och andra gevär. Likväl *"gick man ej liflös på gatorna,"* som jag hört någon yttra i en berättelse om den Heliga Lördagens excesser. Ännu långt fram på eftermiddagen hörde man skott från åtskilliga sidor af staden.

Den 6 April.

Påskdagen. Alla föregående dagar af Heliga Veckan kunna anses såsom förberedelser till den stora Påskdagen, då liksom i en medelpunkt der alla de festliga strålarna förena sig. I år var den härlig. På den klaraste morgon vandrade jag med P. till S. Peter, anlände inom Schweitzer-vaktens cirkel i rättan tid, språkade

med Giulia och Virginia, bråkade med Irländaren, som ej ville inträda inom Vakten, oaktadt jag erböd mig att hjelpa honom igenom. Snart hördes trumpetklang, Vakternas leder öppnade sig och den praktfulla Processionen kom långsamt tågande genom den höga porten. Främst bars en stor tredubbel krona, hvarefter följde tre Biskopsmössor, besatta med ädla stenar. Sedan Prester af åtskilliga grader, Cardinaler och ändtligen Påfven, omgifven af sin Guardia Nobile. Han bars på sin thron, af rödklädda bärare, under en hvit sidenhimmel med guldfransar: bakom honom tvenne utbredda Påfågels-stjertar, som skola betyda Basilikor, jag vet ej af hvad anledning. Sjelf var han klädd i sin stora Pontifical-skrud med en rik, tredubbel Kron-Mitra på hufvudet, besatt med ädla stenar. Tid efter annan gaf han välsignelse åt det på knä nederfallande folket. Han gjorde sin vördnadsbetygelse, som jag tyckte, framför S. Peters bild, tåget anlände fram till Choret, som var klädt med rödt och guld. Gyllene englar sväfvade öfver den hvitklädda Påfliga thronen midt för Tabernaklet. En annan thron stod på högra sidan: der satte Påfven sig först. Sedan något blifvit sunget, framträdde Cardinal *Riario Sforza* och klädde om Påfven i en annan skrud. Ett slags gulrandigt Pallium, som vid halsen var prydt af svarta kors, lades öfver Manteln och den gyllene Mössan sattes på hufvudet. Sedan celebrerade Påfven den långa Messan sjelf, gick fram och rökte vid Tabernaklet, samt visade Brödet och Kalken för folket. Cardinalerna *Pacca* och *Riario* biträdde. Stats Secreteraren, Cardinal *Somaglia*, satt bredvid thronen: flere Biskopar sutto deromkring, och en svartklädd Kammarherre stod bredvid.

Men när hela Messan var förbi och processionen gått ut igen i samma ordning, och då jag

trädde ut ur kyrkan, hvilken praktfull anblick erböd den solbeglänsta, af menniskor öfverhöljda Petersplatsen! Oförgätligt och förvånande var dess intryck: hvimlet och de mångfärgade drägterna och glänsande eqvipagerna: soldaterna, taken och altanerna som sirades af skiftande grupper! På Loggian, som var prydd af rödt sammet, på hvilket lästes Clemens XI:s namn, frambars Påfven på sin thron, och omgifven af Cardinaler, bredde han armarna ut, och under trumpetklang och kanonernas dunder från fästet S. Angelo, gaf välsignelsen åt den, säkerligen tjugu tusen man starka, menniskoskaran nedanföre. De föllo ned på knä, de mångtusende: Benedictions-formulairen nedkastades, och folket stred om den lyckan att besitta dem.

Sedan Påfven gifvit välsignelsen, hvarunder Trupperna stodo i fyrkant uppställda på Petersplatsen, begynte den stilla och tysta menniskomassan att röra sig och hvimla. Det utgjorde en stor förnöjelse att under den blå himlen, i det härligaste solsken och under fontainernas behagliga sus vandra omkring den präktiga platsen, som, oaktadt sin ofantliga vidd, nu ej var mer än lagom. Småningom drog man sig hemåt: jag med själen full af det rikaste minne, och af ett hopp, som lofvade en afton, värdig den skönaste dag.

Knappt hade skymningen inbrutit, då jag med P. begaf mig samma väg till S. Petri plats, den sublima medelpunkten, dit (under Heliga Veckan isynnerhet), menniskorna löpa som radier i en cirkel. Redan vid ankomsten till *Cast. S. Angelo* njöts en försmak af det praktfulla, öfverjordiskt härliga skådespel, som väntade oss. Matt och stilla sken den kolossala kupolen genom skymningen. För att ej småningom, under det mörkret tilltog, njuta en bit i sönder af det

himmelska smycket, inträdde vi i ett Caffé, och afvaktade der det efterlängtade mörkret. Det kom. Och när jag nu stod vid Petersplatsen och såg midt framför mig, öfver den stora menniskomängden, öfver hus och palatser, öfver Vaticanen höja sig mot himlen den majestätiska Petri-Kyrkan, smyckad af tusende sinom tusende brinnande lampor, då genomstrålades äfven min själ af ett ljus, som aldrig skall slockna. Hela dagen hade varit klar och himlen utan moln; men nu, liksom himlen ville förhöja skådespelets prakt, lade sig svarta, mystiska moln till bakgrund mot det förklarade, gigantiska Gudahuset, som stod lik en Nattens Drottning, prydd af sina oräkneliga, gnistrande juveler, stilla, stilla och endast glänste. Stjernorna, blyga och fruktande att fördunklas, drogo sig alla bakom molnens förlåt: allenast *en* blickade klart ned med sitt tindrande öga, nyfiken att betrakta det nya himlahvalfvet med sitt glänsande stjernsystem. Rikt var kupolen upplyst: dess öfre krona skimrade af idel lågor och korset öfverst syntes helt och hållet vara eld. De mellanrum, som ej af lampor täcktes, voro djupt svarta, och hela hvalfvet syntes nästan som en svart sammetshimmel, rikt sirad af juveler. Hela kyrkan var illuminerad, ja äfven den ståtliga Arcaden pryddes af lampor. Likväl var detta ljus ännu otillräckligt att egentligen upplysa platsen eller kyrkan. Derföre gjorde det en så magisk effekt. Det förtog ej de starka kringliggande skuggorna, och glänste, skimrade, utan att upplysa.

Men nu, i ett ögonblick skedde en förvandling. På en gång fladdrade upp, mellan lamporna, nya, friska och spelande lågor: och mer än dubbel blef den glans, som göt sig öfver Templet och upplyste nejden. I första ögonblicket af denna nytändning dansade dessa lågor liflgt och prakt-

fullt i skimrande ringar: hela platsen och arcaderna upplystes, och det blef såsom om dagen. Bländande och öfverraskande var denna förvandling; men sedd på nära håll var den första belysningen nästan skönare och sublimare. Ännu länge betraktade jag det hänryckande skådespelet: slet mig slutligen derifrån, men stannade flera gånger på vägen och sist på Ponte S. Angelo, för att der ännu njuta några minuter af templets prakt. P., som ville gå vidare, sade: "Du är nu alldeles omättlig." Och han hade rätt. Det sköna, då det är i så stor stil, väcker, på samma gång som det tillfredsställer, ett omättligt begär — hos *mig*. Trängseln var stor på bron: en vagn hade der gått sönder. Det förundrar mig att ej flera än en vagn skadades, och att, efter hvad jag vet, alla armar och ben höllo. Själen var kroppen så öfvermäktig, att jag alldeles icke kände smärtan i min venstra fot, som hela aftonen under gåendet marterat mig.

Vi kommo upp till *Monte Pincio*, efter vår plan, innan illuminationen var förbi. Den verkan, som den öfver alla andra byggnader konungsligt dominerande Peterskyrkan härifrån gjorde, kan ej beskrifvas. Hon stod som en förtrollande, blänkande ljuskrona: ett Féeslott, ett himmelskt Palladium, som under det tysta mörkret sänkt sig ned för att med ett öfverjordiskt skimmer förklara verlden. Från flera punkter njöt jag dess åsyn. *S. Carlos* mörka Dôme, Monte Pincios trädgrupper, ja! det dunkelt framträdande Monte Mario bidrogo att gifva taflan hållning och majestät. S. Peters Tempel såg ut derifrån, som vore det byggdt af bara glimmande stjernor. Ännu en stund, sedan P. gått till hvila, stod jag qvar i min tysta, ensliga förtjusning.

Den 7 April.

Förut har alltid samma afton, som S. Peter varit illuminerad, *Fyrverkeriet* (la Girandola) blifvit afbrändt på Castellet S. Angelo. I år flyttades det senare till följande dagen, och det med stort skäl; ty dels skulle tvenne sådana praktstycken på en afton beröfva hvarandra effekten, dels blefve naturligtvis trängseln och oredan större, då en sammanpackad folkhop skall i flygande hast ombyta lokal för att förnöja sig af båda, och hvar och en söker att komma först fram för att få bästa platsen.

På förmiddagen gjorde jag med H. ett besök i Bildhuggaren *Fabris* Studium, som var beläget mellan mitt logis och Piazza Barberini. Vi kunde ej få se Modellen till Tassos Stod, hvilken skall pryda hans Monument i S. Onofrio; men deremot besågs den ofantliga Colossen *Milo Crotoniates*, som under det hans fingrar fastnat i en trädstam, den han vill bryta i stycken, anfalles af ett Lejon, som reser sig upp och biter honom i låret. Några fulla, trinda blodsdroppar hänga nedanför, och skola snart falla. Milo, betagen af harm och smärta, vänder sig om och gapar öfver Lejonet, utan att kunna skada det, och blir dess offer, ett varnande exempel för alla, de der förhäfva sig öfver sin styrka. — Åtskilliga andra grupper och buster befunno sig i Ateliern: Påfven Leo och flera Cardinaler: ett Monument öfver ett fruntimmer: Genien, som Fabris gjort till Canovas Grafvård i Venedig.

Milo var af Pius VII ämnad att huggas i marmor och uppställas på Monte Pincios promenad. Denna idee har aldrig blifvit utförd, och endast Modellen finnes: en mera kolossal Statue har väl aldrig blifvit i marmor bildad.

För att ej komma för sent till *Lustelden* på S. Angelo, lagade vi så att vi kommo för bittida. Togo derföre in på ett Caffé, drucko en mezzo caldo, och ankomna till Piazza di S. Angelo fingo vi ändå vänta öfver en half timma bland den ögonblickligen tilltagande trängseln. Likväl var så tillställdt, att ingen vagn fick vända, utan måste taga återvägen öfver andra gator. En käring, som blifvit besatt af nyfikenhetens onda ande, regerade grufligt, skuffade och trätte för att onödigtvis komma längre fram. Jag kunde ej underlåta att meddela henne en puff med högra armbågen under det hon passerade min orbita. Högeligen deröfver förbittrad och befängdt tilltagsen, emedan hon åtföljdes af en Gens'darme, som var hennes äkta hälft, hviskade hon icke, men skrek honom i örat, att hon blifvit föröläm-pad af en djerf karl, som stod helt nära. Ifrigt frågade mannen: "Dove è?" — "Eccolo quà!" svarade qvinnan, pekande på mig. Gensd'armen såg på mig, yttrade intet annat än: "Hm!" och gick sina färde med huskorset under armen. Olycklig jag, om jag t. ex. varit något sämre klädd, eller icke hört till den stora väldiga nationen "*Forestieri*," hvilken här i Rom tillskansat sig rättigheten att nästan uteslutande åskåda alla högtidligheter, och att undanträng a de Romare, hvilka liksom taga för afgjordt, att dessa fester icke äro för dem. Man skulle kunna säga, att årligen, när Heliga Veckan firas, Rom bestormas af Angler, Germaner och Göter, liksom i fordna dagar; med den skillnad, att de nu lemna qvar sitt guld, då de fordom togo det Romerska med sig.

Alle ore due di notte sköts från Castellet: en raket steg upp och Fyrverkeriet antändes. Vesuvii utbrott föreställdes först. Liksom ur en ofantlig krater uppvällde massor af eld och rök, hvilka genombrötos af uddiga blixtar: eldkulor

och luftbägare flögo genom luften, cometer med hviftande svansar ilade ut och beskrefvo sina banor och sprungo sönder i snart slocknande gnistor. Derpå följde en grann illumination af hela det stolta Castellet med bleka eldar, liknande diamanter. Raketer och luftbägare, dundrande kanonskott emellanåt. Snart framställde Castellet en enda ofantlig fontaine och i präktiga cascader strömmade färgade eldar ned ur alla dess öppningar. Denna decoration var ytterst präktig. Och sist gafs ännu ett Vesuviskt utbrott, mycket grannare än det första och af förvånande effekt. Denna sista decoration skall vara uppfunnen af *M. Angelo Buonaroti.* Några få raketer uppgingo ännu. Tre skott aflossades och allt var slut.

Alla öfverensstämma deri, att man ej kan se ett skönare fyrverkeri. Hvad verkan skulle det då göra på mig, som *aldrig* förr sett något fyrverkeri? Icke kunde jag för tvenne år sedan ana, att jag skulle första gången se ett sådant skådespel vid S. Angelo i Rom. Lokalen är egen, och en mera majestätisk finnes troligen ej för en dylik fest. Men *S. Pietro,* illuminerad, står dock högre.

Färden kring Nemi-sjön*).

Första Sången.

Menskan allt hvad skönt, hon önskar,
Under vårens namn förstår.
Ingen vår på jorden grönskar,
Sådan som Italiens vår.
Ingen Nordens vår kan vara
Skönare än vintern här.
Nordens vår är vinter bara;
Tänk, hvad då dess vinter är!

Roma, som en nygift enka,
Prunkar, smekt af vestans vind.
I dess krans smaragder blänka:
Våren sminkar hennes kind.
Ser du? Villa Malta sedan
Som en brud i rosor står,
Och i dess accacier redan
Näktergaln om natten slår.

Tyngd af liljor och af rosor,
Villa Spada vinkar mig.
Vällukt, som ur öppna dosor,
Ur dess kalkar sprider sig.
När i stadens fängsel inne
Våren kan regera så,

*) Författaren hade stannat med utarbetningen vid detta ställe af sin resebeskrifning, då hans frånfälle inträffade. Han hade ämnat besjunga "*Färden kring Nemi-sjön*" i ett poem, liksom "*Månskensnatten i Albano*," (införd i Hesperiderna), men endast början blef färdig. Den meddelas här, och efterföljes af ett utkast eller "*Skelett*", såsom författaren sjelf kallat det, då han skickade det till tryckeriet. Äfven detta är ofulländadt.

Så förtjusa menskans sinne —
Hvad skall landet vara då?

Himlen ler, och solen skiner:
All ting blommar, hvart du ser.
Rom, farväl! Farväl, ruiner!
Jag på utflygt mig beger.
Glad, som fågeln flyr ur buren,
Qvittrande, till nästa träd.
Till den lefvande naturen
Så jag flyr. Hvem följer med?

Hästarne för vagnen spritta,
Der i lycklig enighet
Tvenne Målar-bröder sitta,
Två Sculpteurer, en Poet.
Blir Naturn ej då studerad
Utanpå som inuti,
Njuten, känd och dechiffrerad,
Säg mig, när skall hon det bli?

Det bär af till Lateranen.
Genom San Giovannis port,
Rullar lilla Karavanen
Gladt och muntert, flinkt och fort.
Utom porten några tretti
Steg man gör en venstersväng,
Vid Locandan der con letti:
Det vill säga: utan säng.

Säng behöfves icke heller;
Solen högt på fästet står;
Men låt se, hvad vinet gäller,
Och hvad värdens kök förmår.
Renligt duktyg läggs på bordet,
Endast solkadt litet grand.
Camerieren tar till ordet,
Med serveten i sin hand:

"Ah Signori — oggi magro,
Poca roba di mangiar:
Riso — broccoli all' agro —
Pesce —" Nu han väntar svar.
"Frutto c' e? — "Niente frutto." —
"E patatte?" — "Signor, sì.
Insalata — — — Ecco tutto!" —
Mager lär vår middag bli.

"Ej så mager dock in tutto" — —
Ger Lysipp till kraftigt svar,
Och en knippa af presciutto*)
Han utur sin ficka drar.
Röda skifvor, läckra, fina,
Komna från Bersanis**) bod,
Re'n i middagssolen skina,
Reta gommen och ge mod.

Nu begynner man att skära,
Under löje, lof och pris,
Och att smaka och förtära
Uppå protestantiskt vis.
Fisken re'n i oljan fräser,
Vår potates kokas re'n;
Men Francesco kyparn snäser,
Som med vinet är så sen.

Vinet kom — och det var mustigt,
Var "asciutto," friskt och godt,
Och Francesco's mod blir lustigt
Vid foglíettans åsyn blott.
Vid det sjette, sjunde glaset
Darrar icke mer hans hand,
Och vid slutet af kalaset
Stod hans näsa uti brand.

*) Skinka.
**) En ryktbar Hökare i Rom.

Skrif ej mer om vin, min penna!
Tyst med maten nu, min sång!
Ty den mätte tål ej känna
Lukten af en rätt en gång.
Den, hvars inre hungren fräter,
Som är goda kockars vän,
Hellre mat på bordet äter,
Än i vers han läser den.

Skaran nu ej längre töfvar:
Sångmö! upp i vagnen spring!
Och om sömnen dig bedöfvar,
Sof, du! det gör ingen ting.
Sömnen är en kostlig gåfva:
Den, som reser, sofva bör,
Och när alla andra sofva,
Sången äfven blunda tör.

Den, som sofver, när han reser,
Har båd' hvila och motion.
Trygg, som en Camaldoleser,
Sköter han sin digestion.
Den, som hvilar på sitt öra,
Lycklig är som Sagans prins.
Intet se och intet höra,
Är det lugnaste, som fins.

Det är öfvermåttan bråkigt
Att studera folk och djur.
Ingen ting är mera tråkigt,
Än ett stycke skön natur.
Bäst är färdas som en bytta,
Utan griller, lugn och kall;
Den har alltid rest med nytta,
Som har kommit dit han skall.

Re'n vid Tor di mezza via
Equipaget håller still.

Redan gommen börjat klia:
Strupen åter läskas vill.
Orvieto-flaskan renas
Från sin olja, med en klut;
Tungan af dess safter lenas,
Som i glaset perla ut.

Bror Lysippus genast väcktes
Af ett glas: "Drick ut, min vän!"
Och han tömde hvad som räcktes,
Och så sof han tryggt igen.
Allt betalt! — Nu voro alla
Uti vagnen, Gud ske lof!
Åter hördes piskan knalla:
Åter åkte man och sof.

Men Poeter sofva föga;
Magra derför blifva de.
Sällan sluta de sitt öga
Der, som något är att se.
Mycket fetare de blefvo,
Fingo kanske lagrar fler,
Om de litet mindre skrefvo,
Hoc est: sofvo litet mer.

Uti vagnen satt Poeten
Vakande, och kring sig såg:
Såg den blomstrande tapeten,
Som uppå Campagnan låg.
Såg de gamla grafvar prydda
Utaf friska murgrönsblad:
Här och der en herdes hydda,
Och de feta hjordars rad.

Aqua Claudia, mossig, sträcker
Sina brustna bågar ut.
Aqua Felix längre räcker;
Dess arcader ta ej slut.

Aqua Felix må det heta;
Det är nejdens rikedom:
Det gör alla vigner feta,
Och det vattnar hela Rom.

Se, de skogbeväxta bergen
Höja sig allt högre opp,
Glödande i aftonfärgen:
Högst är Monte Cavos topp.
Husen i Marino redan
Kunna skönjas mer och mer.
Af Castel Gandolfo sedan
Tydligt man kupolen ser.

På en yande boricka,
Med en blick, så stolt och fri,
Rider en Genzanerflicka,
Leende, vår vagn förbi.
Efter henne kommer Presten
Med en stor och slokig hatt.
Fort vill ryttaren; men hästen
Syns bekajad utaf spatt.

Här, af blågrå bufflar dragen,
Kör med vin en fora fram.
Kusken sofver tungt, på magen,
Öfver tunnan, full af dam.
Bufflarna mot diket skrida.
Der, i lunk och sakta mak
Två på samma åsna rida,
Flickan framtill, gossen bak.

Sångmön hviskar till Poëten:
"Kan du tyda sömnens språk?" —
"Nej! min Dame! den vitterheten
Hör till andeverldens bråk.
Fyra ting jag högst fördömmer,
Och de äro: Äta sent,

Grubbla öfver det jag drömmer,
Räkna bråk och skrifva rent." —

Men hon svarte: "Drömmar gömma
Mången visdom. Hör och lär!
Jag vill tolka hvad de drömma,
Alla de, som slumra här.
Se Tommaso! Ögat slutet —
Handen leker: — hör och märk!
Han i sömnen oförtrutet
Modellerar Madame Starke *).

Re'n den lärda Damen sitter
Tåligt på en kanapé.
Konstnärn utaf längtan spritter,
Att sin smörjelse få ge.
Tungt hon lutar sig mot kudden,
Blundar, näsan högt i sky,
Och Ministern **) står med sudden,
För att sminka hennes hy.

Hennes anlet han betäcker
Med en välling utaf gips.
Masquens likhet undran väcker:
Allt är färdigt ren; men vips!
Psi! — — den lärda Damen nyser. —
Som från mogen nöt ett fnas,
Skorpan lossnar — o! jag ryser —
Slår i golfvet, går i kras.

På Tommasos läppar sväfvar
Ett "God dam!" Hans kind är röd.

---

*) Ett Engelskt Fruntimmer, som skrifvit en *Guide des Voyageurs*, hvilken nu för tiden utgör resande Engelsmäns Vademecum.

**) Förste Arbetaren eller Föreståndaren i en Sculpteurs Atelier kallas så.

Krampigt knyta sig hans näfvar,
Och hans öron stå i glöd.
Sofvande han modellere,
Och gipsere, bäst han vill!
Ty, min Son! här sofva flere,
Dem vårt öga drages till." —

"Se, Giovanni's kinder blossa —
Säg mig, Sångmö! hvarför så?" —
"Kejsar Fredrik Barbarossa *)
Vill en örfil honom slå.
Han till Delphis tempel hastar,
Och, invid en lagers fot,
Der han rörd sig nederkastar,
Får en kyss af Polygnot *).

Men Lysippus ögat sluter,
Nordiskt kraftig, sydligt mild:
Och i drömmen än han njuter
Af sin verklighet en bild.
Ser du? Nord och Söder strida,
Hvem af dem han hörer till,
Ropande: "Blif vid min sida!
Jag dig ensam äga vill."

Derför i Olympens salar
Har han re'n sin boning fäst,
Der med Gudarna han talar,
Likväl med Gudinnor mest.
Der de skönsta gudadragen
Han till sina bilder stjäl.
Med de himmelska Behagen
Ger han marmorn sjelf en själ.

Och i Södern och i Norden
Glänsande hans bilder stå.

*) Alluderar på särskilda konstverk af Målaren Giovanni.

Till sitt älsklingshem på jorden
Väljer han dem båda två.
Men när högst hans hjerta bäfvar
Af odödlighetens hopp,
Han från jordens dalar sväfvar
Till Olympens gudar opp.

Hebe, sjelf Olympens smycke,
Bjuder honom nektarn varm.
Juno, mästarns mästerstycke,
Sluter honom till sin barm.
Sådan lön är konsten värdig:
Hennes hjerta slår vid hans,
Och Victorian, redan färdig,
Räcker honom sjelf sin krans.

Mellertid se der en annan
Sofvare. Francesco se!
Droppar spricka ut i pannan:
Doft hans näsas blommor ge.
Vinets andar promenera
I hans hjernas kamrar opp,
Der de leka och husera
Med de glada drömmars tropp.

Och han drömmer, att han söker
Indiens Bacchus, trött och rörd.
Hjertat klappar, vägen kröker;
Snart Pilgrimens bön är hörd.
Österlandets sol förgyller
Ganges, full af bara vin,
Och förtjust Francesco fyller
Re'n en halfstopskarafin.

Mellan palmer, mellan drufvor
Tama Leoparder gå,
Och på stranden sköna tufvor
Utaf mandelpudding stå.

Öfver floden re'n han simmar;
Målet han eröfra vill.
Präktigt Bacchi tempel glimmar —"
Puff! då stöter vagnen till .....

Och han vaknar. Alla vakna,
Gäspa, se sig rundt omkring.
Några sina fröjder sakna,
Fast de mistat ingen ting.
"Vänner! låten drömmen fara;
Ingen dröm så skön jag vet,
Ingen dröm så skön kan vara,
Som Italiens verklighet."

Vagnen sakta uppför rullar;
Uppför plägar ej gå fort.
Nu går vägen mellan kullar
Ända till Albanos port.
Tvenne vandringsmän man finner
Makligt stryka vägen fram.
Svett från deras pannor rinner,
Och de höljas utaf dam.

"Halt! Wer da?" — "Två goda vänner,
Rusticus och Aristark.
Det är fan hvad solen bränner;
Här är en förbannad mark." —
"Sitten upp hos oss!" — "Jag tackar;
Nej! då blir jag kall på stund.
Svetten oss af kroppen lackar —
Via Appia är en hund." —

"Så farväl då! Vi beställa
I Albano godt qvarter." —
Åter höres piskan smälla:
Snart Ascanii graf man ser.
En ruin är lätt att döpa:
Hurtigt smider man ett namn,

Och så låter man det löpa,
Tills det dör i glömskans famn.

Mången grå och ärlig hedning
Christnas på sin ålderdom,
Till enfaldighetens ledning
Och de lärdas harm i Rom.
På Colonna Antonina
Står Sanct Paul, som trogen vakt:
På Trajana ser du skina
Sanctus Petrus i sin prakt.

Utaf Colosséen hvar skärfva
Christnad är i tidens lopp,
Och Maria på Minerva*)
Rest sin thron och dyrkan opp.
Dock — Maria är en qvinna;
När ett skäggigt Helgon då
Smyger till en skön Gudinna —
Hur' skall det i längden gå?

San Lorenzo har behagat
Hos Faustina slå sig ner.
Antoninus bort han jagat:
Säg, hvad kan han önska mer?
San Silvestro bor hos Vesta;
Bättre kunde han ej få.
Helgon välja sig det bästa:
Deras Prester likaså.

Ord och namn och titlar vandra
Troget ifrån slägt till slägt:
Strida, stryka ut hvarandra;
Nytt tänds upp, då ett är släckt.
Om Ascanius jordad blifvit
Här på stället eller der,

*) Kyrkan "S. Maria sopra Minerva."

Har Virgilius ej beskrifvit:
Hvilket lika mycket är.

Re'n vi genom porten tågat
Ståtligt i Albano in.
Redan vi Värdinnan frågat
Efter kamrar. Hvar tar sin.
Fryntlig Gumman går i köket,
Slagtar genast tuppar fem,
Fastän Kocken se'n, det öket
Vid sin koleld bränner dem.

Så vi åto, så vi tryckte,
Till dess solen föll af thron:
Månen fram på himlen ryckte
Med sin stjerne-bataljon.
Nu, i skenet af dess lansar,
Företogs en vallfartsgång.
Sångmö! bind mig nya kransar!
Här begyns en annan Sång.

Skelett.

Den 26 April tågade vi: *Byström*, *Franz* och *Johan Riepenhausen*, Skottska Bildhuggaren *Thomas Campbell* och jag ut genom *Porta San Giovanni* i en beqväm vagn, och i det skönaste, varmaste väder.

Vår tarfliga middagsmåltid förtärdes på *Locanda con letti* (der inga *letti* funnos) utanför *Porta S. Giovanni*.

Romerska Campagnan beskrifves. Acqua Claudia. Ännu en Locanda. Byström sof i vagnen så godt i solskenet. Väcktes af ett godt glas Orvieto. Inne på gården satt en gosse uti en korg och hade ett mindre barn i knät. Ankomst till Albano. — En flygtig skildring af staden, behagligare, renligare än Tivoli. Vandring till

Aricia, en vänlig stad, af målande skönhet med sitt hvita slott, tillhörande Prins *Chigi*. Kyrkans kupol bredvid på den branta höjden. Slottet och kyrkan hafva ett romantiskt, förtjusande läge bland de i den friskaste sammets-grönska glänsande träden. Man anar så mycket. Hela den branta höjden yppigt trädbeväxt. — Näktergalar och trastar i träden. Vägen slingrar sig i skuggan uppföre, liksom genom den rikaste löfsal. Vid porten sutto vi på den låga muren, blickade ned i *Ariciadalen* öfver de odlade fälten och olive-plantagerna. Platsen vid kyrkan i *Aricia*, *Deiparæ in Cœlum assumtæ*, uppbyggd af Cardinal *Chigi* (Sigismund) 1764. Parken. Återvandring i månskenet. Obeskrifligt skön låg då *Aricia* på sitt berg. Glansen på Slottet och Kupolen. — Då vi gingo

till Aricia, skedde ett fåfängt försök att klifva upp på Ruinen af *Horatiernas och Curiatiernas Graf*, den man sannolikare utgifver för *Pompeji* Graf, med 5 pyramider, en för hvarje af hans stora Segrar.

I Albano åts aftonmåltid. En Hertig, Gud vet hvilken, med sin magerlagda Gemål, åt vid ett annat bord. En man, satt och läste Dante på altanen och rökte ur en lång pipa med bernstensmunstycke, lika tjockt som piphufvudet.

Jag sof godt i dålig säng, en Procrustes-bädd för den, som är van att ligga rak. Vid musik från gatan insomnade jag, och drömde — bara månsken.

Den 27 April.

Klockan 5 vaknade jag, stod upp, ropade efter Caffe, drack det i hast. Åsnorna väntade. Sällskapet var aftonen förut förökadt af Gravören *Ruschwey* och Wienska Baron *Adolf Pereyra* (*Arnstein*). Sju Herrar till häst! *Ruschweys* åsna blef vildsindt. Han steg af och gick till fot; men vi voro ej hunna höjden uppföre, förrän Ciceronen kom efter med en annan. Härlig utsigt från Capuciner klostret öfver Albano-sjön. Vägen pittoresk. Aricia till höger i morgonglansen. Vergiss-mein-nicht i gräset. Yppig växtlighet. En Fontana vid vägen.

En stor härlig Platan, i hvars skugga vi hvilade, och njöto en paradisisk utsigt öfver Nemisjön: *Nemi* på klippan med slottet *Braschi*. Ankomst till Nemi. Intåget i staden. Arnstein rider på åsnan in i hökarboden. Vin serveras och skinka och bröd i fönsternichen utanföre. En Donna med präktigt hufvud blickade ned från andra våningen. En ännu skönare från tredje vå-

ningen i ett annat hus. Grupper af innevånare. Blommor i hattarna: dels friska, dels artificiella. Andra buro små colorerade kopparstick på hatten. Svärm af pojkar, som täflade om utkastade Bajocchi.

Derefter det ödsliga, öfvergifna Palazzo *Braschi*. Kejsarinnan Catharina II:s Portrait. Besynnerligt construerade rum. Den sköna trädgården på branten af klippan. Utsigt åt sjön, åt *Genzano* på motsatta stranden. Cypresserna i dalen. Pittoresk kyrka till venster. Afsked från *Nemi*.

Nio pojkar följde oss till kyrkan. Kapplöpning anställes. Två Bajocchi för den *första* och två för den *sista*. Arnstein på åsnan ställde sig som *meta*. En slog i kull sig, reste sig igen och sprang om de andra.

Och åter cavalcad på en romantisk väg kring sjön. Små grottor vid vägen.

Genzano. Musik hördes från staden. Utanför en kyrka mycket folk. Min åsna ville stanna. En karl ledde henne fram ur folkmassan. Man tog in hos en Advocat, som kände Signor Francesco, och hette: jag vet ej hvad. Medan de andra smakade Genzanos vin, gick jag i kyrkan, såg *Genzaninnorna* i sköna grupper kring Predikstolen, der Arciprete sjelf predikade torrt och tarfligt. De sköna, präktiga qvinnofigurerna, alla med snöhvita kläden lagda öfver hjessan och nedfallande på ryggen, med röda lif, hvaröfver låg ett hvitt halskläde med fina spetsar. Kjolarna voro olika, af färgadt, rutigt, prickigt eller rosigt Cattun. Några logo, andra voro majestätiska och alfvarsamma. Somliga på knä. Karlarna stodo.

Genzanos vin är förträffligt. På *Monte Giove* (Corioli) som synes på något afstånd,

växer ännu bättre. — Det liknar, med sitt långa torn, *Godesberg* vid Rhen.

Byström hade en stor, präktig åsna, som galopperade, när han stack henne bak i halsen med käppen. Men hon slog af sin ryttare vid Nemi.

Åter genom det härliga *Aricia*. Jag red med flit långsamt, och hela färden mellan Aricia och Albano gjorde jag ensam. I Albano ville åsnan säga till i hvar port. Tvenne gossar gingo efter och drefvo henne fram. Ibland var hon envis *så*, att jag måtte bli rasande. Der hon bodde, ville hon absolut in; men en qvinna tog henne i örat och ledde henne förbi, hvarunder jag flitigt nyttjade min buxbomskäpp på hennes känslolösa knotor.

Väntande på middagsmåltiden, satt jag i den sköna, skuggrika *Villa Dorias* (Pompeji) park, hörde de tallösa fåglarnas sång och såg utåt Campagnan, Olivefälten och det blåa, omätliga hafvet, som gjuter sig mildt kring horizonten. Hvilken elysisk frid och blomstring!

Jag åtföljde sedan till fots Signor Francesco, som af vinet blifvit humoristisk. Vår väg gick genom en härlig lund. Der stod ett litet Capell. Tvenne qvinnor föllo der ned på knä. Då sade Francesco; "Diess ist auch eine Beschäftigung. — Der Luther war ein ungeheuer grosser Kerl." — — Snart voro vi vid *Castel Gandolfo*, ett Påfligt Lustställe, pittoreskt beläget ofvanför *Lago di Castello* eller Albano-sjön. Vi hvilade i gräset. Nu kom *en* vagn. Deri befunno sig *Ruschwey*, mycket munter och *Arnstein*, glad och rödblommig af ungdomskraft, men ej af vin. Jag gick upp på höjden och såg utåt sjön, lugn och himmelsblå, men liten. Andra vagnen kom efter. Och så reste vi af till *Marino*.

Men innan man kommer dit, går man så sakta som möjligt genom en Bosco, en alldeles paradisisk lund, der nu våren bodde i den högsta blomsterprakt och den öfverfullaste grönska. Solskenet, (något så apolliniskt solsken har mitt öga aldrig sett) och skuggorna i otaliga vexlingar på jorden, på träden och öfverallt. Gräset frodas: alla växter, svällande af must och merg, sträfva till himlen och växa halfhögt med träden. Och att blicka in i lundens romantiska djup. — Doft och näktergalar! — Eviga natur!

Resan genom Eden.

Klockan 5 på morgonen, den 14 Maj, satte sig tvenne resande i en vagn vid *Caffé delle Nocchie*, och rullade åstad, sedan den tredje, Professor *Longfellow*, (hvilken sedermera besökt Sverige), stigit ur, för att åter begifva sig hem till *Piazza Madama*.

De tvenne återstående voro *Wetterling* och jag. Genom *Porta S. Giovanni* foro vi af, sedan vi kastat en blick på Lateran-Kyrkan, hvars lätta, väckra façade likväl har en tung prydnad i de stora statuerna på taket. Ja! de äro så stora, att de reta Jupiter Tonans, hvilken en gång i vredesmod slagit hufvudet af den storväxta Påfven, som står bland de andra andeliga hjeltar der, sicut luna inter minora sidera. Genom *Porta Furba*, en hvalfport af *Acqua Felice*, ganska pittoresk, sågo vi de blå bergen och den gröna Campagnan, och genom den rullade vagnen fram, om icke i triumf, åtminstone i frid och rolighet. Förbi *Monte di Grano*, der man funnit Alexandri Severi och Mammeas Sarcofag, (nu i Vaticanen), och förbi Ruinerna af några medeltidens byggnader förde oss vår väg öfver den med grönt gräs och röd vallmo, bönor och korntegar öfverhöljda Campagnan. Det dröjde icke länge förr än den jemna slätten begynte höja och sänka sig i smärre vågor. Dessa blefvo större: backar och kullar prydda af några träd: *Villa Belvedere* till höger i bergsluttningen på afstånd, omgifven af präktiga trädmassor fästade våra blickar, och med tillhjelp af en Cavallo di rinforza tågade vi lyckligt uppföre in i

Frascati. År 1191 lemnade Påfven *Celestin III*, till följe af sin företrädare *Clemens III:s*

öfverenskommelse, staden *Tusculum* i de Romares händer, som länge med afundsjukt hat betraktat stadens tilltagande välstånd och den ynnest, hvarmed Påfvarne omfattat den. Då förstördes och utplundrades det gamla *Tusculum*, och de förjagade husvilla invånarne flydde utför berget ned på dess skogbeväxta sidor och i dalarna, samt uppbyggde hyddor af trädens grenar, *frasche*, (sing. *frasca*), hvaraf den nya staden eller byn fick sitt namn. Den sträcker sig ut i sluttningen af berget från norr till söder. Dess område är deladt i flera små kullar. Lustpalatser, trädgårdar, vinfält och oliveskogar omväxla behagligt. Innevånarna, enligt intyg af personer, som sjelfva födda i Frascati der tillbragt hela sin lefnad, äro af en trolös och blodtörstig natur. Sällan förflyter en månad, utan att tre eller fyra menniskor mördas öppet eller försåtligt: nästan aldrig, utan att en eller två blifva offer för ömsesidigt hat. Men detta split och denna vildhet rasa endast inom dem sjelfva. Främlingen, som intet gjort dem för när, åtnöja de sig att beskatta, om han vill äta deras mat eller dricka deras goda vin. Luften är hälsan sjelf: ren och mild. Den rika skuggan och det silfverklara vattnet, som brusar ur fulla fontäner, mildra sommarsolens brand och locka Romare och främlingar hit under den tid, då Rom glöder och bränner som hetast.

Knappt stigna ur vagnen, funno vi på torget en man med hyggligt utseende och väl klädd, som tog af hatten och frågade, om vi behöfde åsnor och en Ciceron. Hans namn var *Ferreti*, Cicerone Tedesco, emedan han ofta plägar åtfölja Tyska konstnärer på deras vandringar i dessa nejder. Efter någon öfverläggning blefvo vi derom ense, att mannen skulle hela dagen bestå oss hvar sin *Somaro* (åsna) och sjelf följa oss på vår väg ända till *Albano* emot ett arfvode af två Piaster. Me-

dan åsnorna åto sin frukost, för att stärka sig till den förestående färden, gjorde vi till fots en vandring till de sköna Villor, som omgifva staden: och först till

Villa Conti, som äfven kallas *Ludovisi*. Den har tillhört den förr namnkunniga, nu utslocknade ätten *Conti*, som skänkt verlden tolf Påfvar, mer än tjugu Cardinaler och sju Senatorer. Nu tillhör hon Prins *Cesarini Sforza*. Skön är fontainen, hvars klara vatten terrassvis nedfaller i en bassin, och parken prunkar med kostliga lagrar, ekar och nötträd. Slottets inre lemnades osedt; men något innandöme skulle beskådas, och derföre inträdde vi, på Ciceronens försäkran, att man der skulle få se oerhörda saker, i

Palazzo Marconi, tillhörigt en Romersk Ädling, som bor här under hetaste hettan. Jag såg vackra rum, af hvilka ett i segmentform prydes af antika stoder och bröstbilder. *Canovas* Statue i sittande ställning, med ett hufvud bredvid, som skulle föreställa Grekiska Sculpturen, innehade högsätet: ett arbete af någon hans elev, hvars namn jag förgätit. Skönt är ett hufvud af en Genius. Ömhet och lycksalig vällust måla sig i de yppiga anletsdragen. Ett band lindar sig om de vågiga lockarna. Hufvudet synes sväfva emellan *ideal* och *portrait*. Man tror sig se, att det ena ögat sitter högre än det andra. Ställningen förorsakar kanske detta, ehuru Alessandro var af den tanken, att de Gamle gjorde sådant med flit, för att vara naturen trogna, och naturen sällan frambringar ett ideal efter snörräta reglor.

Palazzo Gonsalvi, den ädla Romerska Stadsmannens sommarfröjd, och Prinsessan *Paolinas* slott ser man på andra sidan om vägen.

I *Villa Belvedere* eller *Villa Aldobrandini* eller *Villa Borghese* (det första namnet är vanligast), hvars Palats är ett verk af *Giacomo della*

Porta och berömmes, förnöjdes jag af de spelande vattenkonsterna, och hörde Cyclopens sjuöriga pipa tjuta några omelodiska melodier, medan en Centaur slog trumma af alla krafter. Genom flera fina rör uppkastas vattenstrålar i bågar, som skära hvarannan i många riktningar, och åskådaren söker sig en plats, der han slipper bli våt, och ledsnar snart vid dessa sprutningar och dessa läten till höger och venster. I en Sal i Palatset ser han hellre på *Domenichinos* mycket förfallna frescomålningar, än på den hopslöjdade Parnassen af träd, der Apollo med de nio Muserna befinna sig, samt desslikes Pegasus, som en hydraulisk machin sätter i rörelse, hvarunder det Musiska Sällskapet, allt genom en vattenorgel, uppför musik. — I de öfriga rummen löper man fara att bryta nacken af sig för att se platfond-målningarna af Riddaren *d' Arpino*, hvilka berömmas för sin *bellissimo colorito* och sin *gusto studiato;* men den, som varit i Florenz, i Palazzo Pitti, och sett *C. Alloris Judith*, kan ej göra full rättvisa, eller gör kanske för mycken rättvisa åt den Arpinska *).

Nu steg man till häst och red uppför berget genom en skuggrik lund till

Villa Ruffinella eller *Villa Luciano*, så kallad efter *Lucien Bounaparte*, som ägt och bebott den. En täck Cascino med trädgård och en terrass, hvarifrån den präktigaste utsigt tjusar ögat. Höga, lätta pigner med sirliga kronor och välväxta stammar lyfta sig i förgrunden upp mot himlen. Mellan dem ligger en härlig del af Roms Campagna utbredd nedanför: man ser *Tivoli, Monte Porzio, Abruzzerna, Soracte, Rom,* i blåa, eteriska skiftningar och *Lacus Regillus* och *Lacus* Ga-

*) Villa Belvedere tillhör Prins *Giacomo Borghese*, som ärft Aldobrandinska familjens egendomar. Han är bror till *Camillo Borghese*, som var gift med *Paolina*.

Gabinus, liknande stora källor ned i dalen. Man dröjer så gerna här i grönskan; man vill mätta sig af blicken utåt och nedåt den vida rymden; men man mättas aldrig. Vi hunno snart *Villa Ruffinella*, och derefter steg man åter till häst. Vägen bar uppföre, och ju mera vi nalkades Antikens område, ju högre upphöjdes Ciceronens språk till värdighet, och stundom flög han upp i skyn och sväfvade öfver de Antiqvariska lemningarna på Ariostos eller Tassos vingar. Vi voro på höjden, der det gamla

Tusculum stått. Till venster är en öppen, nästan igenväxt *Amphitheater*, som äfven fått namn af *Ciceros Academie*. Åtskilliga *Columbarier* uppgräfvas, men de arbetare, som nu voro sysselsatte med gräfningen, hade ej nyligen funnit några saker af värde. Här träffade vi Prins *Lanti*, *Lorenzano* och *Tovar*, som äfven gjort en liten utflygt. Vi skiljdes snart från dem, och fortsatte vår ridt förbi berget, på hvars spets det gamla Citadellet legat, och begåfvo oss till det ställe, der man ännu ser lemningar efter en Aquæduct och der den förnämsta Stadsporten varit. Interessant är den vackra Theatern, hvars gradiner i halfcirkelform blifvit ej längesedan uppgräfda, och som skulle göra ännu mera intryck, om man bortgräfde den stora jordmassan, som fyller sjelfva Scenens plan. Och slutligen såg jag med rörelse de pittoreska lemningarna af *Ciceros Villa*. Dess hvalfbågar och underjordiska rum omgifvas och behängas af den ålderdomskära murgrönan. Utsigten nedåt dalen är skön, och den präktiga Berg-Amphitheatern omgafs af en lätt, varm middagsdimma, en dunst, som uppångade från naturens fyllda nektarskål. Icke ste-

narna, som jag såg, icke Ciceronens mun, som var full af Ciceroniska sentenser, utan luften och naturen och dess doft och solen med sina strålar tolkade för mig den store Romarens Minne. Här såg han ned från lagerskogen på det präktiga Rom, fri från dess prål och dess pöbel: här var solens strålar och hans ära den enda glans, som omgaf honom: här tasslade inga folktjusande ormtungor något svek i hans öra och i hans hjerta. Sefirerna, som gått öfver blommor, hviskade för honom här hvad han skulle skrifva. Det samma Rom, och likväl ett annat, låg nedanför mig. Jag kände, att jag lystes af samma sol, och de vältaliga Sefirerna hviskade för mig *Ciceros Dröm*, hvilken jag återgifvit i Hesperiderna.

Förbi *Villa Bracciano* anländer man till

Grotta Ferrata. På Osterian satt en Tyrolesare, som talade dåligt Italienska, och drack en foglietta vin och åt råa bondbönor med bröd. Han böd oss att dela sina kräsligheter, men vi tackade och drucko en flaska för oss sjelfva, och utan bondbönor.

I *Sanct Nili* Capell i Klosterkyrkan har *Domenichino* lemnat dyrbara minnen af sin vistelse i detta kloster. Han målade här för 15 Bajocchi om dagen; ehuru den sluga Munken, som visade kyrkan, påstod att han fått tre Paoli om dagen och haft fritt bord. Härvid smålog han, i medvetande af den godhet, som vanligen utmärker Munkarnas bord. — Raskt och genialiskt har här den store Målaren brukat sin pensel. Den tafla, som föreställer *S. Nilus*, mötande *Kejsar Otto III*, samt den bredvid, hvarpå man ser en besatt Gosse, som blir befriad från den orena Anden af en

Munk, genom den olja han tar ur den heliga lampan och gjuter i hans mun, äro högst märkvärdiga i composition och teckning. Altartaflan är af *Annibale Caracci*. Cupolens platfond är äfven Domenichinos verk, och verket hedrar mästaren.

Midt emot Altaret läser man på muren följande ord:

Hercules Consalvius, S. R. E. Diac. Card.
Abbas Commendatarius
Picturas manu Domenici Zampieri insignes
Compluribus locis fere deletas
Novo artis Invento
Per Vincentium Camuccinium Equ.
Ad Pristinum Germanumque Cultum
Reducendas curavit A. MDCCCXVIIII.

Det var artigt att höra Munkens och Ciceronens gräl i kapellet om rätta belägenheten af Ciceros Villa. De ville båda vara lärda, och voro båda en liten smula okunniga.

Slottet vid *Grotta Ferrata*, med sina runda betinnade torn och sin löpgraf, är ganska pittoreskt, och hela omgifningen leende skön. —

Vid *Marino* stod jag en lång stund försänkt i åskådning af *Fontanellans* romantiska läge; med det gamla, förfallna, af grönsaker nästan öfverhöljda tornet och de grupper af qvinnor, som tvättade kläder eller buro dem hem i korgar på hufvudet. I min förtjusande Bosco satt jag en timme. Ett rikare löfverk har väl natur och konst ingenstädes frambragt. Här har naturen gjort allt; intet är konst.

När vi trädde ut ur den elysiska lunden, och den första blicken föll på Albaner-sjön, följde vi

en smal gångstig, som i de mest retande bugter slingrar sig utför sjöns stupande stränder, och med stigande tjusning öfver nejdens skönhet, sänkte oss ned småningom till sjelfva sjön, och stannade nedanför Castel Gandolfo vid *Emissarien.* En timma satt jag på ett stort träd lutande öfver sjön och talade med en gosse, som satt och lurade i den lugna, härliga qvällen, på de till stranden ankommande fiskarna (Barbi). Slutligen kom Custoden och öppnade Emissarien: det *äldsta,* ännu i stånd varande Romar-Verk. Härligt att skåda! Genom öppningen, sprängd i klippan, rinner ännu vattnet ut i sjön. Custoden tog en liten ljusbit, fästade den påtänd vid en spån och lät spånen flyta med strömmen långt — långt in under berget.

Dianas Grotta och den andra Grottan bredvid, i en Vigna, nedanför Castellet. Dess klara vatten, präktiga hvalf, yppiga löfverk, och den utsigten åt sjön genom träden, åt bergen, åt *Rocca di Papa.*

Och så uppåt igen. Allt som solen sönk, ju mer magisk blef naturens colorit. Vid *Franciscaner-klostret* på Terrassen en outsäglig, gudomlig blick öfver sjön och hela Paradiset. I majestätisk ro hvilade naturen; men som en lätt suck af vällust flämtade vestanvinden öfver den blåa ytan. En stor slagskugga, i hvars djupa glans *Rocca di Papa,* ett juvelsmycke på klippans barm, speglade sig. Nedanför den uppsteg en lätt, ljusblå rök. *Madonna del Tufo* låg der såsom en hvitklädd Jungfru i det gröna: Och ett rodnande solsken öfver *Capuciner-klostret* till höger. Äfven der hvilade jag en stund alldeles upplöst af förtjusning.

Förbi ruiner af *Pompeji Theater* ned till *Albano.* Det var aftonen före Christi Himmelsfärdsdag, och staden illuminerad. Pojkar, som

satte små brinnande ljus på torndyflarnas ryggar och läto dem löpa omkring på gatorna, ropande: "Corre, corre, Bagarozzo, che c' è la sera dell' Ascensione."

Den 15 *Maji.* Och följande morgonen uppbrott; samma Ciceron; samma åsnor. Öfver Capuccini till *Palazzuola.* Hvilken elysisk morgonglans! Tätt bredvid mig satt i solskenet på en buske en näktergal, och sång: humlor och bin gnistrade och sumsade öfver den doftande blomsterverlden. Castel Gandolfo på sitt berg och i sjön: hafvet — Rom — allt — — — Vi hälsade tvenne ridande qvinnor.

Joseph Fonseca, Ord. Min., Kung Johan V:s af Portugal Plenipotentiarius hade anlagt den höga muren och trädgården vid Palazuola, 1735.

Genom *Rocca di Papa*, sedan vi passerat en lund, som i skönhet var paradisisk. O! Natur! dessa färder i ditt rike voro liksom de Saligas vandring i evighetens rymder, en gång ifrån den ena klarheten till den andra. Guldgul Ginestra blandad med den smaragdglänsande grönskan. *Campo di Annibale. Via triumphalis.* Och slutligen *Monte Cavo.* Klippan har ett kloster, som bebos af *Passionister.* Deras drägt är svart. På bröstet är utsydt ett rödt hjerta, med ett kors ofvanpå. I hjertat stå dessa ord:

JESU XIP.
Passio.

— Fordom har här stått ett Jupiters tempel. Nu är en skön trädgård med rosor och lagerhäckar anlaggd öfver dess grus. Offerstället visades äfven. Samma Munk, som följde oss i trädgården, visade det inre af klostret. I förstugan eller corridoren står *SILENTIUM.* Han lät oss förstå, att detta gällde endast Ordensbröderna, men icke

oss. Förde oss in i sin cell, liten, enkel och snygg, med en filt på sängen, en stol och ett litet bord. Utsigten från loggiorna uppe i öfversta våningen är så stor, så vidsträckt och så sublimt skön, att man häpnar. Både *Albaner*- och *Nemi*-sjön, *Rom*, hafvet, som här vidgar sig för ögat, *Tivoli*, *Tusculum*, hela Campagnan som en bländande, colorerad charta.

Genom skogen till *Nemi*. Liten förvillelse i buskarna. En oerhörd mängd af guldgul Ginestra och hvita Skogsliljor, som på Frascatiska dialecten kallas *Cipolaccie*. *Fontana di Tempesta*, fordom röfvaretillhåll. Skön nejd. Åter den stora Platanen. Der hvilade vi i skuggan och drucko ur källan. *Nemi*. Och *Genzago*. Der på Osterian en Venetiansk qvinna, som söng med en förträffligt klar declamation, men dålig sång och klena ord, sin lefverneshistoria och tiggde penningar. På en bänk bredvid satt en svart, blek figur, med en dödskalle af tenn på bröstet och en sparbössa i handen. Han var en af tjenarne vid Döds-Sällskapet. Grupper af präktiga gubbar. Det ypperliga Genzanervinet nästan rusade oss, och sällskapet var så trefligt. Medan Alessandro ritade i en vrå, skref jag:

Tre ting bland allt, som mest min själ förtjusar,
Mitt öga fägnar och mitt hjerta rusar,
Mig fägna högst och mig förtjusa mest
Och mig berusa ljufligast och bäst:
Att rida kring Campagnan på Borickor,
Att dricka ur en påfylld karafin
Genzanos vin, och se Genzanos flickor.

Pojkar tre, af hvilka en var melankolisk, följde oss genom den sköna alléen, och ville hafva en liten erinring af vårt besök i deras fäderne-

stad. Vi voro så glada, att vi gåfvo dem flera Bajocchi. Vi redo och läto oss gungas på våra åsnors ryggar än rättfram, än på sidan, än bakfram, och anlände genom det härliga *Aricia* till *Albano*, som åter om aftonen var illumineradt.

Den 16 *Maji* gingo vi till fots öfver Marino och Campagnan till Rom; vi hvilade och förfriskade oss med vin vid *Tor di mezza via* och fingo regn till slut. Den underbart ljufliga resan hade kostat oss tillsammans Elfva Piaster.

Första Besöket i Vaticanen.

Det begaf sig att jag vandrade, åtföljd af min Dame, *Fröken Heykenschöld*, till *Vaticanen*, spatserade upp i en sal, frescomålad och hög, hvarifrån gå dörrar till *Sixtinska Capellet* på ena sidan och till *Paulinska* på den andra. Jag var just i begrepp att inträda i Sixtinska Capellet, då den trogna Schweitzer-vakten lät mig förstå, att jag utan *frack* ej kunde slippa inom det röda förhänget, och då *Fröken H.* ville göra ett försök att passera, hette det, att intet fruntimmer kunde komma derin *"senza velo."* Vi blefvo således stående i salen utanföre, och sågo den ena Cardinalen efter den andra inträda, uppvaktad af andeliga underhafvande. Alla iklädde sig här i salen sin hvita hermelinskrage, buro sin röda calott på hjessan och den röda mössan i handen. Några voro vackra figurer: *en* var liten och nästan vanskaplig. Snart ljöd Messan i Sixtinska Capellet, folket begynte öka sig i salen och trupper af Schweitzer- och Nobel-Gardet intogo sina platser kring väggarna, de förre i gul, blå och röd drägt, med hillebårdar, de sednare med gevär och uniform med epauletter. Åskådarne måste nu förfoga sig bakom vakten: ljusen tändes i hela salen, fönsterna täcktes och processionen begynte. *Först* gingo Prester, som buro facklor. 2) Cardinaler. 3) Sång-Chören. 4) Cardinaler. 5) Den *Helige Fadren* sjelf, under en himmel, med bart hufvud, klädd i en hvit fotsid, gulblommad mantel, bärande Sacramentet. 6) Åter Cardinaler och Prester. Då Påfven kom, störtade Vakten och alla andra Catholiker på knä. När han inträdde genom dörren till *Paulinska Capellet*, brusade musikens toner och doftade rökel-

sen honom till möte. Under det att Påfven satte Sacramentet på sitt ställe, under det han af Cardinalerne afkläddes sin skrud och ikläddes en annan (ty han får sjelf, under denna ceremoni, endast vara passiv), kunde man ej komma in. Anblicken af det sköna, rikt frescomålade och rikt eclairerade Capellet var skön och högtidlig. Choret sken likasom förklaradt af de många och präktiga candelabrerna, som prunkade med tända vaxljus. I det ljusa Choret låg Påfven på knä vid en gyllene bönstol. Han var nu hvitklädd, med en kort purpurkåpa af sammet, kantad med hermeliner, som betäckte axlarna och en del af ryggen. Kring hans resliga gestalt draperade sig skruden förträffligt. Den korta kåpan, framtill nedhängande, är der prydd med guldblommor. I en rund längre ned i Capellet lågo Cardinaler och andre Prester på knä. Bland Cardinalerne såg jag tvenne rätt unga, och en af dem var skön, en verklig Johannis-bild i sin Apostoliska skrud *).

Efter en tyst bön, som varade omkring en fjerdedels timma, stod Påfven upp och, åtföljd af Cardinalerne och sin Hedersvakt, gick ut ur Capellet. Ännu lågo bedjande grupper qvar, då jag, förtjust af den enkla, högtidliga ceremonien, begaf mig hem igen.

---

*) *Odescalchi* — närmare sedd är han likväl ej så skön.

En Procession.

Eftermiddagen erböd ett skådespel af egen art. En Procession utgick från Kyrkan *Ara Coeli* vid *Campi-Doglio*. På trapporna, som leda till Kyrkan och till Capitolium, voro brokiga skaror af menniskor församlade. Snart utträdde ur Kyrkan några personer, som buro en Madonna-bild, utskuren i trä och öfversmetad med färger, sittande på ett slags thron eller altare, som var alldeles öfverförgyldt, samt prydt med Englar och annat kram. Trumslagarne begynte slå sina hvirflar och, medan den ur Kyrkan utkommande Processionen rangerade sig, ankom en annan från andra sidan, likaledes med bilder, ett stort ofantligt trädkors, buret af en enda karl. Nu, sedan allt var i ordning, slöto sig Processionerna tillsammans, stora målade banerer med helgon-bilder på höjdes i luften. Fachinerne upplyfte den stora Madonnan: efter kommo legioner af Franciskaner-Munkar, escorterade af militärisk vakt, som anmanade de tredskare att taga af sig hatten, åtminstone för den heliga skaran. Största delen af folket föll på knä i stoftet och smutsen, när den undergörande Pjecen nalkades. En Prest i messeskrud, omgifven af andra Prester, bar Sacramentet framför Madonnan, och ett Crucifix kom efteråt; men större vördnad visades Madonnan. Musiken blåste krigsmarscher ur Rossinis Operor, och trummorna skrällde. Vid vissa ställen stannades och messades. Från fönsterna, förbi hvilka Processionen framgick, voro röda dukar uthängda och gatorna och fönsterna voro fulla af tillbedjare eller åskådare. Man stannade på *Piazza di Venezia*, sång och messade der, och förde sedan afgudabilderna hem igen.

Känslan af det vidriga i hela detta upptråde, jemförd med det intryck, som en enkel gudstjenst (lät den äfven ske med prakt), egnad åt det Högsta Väsendet och Christendomens Stiftare, alltid hos mig väckt och väcker, ingaf mig följande Sonnett:

Christendom och Hedendom.

Träd in uti Sanct Peters höga kyrka,
Hör Sångens och Musikens rena ljud,
Se Folket, vördnadsfullt, sin enda Gud
Knäfallande med helig andakt dyrka.

Rörd och förtjust till Campi-Doglio vandra,
Se Munkarne, hör deras hemska läten,
Se Processionen der med träbeläten,
Hör skratt, gråt, psalmer, trummor om hvarandra.

Se hur' till tusental, med hednisk sed,
Det blinda men'skoslägtet faller ned
För bilderna, som bäras till dess möte. —

Hur' skiljs här Christendom från Hedendom? —
Jo! Christendomen bor väl än i Rom,
Men hela Rom i Hedendomens sköte.

Färden till Tivoli.

Regn kom om morgonen, men det oaktadt, satte vi oss, Fröken H., Vännen Paykull och jag, i Vetturin-vagnen utanför *Caffé delle Nocchie*, och begåfvo oss ned till *Via da Condotti*, för att der inhämta den fjerde reskamraten. Det var en Tysk hedersgumma, den der under det fula regniga vädret hade god sömn, och njöt den som bäst, när det klappades på hennes dörr. Med föga tillfredsställelse öfver att hafva blifvit störd i sin sömn, uppsteg hon ändtligeu i vagnen. Under tvetydiga auspicier så väl på himmelen, som på jorden, d. v. s. så *utom* som *inom* vagnen, rullade man af öfver Piazza de Termini, genom *Porta di S. Lorenzo*, förbi *Basilican S. Lorenzo*, öfver *Ponte Mammolo*, öfver *Ponte di Solfatara* förbi *Plautia familias* graf, öfver den nakna Campagnan på den smutsiga vägen, och anlände till *Villa Adriana*, genom en allé af härliga cypresser. Nu ökades vårt sällskap af en tredje gumma, hvilken ledsagade oss såsom Ciceron genom de härliga lemningarna af den praktfulla Kejsarvillan. Naturligtvis hann jag hvarken få ett tillräckligt begrepp om dess fordna beskaffenhet eller nog njuta den pittoreska skönhet, som här öfverallt frambringas af den döda konsten och den lefvande naturen. Men med Nibbys Beskrifning och Plan i handen, samt med uppmärksamhet skådande omkring mig, fick jag dock en tillräcklig öfversigt, för att lifligt känna begäret att se Villan för andra och tredje gången. Präktigast och skönast förekomma mig de med rikaste murgrön öfverhängda ruinerna af *Palazzo Imperiale*, samt *Bibliotheket* och höjden, derifrån man ser ned öfver dalen *Tempe*. *Cento Camere* togos äfven i sigte, och

vår Fröken var särdeles road att leta antiqviteter. Hennes skörd bestod i några små bitar af rosso antico: Paykull, som ej letade, fann händelsevis en rätt vacker bit af verde antico. Jag hvarken sökte eller fann. Jag njöt blott af de sköna partier, som ruinerna och det rika löfverket bildade, samt af bergperspectiven åt Frascati. Från Naumachian såg man öfver Peters-Cupolen. Då vi gingo tillbaka, hörde jag ur en liten lund *de första slagen af en näktergal*, som någonsin nått mitt öra. De voro sköna och klara; men blott tre eller fyra. Så blef allt tyst igen. Dagen förut, sade den trefliga Ciceroninnan, hade Näktergalarne sjungit mycket. Först för fem dagar sedan hade de begynt sina vårvisor.

Genom en rik olivelund gick sedan vår väg fram till *Tivoli*, der vi höllo vårt intåg genom *Porta di S. Croce*. Först togs i ögnasigte den präktigt belägna, men nu förfallna *Villa d'Este*, tillhörig Prinsessan *Beatrice d'Este*. Från tvenne altaner njuter man skön utsigt öfver Campagnan. Mellan bergshöjden, der *Monticelli* ligger, och berget *S. Angelo* höjer sig den blå spetsen af *Soracte*. Långt bort till venster syntes *Monte Maria* och *S. Peters* Cupol. I de tomma rummen är ingenting annat, som förtjenar uppmärksamhet, än en platfond-målning af *Zuccari*. Trädgården har präktiga träd och tvenne stora fontainer, som nu voro utan vatten. *Mæcenas Villa* ligger nedanföre. — I värdshuset *La Sibilla* beställdes middag för 4 Paoli personen. Under det den beredes, vandrade vi ned genom staden, som är inuti ej särdeles treflig. Men under det en och annan af Sällskapet prutade förgäfves med värdinnan, stod jag och pratade med tvenne små flickor, som tiggde af mig en half bajocco. Den ena var skön, med de eldigaste ögon och naivetet i hela sitt väsen. Hon fick naturligtvis mer än hon begär-

de och var glad. Men när våra damer kommo ut, kringrändes de af en mängd små trasvargar af båda könen, hvilka, liksom med en mun, under det de räckte fram sina små smutsiga händer, ropade: "O quanto è bella, la Signora! o quanto è bella!"

När vi utför en slingrande gångstig voro anlände till den stora Cascaden, som nedstörtar sig i *Grotta di Sirene*, sken solen klart, och i det hvirflande vattendammet bildades den skönaste regnbåge. Dess färgor voro glödande, och hela taflan i den vulcaniska, vilda, men vackra naturen var af en sublim skönhet. *Neptuni Grotta*, ur hvilken med hiskeligt dån en rasande ström i häftiga hvirflar vräker sig fram och blandar sitt vatten med den stora Cascadens, är en visserligen genom någon vulcanisk revolution upprifven håla, med de djerfvaste och vildaste bergformationer. Länge stod jag och njöt den berusande anblicken och kastade stundom ögat åt *Horatii* och *Catulli* Villor på den motsatta höjdens sluttning. — Derpå bar det af till *Cascatellerna*, de sista fallen, som floden *Anio* bildar, innan den faller ned i dalen och sedan utgör *Teverone*. Vägen dit, som går på sluttningen af höjden, ända tilldess man kommer på andra sidan om dalen, är särdeles skön, och när man kommer så långt, att man har *Cascatellerna* midt för sig, och murarna af *Mæcenas Villa* och hela det pittoreska *Tivoli*, samt dalen mellan sig och dessa föremål, njuter ögat en förtrollande syn, och man vill här bygga sig en hydda eller två. En präktig qvinna stod i en oliver-plantage, genom hvilken en liten gångstig slingrade sig. Den ville jag gå. Hon räckte fram handen, för att begära penningar. Jag frågade: "*Perchè?*" Hon lät mig förstå, att jag, för att passera den vägen, måste betala något; men jag vände om,

gaf intet och gick stora vägen. Jag hade intet annat skäl att ångra detta, än att min fot värkte och icke tyckte om långa omvägar. När vi återvände, mötte vi en annan bra klädd qvinna, med skönt utseende, ridande på en åsna. Äfven hon räckte ut handen och sade: "Signori! date qualche cosa!" Men då jag sade henne, att hon ej syntes behöfva almosor, log hon och red sin väg fram. — Efter måltiden, som smakade förträffligt och var ganska god, gjordes ännu ett litet besök till *Vestas Tempel*, der vi på en präktig pilaster funno med blyerts skrifna fyra Svenska namn, Munck, Bunge, Neikter, Grundel *den* 9 *April* 1783. Besynnerligt nog, att de kunnat bibehålla sig der så länge. De syntes skrifna i går. Man steg i vagnen och for tillbaka. Tre gånger tog stormen hatten af Vetturinen och kastade den på vägen. Stormen kom med ett moln, som gaf oss litet regn. Men vid samma tid har i Rom kommit ett förfärligt hagel och äfven litet snö: i April månad något högst ovanligt. Klockan half 9 på aftonen inträffade vi i Rom.

Ungefär på halfva vägen, när solen gick ned, låg öfver en del af Campagnan, åt *Frascati* till, ett skönt gyldene sken, och en klar regnbåge stod rätt upp som en pelare, skimrande i de rikaste färger.

Engelsmannen i Vaticanen.

(Efter naturen.)

I Vaticanen gick en Engelsman,
Med Madame Starke, i hand, som många andra.
Han hördes prisa ett, ett annat klandra:
För allt en prick i boken satte han.
"Hvem är hon der!" En Porzia. "Denne man?"
Är Cato svarar jag. Vi längre vandra.
"Och denna stod!" Hon syns mig en Cassandra.
"Och detta hufvud." — Okändt. — "Nej, min sann,"
Utbrister Britten stolt, med lyftad näsa,
"*Incognito* ju tydligt står att läsa" —
Och ännu fler. — (Allt märks i bokens kant.)
"*Incognito* en stor familj lär vara." —
Jag kunde icke neka mig att svara:
"Men större dock är slägten *Ignorant*."

Resan till Neapel,

som anträddes *den* 21 *Maji* om morgonen, förelopp liksom vanligen Vetturin-resorna, utan stora äfventyr. Första aftonen togs in på *Grand Hôtel des Volsques* i *Velletri*. Midt för locandan är en kyrka af gammalmodig, oregelbunden form vid ett litet torg. Derifrån hördes Orgelmusik. Fram uti Choret sutto qvinnorna på flera bänkar: karlarna stodo spridda. Vi kunde ej upphöra att betrakta en flicka, som satt emellan tvenne alfvarsamma, nästan majestätiska matronor. Hon var så skön och af ett så intagande uttryck, att jag skulle kallat henne *Beatrice Cenci*, om hon haft turbanen. Att hon betraktades uppmärksamt, rörde henne ej. Hon var endast andakt och bön. När Musiken tystnade, uppsteg på ett slags predikstol en prest, omkring femtio år gammal, och i hvars märkvärdiga predikan förekommo följande curiositeter:

"Mine käraste! Tron icke att Bikten är en öfverflödig ceremonie, eller att någon syndaförlåtelse kan vinnas utan den. Men djefvulen, det vet jag nog, hviskar ofta i edra öron, att den är onödig, och emedan han talar sött, blir han lätt trodd, och ju längre man dröjer, ju flera synder samlar man på sig och dess svårare blir den slutliga Bikten. Menniskan går så gerna i sus och dus och glömmer det högsta nödvändiga, och om hon tänker på något alfvarsamt, så rörer det merendels endast jordiska och förgängliga ting. Det himmelska sättes åsido. Jag vill upplysa detta med ett exempel: När en stor slagtning på 1500-talet en gång hölls emellan Kejsar Karl V. och Franska Konungen Franz I. sades,

att en englaskara nedkommit från himmelen och stridt med i Kejsarens här och gifvit honom seger. Men när striden var slutad, och Konung Franz vid ett möte med Kejsaren, äfven träffade Hertigen af Alba, som varit de kejserligas anförare i den striden, frågade han honom: "Är det sannt, Hertig, att Jungfru Maria med en legion af Englar, hjelpt Er att vinna seger öfver mina skaror?" Då svarade Alba: "Eders Majestät! Jag har hört ett rykte derom; men jag, för min del, var så upptagen af mina pligter på jorden, att jag ej hade tid att betrakta himlen." Så går det gemenligen bland höga och låga; men hvad ända ett sådant lefverne tar, upplyses bäst af följande uppbyggliga historia: En man hade i hela sin tid plägat ett förtroligt umgänge med djefvulen, och hopat synd på synd och den ena missgerningen på den andra. Dermed var djefvulen väl tillfreds: han fröjdade sig åt sitt redskap, och han gaf honom mycken timlig lycka och rikedom en tid bortåt. Men när hans syndiga lefverne slutligen blef alltför uppenbart, kom han under verldsliga lagen och blef dömd till döden. Djefvulen, som förut gått honom till handa, syntes nu mera icke till. I sitt mörka fängelse väntade missdådaren förgäfves, att den onde anden skulle befria honom ur bojorna. När den sista dagen kom, och han redan utfördes till afrättsplatsen, då bad han under heta tårar sin vän och fader, den store djefvulen, att han måtte komma och frälsa honom. Men det dröjde länge och ingen kom. Han bad fjerde och femte gången förgäfves. Men slutligen kom djefvulen springande, med en stor knippa af utnötta skor på ryggen, och flåsade hårdt och sade: "Hvarför ropar du mig?" — Syndaren svarade: "Jag vill att du måtte frälsa mig ur min stora nöd. Du ser att jag är hardt nära döden." Men

djefvulen sade: "Alla dessa skor har jag utnött, medan jag lupit verlden omkring, för att tillfredsställa dina lustar och begär. Nu är din stund kommen, och du skall gifva din själ ifrån dig; men jag lofvar dig, att den skall icke komma i någon annans händer, utan i mina. Det är den enda tjenst, jag nu kan bevisa dig". Och syndaren blef halshuggen och djefvulen tog själen; ty han hade icke bekännt sina synder och icke biktat sig. Låter eder icke förföra, mine Käraste! af de kätterska läror. Lutheranen, som tror sig vandra i ljus, men dock sväfvar och famlar i mörkret, liknar en stor otäck mask, som har tusen långa och smala ben, hvilka han rör och rör, men kommer dock med sina tusen ben icke fortare, utan tvärtom mycket långsammare än Catholiken på sina två trones ben; ty *blodet*, det röda, kraftfulla blodet saknas. En gammal, utlefvad, redan förstelnad gråhåring kan icke uppvärmas till ungdomslif, ej en gång om han hvilar i sin bädd bredvid den friskaste och varmaste qvinna — perchè non c' è fuoco più. —

Mine käraste! Uppskjuten icke eder bikt till den yttersta stunden. Då är det ofta alltför sent. Likväl har man bevis på, att en gång en sådan sen confession frälsat från yttersta mörkret. En stor syndare föll i en dödlig sjukdom. Han hade i hela sin lefnad icke annat gjort än syndat. Nu låg han i sitt qval med sitt onda samvete. Då sade Jesus Christus till St. Brigitta: "Jag vill att denna själ blifver räddad, men du måste laga så att han biktar sig." S. Brigitta uppenbarade sig för en Skriftefader och sade: "Det är Guds vilje, att du förmår denna syndare till confession." Och skriftefadern gick till den sjukas säng och förmanade honom. Men denne sade: Icke en endaste dag har jag gjort Guds vilje,

icke en minut. Huru vill du då, att jag skall kunna nu i min yttersta stund hoppas förlåtelse? Åter uppenbarade sig S. Brigitta för skriftefadern och sade: "Han måste bikta sig: så är himlens beslut." Och mannen blef slutligen dertill bevekt: han biktade sig i två hela dagar, och han dog så. Följande natten visade sig för skriftefadern den hel. Brigitta och sade: Den mannen, som du biktade i går, är i dag i Purgatorium. "I Purgatorium, mine käraste! kommer ingen fördömd." Detta var ett tecken att han fått förlåtelse, och skulle framdeles komma i det eviga Paradiset. — — &c. &c. —

Liksom Coriolani moder bad för Rom hos sin son, så beder Maria för oss hos Jesus. &c. &c. — — —

Följande dagen tågade med våra Neapolitanska Damer, Sångerskan *Orsola Arcucci* och hennes mor öfver *Pontinska Träsken*. En ung Engelsman *Henry Bond* satt med dem och mig uti vagnen. Pontinska Träsken, som begynna vid *Tor di tre Ponti* och räcka till *Terracina*, se ut som en stor bördig äng. Vägen går i rak linea fram, en fortsatt skuggrik allée, med Sabinska Bergen till venster och stora grafven, Linea Pia, till höger. Stora hjordar af hästar, vaktade af karlar till häst, och Buffeloxar, som under heta middagsstunden neddrifvas i grafven för att svalkas och bada sig, beta i det rika gräset. Luften är osund, och dess skadliga inflytelse röjer sig i deras ansigten, som nögdas bo här för sin egen utkomst och de resandes beqvämlighet. *Neigebaur* säger, att de se ut som vandrande lik, och han har rätt. Enformig, men ej obehaglig är färden öfver träsken. Öfverraskande och präktig är anblicken af hafvet vid *Terracina*. Vi drucko med

vällust den friska luften, som kom liksom helsans ande, seglande öfver de blå böljorna: vi hörde med behag det melodiska bruset af böljorna, deras sista suck, när de brötos mot stranden. *) Vandrade så kring gamla hamnen, nära värdshuset der vi bodde, och efter måltiden företogs en mödosam vandring uppför klippan på en sjelftagen väg, d. v. s. ingen väg, öfver stenar, genom buskar och snår. På höjden står ruinen af ett gammalt Jupiters tempel, som sedan varit af Theodrik befästadt. Arcaderna äro qvar, neml. de nedersta, och utsigten derifrån öfver hafvet är stor och vidsträckt. *Circes* udde skjuter ut till höger, och nedanföre klippan vid dess sluttning staden *Terracina*, de gamlas *Anxur*: hamnen med dess garnizon, tvenne compagnier Påfliga trupper, som här ha sin casern på en udde aldeles nedanför berget. Och i branten af berget en hög tornlik klippspets, som aldeles dominerar hamnen. Det är sannolikt att Homers *Telepylos* är detta berg, hvarpå vi nu stodo. — När jag vandrade ned, glänste otaliga lysmaskar i träden och i häckarna såsom flygande stjernor, och hela nejden var om aftonen illuminerad af deras fosforiska ljus. Sent gick jag ännu vid hafvets strand, hörde dess brusning och såg det magiska ljuset af dessa eldkräk, som månens ännu svaga sken icke kunde förtaga.

Vid *Portella*, med sitt torn, är Neapolitanska gränsen. Passen visades. I *Fondi* visitation. *Clausen* måste der lemna qvar sina kartor och kopparstick. *Fondi* är en smutsig by. Jag var inne i en kyrka, som såg ut som ett stall. *Mon-*

*) — — — — — come risuona
Il roco ed alto fremito marino.
Tasso. *Ger. lib. Cant. XIV. St. 32.*

ticello ligger pittoreskt emellan Terracina och Fondi. Och innan man inträder i *Fondi* reser man genom en öppen trädgård, der granatträden nu prunkade med sina röda blommor, och citroner och oranger buro gyllene frukter. Nu känner jag

das Land, wo die Citronen blühn,
Im dunkeln Laub die Gold-Orangen glühn.

Siste Viator! Mellan *Fondi* och *Mola di Gaëta* ser du lemningarna af *Ciceros Graf*, ett förfallet pyramidformigt monument. Här blef han mördad och här restes vården af hans sörjande frigifna. Njut vid *Mola di Gaëta* från terrassen vid värdshuset, der du står i Orangeträdens skugga, en tjusande anblick af det fria hafvet, se hur Gaëta på sin udde synes rusa ut i hafvet, och betrakta den präktiga kullen med castellet till krona. Detta har du till höger; till venster har du en skön bergskedja, skiftande i rikaste färgspel: utpå hafvet mot horizonten ser du skepp med svällande segel, och om vädret är rätt klart, kan du här första gången skryta af att du sett det eldsprutande *Vesuvius*. Här träffades oförmodadt Kammarjunkaren *Hoppe* från Köpenhamn, som fått det infallet att gå till fots från Neapel till Rom, oaktadt det rykte att *Fondis* och *Itris* nejder äro Röfvarnes favoritställen. En vagn har nyligen blifvit plundrad, men nu äro alla våldsverkarne gripne. Mellan *Fondi* och *Itri* steg jag ur vagnen för att betrakta Ruinen af en antik Romersk Villa. Yttre murarna äro bra behållna: innantill ser man några trappor.

Formiæ hette Gaëta fordom: och har kanske varit en Læstrygonisk sjöstad. *Lamo* skall hafva grundat den. *Ciceros Formianum* låg der

nu Citronerna och Orangerna glänsa i den lilla trädgården vid Locandan i *Mola*. Byn är ganska lång. Jag genomvandrade den till fots med *Bond* och vi hvilade i skuggan under ett berg vid hafsstranden för att invänta vagnen. Från detta ställe har man den präktigaste utsigt. Molas trädgårdar med sina Hesperiska äpplen bilda förgrunden till höger, och Gaëtas udde i mildare teinter längre bort. Och hafvet — hafvet! *Munatius Plancus* har sin graf på den stora kullen vid *Gaëta*.

"Eine neue Welt beginnt mit Gross Griechenland" säger Gerning i sin resa. Nu går vägen genom en oupphörlig trädgård, begränsad till höger af hafvet, som blått framglänser mellan de rika fruktträden, granaterna, mandelträden, oliverna, orangerna. Praktfullt är, att se de friska vinrankorna i sirliga guirlander nedhänga i träden, och hänga emellan dem så rikt och så ledigt: praktfullast, när deras klara grönska bryter sig mot de silfvergrå olivebladen. Hela denna nejd synes liksom enkom smyckad till en stor, lysande fest — men denna fest är här evig: det är den eviga vårens fest. Den resande färdas öfver Via Appia, och öfver dess gamla stenläggning: Aloen står vid vägen liksom renfanorna i Norden, Cypresser med sin mörka skugga stå alfvarsamma och ensliga midt i den leende naturen: Myrtnar och Lagrar sluta sig förtroligt tillsammans och vinka till sig. I hvart ögonblick ville jag kasta mig ur vagnen i deras armar. Mognande säd och blommande ängar omväxlade med lunderna. Till venster den stora bergskedjan, med pittoreska byar. I Italien ligga nästan alla byar och städer på höjderna. Menniskorna vilja bo högt, för att se ned öfver sitt paradis: och luften är der alltid helsosammare, friskare än i dalarna. Brunstekta, halfnakna pojkar vak-

tade vildsvin mellan åkrarna, på hvilka stundom växte Lupinbönor. Qvinnor gingo på vägen, som spunno under sin vandring på små sländor och buro korgar eller krukor på hufvudet. En präktig Aquæduct vid *Minturnæ* ilar utåt fältet: och till höger har man det träsk, der den store, grymme *Marius* i säfven dolde sig för Sullas bödlar.

Vid *S. Agata* sofvo vi om natten. Öfver den vackra bron, hvaröfver vägen går till *Sessa*, det gamla *Suessa*, gjordes en liten vandring i månskenet. Sedan superades godt och sofs likaså, ehuru Engelsmannen såg litet brydd ut, då han skulle sofva i samma rum som vi. Men han sof tryggt och hans *spleen* äfvenså.

Den 24 Maji sågo vi i *Capua* Domkyrkan och *S. Annunziata*, som har en ny façad. En trasig karl gjordes till Ciceron. Ingen ting viste han och litet fick han för besväret. Hans bror, förgrymmad deröfver, (lika trasig som han) kallade oss grymma, hårdhjertade bestar och *Crocodiler;* men det hjelpte icke, och hade han fortsatt litet längre sin ordlek, så hade han möjligtvis förvärfvat sig en liten extraförplägning af min Romerska buxbomskäpp.

I *Aversa* såg jag icke det berömda Dårhuset; ty jag ville ej med intrycket af denna ryslighet förbittra min första njutning af det närbelägna, efterlängtade *Neapel*.

Sjunde Boken.

Neapel.

"Att se Neapel och att sedan dö"
Skall vara skönt. Man länge hört det redan.
Ack! sorger, fröjder åren kring sig strö;
Jag såg Neapel: jag vill lefva sedan.

Neapel.

Under hela dagsresan mellan S. Agata och Neapel sågs ej den ringaste skymt af hafvet. Då jag genomfarit den stora trädgård, eller den kedja af trädgårdar, som omgifva staden på den sidan, och farit utföre mot den oss hotande Doganan, syntes först Castellet S. Elmo på sitt berg, och en stund derefter *Vesuvius*, ur hvars mynning uppsteg en tjock rök. Och slutligen hafvet, i hvars sköte låg *Capri*, och dess skönt formade klippor glänste liksom de varit genomskinliga, med ett prismatiskt färgspel.

Men sedan vi lyckligt sluppit igenom båda Tullhusen, förde oss Vetturinen genom en mängd krokiga och smutsiga gator, förmodligen för att frappera oss med den stora och dråpliga utsigt som i hast öppnade sig, då vi kommit ned till hamnen. Vi ha fått för 6 Carliner om dagen ett stort skönt rum hos ett godt folk, vid *Strada Medina*, N:o 17.

Samma afton i ett svagt, mystiskt månsken en vandring till *Villa Reale*, en stor, skön promenad vid hafvet. Som en stjernkrans glimmade på den båglika stranden bort åt *Posilipo* en otalig mängd af ljus, och tindrande gnistor syntes i sakta vaggning simma utåt vattenytan. Den präktiga, öppna gången mellan trädlederna, som stodo i stolt parad framför Nattens Drottning, bredde sig ut i ljuset och syntes räcka så långt bort i ett oändligt fjerran: och hafvet skimrade

liksom det varit af silfver, och vågorna, kommande från Siciliens strand, smekte under kärlekssuckar det yppiga Neapels doftande kuster.

Den 25 Maji.

Det firades en fest i *Domen*, eller *S. Gennaros* kyrka. Kyrkan är i en skämd Göthisk stil, med snufvig façad. Det inre har något imponerande vid första anblicken. Colonnerna äro lätta. Taket platt, med vackra frescomålningar, och förgylldt: såsom i Basilicor. Granskar man delarna, så finner man många anledningar till klander, men kyrkan innehåller märkvärdiga föremål. Hon är gammal som gatan. Constantin den Store byggde första Cathedralen på ruinerna af Apollos tempel. 110 af gamla Basilicans colonner stå ännu i Domen, af Egyptisk och Afrikansk granit. Karl af Anjou begynte 1280 en ny, och präktig för sin tid. Den fullbordades 1299 af Karl II. Hon föll vid jordbäfningen 1456 och uppbyggdes åter, som hon nu är, af Alfons I. af Arragonien, efter ritning af Nicola Fiorentino.

Till höger om Högaltaret, då man kommer från dörren, är Capellet *Minutolo*, märkligt för de gamla taflor och fresker från Neapolitanska målarekonstens första pånyttfödelse. *Tomaso dello Stefano* har målat dem i 13:de seklet. — Till venster om högaltaret är invid väggen ett grafmonument öfver den hårdsinte Påfven *Innocentius IV.* Han är afbildad i hvit marmor, liggande, i påflig skrud och krona. Efter denna bild har Raumer låtit gravera den planche som finnes i hans Geschichte der Hohenstaufen. — Öfver stora kyrkodörren äro Karl Martels och Karls af Anjou grafvar.

En *Krypta* befinner sig under Choret. Man nedstiger på en af de dubbla trapporna, och ser

in genom ett glasfönster på *St. Januarii* skrin. Bredvid altaret är en marmorstatue, af Card. *Caraffa*, huggen i bedjande ställning, som man tror, af M. Angelo. Präktiga marmor-arabesker pryda Capellets väggar. Af de rika ornamenterna är ingen den andra lik.

I *Sacristian* hänga portraiter af alla Neapels Biskopar och Erkebiskopar. Den siste af dem, Cardinal *Ruffo*, lefver ännu och var just den, som i Dômen nu förrättade messan. Han är en gammal, lång och reslig, mager gestalt, med grå hår, men uttrycksfulla anletsdrag. Då han slutligen gick igenom kyrkan in uti *S. Restituta*, återstoden af gamla Basilican, och då han utdelade den Apostoliska välsignelsen, föll folket för honom på knä. Han bar öfver Biskopskåpan, (röd med guldblommor) S. Januarii-Orden i blått band och en annan. Ceremonien var vackrare än den, som jag såg i *Capua*, der en Biskopens gamla, tjocka Vicarius lät kläda af och på sig i ett sidokapell af en mängd tölpiga prester, under det att Chorpojkarna stodo och skrattade bakom, och lekte med de stora, målade vaxljusen.

Jag åt middag på *Corona di Ferro* vid den präktiga *Toledogatan*, i sällskap med en Florentinare, och drack Caffe på Sicilianan. Tre Nordmänner gingo vi sedan hela den af en brokig menniskoskara hvimlande Toledo från ena ändan till den andra, öfver *Largo Spirito Santo*, öfver den härliga bron, uppför en högst pittoresk väg mellan klippor, mot *Capo di Monte*. Gud! hvilken utsigt! *Castel S:t Elmo* på berget *S. Martino*, hvars grönskande sidor äro besådda med hvita hus och som liknar en ofantlig korg full af liljor med gröna blad, höjer sig så stolt, och berget sluttar så mildt ned

och ned till dess det når hafvet, på hvars spegelyta, krusad af lätta flägtar, *Capri* låg som en stor ädelsten, slipad i de skönaste facetter och skiftande i de renaste öfvergångar af klara färger. De venstra klippmurarna af den ofantliga, härliga Neapolitanska Amphiteatern, glänste i en högblå och stundom violett färgton och syntes besatta med gnistrande diamanter. Och allt detta sågo vi mot en förgrund af det rikaste löfverk, som dels sänkte sig under oss nedåt hafvet, dels öfverskyggde oss på den féeiska kullen.

Palatset *Capo di Monte* kunde vi ej få se, ej heller komma in i trädgården. En tjock gubbe med staf i hand och trekantig hatt på hufvudet gaf tillkänna att dertill fordras billett af Prins Campo Franco. Men vi gingo ut genom porten, och hänrycktes af Vesuvii anblick, som här höjde sig majestätiskt öfver ett grönskande landskap, och uppsände sina rökpelare i den stilla luften, hvilka sedan drogo sig såsom långa band genom rymden, och slutligen förblandades med molnen.

Den 26 Maji,

eller *Annan Dag Pingst* firades här i Neapel och i dess grannskap den stora folkfesten *Madonna dell' Arco.**) På eftermiddagen läto vi ro oss ut på Golfen af en brun, senfull Roddare, med öppet bröst, ärliga anletsdrag och en liten mössa på hufvudet. Att gungas i en båt på hafvet, omgifvas af skepp och båtar, och se Neapels halfcirkel på afstånd sluten omkring sig,

---

*) Så kallas en kyrka, belägen utanför Neapel, nära byn *S. Anastasio.* Denna dag strömma hela nejdens invånare dit, för att bedja. En del gå så långt i andakt, att de falla framstupa vid dörren och släpa sin tunga på det sandiga golfvet ända fram till altaret.

är berusande. Från båten sågo vi hela hamnen öfverfull af menniskor i brokiga grupper och det starka sorlet liknade brusningen af ett gigantiskt vattenfall. Händelsevis frågade vi vår Roddare, om nu mera inga Judar funnos i Neapel? — "Uno" svarade han, e anche questo è andato via a Marsilia. Adesso non si trova nessuno". Han satte oss i land ej långt från *Ponte della Maddalena*, hvarest den egentliga medelpunkten var för den fantastiska folkfesten; ty här var en öppen plats, rymlig nog att emottaga en ovanlig mängd af åskådare, som lägrade i sittande grupper på marken, eller i *L' Antico Caffé del Greco Epirota*, eller på bron och dess sidomurar, med begärlighet, njöto af det glada, vidunderliga skådespelet. Folk till oräkneligt antal hemkom från dagens samlingsort, sex mil utom staden, ridande, åkande, gående, dansande, hoppande, sjungande och skrålande. Krönta voro de af vinrankor eller annat bladverk: i händerna förde de långa stänger, hvarpå hängde rockar och byxor eller dammiga skor bredvid utmålade bilder af den undergörande Madonnan eller korsbilder. Här kom en lång karet, fullpackad af rödbrusiga matronor med flickor på knät, körda af en trasig kusk med trekantig hatt, och dragna af en häst och en oxe. Här syntes ett grannt spann, med postiljon på första hästen, och tvenne pojkar bakpå, som ristades så att tänderna skallrade, och vagnen, full af flickor, blomsterprydda och upprymda, af hvilka den främsta och vackraste spelade mandolin. Nu kom en ensam junker ridande på en liten åsna, som trafvade af alla krafter. Karlen hade morötter och stora knippor af nötkärnor, hängande som radband ned från den slokiga hatten, och han slog sin tamburin af alla krafter och ledsagades af åskådarnas skrattsalfvor hela den oändliga linien igenom. Snart der-

på syntes en lång mager kavaljer, omgifven af feta qvinnor. Han satt krokryggig och kikade genom en kringla, i stället för lorgnett. Stora vagnar, säfligt dragna af jettelika oxar med ofantliga horn, tågade i stilla triumftåg fram. De voro öfvertäckta med löfsalar af acacia, genom hvilkas öppningar dussintal af glada ansigten framtittade. I slutna samlingar stod folket vid hafvets stränder, och inom cirkeln dansade, efter ljuden af en tamburin, tvänne täcka flickor med castagnetter i händerna sin Saltarella, och belönades af åskådarnas bifall. Men då kom en lunsig jänta och blandade sig i dansen, den hon dref med all flit; men hon blef uthvisslad af folket och drog sig skamflat tillbaka. Från sjunde till första våningen af de höga husen täcktes balconerna af unga, täcka qvinnogestalter, här och der blandade med en och annan ynglings figur. Och från takens altaner nedblickade många stumma deltagare i den oskyldigt utsväfvande festen. Alla voro rusiga af glädje, men ingen af vin. Söderns folk förakta den konstlade spiritus, hvarmed bristen af egen lifsvärme måste ersättas i Norden: der naturen är hård och menniskan kall: och de njuta sitt vin, men måttligt, såsom Gudarne sin nektar. Nästan under hvarje vagn hängde korgar, och tomma flaskor, af åtskillig form, förde de åkande i knät och de gående på hufvudet: dock icke ofta. Dessa populära Carnevals-grupper blandades med den granna verldens prydliga åkdon, som följde tåget eller mötte det. De rikaste förråder af Söderns förfriskningar inbödo öfverallt den törstiga vandraren i de blomsterbehängda bodarna, der det klaraste vatten i prydliga glasvaser lifvades af glänsande guldfiskar, och svällande oranger lågo i stora pyramider såsom kulorna på

en

en artillerigård. Och allt detta hvimmel framför det rökande eldberget åskådadt från Neapels strand, vid sidan af det omätliga hafvet! Det öfverträffar all föreställning, liksom hvarje skildring.

Teatro del Fondo vid *Largo del Castel Nuovo*, är smakfullt byggd, belyses väl af en elegant ljuskrona och har fem loge-rader, hvardera af 19 loger. Logerna äro litet utbyggda i rundel, beqvämt för åskådarne. Kongl. Logerna utmärkas endast af gröna gardiner ofvantill. Man gaf *Semiramide*, Opera i två Acter, af Rossini.

Den sköna musiken gafs ganska väl. Det hela gjorde sin tillbörliga effekt. Signora *Bonini* sjunger säkert och rent. Signora *Sedlacech*, som skall vara Contra-alt — hade stygga façoner och föga röst, men duetten, den sköna duetten gick mycket väl.

Efteråt en Ballo in Tre Atti: *Un raro tratto di Amicizia*, o siano *I due Sergenti:* en slät composition, men ögat fägnades af vackra Danseuser. *Demasier* och *Ottavo*, ej utan mimisk förmåga, voro de båda till döden dömda Sergeanterna. I grupperingen tyckte man stundom sig se taflor af Vernet eller Gerard. — Vi sutto på Platean, hvars bänkar äro rätt beqväma och i halfcirkelform. Billetten 5 Carlini. Logerna af första raden kosta 5 Ducati, och af den *andra* 6: sedan allt mindre ju högre upp.

Den 27 Maji.

Jag stod på *Piazza di Mercato*, der den unge, oskyldige *Conradino* halshöggs tillika med *Fredrik* af Österrike. Deras stoft hvilar tillsammans vid dörren i ett litet capell, hörande till kyrkan *S. Maria del Carmine*. *Margareta* af Österrike, Con-

radins mor, som kom för sent att frälsa sin son, lät begrafva dem här och utvidgade kyrkan betydligt. 1767 fick den sin närvarande form. Hon är brokig innantill af marmor och förgyllningar. Tornet är det högsta i Neapel.

Derpå vandrade jag till stadens norra gräns, och gick fram åt den långa *Strada Tribuna* till ena ändan af *Toledo*, så hela gatan utföre till *Largo di Toledo* förbi slottet och utåt *S. Lucia* till *la Ristorazione de' Viaggiatori*, der vi äta middag för öppna dörrar med utsigten åt *Somma* och *Vesuvius*. I går hörde vi en Harpspelare, som under vår måltid slog några stycken på sitt portativa instrument, och den vanliga Lazaronen låg på muren och sof i solskenet på sin kudde. Och sedan, med en flaska *Vino Greco* i fickan och tre glas, stego vi i en båt och roddes af *Giuseppe Turesco*, en skäggig, välväxt, välmenande och om nejden ganska kunnig man. På den härliga Golfen söngo vi "Kennst du das Land", och drucko Neapels skål och hurrade. Talrika fiskarbåtar ilade utåt vattenytan, och fiskarena lyddes till den främmande sången. Mellan *Capri* och *Ischia* flöto stolta skepp med hvita segel. *Capri* såg ut som ett stort, präktigt, Egyptiskt Grafmonument, och framställde bilden af en hvilande Afgud eller en afsomnad Hjelte. Då vi kommo längre ut, syntes äfven den blå udden och en bergspets af *Ischia*. Mellan Vesuvius och Neapel lyfte sig kyrktornet af *Madonna dell' Arco*. Roddaren visade Camaldulenserklostret på berget bortom *S. Martino*, Konung *Joachims Villa* och flera andra, pittoreskt utströdda på höjderna. De blanka, lugna böljorna, gungade oss ljuft, och det praktfulla Neapel drog sin magiska cirkel omkring oss. Himlen var icke klar, men luften var behaglig och

alla contourer så milda. O! hvad måtte denna tafla vara i skenet af en klart upp- eller nedgående sol!

Dagen slöts hett och qvalmigt i den lilla Theatern *I Personaggi* midt emot Castel *Nuovo*, der man gaf *Il Vasallo fedele*, ossia *Ricardo Cor di leone, con Pulcinella Guida d' un cieco.* Stycket var som man kunde vänta. Pulcinellan var rolig, isynnerhet när han med sin hoprullade hvita sockertoppshatt spelade på Blondels käpp, och accompagnerade Sångarens guitarr. Qvickheterna, af hvilka många för oss gingo förlorade, voro ofta tvetydiga, liksom åtbörderna. Flickan hade ett behagligt ansigte och var ej utan mimik. — Sådant får man i Neapel för 4 Grani.

Den 28 Maji.

I det präktiga *Museum*, *Gli Studii*, sågs Samlingen af de Antika Frescomålningarna från *Pompeji* och *Herculanum*. Många äro nästan alldeles bibehållna, andra något skadade, men alla högst märkvärdiga. En del äro af stor skönhet. De gamlas målningssätt synes mig deruti skiljaktigt från de nyares, att de brydde sig mindre om färgernas prakt än deras harmonie och att de merendels och helst framställde sina figurer hvilande. Deras målningar närma sig Plastiken. Compositionen var natur, intet bråk, inga konstlade rörelser i gestalten eller draperiet. De flesta af dessa taflor äro lika märkvärdiga för sin teckning, som för uppfattningen af ämnet. Mest ur Grekiska Historien och Mythologien: Grekiska Konstnärer hafva troligen här arbetat. De, som mest behagade mig voro: *Toiletten, En Jupiter, Centaurerna* på svart grund, en sväfvande Genius äfven på svart grund: *Ulys-*

ses och *Penelope*, mycket skadad, *Concerten*, *Æschylus* sittande i sitt rum. Melpomene, knäböjd, skrifver hvad han dicterar; men Skalden sjelf har dock mer utseende af en gumma än af en man. Håret sprider sig kring hufvudet tofvigt och oordentligt: En bild af en Skaldinna, som håller sin stilus på munnen och sin pappersrulle i handen: den säges vara *Sappho: Theseus i Creta: Dido*, öfvergifven af Æneas, *Venus* och *Mars*, härligt stycke, funnet, tillika med *Iphigenia*, *Orestes* och *Pylades*, för tvenne år sedan i Pompeji; *Iphigenias offring*, *Chiron*, som lär den unga Achilles spela lyra. — Sjelfva localen, der de gamla mästerstycken hänga, (stora hvälfda rum) inger en högtidlig stämning, som ökas ju längre man betraktar dessa dyrbara minnen af en stor förfluten tid.

Efter en lustfärd på sjön, med samma Giuseppe som förut, stodo vi i klaraste månsken på terrassen i *Villa Reale*. Vid det prydliga jerngallret sutto grupper rundtomkring på hvita marmorsäten, och hela bugten från Pozzuoli till Castel d' Uovo, som mörkt och majestätiskt skjuter ut i hafvet, var öfvergjuten med en himmelsk glans. Vesuvius reste sig med ett flor af dimma och rök kring sin hjessa. Och att sedan gå under de unga Acacieträden, som med sina granna strålkronor stilla hviftade i den tysta natten, och släppte ljuset igenom, och afsilhouetterades på den fina, släta sandvägen; att stå vid *Tassos* snöhvita *tempel*, aldeles förklaradt af ljuset, och med några mörka slagskuggor snedt öfver colonnerna, och med Skaldens bröstbild under kupolen — det var något öfverjordiskt. — O Neapel! Du är den skönaste stad på jorden! Du är den stad, hvarom min inbillning drömde från mina yngsta dagar, och der jag tyckte

mig gå med lyran i handen, och sjunga hymner till Lifvets eviga Ursprung.

När vi foro på hafvet i båten, söngo vi gamla Svenska Folksången, samma melodi, som "God save the king." Ett stycke derifrån låg en Engelsk Brigantin, *The Pelican*, och när de kända och älskade ljuden nådde dit, saluterade det med tvenne kanonskott; och ett klart echo från bergen upprepade de ståtliga ljuden.

Den 29 Maji.

I *Museum* gick jag uppför den präktiga trappan, der Kung Ferdinand I:s kolossala statue, af Canova, är uppställd, inträdde till höger och genomgick *Neapolitanska* och *Florentinska* Skolorna. Den störste och nästan den ende rätt genialiske Neapolitanska Målare är *Salvator Rosa*. *Luca Giordano* har gjort vackra saker, men han är sig så olik: *Spagnoletto* är dock ofta förträfflig: *Andrea da Salerno* har härmat, *d' Arpino* har härmat, *Micco Spadaro* har gormat ihop en Pesthistoria, som är vacker och ohygglig: *Scipione Pulzone* har målat ett duktigt portrait af sig sjelf. — Af *Florentinska Skolan* funnos i dessa rum inga stora mästarverk.

Den, som vill i botten mätta sig med åsynen af en mängd folk i den lifligaste rörelse, den, som älskar att betrakta i Lebensgrösse menniskolifvet som ett perpetuum mobile, den skall fara till *Neapel*, och gå fram och tillbaka på *Strada Toledo*. Det är någon ting oerhördt. Hvarje timme på dagen, utom den hetaste middagstiden, då folk och natur och lif och rörelse liksom bortdomna i en medvetslös slummer, och de flesta bodar stängas, hvimlar den stora präktiga gatan af en nitisk eller nyfiken menniskomassa, såsom

en myrstack af sina oräkneliga myror. Bullret af vagnar, yandet af lastdragande åsnor, stampningen af eldiga hästar, kuskarnas rop af "Guarda, guarda!" blanda sig med ljudet af hundradetals skrikhalsar, som utbjuda sina oranger, körsbär, fravole och apricoser. Man liksom yrar fram genom den rörliga massan, man skuffas och tränges, man springer undan för tvenne fnysande hästnäsor, som följa en syndare i hamn och i häl, för att stöta emot ett par vagnshjul eller tillbakaträngas af några halfnakna Lazaroni, som bära bördor och vanligen gå sin väg rätt fram utan afsteg, så snart de äro stadda i embetes ärf. Man hvarken ser eller hör: man är blind och lomhörd, och ändå söker man samla sig så mycket som möjligt, för att betrakta och höra så mycket man möjligen kan, af allt det besynnerliga och egna, som det Söderländska, varma lifvet här framställer. Den anmärkning göres strax och med lätthet, att man här möter och ser mycket mindre Prester och Munkar än andra Christna menniskor, och således genast en olikhet med Rom. Men hvad som här ses mer än i Romerska kyrkans hufvudstad är en viss öfverskrift på vissa hus: *Reali Lotti:* d. v. s. "Här säljas numror för Kongl. Numer-Lotteriet: d. v. s. "Här kan man skänka sin sista fyrk i Kronans bottenlösa Sparbössa." Om qvällarna, då bodarna äro upplysta och vagnarna äro talrikast, är en vandring på *Toledo* mest belönande, men farligast för pungen; ty man känner sig beständigt frestad att gå in i hvarje Sorbeteria och förtära de välsmakande och uppfriskande glacerna, som den varma, stilla aftonluften på det högsta recommenderar, oaktadt man här både natt och dag under sommaren nästan oupphörligt svettas. Till och med då jag känner mig sval, kan jag ej låta bli att svettas. Den friska sjöluften förljufvar den Afri-

canska värmans brand: och man vill blott svalkas, lefva och njuta.

Denna afton for Konungen, *Francesco I.* med sin höga Gemål, Drottning *Maria Isabella* och sina barn, i präktiga vagnar, omgifna af röda Dragoner och röda Pager till kyrkan *S. Ferdinando* för att der göra bön, i anseende till morgondagens högtid. Kungens äldste son, Prinsen af Calabrien, *Ferdinando* har i morgon sin höga namnsdag, (giorno onomastico.) Kyrkan var illuminerad och efter ceremoniens slut var jag derinne.

Den 30 Maji.

Med Architecten *Gandini* ha vi i dag sett *Bianchis* Studium, der jag till min fägnad fann några modeller af Byström, och deribland äfven en vacker Basrelief, som föreställer *Zevs*, då Hebe räcker honom nektarskålen och Prometheus, under Minervas beskydd, stjäl Dundergudens blixt ur hans händer. Sedan följde han oss till den under byggnad varande kyrkan *S. Francesco da Paula*, som förra Kungen, Ferdinand I. begynte ex voto. Marmor och dyrbara stenarter sparas ej att göra den praktfull, liksom Bianchis teckning och sätt att gå till väga med utförandet hedrar hans sinne för Antikens skönhet. Portiken utanför liknar S. Peters; men är ej så mycket i cirkel. Byggnaden är uppförd till likhet med Pantheon. De små kupolinerna vanpryda det yttre, och man får se om Artisten kan lyckas i sin plan att göra det inre *bättre* än Pantheons. Ännu vågar jag tvifla derom, helst han synes bemöda sig att med olikhet i de tillfälliga ornamenterna dölja sitt tjufveri af det hela. Hvarföre imitera, om man har kraft att göra något eget? Jemförd med Pantheon måste hela anstalten förlora, då den deremot kunnat vinna stör-

re bifall, åtminstone större uppmärksamhet, om konstnären lagat så, att byggnaden endast kunnat jemföras med sig sjelf. En million Ducati har kyrkan redan kostat och ännu fordras väl åtta, nio år, innan hon blir färdig. — De inre colonnerna, af corintiska orden, blifva 30: Portikens deremot 80 och ännu 10 dertill vid façaden, som skall prydas af en basrelief.

Utsigten ofvanifrån kupolen är bland de skönaste i Neapel. 1817 begyntes byggnaden.

Efter denna vandring i det halffärdiga templet, ibland stora massor af ännu dels oarbetade dels halffärdiga marmorblock, sköna capiteler och stycken af en spräcklig, dyrbar Neapolitansk marmorart, som skola göras till kolonner inuti kyrkan, men hvilka man kanske kan fråga en gång: "Kolonner! hvad gören J?" efter att hafva sett den corridor, som löper rundt omkring kyrkan för Prestens räkning, sacristian och de små sidokyrkorna, gingo vi med Gandini in i Kongl. Slottet, betraktade en stund Capellet, och ställde oss sedan på en god plats på den stora, alltför stora och breda trappan, för att få se den granna Neapolitanska verlden, det förnäma lifvets gallaklädda Representanter, som vandrade uppför trappan för att kyssa Kungens och Kronprinsens händer. Snart får man väl på dem sätta messingsfodral liksom på foten af Michel Angelos Christus i S. Maria Sopra Minerva i Rom. — Ståtligt i guld och sammet smyckade Damer vandrade vid sina mänmers sidor der upp, gamla Erkebiskopen, Cardinal *Ruffo Scilla*, (som dock ej lär vara Lazaron-Cardinalen; ty den är död) företrädd af 6, 8 Betjenter i livrée, gick långsamt uppför trappan: Jurister i svart skrud, med styfva hvita kragar, som liknade bräden, under hakan, en Baron *Rotschild* med sin unga, skö-

na, i blått och guld smak- och praktfullt klädda fru, en Pohlska, öfvermåttan skön, välväxt och skimrande — voro de hufvudfigurer, som jag redigast minnes. Klockan 12 sköts från alla Castellen och klockan half 2 suto vi tre vid en förtrolig middagsmåltid på vårt favoritställe framför Vesuvius, som i dag röker sin pipa med kraft och med god smak, fastän man endast ser den mörka toppen och den gröna foten. Midjan har han skylt med en stor, ullig molnmassa.

Aftonen tillbringades på *Teatro di Sanct Carlo*, en af Europas förnämsta och säkert den största och praktfullaste med en vacker façad. Smärre kolonner ofvantill: stora och fyrkantiga bilda en arcad nedtill. Man läser sex stora namn, bredvid vackra marmor-basreliefer på frontispicen: *Pergolesi*, *Jomelli*, *Piccini* samt på andra sidan om små pelarne *Alfieri*, *Metastasio*, *Goldoni*. Dess inre är härligt, och öfverhöljdt af klart och matt guld, men likväl ej smaklöst utstyrdt. Plafonden föreställer ett slags presentation vid det Olympiska Hofvet. Apollo presenterar Dante, Boccaccio, Petrarca, företrädda af Homerus, för Gudarnas och Menniskornas Konung, Zevs. — Sex rader af loger, med 30 i hvarje. Denna afton var Theatern illuminerad af fem vaxljus i hvarje loge, utom den stora Kongl. och de tre små Kongl. som upplystes af kristallkronor. Den Kongl. Famillen, som lät folket vänta en timme, ankom klock. 10 och emottogs med handklappningar, men intet hurra, ingen folksång eller dylikt hördes till. I första Logen sutto Konungen, Drottningen och Kungens bror, Prins *Leopold* af Salerno. I den andra Prinsen af Calabrien, Thronföljaren, med en af hans bröder och en Prinsessa. I den tredje syntes de andra små Prinsessorna och ännu en Prins. — Nu började sjelfva skådespelet

Il Pirata, Melodramma in due Atti, da *Vincenzo Bellini*, Allieva del Conservatorio di Musica. Det var hans första Opera. Hvarken decorationer eller compositionen eller utförandet tycktes mig *då* af öfverträffande värde. Men jag *hörde Rubini* och *såg* den sköna *Manzocchi*.

Slutligen kom en Ballett, som egentligen hade en sömngifvande caracter, och ytterligast upplystes alla dansande figurerna af en Bengalisk eld, som gjorde dem både blå och gröna.

Den 31 Maji.

Ett besök i *Museum*, der man såg venstra rummen, i hvilka mästerstyckena förvaras: Tre präktiga taflor af Raphael, ja, fyra, fem — två Madonnor, Leo' X:s portrait och en Cardinal samt en Riddare: Sköna stycken af *Parmeggianino*, bland hvilka hans *Amica:* af *Domenichino* en engel, som frälsar en själ från djefvulen, visserligen en munkbeställning; men skönt målad: af *Schidone* och *Morone* några Kardinalstycken: med mycket mera.

Villa Reale försummades icke om aftonen. På återvägen och just som vi suto framför Vesuvius på "Viaggiatori'n" sågs ett blekt silfversken i horizonten till höger om det rykande berget. Strimman blef allt klarare, och snart kom den klotrunda månen simmande uppför, höjde sig fort, och snart stod en enda stor ljuskolonn öfver hafvet från ena stranden till den andra; och ett skepp låg stilla i den rörliga glansen. Men från Vesuvius, mörkt som Natten, drog sig en lång massa af moln, som hotade att öfverhölja månens skifva. Med fördubblad klarhet steg likväl Cynthia uppåt, och Neapel klädde hon i ett underbart ljus, som varade hela natten och efterträddes af solens mäktigare strålar. Solen

fann oss sofvande; men ej hade hon hunnit mycket högt på sin bana, förrän vi sutto i en båt, förd af fyra roddare, och ilade utåt hafvet. Kosan styrdes till

Ischia.

Vi gungade på de klara böljorna förbi kusten af *Posilipo*, *Scuola di Virgilio*, förbi det pittoreska, men kala och skalliga *Cap Misene*, som har på spetsen ett ensligt torn. Lika skallig är *Nisida* med sitt kastell. På afstånd sågs till höger *Pozzuoli*. Till venster lemnade vi den af höga, fruktbara jordlager bildade, drufrika ön *Procida*, hvars castell ligger skönt på klippans udde och den lilla staden i hafsbugten nedanföre. Dagen var skön, men hettan på det nästan lugna hafvet var aldeles egyptisk. Hafvets färg var himmelskt ljusblå, genomskinlig. Böljorna, som bröto sig mot Procidas stränder, skiftade i violett och rosenrödt, innan de krusade sig och förvandlades i hvita perlor. Luften doftade af vällukt, och den kom från Procidas blommor och orangelunder.

Anblicken af *Ischia* är så vänlig och inbjudande. Allt är lif, blomstring och växtlighet. Det höga *Epomeo* synes beväxt ända till toppen, och staden *Ischias* snöhvita hus omgifvas af de yppigaste vingårdar. Knappt landade jag, förrän jag i en båt igenkände ena hälften af det qvinliga resesällskapet från Milano till *Florens*, nemligen vår Engelska frus kammarjungfru. Patronessan sjelf väntades ögonblickligen, för att åter begifva sig till Neapel. Vi togo qvarter på *Locanda e Osteria degli Esteri* hos en corpulent och fryntlig värd. Den första nyhet som mötte oss, var den att Konungen med sin

familj i dag befinner sig på Ischia, och bor på sin Cascino ett stycke härifrån. De trenne skepp, som ligga för ankar i viken, ha fört dem hit. Vi störtade oss i hafvet och badade vid en udde, der vi hade skugga af en liten klippvägg, och sedan smakade Ischia-flaskan och den trefliga måltiden kräsligt. — Det är en fröjd, att se Ischia och dess innevånare. Dessa senare äga en Öboer tillhörande bestämdhet och ett visst frihetssinne, sluta sig till hvarandra, men lita på sig sjelfva, liksom besättningen på ett skepp. Ty hvad är väl en ö, om icke ett skepp, som jemt ligger för ankar utpå hafvet? Snygghet är här förenad med en trefnad och välmåga, som icke är vanliga lotten i Italien. Gatorna äro så rena och så skönt stenlaggda, att man kunde när som helst dansa på dem. Roligt var att stå i fönstret och se sköna, i hvita prydligt stickade slöjor klädda qvinnor gå till kyrkan, åtföljda af sina tjenarinnor, som gingo bakom och höljdes af stora röda slöjor med gula breda kanter, ur hvilka ansigtet nunnlikt framtittade. Nakna barn sprungo i solskenet, eller lekte i massa, grupper af flickor stodo omkring en ishandlare, som tilldelade dem glacer i små glas, ur hvilka de läppjade, för att svalkas. En äldre qvinna tog upp en präktig, svartlockig pojke af gatan, der han låg i högen. Hon kysste och bar hem honom. En gammal, visst 80-årig gumma förde på kyrktrappan en liflig conversation med en litet yngre gubbe. I kyrkorna hölls messa; ty i dag är en stor högtidsdag: *S. Francesco da Paula*, Konungens och Hans Skyddshelgons namnsdag. Just som solen gick ned, kommo vi, efter en vandring öfver Castellbron och genom staden, mellan vinrankorna upp på en höjd, der utsigten var obeskrifligt härlig. Förgrunden bildades af Ischias pittoreska klippkastell och en vacker Cascino. I fonden rökte

Vesuvius, och öfver Procida stod ett praktfullt förgylldt moln. Violetta drogo sig de vestliga bergen kring hafvet, omgifna af en lätt skimrande dimma, och mot vesterns rodnande himmel reste sig fikonträden och granaterna upp, omslingrade af vinrankor. Och hafvets färg, hvad den var läcker, ljuf och klar, isynnerhet mellan Procida och Ischia! Det var den härligaste afton, som vi njutit efter vår ankomst i Neapels paradis. Och nu gick fyrverkeriet bäst, till S. Francescos och Konungens ära. Midt in uti staden hängde på snören tvärt öfver gatan utsirade skepp, som vid ett visst klockslag gåfvo eld och sköto, kastade raketer under ett förfärligt larm. Eldbomberna slogo mot husen och gnistorna strödde sig ner bland den församlade menniskoskaran, som hade grufligen roligt. Förut hade en pojke vid sjön antändt en mängd för tillfället gjorda mörsare af sten, som vid antändningen under knall och brak hoppade upp från marken. Så firades och så slutades den sköna, oförgätliga dagen, och i morgon förestår något ännu skönare.

Den 2 Junii.

På trenne Borickor bröto vi upp från Locandan, åtföljda af tvenne pålitliga karlar och en snäll gosse, och så tidigt att vi från en höjd åskådade solens praktfulla uppgång öfver hafvet. Hela östern var som en himmelsk rosengård, och på hafvet samm dess återsken. Hela ön doftade, perspektiverna öfver hafvet skiftade i de mildaste och skönaste brytningar. I en Taverno, der vi frukosterade, betaltes kalaset litet dyrt med fyra Carliner, och så togo vi i åskådning ruinerna efter den förödelse, som Epomeos Vulcan i fordna tider förorsakat. Emellan *Epomeo* och staden Ischia sträcker sig ända till hafvet en ödslig, ofruktbar öken, höljd af större

eller mindre stycken förvittrad lava, liknande slagg, ganska lätt, pipig och svartbrun till färgen. När denna flod vid Vulcanens utbrott nedstörtade på 1200-talet, förstördes staden *l' Arzo*, hvilken som Ciceronen utlät sig, varit kallad "Napola piccola." — Under njutning af de skönaste utsigter fortsattes den för våra lastdragare besvärliga vägen i många krökningar, och stundom i skuggan af unga, sköna castanier. Sista delen var mera kal. Men när vi ändtligen hunno målet och stodo uppe vid klostret *S. Nicola* på spetsen af *Epomeo* var mödan belönad, ehuru en tunn dimma låg och skymde den fjermaste horizonten. Nedanför våra fötter låg byn *Furio* i vester, nordligt *Lacco* och *Casamicciola*. Hela den sköna, fruktbara ön låg som en charta under oss — Och österut i horizonten *Vesuvius* med Portici under sina fötter. Tvenne arma, snuskiga Eremiter bo deruppe i det ganska tarfliga klostret, hvarest i ett åt S. Nicola helgadt Capell, liksom i ett Apothek, stodo långa rader med flaskor, innehållande Martyrers blod och pulveriserade ben. — När vi färdades upp till klostret mötte vi en prest, som red på en åsna och hade en bössa på axeln. Ciceronen sade, att han är ej allenast en duktig prest, utan äfven öns väldigaste Jägare, som roar sig med att stjäla lifvet af oskyldiga djur, när han rider till klostret för att läsa mässan. — Efter en timmes rast på höjden i en klen skugga af ett löffaktigt träd och under förtäring af Eremiternas bröd och några glas ypperlig mjölk, en i Italien sällsynt dryck, vandrade vi nedåt utan särdeles äfventyr och anlände till den olyckliga, till hälften grusade byn *Casamicciola*.

Det var den 2 Febr. 1828, således denna dag för jemt fyra månader sedan, som vid middagstimman eller något förut, en så förskräcklig

jordbäfning skakade *Casamicciola*, åtföljd af ett rysligt underjordiskt dunder, att nästan intet hus blef oskadadt och de flesta grusade. Lycka i olyckan var, att så många menniskor vid denna tid voro utom hus, och att olyckan ej inträffade om natten. Trettiotvå menniskor tillsatte dock lifvet under ruinerna af sina ramlade boningar. Jag kan ej beskrifva det intryck, som jag erfor vid åsynen af dessa rörande lemningar efter en folkrik och välbyggd, fastän liten stad. Ingen antiquitet talar så högt och mäktigt till mig, som dessa friska minnen af den grufligaste landsplåga: förfärlig i samma mån som den är förrädisk och lönlig. Den underjordiska Midgårdsormen skakar sig i djupet och jorden bäfvar, skälfver, öppnar sig, nedstörtar och dödar eller slukar i sitt gap menniskor och deras boningar. Att genomvandra gatorna och se spillrorna och de nedvräkta eller remnade murarna och brustna bjelkarna, att se staden hvimlande af lefvande varelser, som alla lidit mer eller mindre smärtande förluster på denna fasansfulla dag, och hvilka dels med blyg varsamhet framräckte handen för att begära en allmosa, dels ännu blygare drogo sig undan för främlingens blickar — det var en syn, som alltid skall stå liflig för mitt öga, och outplånlig i mitt hjerta. Värdinnan i en Osteria med ett intagande utseende stod i dörren ännu svartklädd, sörjande sin make och omgifven af sina barn. En flicka hade i fyra nätter och fem dagar legat fördold under ett nedstörtadt hvalf och blef lefvande uppgräfd. Hon lefver ännu på la Sentinella nära derintill. Konungen har vid sitt besök på Ischia i dag, skänkt åt de olyckligaste 600 Ducati, och lofvat att bekosta den räddade flickans uppfostran. Hon heter *Morgera*. Vid inträdet i staden mötte vi dess Pastor, som gick mycket enkel och anspråks-

lös sin väg fram, stannade och inlät sig med oss i samtal, under det han höll i handen tre stycken rå fiskar på ett papper, dem han troligen förvärfvat sig på sin vandring och nu bar hem till sitt hus. Kyrkan stod, men dess hvalf är på flera ställen remnadt, och hotar att instörta om ej snar hjelp kommer.

Märkvärdiga äro *Bad-inrättningarna* vid *Casamicciola*. En kokande källa gifver det helsosammaste badvatten: ett slags varm sand finnes här ock, hvari giktsjuka gräfva sig ned för att genomvärmas. I Julii och Augusti månader samt äfven i September är rätta badtiden, då mycket folk och alla slags sjuka strömma hit för att vinna helsan igen, och de bedragas sällan i sitt hopp.

Från *la Sentinella*, ett härligt beläget värdshus, hvarest den Danska Chargé d'Affaires, Hr *Vogt* ofta bor om sommaren och nu äfven, njöto vi den präktigaste utsigt, och voro *Lacco* helt nära. Han berättade anecdoter om Murat, f. d. Konungen, hvilka jag, vanmäktig af hetta och sömn, halfsofvande afhörde. Vi åto kostliga körsbär, drucko ett godt caffe, under det vår snälla och duktiga gosse låg på en soffa på loggian och sof bredvid oss. Han liksom ej trodde sig sjelf, om han ej var oss nära och lät ej besvära sig af den Danska Ministerns höga närvaro.

Under lika stark hetta redo vi vidare mellan vinrankor och mellan murar, öfver det ställe der lavaströmmen gått fram och förbi Konungens Cascino. Vi hade nyss förut från höjden af la Sentinella sett Konungen afsegla till Neapel tillbaka. Trötta, men med minnet fullt af den härliga dagens syner intågade vi i *Ischia* förbi det lilla Madonna-Capellet, som aftonen förut, vid illu-

illuminationen, var prydt af hvita segerfanor och glimmande af ljus.

Vi slutade dagen med ett besök på höjden ofvanför Locandan. Ut på hafvet gingo, liksom ordnade till en liten sjöträffning, tjugutre båtar, med hvita, i aftonsolen glänsande segel, tid efter annan framkommande förbi Castellets udde. Utsigten var rik, och att se ned på Ischias platta tak, der innevånarne sutto eller promenerade, var en sällsam anblick. Solnedgången sågo vi från samma oförgätliga ställe i en vingård, der vi varit aftonen förut.

Baja, Cuma, Pozzuoli.

Puteolana et Cumana regna —
CICERO.

Farväl, sköna Ischia! Din natur och dina invånare äga lika rätt till ett oförgängligt minne i mitt bröst. Ehuru den sista Ischiot, med hvilken vi talte, sökte att preja oss för öfverfarten till Cap Misene, men hvilken plan genom ett behändigt påfund misslyckades, äro dock Ischioterna ett godt och älskvärdt folk. På den heta förmiddagen och på ett lugnt, himmelsblått haf, genomskinligt som en blå glasskifva, tågade vi öfver vattnet till *Cap Misene*, och trädde omedelbarligen ur båten in i den svala Grottan *Dragonaria*, som, enligt Suetonius, är den Piscina, hvilken Nero begynte för att föra till sitt lustslott *Baja's* varma vatten. En gosse med ett intagande utseende stod och lutade sig mot hvalfvet, då vi satte oss i land, och frågade, i det han framträdde, om vi behöfde någon ledsagare i nejden. Vi togo honom genast an: han tog min lilla rensel på ryggen och gick förut. Han visade oss på hafskusten andra underjordiska hvalf, som besynnerligt nog kallas *Mercato di Sabbato;* och hvilka utgifvas än för undre hvalfven af den circus, der Nero firade sina *Quinquatria*, än för en begrafningsplats, gemensam för *Bajæ*, *Bauli* och *Misene*.

Och så till *Mare Morto* öfver de *Elyseiska Fälten* till *Piscina mirabile*, härliga souterrainer, liknande en Göthisk kyrka med sex rader af arcader. Man nedstiger på fyrtio trappsteg. Pilastrarne äro 48. Det hela skall varit en stor vattenreservoir, byggd af *Augustus*. *Le Cento Camerelle*, litet längre ofvanföre, angifvas dels för vatten-reservoirer, dels såsom fängel-

serum för brottslingar. Man nedstiger med bloss i det rysliga djupet.

Ej långt derifrån ligger byn *S:t Anna*, der vi under den fruktansvärda hettan hvilade i skuggan utanför ett hus och — lustigt nog — för att svalka oss drucko starkt och varmt caffe. Oranger, saftiga och stora köpte jag af en qvinna, och några gran gåfvos åt en liten flicka utan hörsel och utan tunga: en skäggig gubbe sång och dansade för en spottstyfver, till vår och innevånarnas förnöjelse. Oförskräckt vandrade vi vidare i hettan, men stannade på ett par ställen för att se Silkesberedningen. Tvenne karlar stodo framför en stor kokande gryta, och bredvid sig hade de en korg, full med puppor, gula till färgen och i äggform. I hastigt påseende liknade de frukter. Pupporna kastades i det kokheta vattnet och på en stor härfvel uppspunnos de fina trådarna, som upplösta afsöndrade sig från Puppans yta.

Präktigt ligger *Baja's* Castell på sin klippa, och utsigten från stranden längre ned vid det egentliga *Bajæ* är ännu skön. Man har *Pozzuoli* mot sig på andra stranden, öarna ut i hafvet till höger. Gerna hvilar man på den classiska kusten, om man ock ej nu mera kan instämma i Horatii uttryck:

Nullus in orbe sinus Bajis prælucet amoenis.

Ädelt och pittoreskt står vid stranden *Veneris Tempel*, en rotonda, som man säger, byggd af Julius Cæsar. Säkert är väl att den tillhör hans eller de första Kejsarnes tid. Den resande må ej försumma att låta visa sig *Mercurii Tempel*, kalladt *Truglio*. Man går dit på en liten väg till höger om Tavernan på stället och finner sig belönad genom Ruinens sköna form och dess underbara echo. Tvenne personer, som hviska till hvarannan, ju tystare ju bättre, höra

hvarannan så tydligt, som de stodo tillsammans och talade högt, ehuru de befinna sig på motsatta sidor af muren. Den person, som står i medelpunkten, hör ingen ting. Af *Dianas tempel* finnes halfva cupolen qvar. Vi sågo den ej.

Här skildes vi vid vår lilla, snälla vägvisare, som ej behöfde följa med till *Cumæ*. Han fick tvenne Carliner; vägde dem i handen, och glömde icke, ehuru godsint han var, den vanliga Italienska Ciceron-lexan: "Poco, Signore: — Eccellenza, poco!" Då frågade jag honom, huru mycket han ville ha för att vara nöjd: Han rodnade, smålog och svarade: "Tre gran till." Han fick dem, tackade mycket och gick glad sin väg.

Clausen, som nödvändigt ville se *Cuma*, gick förut till fots, och derföre fick han ej heller se Mercurii tempel. Men *Hvass* och jag togo oss tvenne åsnor i *Bajæ* för 5 Carliner, och redo samma väg genom en leende nejd på stranden af *Lago Fusaro*, de gamlas *Acherusia* eller *Acheron*, der de förkastades, de fördömdas hemvist var. Alla själar måste passera denna sjö: de onda blefvo qvar, men de goda anlände till Elyseiska Fälten. Troligen är den en gammal, slocknad Volcan-krater. Konungen i Neapel har på stranden, eller snarare ut i sjön, byggdt ett täckt Lusthus. *Andrea de Jorios* arbete: *Viaggio di Enea all' Inferno ed agli Elisj secondo Virgilio*, förtjenar att läsas af en resande i dessa trakter, äfvensom *Genuino's* Skaldestycke: *Viaggio ai Campi Flegrei.*

Den, som reser till *Cuma*, för att anställa antiquariska forskningar skall finna sig bedragen. Men klippan *Rocca di Cuma* är pittoresk. *Amphitheatern* är mycket förfallen. Fikonträd växa derinne: dock ser man dess form och de undre arcaderna. *Apollos Tempel* ligger i ruiner på klippan. Utsigten från bergshöjden öfver

hafvet är skön. *Epomeo* höjer sig öfver det närmare, grönskande *Procida*. I en ryslig Grotta, hvartill man uppstiger på en mörk, lång trappa, gaf (så säger man) *Sibylla Cumana* sina orakelsvar. I en niche hade hon sitt säte, som visades af den trasiga Ciceronen med ett bloss i handen, och "här," tillade han, i det han förde oss till en annan niche i samma håla: "qui era la casa del Diavolo". Sibyllan och den onde lefde således här i god grannsämja tillsamman. Det är en christlig tradition. Sibyllan skall hafva lefvat på samma tid som Troja förstördes — omkring 1175.

Nu må man ock på en smal väg genom vignerna uppstiga till en terrass vid sidan af klippan, der man ser en skön hafsbugt. Till venster det omätliga Medelhafvet, med kusten af Terracina och Gaeta i fonden. Nedanför sig *Lago di Licola*, ödslig och sumpig, samt längre bort *Lago di Patria*, på hvars stränder *Scipio* glömde sitt fäderneslands oförrätter i ärofullt lugn.

På *Via Domitiana*, som går mellan *Cumæ* och *Pozzuoli* redo vi under *Arco Felice*, öfverlefvor förmodligen af en gammal vattenledning. Hvalfvet är högt, vackert och höljes af murgrön. Det liknar *Porta furba* på vägen mellan *Rom* och *Frascati*. En tempelruin finnes i grannskapet, som vi likväl, utan att se den, redo förbi. I denna på fornlemningar så öfverflödande och så ytterst märkvärdiga nejd betyder en ruin mer eller mindre ingen ting, isynnerhet som sjelfva fornforskaren ofta strandar i sina forskningar öfver deras fordna bestämmelse.

Men vid *Lago d' Averno*, der nedgången var till Tartaren, höllo vi stilla, för att njuta den sällsynta taflan. Sjön är mycket djup, ehuru man i senare tider funnit dess botten. Stränderna äro höga och sluttande. Vigner och

castanjeskogar samt några enstaka hus och ruinerna af ett Apollo-tempel pryda dem. Midt för oss syntes ur den höga, motsatta bergstranden ett stycke enkom vara utskuret, på det att åskådarens öga, just på den punkt der vi stodo, skall kunna se den lilla *Lago Lucrino*, derpå en liten landtunga och så hafvet med det stolta, klippiga Capri i sitt sköte. Och till höger det branta Cap Misene — och så icke mer. Sjön har tycke af Albaner-sjön; men luften i dess grannskap är osund. Julius Cæsar förenade båda sjöarna med hafvet. Arbetet kallades "Portus Julius" och af Plinius ett "miraculum."

Skön och leende är vägen jemte hafsstranden fram till *Pozzuoli*. Vi sågo hästar, som gingo rundt omkring och drogo en vattenmachin, vid hvilken små byttor med skoflar i kanten voro fästade. När machinen gick omkring, öste den ena byttan upp vatten, under det den andra uthällde sitt öfver utbredda kläder, som så sköljdes efter tvättningen.

Vi togo in på en god och billig Locanda i *Pozzuoli*. Våra fönster lågo åt hafvet och Baja. Så slutades den omåttligt rika dagens njutningar och mödor.

Och nu, så gerna först som sist, vill jag varna hvar och en af mina resande landsmän från en usel bok, tryckt i Rom 1826 avec Privilege och heter *Itineraire instructif de Rome à Naples et à ses Environs, tiré de celui de feu M. Vasi et de la Sicile, tiré de celui de M. de Karaczay, revus et corrigés d'après l'état actuel des Monumens*. Den är ty värr! nästan den enda någorlunda utförliga man har öfver dessa underbara nejder, och man frestas derföre att köpa den. Men den är ett tungt och tjockt octavband, vanställdt och uppfylldt af afskyvärda kop-

parstick, dem man ej lider att se, då man en gång varit nog lycklig att se den härliga natur, de söka efterapa. Öfver de märkvärdiga öarna finnes ingenting: och tomt Fransyskt prat i stället för sak, och der någon sak förekommer, är den så jemmerligen torr eller så enfaldig, att man häpnar. Bättre är *Neigebauers* sammanträngda framställning. Har man litet classiska kunskaper i hufvudet, så behöfver man inga stora guider släpa med sig.

Men jag talar ej till eller om Engelsmännen. De hafva en stor veneration för all.. Guider, och gå i och utom alla Gallerier med dessa vägvisare i handen och hålla boupptecknin i Rom, Florenz, Neapel, genomläsande dem från perm till perm: och när de satt ett märke i brädden för hvarje föremål, och veta, att det finns på sitt vederbörliga ställe, äro de väl tillfreds och då ha de sett Rom, Florenz, Neapel, och kunna med godt samvete fara hem igen.

Den 4 Junii

sutto vi klockan sex om morgonen., efter ett lindrigt, uppfriskande regn, på åsnor igen, fortsättande vandringen genom Puteolana regna. Nordvest om staden, och satt i förbindelse med en badanstalt, ligger ruinen af ett präktigt Tempel, helgadt åt *Jupiter Serapis*. Tre stolta pelare stå ännu upprätt. En upphöjning, som bildat golfvet i det inre af colonner omgifna templet, är ännu qvar, och pavimentet till hela yttre templet äfvenså, af hvit marmor, men det står nu under vatten och tjenar till ett slags reservoir för baden. Förr eller senare skall detta förstöra den härliga fornlemningen. Den ring, hvarvid offerdjuren bundos, sitter ännu qvar i golfvet. Ett sidorum för Presterna är nästan aldeles bibehållet, och i ännu ett annat ligger en

skön pelarcapitel. Dessa, med andra flera, mer och mindre skadade, anses för till templet hörande Badrum.

Amphitheatern, en stor, mycket förstörd ruin, likväl ej så stor som Colosséen. Ett litet Capell är helgadt åt den *H. Januarius* och ett åt *S. Proculus*, hvilka här under Diocletiani regering kastades för vilda djur. *Januarius* åtminstone rördes ej af djuren; derföre halshöggs han längre upp, der nu ett Capucinerkloster är, om vintern bebodt, men om sommaren obebodt, i anseende till aria cattiva. På stranden vid *Pozzuoli* ligger ett annat kloster, der Munkarne bo under varmaste årstiden. Amphitheatern är inom sin oval beväxt med sköna träd. Man kan gå omkring på de fallna murarna. De nedersta arcaderna äro temligen oskadade på flera ställen.

Till venster bland löfverk, då man går uppföre vägen, ses den af invånarne så kallade *Pisatura*, öfverlefvorna af det beryktade *Dianatemplet*.

Nu går vägen på bergbranten och öppnar en oförliknelig utsigt åt hafvet. *Pozzuoli* till höger nedanföre, der man ser lemningarna af *Caligulas* brygga, sedan hela hafsbugten, *Baja*, *Cap Misene*, *Nisida*, *Procida* och det stolta *Epomeo* på Ischia. Vägen är så pittoresk och så sublimt skön: man andas så lätt och känner sig så fri och lycklig, inandas den renaste luft och ser den skönaste tafla.

Men i djupet af den jord, hvars yta här prunkar med den yppigaste växtlighet, rasa hemliga och rysliga makter. Elyséen är här anlaggd öfver Tartaren, och den känsla, som åskådaren under sin färd genom dessa trakter erfar, är liksom sammansatt af elysisk fröjd och tartarisk fasa. Här och der har den underjordiska Cyclopanden gifvit sig luft, och frambragt och

frambringar dagligen förundransvärda fenomener, dels svåra dels ännu omöjliga att förklara, dels med mer eller mindre sannolikhet lösta. Nejdens sjöar och dalar äro nästan alla utbrända Vulcaner, och likväl fortsättes ännu elementernas kamp i djupet.

På en hålväg, omgifven af grönskande träd och vinrankor anländer man slutligen till en port, hvaröfver läses med stora bokstäfver: SOLFATARA, men af hvilka flera äro bortfallna. Man klappar på porten, som läses upp, och man rider in i en utbränd Volcankrater, omgifven af bergväggar. Stark svafvellukt sprider sig kring hela nejden: den skorpa, hvarpå man vandrar, ehuru ganska tjock, hänger öfver ett rysligt djup, och då man stampar på jorden, återljuder det doft ned i afgrunden. Gräfningar ha skett för att genombryta skorpan, men ännu har man icke hunnit dess botten, eller undra sida. Vid ändan af denna krater är nära bergsfoten en öppning, hvarur rök uppstiger och man hörer ett sorl liksom af en stark kokning. Om man med en käpp rör i hålet, tilltager röken och hettan; man ser stenarna i sjelfva mynningen hoppa och rulla om hvarannan, liksom de lågo i en sjudande gryta. En präktig Alcidesfigur, endast klädd i en kort skjorta, med bara, senfulla ben och armar, med ett kläde knutet om hufvudet i form af en phrygisk mössa, och med en yllen mössa vid ett snöre hängande öfver axeln, hade en stor spetsig jernhammare i handen, hvarmed han slog i svafvelgapet, för att visa huru starkt det kokade. Stora, själfulla ögon, manliga anletsdrag, svart hår och skägg ökade det heroiska i hans gestalt. Han var nöjd med en måttlig dricks-penning.

Forum Vulcani hette fordom det rum, som nu benämnes *Solfatara*. Svafveldunsterna begag-

nas till helsosamma bad så väl här som vid den volcaniska sjön, *Lago d' Agnano* kallad. *Stufe di S. Germano* äro på stranden anlaggda ångbad, som mycket besökas och med fördel begagnas. Mannen, som visade dem, slog eld i ett stort stycke fnöske och med röken deraf framlockade han ur svafvel-öppningen den tjockaste rök. "Kaka söker maka" gäller äfven i Chemiens riken. Ett ögonblicks vistelse inne i dessa bad var tillräckligt att frambringa den starkaste svettning.

Härifrån behöfver man blott gå några steg till den så bekanta och så märkvärdiga *Grotta del Cane:* en några få fot lång och låg håla i berget, (till alla dimensioner mycket mindre än jag hade tänkt mig den). Hålan utdunstar en qväfvande luft, tyngre än den atmosferiska, hvarföre den äfven håller sig närmast jordytan. Experimentet med hunden kostade oss 5 Carliner. Karlen tog hunden i benen, bar honom in i hålan och lade honom ned mot jorden. Först gnällde han, gjorde några ansträngningar för att andas, och gaf sedan intet mera tecken till lif; men ögonen stodo öppna. Ungefär en half minut (knappt det) låg han så: derpå bars han ut i fria luften: bestänktes med friskt vatten; men det dröjde flera minuter, innan han åter kom sig före. Men sedan blef han småningom åter lefvande: första lifstecknet yttrade sig med en ristning i högra bakbenet. Derpå begynte han andas, och reste sig upp. Han åt bröd en liten stund derefter. *)

Genom ett leende landskap anlände vi till den majestätiska *Posilipo-Grottan.* Der lemnade vi våra Ciceroner och åsnor. Till fots tå-

*) Jag lutade mig ned och inandades ett ögonblick den qväfvande luften. Den är ett slags sötaktig, hemsk, äcklig dunst, likväl icke så starkt giftig för menniskor.

gade vi genom Grottan, ett härligt menniskoverk, som folktron tillskrifver Skalden Virgilius. Den är nära 2 Italienska mil lång, öfver 60 fot hög på flera ställen. Belysningen infaller ofvanifrån genom en öppning. Tre vagnar kunna köra i bredd under hvalfvet. Den är gjord för att förkorta vägen mellan *Neapel* och *Pozzuoli*.

Och ofvanför utgången ur denna grotta till höger är *Virgilii Graf*. Den är ett rundt Columbarium, med flera små nicher rundtomkring: troligen en familjegraf. Den öfverskygdes fordom af en stor lager, och rundtomkring frodas ädla träd mellan murgrön och vinrankor. Man måste först uppstiga i zigzag på berget. Sedan går man ned utför en trappa i trädgården, der aprikoserna nu mogna, och hvilar med stum hänryckning i monumentets skugga och tror så gerna att Mantuanerns stoft här hvilat, lika visst som hans skaldeande ofta sväfvat öfver dessa tjusande nejder och likt ett bi sugit honung ur Neapels doftande blommor, och lärt sig hexameterns klangfulla språk af de rythmiska hafsböljorna.

Det var middag, hettan var stark. Vi sparade Sanazzaros Graf till en annan gång och gingo genom det skuggrika *Villa Reale*, åtföljda af en liten muntergök, som bar våra renslar, till Neapel.

Neapel den 5 Junii.

Den stora Festen *Corpus Domini* firades, men ceremonierna voro af föga märkvärdighet. Från ett fönster betraktade jag Konungens och Prinsarnas resa till *San Gennaros* kyrka, sedan förut de präktiga Gardestrupperna, klädda i paraddrägt, med klingande spel och flygande fanor begifvit sig dit, för att bilda haye på de närmast belägna gatorna. En kyrkofest i Neapel kan icke göra stort intryck på den, som förut i så rikt mått njutit af Roms andliga högtider. Kyrkan är dessutom så inpressad mellan trånga och svarta gator och gränder, att ingen total verkan är möjlig.

Men om aftonen förvandlades kyrko-festen till en folkfest och blef genast liflig. Vid *Pennino*, der en upplyst katafalk på ena sidan var uppställd, och ett illumineradt tempel med refflade pelare på den andra, drog sig kring torget en kedja af läktare, och vid fontanan, som omgifves af en grön häck, syntes Moses med ormen i öknen, jemte mycken annan granlåt. Platsen hvimlade af folk, och varor och frukter utskrekos med full hals, liksom på en marknad. I templet, som var för tillfället upprest, gafs musik från en läktare. Hvar och en fick gå derigenom, men icke stanna eller vända sig om, förrän han genom motsatta dörren kommit ut. Derefter voro snart alla Osterior fulla af folk. Man åt och drack äfven ute på gator och torg. Och blef så *Corpus*-festen grundligen firad.

Dagen derpå besågos i *Gli Studj:*

Bronz-Salarne. 1) En samling af gammal *Köksredskap* och *Husgeråd*, från Herculanum och Pompeji — grytor, pannor, kettlar, skedar, knifvar, gafflar, lampor, ljusstakar m. m., allt i

sirligaste form. De gamle kunde icke bilda den simplaste sak, utan att gifva den skönhetens prägel. 2) *Offerredskap:* knifvar, rökelsekar, kandelabrer, altaren. 3) *Instrumenter* för vetenskap och konst. 4) *Möbler:* stolar, bord, sängar, lampor, bland hvilka anmärktes en högst förträffligt arbetad, föreställande ett träd, på hvars grenar små lamp-skålar hängde såsom frukter. Dess plats hade varit i ett stort sällskapsrum: och när familjens medlemmar emot natten åtskildes, tog hvar och en sin brinnande lampa ned ur trädet, gick till sitt rum, och det stora samlingsrummet var mörkt. 5) *Vapen:* Gamla Grekiska rustningar, funna vid *Pæstum*, och här smakfullt ordnade i fyra grupper, såsom trophéer: Romerska hjelmar med små galler för ögonen, m. m. Den Ciceron, som visade dessa rum, var en sakkunnig man. Han förklarade allt med reda och med kärlek för saken.

Det blef en skön afton. På *Molon*, der folkskarorna nästan trängdes, tilldrogo sig scener, som borde målas. En skäggig gubbe, med en staf i handen, lät, inom en cirkel af åskådare, sin pudelhund göra konster. En ung man spelade hackbräde, medan skoputsarne gingo omkring med sina lådor och nödvändigt ville blanka alla herrars skor, prisande ypperligheten af sin blanksmörja, och under det qvinnor med gäll ton utbödo sina oranger och andra välsmakande frukter. Men till venster vid muren, som springer långt ut i hafvet och slutar med en fyrbåk, stod i hvita kläder med bart hufvud en Sagotäljare med en gammal qvart-edition i skinnband af Ariostos Orlando Furioso i handen, hvarur han midt emot det rykande Vesuvius och vid hafvets strand, accompagnerad af vågornas sorl, föreläste aldeles con amore stanzerna om Rinaldos envigeskamp. När något mörkare ställe kom, lade han boken

samman, och under talande åtbörder förklarade för sina talrika åhörare den dolda eller svårfattliga meningen. I en oval Amphitheater satt det lyssnande folket och hörde och njöt med stor begärlighet. På marken lågo inom ringen eller sutto vårdslöst fyra pojkar med öppna munnar och spända ögon, omkring en fruktsäljerska, som satt på en stol med sina rågade korgar bredvid: och i hennes granskap stod en halfnaken, svartbrun Lazaron, mera lik en African än en Europé, och med tjocka läppar stod högst uppmärksam, med korslagda armar. Dernäst befunno sig i en rad ynglingar och gubbar om hvarannan på stolar eller på murens första afsatts, i pittoreska ställningar. De öfriga sutto på murens öfre rand, men de yttersta stodo uppställda på muren med hafvet och himlen till fond. Ett interessantare skådespel kan man icke se. När han slutat för dagen, sade han: "Vi lascio adesso con lo spirito Santo: ci rivedremo domani, e allora sentirete la continuazione."

Den 7 Junii.

Gli Studii. — Bibliotheket i öfra våningen midt emellan båda Målningsgalerierna. Det består af 200,000 band, och är fördeldt i flera rum. I det innersta äro manuscripterna, till största delen Copior. Men i original-handskrift finnas der: *Il Minturno o Dialogo sulle Bellezze*, egenhändigt af *Torquato Tasso*, och troligen första conceptet; ty mycket är utstruket och förändradt. — En stor del af Bibliotheket och af hela *Museo Borbonico* har tillfallit Konungen i Neapel genom arf, efter *Farnesiska* ättens utslocknande, och blifvit hitflyttadt från Palazzo *Farnese* i Rom. Ett gammalt *Breviarium* med, i sköna färger, målade bilder, innehållande en Almanach först och derpå Johannis Evangelium. Hvarje sida har en grann ram af målade arabe-

sker, blommor, smultron, fåglar och andra djur. — *Fyra eller fem bref* med egenhändig underskrift af *S. Carlo Borromeo.* — I det yttersta stora rummet är midt under hvalfvet ett echo, som i ett jemt aftagande svarar 40 gånger. Custoden slog tvenne böcker tillsamman, och lät oss höra det mångdubbla återljudet. I samma rum såg jag en gammal Tysk *Flora* med colorerade kopparstick, samt ett gravurverk öfver den Calabriska jordbäfningens förödelser år 1788. — Kring väggarna *Alexander Farneses* bragder afmålade, samt hans död.

Marmor-Statuerna — till venster på nedra botten. Af denna rikedom må anmärkas såsom märkvärdigast: Tvenne Pro-Consuler till häst: *Marcus Nonius Balbus*, Pro-Consul och Herculani Protector — samt den andra äldre, troligen hans far — båda funna i Herculanum, jemte flera andra stoder af Balbiska slägten: präktiga stycken. —

En bild af *Jupiter Serapis*, hitflyttad från templet i Pozzuoli.

En Bust af *Julius Cæsar*, ett af konstens skönaste monumenter, och som jag anar, den mest liknande bild af den store Imperatorn. Lugn, majestät, trygghet, tillförsigt, kraft, mildhet och en djup eld stråla ur hans anlete.

En Statue af *Julius Cæsar.*

En Statue af *M. Tullius Cicero.*

Buste af *Homerus* (den skönaste jag sett), *Sofocles*, *Euripides*, *Plato*, *Zeno.*

Buster af *Romerska Kejsare* (ej så fullständig som den Capitolinska Samlingen). *Otho* och *Galba* äro bland de sällsyntare: flera af *Tiberius*, en präktig af Tigern *Caracalla.*

En skön *Vas*, med en bacchanalisk basrelief (Grekisk).

Flora med en blomsterqvast i handen. Colossal: härligt draperi. Anses af somliga för en af *Timmarna*, af andra för *Erato*, eller *Terpsichore* eller *Hoppet*. Funnen i Caracallas Termer, tillika med *Farnesiska Hercules* (Grekisk Sculptur).

Grupp af *Venus* och *Amor*. Venus visar honom pilen, hvarmed han skall såra *Helenas* hjerta, till *Paris's* fördel.

Aristides, härlig, Grekisk Statue: en af de skönaste i samlingen.

Apollo Citharœdus, colossal, sittande, med draperi af porphyr. — Egen i sitt slag.

Diana af Ephesus: hufvud, händer och fötter äro af bronz, det öfriga af Orientalisk alabaster.

Antinous: restaurerad på flera ställen; men anses som den skönaste af alla Antinoer.

Venus Callipygos. Härlig statue, täflande med den Mediceiska. Hufvudet finner jag skönare. Draperiet är högst elegant, ledigt och smakfullt.

Den ovanligt klara och sköna aftonen, och solnedgångens timma tillbragtes på Golfen i båt. Vesuvius och alla bergen stodo alldeles glödande. Oförliknelig colorit. När vi stego i land igen vid *Molo*, var åter samma publicum som aftonen förut samladt kring Föreläsaren, och på samma ställe. Det var kostligt att se honom och höra honom förklara belägringen af Neapel. Han reciterade Stanzerna och tolkade sedan på prosa, under det han med handen pekade upp åt *Pizzo Falcone*, som höjde sig majestätiskt ofvan det blå hafvet, i aftonglansen, och sade: "Här var det." — O hvilken Tafla!

Hvar-

Hvarföre höra vi ej *våra* gamla sånger tolkas *så*, och *så* njutas af en församlad folkskara?

På *Teatro de' Pupi* midt emot *Castel d' Uovo* togo vi billetter för 3 gran stycket, och sågo: *La presa di Werfeim con Pulcinella Disertore Suedese e Soldato Moscovito.* Karl XII och Czar Peter. Ryska arméens tåg öfver Scenen med musik var löjligt. Karl intager Werfeim i slutet af stycket. Men Karl XII är ej passande för en Marionett-theater. Man ser dock att denna hjelte är Italienarnes älskling. När något rätt öfvermenskligt tappert och väldigt skall framställas, välja de den Nordiske hjelten.

En liten söt gosse i gula underkläder och blå jacka, med hvit, nedviken krage och mörkt, lockigt nedfallande hår, kom, åtföljd af en betjent, och satte sig framför mig. Ett barn med så själfullt skönt ansigte, har jag ej förr sett. Han fröjdades mycket åt skådespelet. Men slutet af stycket förmådde vi ej afbida.

Den 8 Junii.

Jag var om aftonen på *Teatro del Fondo* och hörde *Semiramide* ännu en gång, samt såsom desert en ballet med titel *L'Amore Filosofo.* Till min olycka satt jag på tredje bänken från theatern, och hade en kikare med mig. De Danseuser, som jag förra gången på långt håll och utan kikare fann så vackra, voro nu samt och synnerligen vedervärdiga, på en när, som höll profvet rätt godt, och som äfven i Balletten hade rang och värdighet af Venus sjelf. Efter vanligheten var Balletten klen, och sömnen öfverföll mig oemotståndligt. Likväl ångrar jag ej mina fem Carliner, ej heller mina tre gran åt

Controlleuren; ty jag hörde den sköna musiken i Operan med nöje, och satt ganska beqvämt på saffiansdynan. En idée uppstod hos mig under skådespelet, som jag vill utföra snart.

Jag har slutat läsningen af Ingemans Historiska Roman: *Valdemar Seier*. Den har stora förtjenster och stora fel. Besynnerligt nog att i Neapel läsa en bok öfver ett så gammalt nordiskt ämne.

Nu läser jag *I promessi Sposi* af *A. Manzoni* och *Salvator Rosas Satirer*. De behaga mig mycket.

Den 9 Junii.

Regn kom från himlen, och ingen utflygt kunde ske. Om aftonen stod jag på *Molon* i mörkret, såg täta och klara blixtar genombryta molnen. Då de flammade till, syntes Vesuvius mörkblått på eldgrund, med sin rökpelare. Men mellan blixtarna, då allt var mörkt, utom ljusen i staden och den höga vårdkasens lykta, steg en stilla låga upp ur Vesuvii mynning, och som ofta förändrade sitt utseende. Och hafvets vågor i hamnen glänste och skimrade. De båtar, som kommo, syntes vara stora vatten-insecter med fosforflammande vingar: så skeno årorna. Det var ett eget skådespel. Så många olika arter af ljus!

Den 10 Junii.

Gli Studj. Nu genomgingos ganska noga för andra gången *Målningarna* från Herculanum och Pompeji. Hvilken rikedom i uppfinningen, och hvilken säker, fin takt i compositionen, anordningen. Man ser tydligt att de äro af många olika mästare. Hvar och en har sitt sätt; men likväl en viss stående typus för alla ansigten:

sällan mycket uttryck i anletsdragen. Så hade de äfven *Masquen* på theatern. Mimik kom ej ifråga. De lade ej den vigt på mimiken som vi. Ansigtet visade ej heller alltid hos dem, hvad själen tänkte och kände. Det var en romersk dygd att icke förråda sin smärta eller sin svaghet. Så mycken styrka ville äfven den svagaste äga, att han ej i anletet utsatte en skylt af sin egen vekhet. De starkare, activa lidelser äfvenså. De bodde i själen, de yttrade sig i handling, men ej genom miner. —

Interessanta äro äfven de Arabesker, som voro målade på väggarna: Tempel, guirlander, genier, fåglar, fiskar, frukter, landskap. Landskapen äro sämst: nästan som dem vi se på våra thekoppar i blått på hvitt; men dessa äro målade merendels brunt på hvitt: eller också blåaktigt. En elefant: en jagt: hjortar, vildsvin, hundar på svart botten. En skön påfågel på ett staket utanför en Romersk landtgård. Man ser, huru vinden leker med hans praktfulla fjädrar. Amoriner, som pressa vin, leka kurra-gömma eller roa sig med andra barnsliga upptåg. De äro alla ytterst sköna. Carricatur: Æneas, som bär Anchises och leder Ascanius. Alla tre äro föreställda såsom Markattor.

Derefter fortsättning af *Bronz-Salarne:* 2:ne Consulstolar (en Bisedia, en Sella Curulis). Ett litet ångkök, högst beqvämt. Ett altare. Modell af en krigares graf, funnen i *Pestum.* I grafven fem större och mindre Vaser: Vapen öfver skelettet.

Etrusciska Vaserna äro nära 3000. I ett rum äro Sicilianska Vaserna, som deri skilja sig från dem, som funnits i och omkring Neapel, att figurerna äro svarta och bottnen röd. På de an-

dra tvertom. Vasens naturliga färg är den röd-bruna: det svarta är ditmåladt.

En Vas med en *Pulcinellafigur*, med svart masque och sin hvita skjorta: En annan med en *Arlekin*, båda funna i Pestum.

En allrasötaste *Lyrspelerska* på en liten Vas:

Tre präktiga Vaser:

1. *Trojas sista natt*, för hvilken en Engelsman (*Hamilton*) budit 12,000 Piaster:

2. *En Indisk Bacchus* med 8 Nymfer. Härlig teckning. Dessa båda förvaras inom glasfodral och kunna vridas omkring, för att beskådas på alla sidor.

3. *Mercurius, som förer Eurydice till Orpheus.* Man ser, att konstnären först tecknat Orphei högra arm på ett annat sätt, men sedan ändrat dess ställning.

Den Farnesiska Tjuren, composition i marmor. Dirce ligger i en kullfallen ställning, tvenne ynglingar mottaga Drottningens befallning att hejda Tjuren och frälsa den olyckliga. Sköna enskilda figurer: det hela behagade mig ej så mycket som

Den Farnesiska Hercules, af Glycon (Atheniensaren). Lugn, styrka, majestät. I samma rum många gamla inscriptioner, bland hvilka jag observerade följande grafskrift:

Semproniæ
Elegantioribus Choreis psallendoque
Præstantissimæ
Suæ viridis in medio Juventæ
E vivis
Per crudelia fata direptæ
Sodalin sibi choors (cohors) dilecta
D. Q. M. Moer. M. P.

Kunde icke denna inscription vara en grafskrift öfver hela Pompeji? Åtminstone begynnelsen. Ty midt under skådespelets förlustelser blef ju den olyckliga staden öfverfallen af sina crudelia fata.

Vesuvius och Herculanum.

Sic ubi vi cæca tandem devictus ad astra
Evomuit pastos per sæcla Vesuvius ignes,
Et pelago et terris fusa est Vulcania pestis.
SILIUS ITALICUS.

Den 11 Junii om aftonen satt jag, jemte mina båda Danska vänner och en nyligen anländ landsman i en båt, gungande öfver Golfen till *Portici*. Der var staden illuminerad. *De fyra altaren*, brokiga och glimmande af förgyllning, stodo redan färdiga till morgondagens fest. Vi spisade på en Locanda med utsigt åt hafvet och Neapel, jag söng Bellman och vi voro glade. Derefter vandrade vi till *Resina*, för att få rätt på Ciceronen *Salvatori*. Men i anseende till denna Ciceronfamilles vunna goda rykte, kalla sig nu alla andra af samma profession *Salvatori*. I mörkret på gatan underhandlades med en sådan Salvatori soi-disant. Han begärde 6 Carliner för hvarje åsna, men slog ner priset till 4. Han begärde för sin egen person 1 Piaster, och jag lofvade honom 5 Carliner. Han bad oss sitta upp, utan att vidare aftal skedde. Ytterligare måste vi köpa facklor för 4 Carliner: och så vid dessa facklors brand under nattens tystnad tågade vi uppför till *Vesuvius*. När vi höjde oss upp, långsamt tågande på den enslige stigen,

syntes klara blixtar bryta molnen öfver Neapel, och i en häck slog en ensam Näktergal. Vägen blir allt ödsligare. Vi söngo:

Kennst du den Berg, und seinen Wolkensteg?
Das Maulthier sucht im Nebel seinen Weg.

Det rykande berget stod såsom en mystisk, fabelgestalt framför oss. Vi närmade oss jemt, och jemt syntes han lika aflägsen: och då vi liksom tyckte oss omfamna den, togo vi molnen i famn, såsom Ixion. Anlände till Eremitens boning, som ligger vid foten af det egentliga Vesuvius, omgifven af prydliga träd, ställde vi åsnorna in i ett lider, och klappade på porten tre slag. Det var midnatt. Eremitens gosse öppnade: vi stego in, gingo genom vaktrummet förbi ett par snarkande Soldater, inträdde i ett litet hvitrappadt rum, som lyckligtvis hade en soffa: reqvirerade Lacrimæ Christi och bröd dertill. Eremiten, ej särdeles olik den som förekommer i W. Scotts Ivanhœ, åtminstone med en lika kraftig stämma, räckte oss boken, der resande skrifva sina namn. Bland andra bekanta namn fann jag *H. W. Longfellow.*

Efter en half timmas ridt ännu, åtföljda af två Soldater med laddade gevär, för en öfverflödig säkerhets skull, stego vi af, och nu begynte vandringen till fots. Redan lyste morgonrodnaden i öster, men hela berget stod höljdt i rök, en skarp svafvelrök, som gjorde den besvärliga vandringen ännu besvärligare. Mig besvärade den dock ej mycket, ehuru färgen på min rock blef helt förändrad, ramen på min lorgnett alldeles svart och min lilla join-nyckel likaså. Vi slintade i askan, och hvart annat steg gick tillbaka och måste göras om; men målet var stort.

Tysta, i den sublima omgifningen, suto vi vid den tartariska kratern. De kantiga, sönderfallna spetsarna af berget stodo upp som hemska

spöken i röken och molnen: en kall vind blåste, som ömsom jagade all röken ned i mynningen, ömsom dref ihop den och kastade den uppåt. Då blef kratern ren, och under starkt dunder, liksom af underjordiska artillerisalfvor, utspydde Vulcan ur en öppning sina flammor, åtföljda af stenar och glödande grus, som återföllo i djupet. Ännu rasar den oskadliga Förstöraren så efter sista utbrottet, och man förespår ett nytt och större. Jag är glad att jag sett Vesuvii lågor. Hvar man, som reser till Italien, får ej se dem.

Soluppgången var skön, men röken så stark, att vi blott sågo *Somma*. Småningom utvecklade de sig ur dimman det präktiga Neapel, hafvet och öarna. En timme gingo vi uppåt till fots; men vandringen nedåt var snarare en flygt än en gång. Man löper i askan, man dansar, man liksom hänger i luften och flyger. Det är en fantastiskt skön fröjd.

Vi stego åter till åsna, troget följda af den tigande Ciceronen och de tystlåtna Soldaterne. Morgonen var skön och utsigten härlig öfver hafvet. Capri var skönt colorerad. Genom vingårdar slingrade vi oss utföre till *Resina* igen.

Der gjorde jag ett försök i min Italienska vältalighet. I en trädgård vid ett Caffehus, omgifna af flera åskådare och åhörare, skulle vi efter Ciceronens mening betala honom en Piaster, men, som jag sagt, han fick *fem* Carliner. Jag talade så mycket förnuft med honom, som trodde sig kunna lura oss, att han slutligen nöjde sig med hvad han fick. Han hade fått mer, om han ej skickat med oss en annan pojke i sitt ställe, och den pojken dugde ej till Ciceron. Vi skiljdes åt som goda vänner; ty han och ett par af hans vänner förtjente några gran af oss för stenar och andra småsaker ur Vulcans rike.

Man sof i ett rum hos en beskedlig gumma och bland många, många flugor. Sedan sågo vi *Herculanum*, det vill säga: vi gingo under jorden och förvånades ej öfver hvad vi sågo, men öfver hvad vi anade. Theatern ser man styckevis: gångar äro gjorda genom den hårda, stenhårda lavan, och mycket är funnet här, men litet ser man. På en annan sida har man uppgräft ett hus, som nu synes ofvan jord; och man är sysselsatt der ännu. Det har haft tvenne våningar. Men hvarföre skall man eftergöra colonner, för att fylla antalet, och det *så* att man nästan tror dem vara antika? Nu står *Resina* öfver Herculanum: man hör vagnarna åka öfver sig, då man går der nere. Hvem vet, hvilken stad kommer att stå öfver Resina?

Konungen med sin famille kom farande från *Torre del Greco* der en stor fest denna dag firades. Men när vi i vagn ankommo dit, var prakten i det mesta förbi. Festen heter *S. Quattro Altari*, och den vackert belägna staden hvimlade af folk. På Osterian, der vi förtärde vår middagsmåltid, tillställde en Equilibrist i porthvalfvet sina konster. Han hade i sitt sällskap en liten vacker, svartögd flicka, som påminte mig om *Mignon*. Och en annan större, starkt byggd flicka, kallad la giovane Spagnuola satte ett fullt vattenglas på pannan och ett på munnen, under det hon kröp genom en stol, utan att spilla en droppe. Hon rann, som en orm, utan att jag märkte någon muskelrörelse. Hon lade sedan hufvudet på en stol och fötterna på en annan, och i denna ställning bar hon tvenne stora karlar, en på bröstet och en på magen. En dum Pajazzopojke beledsagade konsterna med gycklerier; men när vi gingo bort gåfvo vi de verkligen interessanta, men beklagansvärda varelserna en penning, kanske mer än de väntat,

ehuru de syntes göra mer afseende på oss än på de öfriga åskådarne. Vi belönades derföre af deras tacksamma ord och blickar.

Och sedan 4 Italienska mil till fots, en förtjusande väg till *Torre dell' Annunziata*, förbi Villa Prota och förut förbi det pittoreska Camaldulenserklostret på sin höjd nedanför Vesuvius. Vi mötte, utom andra personer och tiggare, en karl, som dref en åsna, och åsnan hade på benen stora stöflor, af hvilka hon syntes mycket besvärad. Innan vi hunnit fram till staden, hörde vi skallande musik, och sågo på gatan, ehuru långt bort, en svajande röd fana hvifta ofvanför en stor menniskomassa. Äldre menniskor föllo på knä utanför sina hus, der vi gingo fram, och små barn lågo som englar, knäböjda, med hopknäppta händer. Den stora festen *Quattro Altari* firades just i den stunden, då vi ankommo. Stadens Embetsmän och Borgare, svartklädda, i strumpor och skor, gingo förut med brinnande vaxljus i händerna: sköna barn festligt smyckade, kommo dernäst. En gosse hade på hufvudet en utsirad hjelm och bar i handen ett svärd. Derpå kom Biskopen under en Baldachin, (korset framföre) med sacramentet, och vid de festligt smyckade altarena bads och söngs. Allt folket föll då på knä; men när processionen fortsatte sin gång, följde menniskomassan med, hvar och en med blottadt hufvud. En stor röd fana svajade i luften, buren af en svartklädd man, hvilken liksom de öfriga, hade en mångfärgad plaque på bröstet. Man sköt på gatorna ur små mörsare, och militärisk musik, med en dundrande bastrumma, lät höra sig i marcher och contradanser. Efter fulländad rund stannade Biskopen på trappan till kyrkan, midt emot vårt logis, visade sacramentet, gaf välsignelsen och försvann i kyrkan.

Hela staden var illuminerad om aftonen. Dess

läge är vackert på hafsstranden snedt emot *Castell a mare*, och de präktiga bergen på andra sidan om viken. Husen äro snygga, gatorna rymliga, rena. Rörelsen ganska betydlig i förhållande till stadens storlek. Vår värdinna, *Rafaella*, hade två små söta flickor, *Maria* och *Teresa*, dem jag skänkte ett par helgonbilder.

Den 13 *Junii.* Åter till fots! Målet för den korta, angenäma vandringen var

Pompeji.

Redan i långt aflägsna tider har Vesuvius brunnit. Polybius, Diodorus Siculus, Lucretius, Vitruvius, Vellejus Paterculus, Silius, Italicus m. fl. berätta derom, mer eller mindre utförligt. *Strabos* beskrifning är både sannast och fullständigast.

Berget Vesuvius, som höjer sig öfver dessa nejder (Neapels), *är på alla sidor omgifvet af bördiga fält; endast toppen är helt och hållet ofruktbar. Dennas yta tyckes vara betäckt med aska och innesluter djupa hålor, hvilka utgrena sig i åtskilliga öppningar och gångar. Stenarne äro brända, hvilket synes af deras färg: hvarföre man äfven tror, att detta berg fordom brunnit och uppkastat strömmar af eld. Vulkanen slocknade, så snart förrådet på brännbara ämnen blifvit uttömdt. Måhända härleder sig från Vesuvii eld och aska den otroliga bördighet, hvaraf Campanien är så utmärkt.* *)

Vesuvii första utbrott lärer inträffat flere århundraden före Trojas förstöring. Så förmoda åtminstone de lärde. *Pelliccia* omtalar ett annat, som, enligt hans gissning, ägt rum, efter

*) Strabo, lib. 5.

Solfataras utbrott, omkring 1000 år före Christi födelse och mer än 100 år före Roms grundläggning. Denna revolution skall hafva bildat det nuvarande fasta landet emellan *Nola*, *Sarno* och *Nocera*, hvilket tillförene varit ett stort vatten, genom ett sund vid det gamla *Marcina* (nu *Vietri*) förenadt med Salerniska golfen.

Plinius berättar, bland de underbara händelser som utmärkte tiden för Catilinas sammansvärjning, att Decurionen i Pompeji, *M. Herennius* blifvit under klar himmel dödad af en blixt. En elektrisk urladdning från Vesuvius anses vara orsaken till detta fenomen. Vid pass 50 år efter Christi födelse hemsöktes Campanien af häftiga jordbäfningar. Den förfärligaste inträffade under Neros regering, år 63. Kejsaren befann sig på theatern, sjungande, när jordskakningen begynte; men ville, ehuru varnad, icke lemna scenen, förrän han slutat sin favorit-aria. *)

Seneca, den halfgalne Kejsarens kloke informator, lemnar oss af denna landsplåga följande skildring:

Pompeji, en namnkunnig stad i Campanien, hvaromkring stranden vid Surrentum och Stabiæ på ena sidan och Herculanska kusten på den andra genom sin krökning bilda en leende hafsvik, har blifvit förstörd, och angränsande trakter illa medfarna af en jordbäfning, som öfverrumplade dem om vintern, en årstid, då våra förfäder ansågo oss böra vara säkra för sådana faror. Den 5 Februarii (Nonis Febr.) *under Reguli och Virginii consulat, blef Campanien, som väl alltid varit hotad af en dylik olycka, men hittills en-*

*) — — — Et prodit Neapoli primum: ac, ne concusso quidem repente motu terræ theatro, ante cantare destitit, quam inchoatum absolveret νόμον. *Suetonius*, (Nero Claud. cap. 20).

dast plågad af sin fruktan, förfärligen härjad af denna jordbäfning. En del af staden Herculanum är förstörd, och hvad som återstår, är icke säkert. Nuceria är väl icke alldeles upp- och nedvänd, men är ej utan anledning till klagan. Neapolis har lidit mer enskild än allmän skada, och i det hela blifvit lindrigt vidrörd af det stora nederlaget. Många landthus darrade, men utan tillfogad åverkan. Dertill kommer, att en hjord af 600 får omkom, stoder kullstörtades, och menniskor, beröfvade sina sinnens bruk, irrade kring de öde fälten. *)

Efter denna olyckshändelse öfvergåfvo Pompejanerne sin stad, hvilken, efter min tanke, varit större och betydligare än Herculanum, ehuru många påstå motsatsen. Inom några års förlopp återvände de likväl och uppbyggde Pompeji skönare än det någonsin varit. När nu nästan allt var färdigt och invånarne, efter så mycken förskräckelse och så ihärdigt arbete, hoppades att få sätta sig i ro, se! då uppbrusar plötsligen, vid middagstiden den 23 November **) år 79, ur Vesuvii gap en dånande eldstod, som i sitt fall förvandlas i brinnande floder, de der, allt förhärjande på sin väg, öfversvämma den kringliggande nejden. Himlen förmörkades af den rök och aska, som ur den outtömliga vulkanen uppkastades, jemte glödande stenar och klippstycken. *Herculanum* och *Retina* omfamnades och uppslukades af lavaströmmen, som sedermera hårdnad till berg ännu afundsjukt döljer dem för solens blickar. *Pompeji* och *Stabiæ* begrofvos af den nedregnande askan.

*) L. Ann. Seneca, ad Lucilium Natural. Quæst. Lib. VI. cap 1.

**) *C. Bonucci*, Pompei descritta, Napoli 1826. Några säga den 27 Augusti; andre åter den 1 Nov. år 81

Plinius den äldre, hvilken förde befälet öfver flottan vid Misenum, skyndade att stiga ombord på ett fartyg, för att begifva sig till Retina och der bidraga till invånarnes frälsning. Denna stad hade nemligen samma sköna och farliga läge vid Vesuvii fot som *Resina* nu för tiden. Men slutligen öfvertygad om omöjligheten att der landstiga begaf han sig till *Stabiæ* på andra sidan af en liten hafsbugt. Der tillbragte han natten under en jordbäfning, tilldess huset begynte fyllas af aska. Han begaf sig då åter till sjös, men landsteg på ett annat ställe vid kusten. Der mötte honom ett moln af svafvelrök, som omslöt och qväfde honom. Hela nejden föröddes derefter af eld och aska.

Pompeji framställer en miniatur-modell af de gamle Romarnes städer. Vi begynte vår vandring vid den aflägsnaste sidan, der Gardets kasern och handelsbodarna voro belägna. Vi begåfvo oss derefter till *komiska Theatern*, som är mindre än den *tragiska*. De nedersta sätena voro bestämda för Senatorerne. Pro-Consuln hade en egen hedersplats, med en trappa inifrån theatern. Äfven Vestalerna hade sina särskilda hedersplatser. Equites och bakom dem Plebs, samt öfverst frun-timren hade sina särskilda bänkar. Sjelfva Scenen var ganska smal. Förtäckelset var en särskild inrättning af rännor, i hvilka det nedföll.

Amphiteatern var ganska väl bibehållen och tycktes kunna rymma omkring 20,000 personer.

I staden funnos många tempel. Bland dessa *Isistemplet*, hvaruti man, utom Altaret, hvarpå offren dödades och det Aldraheligaste, med sin nisch för Gudinnans bild, visar Presternas hemliga rum, der de gåfvo sina orakelsvar. *Æsculapii, Herculis, Mercurii, Fortunas* och flere tempel äro åter uppgräfda i dagen. Golfvet i *Veneris* tempel är en skön Mosaik. Men äfven

i de förnämsta templen träffar man stuccatur-arbete i stället för marmor. *Pantheon*, troligen rättare *Augusti* tempel, eger flera frescomålningar, bland andra en, som föreställer *Penelope* och *Ulysses*. I detta tempel ser man, på sidorna om Sanctuarium, tvenne rum, i hvilka Haruspices undersökte offerdjurens inelfvor.

Forum, *Tribunalet*, *Curia*, *Termerna* och andra offentliga byggnader äro mer eller mindre väl bibehållna.

Strada Consolare har vid hvarje trivia eller qvatrivia en brunn.

De enskilda husen äro särdeles intressanta. *Den tragiske Poetens*, *Pansas* och *Caji Sallustii* äro de förnämsta. Ett gissar man hafva tillhört en *Vestal*. I *Diomedis* hus, som är stort och väl anordnadt med sin trädgård, äro underjordiska hvalf, der man funnit sju skeletter, och vid muren den qvinna, af hvilken man i Museum ser aftryck i lavan.

Utanför *Porta Ercolana* vänder man sig så gerna om och ser inåt staden genom gatan. Det är en underlig känsla. Man stannar vid Prestinnan *Mammias* och *Calventii Quieti* grafvar. Vid den sednare är ett triclinium funebre med en piedestal, hvarpå liket sattes, då anförvandterne firade begrafningsmåltiden.

Nu skiljdes vi vid Ciceronen, som var ganska tacksam för de åtta Carliner, som han fick, och som visat sig rätt kunnig och rask. Han hette *Nicola*, och var rätt munter, sedan han tömt en och annan vinflaska, när vi frukosterade i en liten löfsal vid Pompeji. På en annan väg återvände vi till *Torre delli Annunziata*.

Starkt regn qvarhöll oss i vår trefliga boning hos *Rafaella*, men följande morgonen,

Den 14 Junii

vandrade vi till *Castel-a-mare*, njutande af den paradisiska nejdens sköna utsigter, och köpte Oranger på vägen, de läckraste jag någonsin smakat. Det angenäma *Castel-a-mare* med en god hamn, uppehöll oss dock ej länge. Efter en vandring, till *Stabiæ*, der vi sågo en fontaine, och en alldeles med grönt öfverklädd Aquæduct, högst pittoresk, samt blickade in i de slutna hvalfven, betalade vi vår räkning på *Locanda del Sole*, och gåfvo Camerieren drickspengar derföre att han var så lik bilden af Lucidor den Olycklige på Gripsholm. Åsnorna voro sadlade, och med friskt mod redo vi uppföre den djupa, rikt löfprydda hålvägen till Slottet *Quisisana*. Enkelt till sin inredning, men en högst poetisk boning med en skön park och glada, trefliga rum. Portraitet af en gammal Statsminister eller dylikt, stjernprydd och omgifven af documenter, hängde på en vägg. Jag slog några toner på ett fortepiano, trädde derpå ut på altanen, och såg den runda hafsbugten, Vesuvius, Neapel och himlen. Men ett ännu större mål stod för inbillningen och hoppet:

Sorrento.

Oförliknelig syntes mig utsigten vid ett kloster på klippan, och den förfallna, ödsliga Riddarborgen. Vägen blef så brant och svår, att vi måste lemna åsnorna, och gå. Middagssolen glödde; men vid vägen stodo myrtnarna i full blomma och doftade. Jag bröt några qvistar: jag var drucken af fröjd. Vid kanten af den djupa afgrunden, bland blommor och yppiga träd, med själen upplyftad genom åsynen af hafvet och him-

len och allt skönt på jorden, tågade vi fram till den klippa, der på en gång fyra höga landtungor synas löpa ut i hafvet; den fjerde är *Capris* udde, som här ser ut som hörde den till fasta landet. På den första ligger det täcka *Vico Equense* och bakom den andra döljer sig Sorrentodalen. Det är en af de stora blickar, som menniskan blott få gånger får kasta in i naturens innersta djup. *Vico Equense* inböd oss till en flaska vin, och då den var njuten i botten, böd oss naturen till en större, yppigare fest. Alldeles förtrollande är utsigten, då man nedstiger från berget och får i åsyn Sorrento-dalen, som Atterbom träffande skildrat som

Den höga, gröna, guldfruktrika kusten,
Der hvita hus sig bland oranger sått.

Knappt synas de hvita husen få rum för den yppiga växtligheten. Mildt sluttar dalen ned från bergen, och synes lågt sluta sig till hafvet. Men stränderna äro höga och se ut som uppdukade festliga bord, på hvilka naturen framställt sina yppersta gåfvor. Oranger och lagrar och myrtnar och oliver och granater och castanjer och mullbär äro här i systerlig endrägt förenade, och man vet ej om man skall säga att de bilda trädgårdar eller skogar. Nejlikor växa vilda bland myrtnarna på höjderna, och då man rider genom byarna Calotta, S. Daniele och Pozzopiano, ett slags förstäder till Sorrento, stå orangeträden skyhöga, och deras stora guldfrukter hänga öfver hjessan mellan de blanka, saftiga bladen. Allt förkunnar naturens och menniskans välmåga: ingen tiggare träder här i främlingens väg för att med sin bedjande blick utkräfva allmosor; ingen tjuf lägger försåt för hans egendom: I det *sköna Sorrento* (*Ecco il bel Sorrento!* sade en af våra gossar, då vi från klippan fingo dalen i sigte)

kan

kan du sofva för olästa dörrar utan fruktan eller fara: och om du tagit in hos *Rosa la Grassa*, så bor du godt och väl och för billig betalning.

Min första tanke i Sorrento var *Tasso*. Hans fädernehus, med en rymlig altan, ligger på den branta stranden som ett fäste med sluttande mur. Det bebos nu af en Engelsk fru, som har fyra, fem vackra döttrar, dem hon håller nästan i privat arrest. Hon tillåter aldrig någon främling bese det inre af huset, af fruktan för någon kärlekshandel.

Solen sönk allt lägre, då jag stod bredvid Tassos hus och njöt hafvets stora tafla, med sin förgyllda ram, hvilken himlen med välbehag syntes betrakta, och i hvilken han tycktes fördjupa sig. Små båtar ilade utåt vattenytan: När vi med Ciceronen inträdde i *Villa Losa's* trädgård och mellan orangerna och doftande blommor kommo till den lilla altanen, satt solen som en glänsande, stor Orange vid vattenbrynet och flammade, och dess återglans i vattnet glindrade som en stor pelare, från horizontens yttersta gräns ända till våra fötter på Sorrentos strand. Och i en blink sönk hon ned bortom Cap Misene: och dess purpurmantel, stickad med gyldene blommor, vajade ännu länge i milda skiftningar mot den blå himla-gründen, och bergens högsta spetsar stodo rosenhöljda, och ett doft gick upp som en rökelse från haf och från land. Då vände jag mig till *Tassos* bröstbild, som riktade ansigtet mot den bortgångna solen, och läste på en tafla bredvid följande ord:

Morto il gran Tasso, anzi avvivato in Dio,
Quei, che già riportò fra cigni il vanto,
Tra la fama e la terra e il ciel s'udio
Bella gara d'onor fra'l lutto e'l pianto.

A Dieci d' Aprile del 1544. *Nacque Torquato Tasso in Sorrento: Cessò di vivere l' anno* 1595. *Il cadavero di questo nobilissimo Poeta fu seppellito in Roma nella Chiesa di S. Onofrio.*

I Sorrento växte ej längesedan en citron, stor som ett menniskohufvud. Den skickades såsom en gåfva till Påfven *Leo*. Då den stora, yppiga frukten nedlades för hans fötter, lät han gifva sig den i handen, upplyfte så sina tre finger och välsignade den jord, som burit den kostliga frukten.

Följande dagen, *den* 15 besöktes den lilla byn eller staden *S. Agata*, som ligger i en pittoresk dal emellan *Sorrento* och *Scaricatojo*. Vid *Desserto*, på högsta höjden, innan man anländer till dalen, har man en stor och skön utsigt öfver *Golfo di Napoli* och *Golfo di Salerno*. Dock ser man ej *Salerno*, men den ödsliga klippspetsen *Punta della Campanella* och *Massa* på vestliga kusten af den långa, af naturen så rikt välsignade, landtunga, som skiljer båda Golferna. *S. Agata* bebos af goda menniskor, och hela denna nejd är arcadisk. En älskvärd oskuld, en enfald, förenad med naturlig, osminkad belefvenhet utmärka dess invånare lika mycket som deras rena, ofta sköna anletsdrag. Jag red på min åsna, och gungades så ljufligt genom den paradisiska nejden. Man ser här antingen de mest fulländade, välbildade former eller ock vanlytta. Värden i S. Agata, hvars goda vin vi njöto under skuggan af hans fruktträd, framställde för oss sina två barn, båda med de skönaste ansigten, men båda lidande af obotliga kroppslyten. Vägen utföre till Sorrento igen var skuggrik och skön öfver all beskrifning. (Uppstigandet försvårades af brännande solhetta.) Vi hvilade i gräset ofvan Sorrento, som låg elysiskt ned i dalen

och sträckte upp sina kyrktorn mot himlen. Ciceronen, en vildhjerna, sång folkvisor och Operastycken, och bekände rent ut att han hade "molto talento."

Det blef efter den sköna dagen en skön afton. Vi suto på kanten af muren nedanför Tassos hus, och sångo "*kennst du das Land,*" medan Vestern glödde i aftonrodnad, och sedan: "*Willkommen o, seliger Abend.*" Och se, på altanen af Tassos hus trädde ut ur sitt kloster tre sköna Albions döttrar, och gingo der af och an i den stilla, himmelska aftonen, lyssnande till våra enkla toner, som blandade sig med hafvets långsamma, vällustiga suckar. Stundom stannade de vid randen af altanen: stundom försvunno de åt andra sidan, och till belöning för deras fägring och den fröjd de skänkte oss, sångo vi Sveriges och Englands gemensamma Folksång. Och redan hade skymningen laggt sig öfver hafvet, stridande med det matta skenet från en mild halfmåne, som stod högt på fästet, innan de lemnade den härliga altanen, och sångens toner tystnade.

Den 16 Junii

böd oss på en ännu skönare anblick. Vi skulle komma till *Camaldulenser-klostret* (ty hvarest ett sådant kloster ligger, kan man räkna på en präktig utsigt) men vi kommo i stället genom *Carotta* och *S. Daniele* uppföre den sydliga bergskedjan på en slingrande stig. Då funno vi, att ett missförstånd förmått gossen att föra oss ej till klostret utan på en rakt motsatt sida till den såkallade *L' Arco,* en af naturen bildad, högst pittoresk, i klippan genombruten hvalfport, ganska hög och smal. Vi nedstego dit; ty den är nära hafvet åt Scaricatojo till; betraktade den

egna taflan, sågo hafvet och framstående klippstränder genom den sällsamma bågen. Och sedan klättrade vi upp på en annan hög klippa, suto der i aftonskenet, sågo rakt ned i en liten djup, romantisk dal, sågo *Positano* i terrass-form i sin lilla hafsbugt, sågo *Punta di Conca* längre bort, och nedanför oss i hafvet lilla ön *Vitala* och *Scogli di Galli*, små nakna klippöar, och en liten ruin på den ena. Men till venster på en aflägsen klippa *Camaldulenser-klostret*, i en klippfördjupning nedanför en flock af hvita hus, och bakom dem en liten täck bit af hafvet, såsom en lugn insjö, och längst bort berg igen. Ännu längre till venster breder sig hafvet ut majestätiskt och stort. En sådan härlighet är värd ensam en pilgrimsfärd från Norden. Jag har inpräglat taflan i min själ, som jag hoppas, för evigt. Detta hopp är mitt skönaste, näst det, att få se i verkligheten samma syn ännu en gång. Och detta hopp vågar jag icke nära.

Det blef mörkt, under det vi slingrade oss ned genom den af rika träd och höga murar omgifna vägen. Flygande lysmaskar flammade i luften och beskrefvo de klaraste bågar, tindrade bland löfven som stjernor. En af dem satte sig på min arm och lyste och flämtade. Dessa poetiska eldkräk benämnas här *Focomorto*, emedan deras ljus lyser utan att vägleda eller upplysa. Präktigt höjde sig kyrktornet i *S. Daniele*, omgifvet af flera rader glimmande lamp-kransar. Vi togo en liten omväg fram till kyrkan för att se dess och hela byns illumination; ty der var festafton. Lamporna utanför husen äro betäckta af oljadt papper, för att ej släckas ut af vinden. Ett ljust och gladt Café nära kyrkan doftade af friska blommor, och släckte vår törst. Och derpå vände vi om, intågade genom porten i Sorrento, framåt den smala,

men trefliga och snygga storgatan, till vår boning hos den hedersgumman *Rosa la Grassa.*

Både denna och föregående aftonen besökte vi Sorrentos lilla Theater, der man gaf oss första aftonen hedersplatser frammanföre, såsom "Eccellenze," en hederstitel, hvarmed man ofta blir hedrad i detta förtjusande land, som sjelf är en Eccellenza bland alla länder på jorden. Första aftonen gafs *La vita e la Morte di S. Margherita da Cortona*, en Comedia Sacra, som var rätt underhållande och nästan uppbygglig. *Margaretha af Cortona* är en ung, skön, men verldsligt sinnad flicka, som flyr från sina föräldrar och följer med sin förförare, en förnäm Herre, hos hvilken Djefvulen innätslat sig som betjent, utan att Herren känner honom. Men när han lyfter af hatten, ser åskådaren hans tvenne horn. Samma Satan berättar för flickans far, att hans Herre röfvat henne, och den förbittrade fadren, uppäggad af fan, skjuter ihjäl förföraren. Margaretha finner slutligen sin älskares lik i skogen, då en hund slickar blodet, och hon förskräckes och förtviflar. Men då kommer en from Munk, som predikar för Margaretha, och då hans tal gör intryck på henne, afkastar Satan sin förklädning och flyr under äkta helvetiska åtbörder, i eld och rök sin kos. Margaretha går i kloster. I sista Acten ser man henne på dödssängen, der äfven djefvulen infinner sig för att göra sista försöket. Men äfven här segrar den fromma Munken. Margaretha dör botfärdigt och saligt. Fan flyr, och man ser själen omgifven af englahufvuden i skyn, och den dödas föräldrar knäfalla för den himmelska synen. De spelande gjorde sitt bästa och vunno bifall. Derefter uppfördes en *farsa da ridere*, kallad: *Tre Amanti, rinchiusi in una Stanza con Pulcinella, Cassadoglio ignorante.* Den skulle vara rolig, men den första var bättre i sitt slag. — Andra

aftonen sågs en Act af en obetydlig Comedi, författad af en Sorrentinsk medborgare.

Väl uppstod följande dagen, *den* 17 *Junii*, en liten ordvexling med Värden, när räkningen skulle betalas, ty i sitt hjertas enfaldighet, som *ville* vara fintlighet, högg han alltför groft till, men han gaf efter betydligt, nöjde sig med 7 Carliner om dagen för hvar och en, och när hans täcka, trettonåriga dotter fick fyra Carliner dertill och Camerieren sitt arfvode, blef han nöjd. Gumman *Rosa* kallade oss i förbigående in i sin bod, der hon hade hvarjehanda goda saker, och förärade oss hvar sin bakelse, under det hon bad oss icke lyssna till Gubbens sarg, emedan, sade hon: "*Il vecchio è cattivo*" likväl leende och med en viss godmodighet, för att ej förnärma den äkta kärleken. Således, farväl, härliga, blomstrande, oförgätliga Sorrento! Farväl!

Vi gå redan på böljorna tolf mil öfver hafvet, hälsande kusten och återblickande på Tassos hus och den nu tomma altanen. Målet är

Capri.

Dess underbara klippformer begynna allt mer reda sig: vi se träd och hus: den lilla staden *Capri* synes på bergsbranten, och vid Marinan på nordliga stranden lägger båten till. Nu hade vi i fickan en anvisning från Gubben i Sorrento till Rosas bror, *Giuseppe Pagano*, som skulle ha ett förträffligt värdshus och fyra, fem englasköna döttrar, efter Rosas beskrifning; men den knappa cassan förmådde oss att i stället begifva oss

till den särdeles väl beryktade *Rachele Tedesca*, dit också en Ciceron, som mottog oss på stranden, genast förde oss. *Hvassens*, den ene följeslagarens lilla hund, *Napoli*, skrek jemmerligen, då han skulle gå ur skuggan på de heta stenarna. Men han bars och gick emellanåt uppföre, öfver den lilla vindbryggan in i Staden. Vi funno i *Rachele* en präktig gumma, vänlig och förekommande. Krithvita väggar, svanhvita lakan och ett aromatiskt Caprivin, ljufligt som nektar.

På den östliga klippans brant vandrade vi i ruinerna af *Tiberii palats*. Tomma, nedfallna väggar, mosaik-pavimenter, till en del i år och i fjol uppgräfda: stor utsigt: hålan, der man säger att Tiberius lät sina hatade offer nedstörta: allt detta besågs och begrundades. Derpå ned igen och vester ut uppför berget på en stentrappa 500 steg lång och ganska brant. En underlig väg, egen och skön och besvärlig. Folk mötte vi, som vandrade ned för att vid Marinan upphämta de från Neapel ankommande förnödenheter; ty ön är klippig, och ehuru fruktbärande, ger den mera vin än bröd. När stentrappan tog slut, klättrade vi till venster uppåt till *Barbarossas Slott*, en vacker ruin, från hvars murar hela östliga delen af ön kan öfverskådas. Ischia, Procida, hela kusten från Misene till Neapel och vidare: Salernos hafsbugt med sina uddar och klippor, allt som på en charta. Hela Capri ligger som ett stort cadaver af en jätte, kastadt ut i hafvet. Nedåt igen till lilla staden, *Ana Capri*, och der drucko vi mjölk och vin, höljda af vinrankor, som rikt ornerade och betäckte snöhvita pelare. Värdinnan, ehuru ej i sin fullaste blomstring, hade Grekiska skönhets-lineer i sitt anlete. Allt var vänligt, gladt, fängslande; men mörkret kom och Rachele väntade med måltiden. På stentrappan mötte vi skaror af Ana-Caprenser, som med stora bördor

på sina hufvuden sträfvade upp för den branta vägen. Alla hälsade vänligt, och en och annan utmärktare gestalt, med ungdomens blommor på kinden, kommo vi litet närmare, och uppehöllo dem ett ögonblick med några vänliga ord. — Ingen yttrade det olycksaliga tiggar-ordet: *"Date mi qualche cosa!"* men några barn fingo utan att begära. Folket behöfver här icke den resandes njugga allmosor. De äro för stolta att taga gåfvor ur andra händer än naturens.

Det befanns nödvändigt, att en af oss tre måste resa till Neapel, för att hämta mera penningar. Efter aftonmåltiden, då Rachele låtit oss vid det renliga och goda bordet smaka sina yppersta viner, lades nio lotter i en mössa. På en af dessa lotter stod 1. och den som drog nummern 1 skulle följande dagen resa till Neapel och återvända med mera mynt. Lotten blef min, och *den* 18 *Junii* på eftermiddagen, klockan elfva vandrade jag, åtföljd af *Dahlström*, *Hvass* och *Clausen* (D—m ville ej fortsätta resan längre utan gick med till Neapel) till Marinan, och steg om bord på den färdiga båten, som hade sex, sju mans besättning och sex, sju passagerare. Från stranden vinkade de qvarblifna vännerna en "Lycklig resa!" Vinden fattade seglen, och stranden blef efter, och dess hvimmel och dess båtar blandade sig oredigt för mitt öga.

Jag satt under soltältet bredvid en flicka från Capri med bruna, sköna ögon, castaniefärgadt hår och den skönaste mun och den friskaste hy. Kom en starkare våg och kastade båten på sned eller lyftade den och sänkte den, så smögo sig rosorna sakta bort från flickans kinder och blotta liljorna voro qvar; och lika sakta kommo de åter; ty på hennes kinder ville de så gerna vara. Men hon var icke rädd: hon log och lutade sig ned; men hon plågades af hafvets svallning, ehuru lin-

drig den var. Hon tog fram en korg, der hon hade en mängd af sköna blommor och frisk, doftande myrten. Som en annan Ophelia, och skön som hon, delade hon ut sina blommor åt sitt sällskap i båten. Jag satt henne närmast; hon lät mig välja den vackraste. Och sedan satte hon korgen på bänken, lutade hufvudet ned öfver den, slöt sina ögon och slumrade. Under den lätta slumren rodnade hon och i denna ställning med det blomstrande hufvudet nedböjdt öfver rosenkorgen och hvilande på den snöhvita armen, var hon så förtrollande, att blotta hennes åsyn var en salighet. Hennes fina rutiga klädning dolde ej den netta foten: det röda lifvet slöt sig kring barmen, och ett hvitt, långt kläde draperade sig ned från axeln, och de glänsande lockarna smekte kinden. En liten papiljott fängslade den skönaste. Men när redan Neapels praktfulla Amphiteater utvecklade sin rikedom för våra ögon, och få ögonblick voro tillräckliga att bringa oss till Molon, tog hon bort pappersvicklan ur håret, lät locken falla fri, band ett fint, mörkrutigt sidenkläde lätt och sirligt öfver hjessan, och lät det falla ned öfver skuldran, satte tvenne prydliga örhängen, liknande tre öfver hvarandra hängande korgar, besatta med perlor, i öronen: och min blick, som oupphörligt hängde vid hennes gestalt, sade henne tydligt, att hon nu var lika smakfullt prydd, som hon var skön. Liksom frågande, såg hon på mig, och log när jag tyst sade henne, huru förtrollande hon var. Jag frågade henne, om hon äfven i morgon skulle följa med tillbaka. Hon svarade: "Forse di Si: forse di nò." — Liflig och klangfull var hennes röst. På den hvimlande Molon stego vi i land: en korg tog hon sjelf: en annan bar åt henne den gosse, som hade min rensel. Under vägen genom staden sade hon mig, att hon ville i Neapel besöka sin Syster, som

skulle bo hos ett fransyskt fruntimmer; men *hvar* visste hon icke rätt. Vid min port skiljdes jag från henne med en handtryckning, och der väntade hon, till dess gossen kom ned igen.

Den följande dagen tillbragte jag på Capri-båten igen; men min Capri flicka var ej der, utan i dess ställe en tjock Herre, som med sin fru och sin sjelfsvåldiga pojke utgjorde mitt sällskap under soltältet. Derföre satt jag hellre framme i stäfven ensam och såg på *Sorrentos* yppiga strand. Temligen sent kom jag i land på Capri, efter förrättad beskickning. —

Ön *Capri* indelas i *Capri* och *Ana-Capri*. Den senare delen, den vestliga är mycket högre, och dess climat är icke så mildt och varmt som *Capris*. Det vin, som växer der, är ej så godt, ej så aromatiskt och kraftigt, och dess olja värderas ej så högt som Capris. *Monte Solaro* reser sig upp mellan begge. Om aftonen gjorde vi en skön vandring ned till hafvet, der det gamla *Certosinerklostret* ligger ganska pittoreskt.

Liksom *Sorrento* har sitt Skyddshelgon i *S. Antoninus*, åt hvilken kyrkan är helgad med sin Crypta, hvarest en gruflig mängd votiv-taflor hänga kring helgonets beläte, och utanför i kyrkans vestibul ett stort hvalfiskben, efter den fisk, ur hvars gap Helgonet frambesvor och räddade ett redan slukadt pigebarn, — så har Ön *Capri* sitt Tutelarhelgon i *S. Constantinus*, hvars bild af silfver, omgifven af andra *mindre* vigtiga personer, såsom *Christus*, (hvilken ej en gång är af silfver utan af måladt träd), *S. Blasius* m. fl., förvaras i Sacristian tillika med mångfaldiga kyrkosaker af massivt silfver. Från fönstret af en corridor i denna kyrka sågo vi utöfver ön, och i ett förförande ljus visade sig *Giuseppe Paganos* trefliga locanda, hvit som socker, och med öppna fönster och luftiga altaner, alldeles inmurad af

och likväl höjd öfver en lund af fikonträd, granater och castanjer. "*Si qua latent, meliora putat.*" De fem döttrarna, dem vi *icke* sågo, föreföllo oss såsom tjusande nymfer i denna lilla Armidas park, och vi suckade öfver ödet, som förnekade oss nöjet att träda derin. Gerna hade vi der druckit en kopp Caffé, men vi ville ej stöta vår gamla *Rachele Tedesca*, som så vänligt bemött oss. Emellan husen *Pagano* och *Tedesco* på Capri råder en fiendskap, som blott kan förliknas med hatet mellan de *svarta* och *hvita* i Florenz under medeltiden. Likväl inskränker sig agget inom ett lofligt bemödande att beröfva hvarandra så många kunder som möjligt. Till svärdslag eller dolksting har det ännu ej kommit. *Racheles* Son *Raphaello* passade på oss vid stranden, då vi först anlände, erböd sig att för 16 Carliner på sin båt föra oss till *Amalfi*, men med det vilkor att vi skulle bo hos hans mor: och vår Cassas smala och tunna beskaffenhet förmådde oss att lemna *Pagano* till sidan och antaga tillbudet, då eljest vanligen en båt till *Amalfi* kostar 3 Piaster. — Så förvärfvade vi oss i *Rachele* en vänlig värdinna, emot 7 Carliner för personen om dagen; men genom *Pagano*, som genast efter vår ankomst försport att vi från *Sorrento* af gumman *Rosa* blifvit förpassade till honom, en kallelse att uppträda inför *Capris* Polis och göra reda, hvarföre vi ej kommit under hans tak: då hans rykte naturligtvis skulle lida, om det blef bekant, att fyra så betydande "*forestieri*" gått hans dörr förbi, oaktadt den anvisning de erhållit. Processen gjordes kort genom min förklaring, att vi satte allt möjligt värde på Signor *Pagano* och hela hans hus; men att vi begagnat hvarje resandes rättighet att taga in på det värdshus, som han för sig finner beqvämligast.

Derföre, *den* 20 *Junii* klockan 11 på förmiddagen, sköto vi ut från Capris strand, passerade under bergsklippan, der ruinerna af Tiberii palats ligga och spöka, och som nu kallas *Monte del Soccorso*, sågo öppningen af den hemliga gång, som var utsprängd genom berget från Slottet ned till hafvet, och de tre besynnerliga Sockertopps-klipporna nedanför ön på en annan sida. Genom den ena är en liten hvalfport uthuggen. De sparsamma vindflägtar, som i början svalkade oss och befordrade farten, lade sig i middagsstunden till hvila. Hafvet blef som en spegel. Vårt lilla vin- och vattenförråd var snart förtärdt. Solen glödde och den glatta vattenytan återkastade mot våra ögon de brännande strålarna. Matta och drypande af svett förde våra fyra roddare med långsamma år-tag den tunga farkosten. Klipporna på Sorrentinska udden och den yttersta *Punta della Campanella* stodo nakna och syntes genomglödgade af hetta. Vid hafvets horizont stod en varm dimma, och Roddarne pekade på ett stort hafsdjur, som de kallade en *"Cane Marino, che mangia Christiani,"* och som, med hufvudet och stjerten lyftade öfver den hala ytan, flunsade omkring, spanande efter rof. Vi sköngo, för att hålla oss vid mod, några små Terzetter, och sången föreföll mig såsom de *Tre Mäns Låfsång i elden.* I åtta långa timmar lådde min tunga vid min gom, och med en skjorta öfver hufvudet satt jag och väntade slutet af färden eller åtminstone solens nedergång. När den begynte sänka sig och mista sin häftigaste brand, skred båten förbi *Sirenernas klippor* (Scogli di Galli), der ingen Sirensång hördes, förbi det sköna *Positano*, förbi *Fureno* och *Erola*, som ligga på hvar sin sida af en stolt bergpyramid, på hvars branter husen klättrat upp i långa rader och omslingras af vinrankor. Slutligen vid solnedgången veko vi om udden *Punta di Conca*, blic-

kade uppåt bergväggen med sina grottor och sitt *Capuciner-kloster*, sågo *Amalfi* i fonden och landade i dess hamn klockan åtta om aftonen. Och äfven här gingo vi en fest till möte, och hälsades, då vi satte foten på den efterlängtade stranden, af dundrande kanonskott. Musik skallade från platsen utanför Cathedralen, hvars façad upplystes af de nedanföre upptända lamporna. Det var aftonen före *S. Luigi Gonzagas* fest-dag. Utanför fönsterna af vår Locanda hos den beskedliga *Palomba* vid *Cargo Ferrara* låg bergväggen, hvilken som en upprest sköld försvarar staden från landsidan, med sitt stolta kastell, och den pittoreska, uppstapplade Staden med sin Domkyrka, hvars torn har sin kupol öfverklädd med grön och gul mosaik, liknande ett ormskinn, och med sina höga hvita hus skimrande i det färska månljuset.

Amalfi,

som kanske fått sitt namn af *Amalerna*, en Göthisk Konungastam, var i medeltiden en blomstrande sjöstad. Dess flaggor svajade på Orientens kuster och dess ståtliga härskepp förde korsfarare till det heliga Landet. Här uppfann, som det tros, *Flavio Gisia* compassen, och här stiftades den gamla *Tabula Amalphitana*, en Sjölag, som gällde för hela öfre Italien. Amalfiterna stiftade Johanniter-Orden i Österlandet; men sedan Norrmännerna 1075 här uppträdde såsom eröfrare, förföll Staden. Ännu, ehuru få spår finnas af dess fordna härlighet, ligger Amalfi trotsigt och djerft inbyggdt i den trånga klippdalen och med en väldig bergsrygg bakom sig, mot hvilken de öfversta husen trygga stödja sig; men de yttersta gå ned till hafvet i en sirlig bugt, på ena sidan begränsad

af Concas udde och på den andra, mindre skarpt, af berget, som skiljer staden från *Atrani*. Ännu äro dess innevånare ryktbara som rådiga och kraftfulla Sjömän, med bestämda, manliga och ofta vackra anletsdrag. Den sköna, nästan Schweitziska dalen, inträngd mellan grönskande berg och kullar, genomsorlas af en klar flod, som drifver qvarnar och en mängd af pappersbruk i Staden. En vandring genom denna dal, fram till jernverket vid dess ända, är högst belönande: och det kostliga vattnet, som silfverklart rinner än öfver bergen och än utur dem, är för den törstiga vandraren en svalkande nektar. Ett lustigt skådespel är att se, huru hopbundna risknippor, dem *von der Hagen* träffande liknar vid flygande Paradisfåglar, nedsändas från bergen, der de samlas, på långa utspända snören, som slutta småningom. Så fraktas här bränslet för att undgå det besvärliga bärandet, och då ingen stor flod finnes, som kan fortskaffa virket. Den sköna, romantiska nejden frambringar ej mycket säd. Den föres från Salerno och Castel-a-mare.

Interessant är att se *Pappersqvarnarna* och *Macaronfabrikerna* i Amalfi. Papper och Macaroni äro stadens förnämsta näringsgrenar. I den Macaronfabrik, som jag såg, voro tio à tolf nästan aldeles nakna karlar sysselsatte med arbetet. Tre trampade den hårda degen; andra brukade den med en stor trädmachin, på hvilken de redo: några gossar voro sysselsatta vid sjelfva pressen, genom hvars fina hål Macaronerna utträngdes, och sedan afskuros och upphängdes i långa rader. Pappersberedningen förrättas nästan som hos oss.

Cathedralen, en mera ful än vacker byggnad, i senare tider bortpyntad, såsom många andra tempel, är helgad åt *S. Andreas*, stadens Helgon, som ännu årligen gör stora underverk. De senast timade berättade Ciceronen ganska ut-

förligt. Den heliges kropp förvaras i den undre kyrkan (Cryptan). Man uppstiger till kyrkan på några och femtio trappsteg från den fontainepryda platsen.

För öfrigt är rörelsen liflig i den lilla Staden, och frukter af många slag, apricoser, oranger, fikon, gurkor, som här ätas af folket i ymnighet, säljas för en ringa penning på alla platser och gator. Allt detta besågs

Den 21 Junii,

en het, alldeles lugn Scirocco-dag. En landtlig frukost förtärdes i det af Munkarna öfvergifna *Capucinerklostret*, som ligger en fjerdedels timmas väg utom staden: en stor byggnad, hvars tomma gångar och rum vi genomvandrade, och hvars fyrkantiga borggård pryddes af smala pelare. Dessa pelares öfversta ändar äro konstigt invecklade i hvarandra genom korsvis anlaggda hvalfbågar. I klippan, som åt *Conca* till omsluter klostret, är en grotta, som är inrättad till ett Golgatha. De tre korsen stå i dess medelpunkt. Englar och andra bilder omgifva dem. En Värdshusvärd, som nu med maka och barn bebor klostret, lät oss äta och dricka och slutligen hvila i sin lilla trädgård, der likväl under dagens fördöfvande hetta äfven i skuggan föga svalka stod att vinna. Hela den Egyptiska dagen tänkte jag på intet annat än klara och kalla floder, rinnande utför trädbekrönta klippor ned i skuggiga dalar, dit aldrig någon stråle från solens eldsöga hunnit inträngа. Hela min inbillning fylldes af den friska svalka, som i naturen ej stod att finna, alltsedan jag lemnade den härliga dal-klyftan med sin skugga och sina vattensprång. Min varelse var nästan upplöst af en både vällustig och pinsam vanmakt: det sydliga "dolce Farniente" lät mig smaka hela sin bittra sötma, och under denna själens och kroppens domning, under skyggd af de unga granaterna och

castanjeträden fattade jag ett band af Schillers Gedichte och läste högt för mina bortdomnande rese-bröder och vänner *Thekla, Hero' und Leander, An die Freunde.* Några ögonblick flög en brand genom min själ, som liknade hemsjukans brand, och färgrika landskapstaflor från min första ungdoms Svenska verld målades på eldsgrund i mitt hjerta. Det sköna *Svartå* med sina blomsterängar, sina ekskogar bredvid Båfvens strand och *Boxtorp* med sin trädgård och sin stor-äng stodo i midsommarsprakt för min själs öga, och jag tänkte: "Vore du ännu der, så skulle du ej lefvande brännas. Nu ville jag hellre vara en fjäril på Båfvens blomsterkust, än en Phœnix här, som hvarje dag förbrännes på detta Naturens doftande bål, och gör sig lefvande igen och oupphörligt njuter och förgås."

Men när aftonen efterträdde dagen, kom äfven en flägt af svalka. Vi nedvandrade från klostret directe i hafvet, der vi lemnade qvar den hetta, som plågat oss. Efter en god qvällsvard hos vårt goda värdfolk i *Amalfi*, och sedan vi betalat vår Ciceron, som hade en trasig näsa, förkunnade *Il Padrone della Barca*, med hvilken vi på morgonen uppgjort accord om sjöresan till *Pæstum*, att allt var i ordning för afresan. Värdinnan följde oss med ljus i handen utför de långa trapporna (ty vi hade bott högt som tornfalkar), neg och önskade lycklig resa; värden, som dock snarare var hennes Cameriere än hennes man, bar våra saker och vår matsäck ned till stranden, der en prydlig båt, förd af fyra präktiga roddare i hvita skortor väntade oss. Nu liksom vid ankomsten, hälsades vi af skott och musik; ty Luigi Gonzagas dag skulle sluta som den begynte; tvenne af roddarne buro oss på skullrorna i båten, hoppade sjelfva deri, skjöto från land och fattade årorna.

Det

Det var en skön, månljus afton. En rökelse gick upp från haf och land, och varma flägtar, dem bergen i aftonsvalkan skakade af sig, pilade oss förbi och gjorde vågor i viken. Snart hissades det stora, snöhvita seglet upp: *Atrani, Minuri* och *Majuri* ströko vi tyst och stilla förbi, och uppstämde så trestämmigt, med fulla hjertan den härliga Canon: *Gloria Deo,* den jag lärde mina båda Nordiska Bröder. Länge njöto vi af seglingen, af våra oranger, af himlens stjernor, af månens återglans i hafvet och najadernas sorl i båtens fåra; men sedan sönko vi ned på den mjuka madrassen, som vår omsorgsfulla Båt-Capitaine, *Andrea*, för oss beredde i bakstammen, och insomnade, oaktadt nattens fuktiga kyla, roligt och ljuft. I drömmen sväfvade orediga Minnen och Aningar omkring; men hvad de menade kan jag icke rätt minnas.

Då jag vaknade, och lyfte upp ögonen, befann jag mig i en annan verld. Stilla morgonflägtar blåste båten långsamt fram längs med en ödslig strand, som närmast hafvet utgjorde en enda sandbank. Solen gick röd upp öfver ett vackert berg i horizonten, och midtframför syntes på afstånd uppå en grön slätt en colossal tempelruin, *Neptuni Templet* i *Pæstum;* men till höger Staden *Agropoli* och längst bort åt samma sida bergsudden *Licosa*. Då vi landade, var solen redan ett godt stycke uppflyttad på himlen. Vi buros i land, och vadade genom ett sandhaf, i den stilla luften, och under den tilltagande solhettan, mötte en sömnig soldat med gevär på skulldran, som ville ha en *buona mano,* troligen till belöning derföre, att han ej sköt oss ned på stället: fortsatte vägen genom små buskar, ty träden äro sällsynta, mellan stående större och mindre vattenpussar och rännilar med dödt, stinkande vatten

och hvilka äga den egenskap att petrificera, hvaraf jag såg prof. Det var som hade jag landat på en af Africas obesöktaste kuster, så främmande, så hemskt, så qväfvande var allt. Spridda hus bebos af dödsbleka menniskor, för hvilkas lilla församling en Canonicus är tillsatt, hvilken gick omkring och rökte tobak, för att ej angripas af den pestilentialiska, tjocka morgonluften. Somliga af folket tiggde för sig och sina små barn, gula och likfärgade. Andra utbödo små antika hufvuden och mynt till salu. En gosse af fjorton års ålder var vår Ciceron och en tjock man gick med nycklarna i handen, för att för oss upplåsa Templen, hvilka ligga inom lemningarna af den gamla Stadsmuren, nu öfverväxta med törnen och bebodda af otaliga giftiga ormar, liksom hela den sumpiga nejden.

Fria och i sin råa, enkla storhet sublima minnen af en colassal forntid stå dessa Ruiner och vittna om Sybariter-staden *Poseidonias* fallna härlighet. Genom colonnaderna, som ej innestängas af andra byggnader, spelar vinden, när någon vind finnes, och framglänser det blå hafvet. Tretusen år hafva de stått: tidens tand har gnagit dem utan att kunna förtära. Deras pelar-rader se ut som voro de sönderstungna af millioner maskar, men ännu stå de säkert i århundraden. De synas både till färg och ämne bestå af ofantliga korkmassor, och de modeller man här i Neapel af dem ser, likna dem mycket.

Då vi framträdde till *Cereris Tempel*, som ligger skildt från de båda öfriga, kröp en stor orm kring en af colonnerna; men vid vår ankomst reste han sig rak upp och kastade sig i gräset. Hvarje långsida har 13 colonner och fronten har 6. En gammal Grekisk graf är funnen derinne, i hvars djup legat svärd och andra vapen. Colonnerna stå endast för att stödja. I stället för Ca-

piteler endast ofvantill en fyrkantig sten som hvilar på en rund, båda grofva och utan prydnader. Pelarne ha inga baser.

Det colossala *Neptuni-Templet* har i allt 72 colonner, 14 på hvarje långsida och 6 i fronten, öfver hvilka architraven hvilar; men taket är borta. Fallen är äfven den mur, som varit dragen omkring templets innersta; men de inre colonnerna stå qvar, och bilda två rader öfver hvarannan *).

Basilican, likaledes i rectangulär form, har sina colonner mer smala upptill än de öfriga templen, som alla tre ligga parallelt med hvarannan från öster till vester. Har 18 colonner på hvar långsida, och 9 i fronten. Pelarnas mer utsirade capiteler och friser gifva tillkänna en senare tid.

Det är skönt och högtidligt att sitta på andra sidan om Basilican och se genom den och Neptuni Tempel på en gång. Alla deras colonner bilda då en präktig pelar-skog. Man tror sig icke blott i Grekland; man är dit förflyttad: och man är stolt öfver tidens vanmakt, som i tretusen år ej kunnat förstöra ett verk af menniskans *hand*. Hvilken triumf för den mäktigare mennisko-*anden*!

Af gamla Stadens fyra *portar* återstår en, som är prydd af en Delphin och annat bildverk. *Amphitheaterns* omfång är synbart. Af de nedersta sätena kunna några spår upptäckas. Den liknar till sin form alla andra.

Bufflar beta i den sumpiga, osunda nejden, som den förstenande floden *Sele* genomflyter innan den faller i hafvet. Ej långt från stranden visade Ciceronen ett ställe, der Konungen låtit

*) År 1805 i Sept. under häftigt oväder slog åskan ned och bräckte tre af de väldiga pelarne, som nu blifvit restaurerade.

gräfva, och der några saker skola blifvit funna; men jorden är nu åter tillkastad, och marken ser ut, på denna lilla rymd, snarare som några svin der arbetat med oringadt tryne, än som en Konung anställt antiquariska gräfningar. Antika stenbitar kan man der finna och stoppa i fickan eller också som jag låta dem ligga i fred.

Utan att återvända till den eländiga Osterian i grannskapet af Cereris tempel, der vi i gräset på gården förtärt vår frukost, som bestod i ett par oranger, tvenne bröd och en flaska vin, togo vi en annan väg genom vildmarken ned till hafvet och badade der, under det vi afvaktade roddarnes återkomst från Messan. Och sedan hissades åter våra segel. Vi framskredo långsamt utmed den sandiga stranden, som är sig lik ända till dess man tillryggalaggt halfva vägen till *Salerno*. Men bergfonden bakom Pæstum är skön. Mot solhettan skyddade oss vårt hvita, prydliga tält, mot törsten det goda vinet, som växt vid Pæstum, och vattnet från Amalfi, mot hungern vårt bröd och några frukter.

På aftonen fingo vi *Salerno* i sigte, och stränderna blefvo intagande. Blå höjde sig de aflägsna bergen, svällande af en yppig grönska uppstego de närmaste bergen och kullarna i långsam sluttning från hafvet, och vid kullarnas fötter höjde de allvarsamma cypresserna sina kronor öfver castanjerna och fikonträden. Kort efter solens nedgång landades vid hamnen i

Salerno.

Få städer hafva väl ett så skönt läge som denna. Det är ett litet Neapel, ej så grandiost ge-

nom sin massa, men det är närmare omslutet af en rik, blomstrande natur, och liksom tryckt till dess bröst. Vid Neapel äro lineerna större och rymden vidsträcktare; men omgifningarnas detaljer kunna ej så njutas i ett ögonblick som här. Härliga berg ligga till fond. Ett vackert slott ligger ofvanför och dominerar. En Cypress och en Palm stå i systerlig endrägt vid dess sida och måla sig mot den blå himlen. Hamngatan är prydlig, har höga, eleganta hus och hvimlade i aftonstunden af promenerande. Ett gammalt Castell gör ofvan staden sin pittoreska verkan: lunder af unga träd omgifva det älskvärda *Salerno*.

Värden på *Trattoria del Sole* gaf oss mat och nattläger. Hela aftonen kände vi båtens gungning ännu i hufvudet; men vi fördränkte alla verkningar af det tyranniska hafvet i en flaska godt om icke *Falerner*- åtminstone *Salerner*-vin.

Cathedralen i Salerno är helgad åt Stadens Patron, *S. Matthæus*. Dess förgård prydes af gamla pelare från *Pæstum*. Dess façad är nybyggd år 1768. — Skeppet af kyrkan är bredt och grandiost, men hvalfvet nästan för lågt. — I ett Capell är Påfven *Gregorii VII:s* Graf. Hans marmorbild, som står på altaret är nyare. På muren följande inskrift:

Ego Lucius Saseverinus Archiepisc. Salernitanus Altare hoc in honorem Beati Gregorii Pape VII consecravi ejusque sacrum Corpus in eo inclusi, præsentibus Annum unum Anniversaria deinceps consecrationis die ipsum pie visitantibus XL dies veræ indulgentiæ de ecclesiæ more concessi Anno Domini 1614. *Die IV Mensis Maji.* Frescomålningar stå på väggarna. Påfven och Kejsar Henrik IV rida bredvid hvarannan under en baldachin. — I *Cryptan*, som är öfverklädd med olikfärgade marmorarter, förvaras *S. Matthæi* kropp under altaret i midten. —

Men *Johans af Procida* Monument kunde ej upptäckas, och lär aldrig hafva funnits i Cathedralen.

Med en hyrvagn och mot ett accord af fyra Piaster, dragna af fyra hästar, foro vi af till *Neapel*. Det prydliga *Vietri* foro vi igenom, och utanför staden *Cava* stego vi ur vagnen, för att till fots företaga den två miglier långa vandringen upp till klostret *S. Trinità di Cava*. Vägen dit är skön: man går nästan hela vägen genom unga skuggrika castanjer och har framför sig ett med den rikaste växtlighet prunkande berg. Klostret synes ej förrän man är det helt nära och viker om en bergshöjd. Då på en gång, liksom genom ett trollslag framställer sig den prydliga, smakfulla klosterfaçaden, med en klar fontaine, som sorlar ur en sidovägg, och med en snygg och sandbeströdd öppen plan framföre. En skön dal med ett strömfall nedanföre, hvilken bildar ett slags fortsättning af den ljufliga *Valle Molina*. Prydnad och renlighet utmärka den stilla, patriarchaliska klosterboningen. *Bibliotheket* förevistes oss af en Amanuens, ty Abbén sjelf med öfriga klosterbröder voro gångne till hvila under middagshettan eller beredde sig dertill. Allt är i bästa ordning. De dyrbara Manuscripterna, bland hvilka en stor samling ur gamla Longobardiska Historien förvaras i prydliga skåp, och upprullade. Den äldste urkunden är af K. Grimoald i sjunde århundradet; men om han var Konung, kan jag ej rätt påminna mig, oaktadt von der Hagen påstår det. — En rar, förbuden Bibel med commentarier från 6:te seklet. — K. Ruggieros Bulla af år 1103 till klostrets förmån. — Codex Legum Longobardorum af år 1004. — Inalles 65,000 Pergamentsbref. — Bland öfriga handskrifter märkas: *Liber de septem Sigillis*, d. ä. en latinsk tolkning af dunkla ställen i den hel.

Skrift. En besynnerlig målning förekommer i denna bok. Man ser en ung qvinna framför en Prelat. Hon har en Bibel i handen, men längre ned, emellan bröstet och magen framtittar ett gammalt qvinnohufvud, och dessa bilder betyda, att hon var *så* ung, när hon begynte läsningen af den heliga boken, och *så* gammal när hon slutade den. Arbetet är af *Benedictus de Bari*, 1213. *Beda Venerabilis*, en skrift om Tideräkningen, af flera händer skrifven: i Longobardisk skrift till 1123, sedan med Romersk skrift afväxlande, och slutligen 1315 försvinner alldeles den Longobardiska.

Bland de tryckta böckerna, som till en stor del äro rara och utvalda, anmärkte jag den stora Venetianska editionen af Tassos *Gerus. Liberata*, Boccaccio's *Genealogia Deorum* samt ett Verk i 8 Volumer, kalladt *Theatrum Vitæ humanæ*.

I kyrkan kunde vi ej inkomma; ty söfklockan hade redan klingat. Återgången begyntes. I en lund förvillade vi oss om vägen; men anlände lyckligt till *Cava*, der vår Vetturin väntade oss med vagnen. *Cava* är en liten prydlig stad och stora gatan har arcader på ömse sidor, liksom *Bologna*.

Vägen är sedan oafbrutet skön mellan blomstrande kullar och berg, under festoner af vinrankor, tyngda redan af växande drufklasar. Naturen slösar här sina dyrbaraste gåfvor. Hvarje bergshöjd prydes af en gammal borg eller en kyrka, hvita hus på deras sidor och i dalarna, afväxlande med runda och höga, cylindriska torn, uppbyggda åt vilda dufvor att bygga bo uti. Vid *Nocera*, der Karl af Anjou höll K. Manfreds familj fången, ligger en kyrka, *S. Maria Maggiore* $1\frac{1}{2}$ mil från Staden, och hvilken är ett gammalt tempel. Den skall likna *S. Constanza* utanför Porta pia i Rom. Genom *Pagani* till *Sca-*

fati, der man passerar floden *Sarno*; som emellan *Castel-a-mare* och *Torre d. Annunziata* faller i hafvet. I *Torre d. Annunziata* togo vi en lätt och nett middagsmåltid hos den fryntliga *Rafaella*, och från altanen sågo vi med tacksamhet och saknad tillbaka åt *Quisisana*, *Castel-a-mare*, *Vico* och *Sorrento*. Genom *Resina* och det illuminerade *Portici* rullade vi fram till vår bestämmelse. Det var midsommarsafton. Ingen majstång, men en skön dag, en klar månskensafton och — Neapel!

Konstberidarnes Circus bredvid Villa Reale besöktes om aftonen *den 24 Junii*. *Alessandro Guerra* heter Directeuren. Rätt elegant belysning: en loge för de Kungliga med det höga Vapnet och tillräckligt utrymme för åskådarne. Sköna hästar; mera djerfva och eldiga än säkra ryttare. Täck var *Elisabetta Schier* med sitt fina ansigte, sköna hy och vackra ljusblå och silfverprydda drägt. Stor rytterska var hon ej. Men lilla *Giorgio Cocchi* blir en öfversittare med tiden, och en öfver-ridare. Sista uppträdet, som skulle föreställa *Carnevalen i Venedig* med 3 Pagliazzer, var dumt och smaklöst.

Den 25 Junii.

En Romersk Patriciers Hus.

(Anmärkningar, dels gjorda under mitt besök i Pompeji och Herculanum, dels hemtade ur "Le Palais de Scaurus. Paris 1819.")

Framför façaden var *Arca*, en rymlig och prydlig gård, planterad med träd och omgifven af Portiker. Dessa portiker innehöllo bodar, Pasticcerie-boutiquer och *Thermopoler* (Cafféhus) der varma drycker försåldes.

Prothyrum, en bred Corridor för de slafvar, som gjorde portvaktartjensten. Den hade

fyra hufvuddörrar: 1) Den, hvarigenom man inkom från *Arcan*. 2) Den midtemot, som var ingången till *Atrium*. 3) och 4) Sidodörrar, som förde till stallen och andra uthus.

Atrium, en stor byggnad framför den egentliga bebodda delen af palatset, med en afdelning midtuti, kallad *Cavædium*, merendels beklädd med marmor, omgifven af sköna kolonner och prydd med målningar, mer eller mindre sköna. Midt på taket af detta *Cavædium* var en rund öppning, *Compluvium*, som gaf dag, och genom hvilken regnvattnet nedföll i en låg marmorbassin*), fyrkantig, för att sedan rinna i cisterner och genom blyrännor till köket eller andra ställen, der sämre vatten behöfdes. *Compluvium* var stundom täckt med rosenfärgadt fint linne (Caucasus) som spred öfver Colonnerna och hela rummet en mild, magisk dager. I *Atrium* infunno sig tidigt på morgonen, för att uppvakta, tre slags folk: *Salutatores*, som blott kommo på besök, *Deductores*, som följde Patronen till folkförsamlingen, samt *Assectatores*, som ledsagade honom öfverallt, der han offentligen visade sig. — *Atrium* hade flera rum: midtför ingången var *Tablinum*, der familjens Archiv förvarades (dock ej det hemliga, vigtiga). På sidorna andra rum, som kallades *Alæ* (flyglar). Hus-gudarnas Altare. Omkring detsamma underhöllos stora tama ormar. Detta Husgudarnas Capell kallades *Lararium*.

(*Basilica*, som likväl ej fanns i alla hus, var en stor Salon, der angelägenheter afgjordes.)

På ömse sidor om *Tablinum* voro Corridorer (fauces) som ledde till

Peristilium, en stor gård, omgifven af Portiker och kring hvilken husets boningsrum voro

*) Denna bassin kallades *Impluvium*.

fördelade. Midt i denna gård var ofta en fontaine, prydd med brokigt mosaik-arbete eller af marmor. Der doftade blommor, de utsöktaste i verlden: der gåfvo stolta plataner sin skugga. *Diomedis* hus vid *Pompeji* ger derom, liksom om mycket annat, ett klart begrepp.

Husfadrens Boningsrum. Merendels små, men beqväma. Flera sofrum, ett för hvar årstid. Sängarna stodo i alkover (Zothecæ). Det för vintern kallades *Hibernaculum.*

Venereum, Hemliga Cabinett, helgade åt Venus. De voro präktigt inredda, merendels med svart fond och guldornamenter, för att genom contrasten förhöja glansen af nymfernas hvita fägring. Golfvet var af bländande hvit marmor. Bredvid de rikt och vällustigt ornerade sängarna stod ett litet bord med en fot, kalladt *Monopolium*, hvarpå sattes utsökta viner och frukter. Under portikerna odlades en stimulerande växt, *Eruca*, för att gifva krafter till kärleksbragderna.

Husfruns Rum, nära intill Husfadrens och till *Venereum*, der hon dock naturligtvis aldrig fick inträda.

Pinacotheca. Stort Galleri för konstverk. Det var omgifvet af colonner, mellan hvilka växte friska blommor i naturlig jord.

Bibliotheca. Det fick sin dager ifrån Öster, emedan det begagnades mycket och besöktes om morgnarna samt för att ej genom för mycken sol ge lif åt de för handskrifterna farliga insecter och maskar. Det var merendels litet. Bibliotheket i *Herculanum*, som förvarade 1000 Volumer, är ej större, än att man med utslagna armar kan röra vid de motsatta murarna. I *Pinacotheca* deremot föll dagern in från Norden.

Oeci, ett slags stora Salar.

Exedra, stort Conversationsrum för Vittra och Philosopher. Det slutade i båda ändar halfcirkelrundt med säten i samma form. Äfven på sidorna voro bänkar.

Sacrarium var ett enskildt Hus-Capell. Der förvarades husets hemliga papper. Stundom underhöllos der gäss liksom på Capitolium.

Cucina, Köket, med sina tillhörande rum: *Olearium*, *Cellæ*, *Vinariæ*, *Pistrinum*, der brödet bakades.

Trapporna, som ledde till öfre delen af huset, voro merendels trånga och branta. Patronen kom sällan dit, utom då han besökte *Solarium*; ty öfre våningen beboddes endast af gäster eller tjenstefolket. Äfven voro de nästan alltid af träd, utom de nedersta trappstegen. Detta var en stor anledning till de många och rysliga eldsvådor, som öfvergingo Rom.

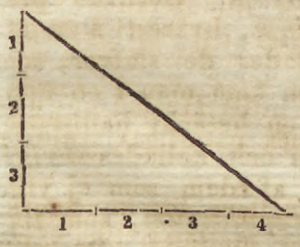

Som basen i denna triangel bör lutningen af väl inrättad trappa vara: ej brantare. Bredden af hvart trappsteg bör förhålla sig till dess höjd, som 4 till 3 i enskilda hus; men till templen och stora publika hus bör bredden vara som höjden fördubblad.

Ofvanpå Palatset var en stor Terrass, rikt ornerad och prydd med lefvande blommor och träd. Den kallades *Solarium* och besöktes om aftonen, för att njuta skön utsigt och frisk luft.

Hortus, (trädgården) som ofta var aflägse från Palatset och på andra sidan om Tibern, på eller bredvid *Janiculus*, var prydd af klippta alléer. Med blommor voro bildade figurer af djur eller egarens namn, liksom man ännu ser i *Villa Pamfili*, på parterren nedanför palatset. *To-*

piarii kallades de, som ordnade detta. Tempel, grottor med ljudande vattenorgel, dammar med kostliga fiskar, sprittande vattenkonster prydde dessa Hesperiska gårdar.

Hippodromen, omgifven af plataner, kring hvilka vinrankor och murgrön slingrade sig, samt inuti prydd af alléer af lager, med hvilkas grönska rosornas purpur blandades, var en af trädgårdens förnämsta prydnader. I *Villa Borghese* ser man ännu ett prof af en sådan Hippodrom, hvari anställdes kappridningar m. m.

Spheristerium och *Alcatorium*, Spelrum, hörde äfven till ett väl inrättadt palats. Der tog man rörelse innan man gick i

Baden (Bagna. Thermer kallades endast de offentliga). Först inträdde man i en gård eller öppet åttkantigt rum, som i midten hade en bassin för kallt vatten, der man badade gemensamt, och som kallades *Baptisterium*. Derifrån passerade man till *Apodypterium*, hvarest man afklädde sig. *Capsarii* kallades de slafvar, som emottogo kläderna. Slutligen kom man i en upphöjd och rymlig sal, med en betäckt badbassin. Den hade äfven kallt vatten och kallades *Frigidarium*, samt begagnades af dem som ej ville bada i *Baptisterium*. — *Tepidarium*, som liksom *Frigidarium* hade sina gradiner. Derintill gränsade *Caldarium*, i cirkelform, äfven kallad *Sudatorium* (sådan finnes i Pompeji), omgifven af tre gradiner och ganska het. *Alipili* och *Pueriunguentarii* betjenade efter badet. *Elaeothesium* kallades det rum, der de välluktande salfvorna förvarades.

Triclinium: Matsalen, dubbelt så lång som bred och liksom delad i tvenne rum. Öfre delen upptogs af bordet och sängarna: den nedre var fri för uppassningen och för spectaclerna, som gåfvos under måltiden af dansande, nakna

Nymfer, som brottades vällustigt, eller Sångare eller Athleter eller — Gladiatorer, som utgjöto hvarandras blod under det Romaren rusades af Falernerdrufvans blod. Bordet var ofta af välluktande Ceder, sängarna täckta med guldbroderad Tyrisk purpur, eller täcken från Babylon. Servietterne voro hos de rikaste af snöhvitt, fint, oförbränneligt linne, som för att renas kastades i elden. Golfvet inlagdt med dyrbar mosaik, föreställande öfverlefvor af mat, liksom de nedfallit på golfvet från bordet. I Pompeji såg jag i ett Triclinium målade rätter stå på väggarna. Präktiga lampor brunno. Musiken och sången ljödo. Då tuppen gol om morgonen var allt *slut*.

Den 28 Junii. Capo di Monte, ett Kongl. Lustslott, med härligaste läge, besågs på e. m. Här passerade jag för *Doctor Lampugnani* med mina följeslagare; ty detta namn stod på mitt Inträdeskort, som jag fått af Gandini. Slottet har vackra, men nu obebodda rum. Flera moderna taflor af *Camuccini*, *Lanti*, *de Vivo &c.* sira väggarna, jag vågar ej säga: pryda dem. Camuccinis äro dock måhända de bästa af dessa kalla prålverk. Men utsigten härifrån är mer än allt annat. Neapel nedanför trädgården, Castel S. Elmo till höger på sin klippa, alldeles grönskande och öfversådd med Villor, till venster *la Specola*, ett annat Castel — hafvet — hela Sorrentinska kusten och det stolta Capri, nu koloreradt som en kristallklippa, prismatiskt skiftande i den ovanligt friska aftonluften.

Bland målningarna finnas här äfven två Portraiter af Karl IV och hans Gemål till häst. Hon är klädd som *karl* och man skulle kunna tveka om, hvilken af de två skall vara Konung och karl i verkligheten.

Aftonen tillbragtes ganska angenämt hos *Dalgas*, en Dansk Köpman, bosatt i Neapel. Både han och hans Fru äro ganska älskvärda menniskor. En Fröken, äfven Dansk, är nu i deras hus. Om hon icke är skön, så är hon åtminstone treflig. Litet guitarrklang hördes nedifrån trädgården, under det vi i månskenet stodo på Loggian i förtroligt samtal. Värdens dotter, en flicka, som vi ej sågo, men som jag tänkte mig ganska "smuck," sång klart och rent från ett öppet fönster.

Den 29 Junii, eller *S. Peters och Pauls Dag*, gjorde vi en sjötour till den lilla täcka, folk- och drufrika ön *Procida*. Ön har stor handel, stundom ända till 300 skepp, men ingen ordentlig locanda. Oräkneliga pojkar och flickor vid sjöstranden, nakna och klädda. Från loggian kastade jag kopparpengar ibland dem ut i sjön. Det var en fröjd att se dem i förunderliga grupper kräla, simma och dyka ned efter penningen, som var invecklad i hvitt papper för att lättare synas. För en tecknare eller bildthuggare hade hvar och en af dessa grupper och hvarje enskild ställning varit dyrbar. Jag njöt af dem alldeles ointeresseradt och kanske derföre så mycket lifligare.

Som vi hade ankommit för sent att i kyrkan se öns qvinnor, klädda i sina Grekiska drägter, så läto vi en temligen stygg donna (ty en vackrare kunde ej i hast anskaffas) emot en liten vedergällning ikläda sig helgdagsskruden. Hon visade sig snart; men blef nästan misslynt, då hon hörde att vi ej ville *måla* henne utan blott *se*. Drägten består i en ljusblå klädning, rosenröda skor, ett slags blå silfverprydd axelkappa, ett half-lif, som går fram öfver det röda lifvet, och som består af ett rosigt brocad: En hvit spetskrage deröfver och på hufvudet ett rödt och hvitt sidenkläde.

Tiden var knapp: hemresan kostade oss fem timmar; men vi ankommo ändå alltför tidigt, ehuru för sent, tillbaka till Neapel. Vi voro budna till Svenska Gen. Consulen *Flario Fleischer* till klockan sex; vi kommo klockan 9. Whistbordet fram. *Fleischer*, *Hvass*, *Claussen* och *Duc* suto deromkring. Jag talade med Danska Consulen i Palermo, *Hofmeister*, och med Fru *Fleischer*, som visade mig i sitt rum en rikt utstyrd bild, med glas och förgylld ram, af hennes Skyddshelgon, min landsmaninna, *Santa Brigida*, som i allmänhet här i Neapel, der hon dog, hålles i stor vördnad. Man åtskilldes klockan ett om natten, efter en tarflig soupé af litet bröd, smör, omogna päron och ett litet glas surt Apuliskt vin. —

Den 30 *Junii.* Resan till *Caserta.* Vi foro genom en fruktbar nejd, rikt bekläd af säd och ännu rikare af hampa, beskuggad af unga träd och i träden präktiga vinrankor i sköna guirlander, så långt man kunde blicka in i lunderna. Lustlottet, beläget bredvid staden *Caserta*, som troligen uppkommit för Slottets skull, har väl ej något särdeles skönt läge, ty omgifningarna äro kala och öppna; men bergskedjan bakom och det *gamla Caserta* med sina torn och murar på klippan samt den vidsträckta utsigten bortåt Vesuvius och Neapel och Capri, Slottets praktfulla architectur och den artificiella, men oupphörligt strömmande vattenkonsten gifva det hela en grandios hållning. Pelargången i Slottet, som åt fyra håll öppnar sköna perspectiver, består af 24 granitcolonner i nedra och lika många i öfra vestibulen. Blicken genom pelarraden utåt den port, som är motsatt den, hvarigenom man inträder, är präktig; ty man ser öfver en vidsträckt, nästan gränslös plan, vattnad af fiskrika konstsjöar, bildade af det stora vattenfallet, som längst i fon-

den synes hvitt från klippans höjd till dess fot, alldeles stillastående likt en stelnad silfverflod. Trappan i Slottet är alldeles kunglig; bred och i sköna proportioner, samt hvarje trappsteg af en enda sten. Capellet är prydligt och smakfullt. Rummen, nästan alla små, äro praktfullt inredda, i synnerhet den flygel, som *Murat* inredt. Rik förgyllning i sköna ritningar. Flera rum äro alldeles klädda med marmor.

Palatset är uppbyggdt af *Vanvetelli* under Carl III år 1752 och der Konungens bild i marmor sitter i vestibulen emellan tvenne allegoriska figurer.

Genom staden *Caserta*, der middagsmåltiden förtärdes på en locanda, vandrade man till Vattenkonsten, sedan jag likväl förut vid Slottet haft följande samtal med Vaktmästaren, som, med trekantig hatt och staf i hand, vandrar stundligen i pelargången. Jag böd nemligen mannen för sitt ringa besvär en Carlin i kopparmynt. Då tog han en högförnäm mine, lade penningarna tillbaka i min hand, i det han utlät sig:

"Non s' incommodi, Signore! Non c'è bisogno."

"Ebben! non volete nienten."

"Non, Signore! Il mio servizio non si paga cosi. Non, Signore! ho fatto il mio dovere - e questo - e questo -

"Eh! e poco, forse. Ma quando i servitori d' un palazzo fanne un collegio, una legione, e tutti vogliono esser pagati, non si possono dare die *pezzi*, sapete.

"Pezzi? - no - non, Signore! Pezzi non si domandano. - - -

"Ebben! grazie grazie!" Och dermed slöt jag handen till, och gick framåt, utan att vidare bry mig om den mannen. Men han begynte åter:

E vo-

E vero, Eccellenza! che io non ho fatto molto. Sono contento di poco, io. — Dunque, se volete favorire - - - dunque voglio accettare ciò che volete dare, Eccellenza! Voglio riuvere questi denari con molti ringraziamenti." — Och när han tre gånger upprepat samma bön, gaf jag honom åter pengarna i handen och han bockade sig och sade: "Mille grazie, Eccellenza!" för samma styfrar, som han nyss med sådan stolthet vägrat att emottaga. —

Från Vattenkonsten, i hvars sjöar oräkneliga fiskar stimma, under det hvita svanor gunga på ytan, tager sig Slottet präktigt ut: och bakgrundens lineer äro så milda och sköna! Marmorbilder pryda fontainerna, och bättre gjorda än vanligen på sådana ställen. I en grotta svalkas man så gerna och lyssnar till det friska vattnets brus. Aquæducten, som leder vattnet dit från en sjö, ligger för långt borta, och kunde ej besökas; men skall vara ett mästerverk.

Från *Caserta* togs vägen till *Capua antica*, der sköna ruiner finnas af *Amphitheatern*. Ungefär halfva höjden, något mer, är ännu qvar, och pavimentet är borttaget, så att man kan se hela grundritningen af det undre med sina rum och hvalf. Från det högsta stycket af muren ses Caserta och Castel S. Elmo och öarna i hafvet. Der såg jag solen gå ned öfver bergen bortom Capua, hvars cupoler glänste och blinkade. Härligt aftonstycke! Ett af mina skönaste i Italien.

Det var redan sent, då vi återkommo till Neapel, och med tre Piaster och fyra Carliner betalte vår Vetturin; och derpå lade vi oss till hvila.

Den 1 *Julii.* Då man vaknade för sent, måste hetaste tiden användas till den beslutna van-

dringen till *Camaldulenser-Klostret*. Under vägen tog man in på gatan Infrascata hos Hr *Due*, som undfägnade oss med godt vin och sylt och bröd. Sedan bestegs *S. Elmo*, från hvars höjd Neapel öfverses som en plancharta. *"Das ist was ungeheures!"* Litet nedanför ligger på samma höjd *S. Martino*, ett Certosinerkloster, som nu blifvit Invalidhus. Der genomgingos rummen, utsigterna njötos från tvenne loggior, och i kyrkan, rikt smyckad af dyrbara marmorarter, beundrades en *Nedtagning af korset*, *Spagnolettos* mästerverk. Maria knäfaller, med den djupaste sorg målad i sina sköna anletsdrag, framför den döda Frälsaren. *M. Magdalena* böjer sig ned för att kyssa hans fot. Josef och Johannes stå bredvid. Tvenne Englar sväfva ned från himlen.

På en lång och het väg skredo vi vidare, och solens pilar träffade oss lodrätt. Ingen menniska mötte vi, och måste således förtro oss åt lyckan, i hopp att hon förde oss på den rätta stråten. Till slut anlände vi till ett hus, som hade en ren, hvitlimmad terrass, från hvilken hafvet kunde ses. En qvinna med ädla anletsdrag stod på gården. Jag frågade: *"Sta lontano ancora il convento de' Camoldoli?"* Hon svarade: *"Un altro quarto d'ora. Volete bevere?"* — *"Si."* Och derpå upphämtade hon ur brunnen friskt vatten, som sedan tilldelades oss ur ett glas. Napoli, som var törstig, klef upp med tassarna i ämbaret. Qvinnan, den jag erböd tre gran, gjorde många svårigheter vid att emottaga dem; slutligen bevekt, böjde hon sig graziöst och sade: *"Obligata, sua Signoria!"* Vi hunno ej längre än quattro passi till en Taverno. Der spisades en *frittata* och dracks en flaska vin. En vacker gosse satt på en bänk och såg med stora ögon på vår mat och matlust. Han begärde en bit bröd af den kaka, som vi lemnat. Han fick det och

litet penningar dertill, samt följde oss på värdinnans tillsägelse fram till klostret. En *Camaldulenser-Munk* i sin hvita skrud med alldeles rakadt blankt hufvud, hvitt skägg och krokig näsa, reslig gestalt något lutande, högst pittoresk, mottog oss vid porten, förde oss genom den af lavendel och nejlikor starkt doftande trädgården till den stora stenbänken på högsta udden af bergshöjden. Bänken är beskuggad af kraftiga och höga jernekar. En Tysk Resande, *von der Hagen*, utropar i sin förtjusning, att *här* borde Konungen af båda Sicilierna hafva sitt Lustslott och ej vid *Caserta;* men han besinnar ej, att han då äfven borde hafva en eld- och luftmachin, som beqvämt och fort kunde transportera honom till och ifrån Neapel. En Konung, som måste och vill vara tillgänglig för sitt folk, får icke bo så högt. Tiberius flög upp och bodde på Capris klippa just för att undfly sina slafvars åsyn, ej för att öfverse den skönaste delen af den verld, som han beherrskade, och njuta af dess härlighet.

Utsigten från denna höjd kan ej beskrifvas med ord, ej göras fattlig för den, som ej varit nog lycklig att ögonskenligen njuta den. Jag kan t. ex. säga så här; Längst till höger i blått fjerran höjer sig *Monte Circello* bortom Terracina, litet närmare synes Gaeta. Sedan följer ögat den bugtiga stranden allt närmare och närmare Neapel; Pozzuoli döljer sig bakom ett berg, men *Bajas* Castell framstår klart, *Capo Misine* springer ut i hafvet och begynner Neapels Golf. Bortom denna udde *Procida* med sitt castell, *Vivaro*, en liten naken ö och sedan den större, rikare *Ischia* med det majestätiska *Epomeo*. Under sig har åskådaren *Lago d'Agnano*, med sin grotta och sina badhus; den lilla trefliga

byn *Pianura*, samt ända från *Scuola di Virgilio* sträckningen af *Posilipo*-berget, öfverhöljdt af glänsande hvita Villor och yppiga träd: *Castel d'Uovo* i hafvet, *Castel S:t Elmo* på sitt berg, *Capo di Monte* omgifvet af sina lunder och det praktfulla, stormande *Neapel* i en präktig cirkelbugt, som slutar med *Somma* och det rökande *Vesuvius* och *S. Giovanni del Portici Resina* som en krans af liljor vid dess fot. Och derpå *Torre dell' Annunziata* och *Castel a mare* och *Vico* och *Sorrento* och ytterst *Punta della Campanella* — och midt i hafsmynningen, som ett naturens Castell, för att försvara inloppet till Neapels Golf, den ståtliga klippan *Capri* mellan *Misenes* och *Campanellans* uddar. Lägg härtill det fria omätliga hafvet, och du har i *ord* hvad jag sett i verkligheten. Lägg bort detta blad och sucka: "Det måste dock vara något utomordentligt skönt i denna tafla!" Den som skildrar en utsigt måste vara nöjd, om hans läsare blir missnöjd med hans ord och rätt lifligt anar, huru mycket hans målning är naturens underlägsen. Att frambringa en sådan aning och en brinnande önskan att se originalet, är den enda förtjenst en ord-målare kan eftersträfva, då han nemligen ej skildrar med poesiens magiska ljus, utan på prosa vill göra sig rätt trogen och utförlig. —

Med denna syn för ögat hvilade vi ett par timmar i gräset. På återvägen kommo vi i sällskap med en kunglig Jägare, som äfven ärnade sig till Neapel. Han bar en bössa på axeln och en skjutväska på ryggen, i hvilken i stället för villebråd, som denna tiden ej är så lätt att finna, mannen hade instoppat en god portion af *broccoli*, som han förskaffat sig ur Munkarnas kryddgård, och som han bestämt till en *minestra* för morgondagen. Mannen förde oss en mycket vac-

krare och närmare väg genom sköna vigner ned till Neapel, och vi skilldes vid honom nära *Gli Studi*, förärande honom 9 gran, för hvilka han förbindligast tackade. Det var en verklig hedersman, med ett bottenärligt och vackert ansigte.

Brodren *Hvass* bjöd oss till en Afskeds-soupé på *Villa di Milano*. I champagne druckos våra käraste skålar.

Den 2 Julii. Triumviratet är upplöst. Klockan tre e. m. afreste *Hvass* tillika med sin lilla hund, i *Anguianis* postvagn till Rom. Men förut hade vi gemensamt besökt

Albergo de' Poveri, det största hus i Neapel. Öfver 4000 barn af fattiga classen uppfostras på Statens bekostnad. De arbeta gemensamt och sofva i stora och svala rum på snygga sängkläder. Utom åtskilliga handtverk, bland hvilka arbetandet af koraller föreföll mig interessantast, undervisas de äfven i ritning och musik. En liten Theater och Dans-sal finnes äfven, men man har funnit kostnaden för stor, och de begagnas ej mera. *Sancio* heter förste Directeuren. Inspecteuren heter *Tommaso Taglii*, till hvilken vi medförde ett bref från Hr *Hofmeister*. Vi köpte några vackra korall-arbeten, och sågo Gossarna spisa. Då måltiden begyntes och de suto alla på sina bänkar med sitt bröd, sitt vin och sin soppa framför sig, slogs an på en trumma. Perspectiven genom de ofantliga rummen, med fullsatta bord från ena till andra ändan, var högst egen. De flesta barnen syntes dock mera likna convalescenter på ett sjukhus än friska barn i den lifligaste åldern. De äro indelade i Prefecturer: hvarje har sin nummer och sitt namn öfver sängen, der han sofver, samt tillika den metier angifven, hvartill han uppfostras. Idéen är förträfflig, och inrättningen, äfven om den ej till

alla delar skulle svara mot den gigantiska planen, högst märkvärdig.

Hurtigt och lustigt i en Carretella med en häst framför och en kusk bakpå rullade Claussen och jag ned till *Posilipo*, tittade in i kyrkan *S. Maria di Piedi Grotta*, och promenerade sedan på den sköna aftonen till *S. Maria del Parto*, en kyrka, på hvars balcon en Soldat satt och läste högt för en hop folk en af Goldonis Comedier. I kyrkan funno vi hvad vi sökte: *Sannazaros Graf*. Monumentet är bakom Altaret i ett litet eget Capell. Öfverst sitter Skaldens bild af marmor: tvenne figurer på sidorna föreställa Apollo och Minerva. Nedanföre lästes följande verser af Bembo:

Da sacro cineri flores. Hic ille Maroni
Sincerus Musa proximus ut tumulo.

Och från *Sannazaros* Graf gingo vi upp till *Virgilii*, den vi nu sågo för andra gången. Men inskriften på muren bredvid denna graf är ej af Bembo. Den låter så här:

Qui cineres? tumuli hæc vestigia conditur olim
Ille hoc qui cecinit pascua rura duces.

Man måste commatera och taga ihop snällt, om man skall finna meningen — och när man funnit den — ??

Att sitta vid Virgilii graf, litet ofvanför den i vingården, der man får plocka så många apricoser, man orkar äta, af träden; ty ägaren till vignen visar grafven — att sitta der då solen går ned, och se Vesuvius alldeles glödande rödt i toppen, men smaragdgrönt vid foten, att se Neapel och hafvet i aftonglansen — — det öfverträffar mycket annat, hvarvid menniskan utropar; "Ack! hur härligt!"

Den 3 *Julii.* Kyrkan *S. Chiara* är rik af förgyllningar och skönt upplyst af täta, höga fönster öfver nunnestolarna, som gå rundt omkring kyrkan som en läktare. En skön Madonna, lätt, etherisk figur, målad af *Giotto.* Grafvårdar öfver några af Anjouska huset. *S. Trinità Maggiore*, ytterst praktfull, blänkande af marmorarter, inlagda i blomsterfigurer. Det hela öfverlastadt. *S. Paolo*, byggd på ruinerna af ett tempel, helgadt åt *Castor och Pollux*, hvilkas stympade bilder i haut-relief ännu finnas utanpå kyrkomuren, men ofvanför hvar och en af dem stå *Petrus* och *Paulus*, jemte ett distichon på ett slags latin. Tvenne stora, sköna Corinthiska pelare stå på hvar sin sida af hufvud-dörren, till hvilken en hög trappa leder. — På hemvägen gjorde vi en tröttsam tour genom den smutsigaste delen af Neapel.

Den 4 *Julii.* I Cathedralen *S. Gennaro* förde en liten Jesuitgosse i sin svarta skrud med calott oss omkring i gamla Basilican, men mycket fort, emedan han hade brådtom och ej ville blifva sedd i denna förrättning af sina förmän. Han var en söt gosse, men han, liksom alla syndiga menniskor i allmänhet och Jesuiterna i synnerhet, älskade penningen öfvermåttan. Missnöjd med den knappa gåfvan af fem gran, yttrade han, att ingen forestier gifvit mindre än tre Carliner, men då han hörde, att ej mera kunde honom bestås, och att det var en *vergogna*, att förnimma en sådan pilt gräla om den vedergällning man bestod honom för fem minuters hafsig kringvandring i kyrkan, den vi dessutom sett en gång förut — då slog han ned ögonen. Han slog åter upp dem, då jag klappade honom på axeln och vänligt tackade honom för hans lilla möda, sade: "*State vi bene!*" och ilade bort.

Midt i hettan, som oftast varit vår lott vid våra vandringar till Neapels märkvärdigheter, begåfvo vi oss, med Gubben *Nicola* i tåten som vägvisare, bort till *S. Gennaro de' Poveri*, en stor fattig-inrättning, äfven för flickor. Stundom förlorade vi vår gamla redliga Ciceron, då han här och der i gathörnen köpte för en gran gula plommon, och med stor begärlighet förtärde dem; men snart sågo vi åter den grå tröjan, den snedtsittande mössan, de bara benen och de sneda skorna samt framför allt den långa smala hårpiskan, hvilken egentligen var vår compass. Målet för resan var ej sjelfva fattig-väsendet utan de gamla märkvärdiga

Catacomberna, dit vi infördes af tvenne Custoder, af hvilka den ena förde ordet och en stor fackla, den andra en glaslykta. Dessa underjordiska hvalf, hvarifrån man i början troligen hämtat byggnads-materialier till Neapels hus, bestå af tre våningar öfver hvarannan. Hvarje våning är indelad i flera små grottor eller rum, boningar och tillika begrafningsplatser för de olyckliga Christna under förföljelsetiden. Hvarje håla har ett sängställe och en eller flera grafvar. Sömnen och Döden äro här grannar, liksom bröder i Diktens verld. Stora samlingar af dödskallar, vid hvilka ännu sitta hår, och i en den förtorkade tungan, samt af allahanda ben fylla flera af dessa rysliga hålor. I öfversta våningen är en kyrka med pelare och *S. Severi* Biskopsstol. *S. Januarii* hufvud, som afhöggs vid Pozzuoli, förvarades här en tid, innan det flyttades och sist fördes till Cathedralens Crypta. Ett *Baptisterium* ses der äfven. På en annan sida är *S. Severi* eget rum, af samma beskaffenhet som de öfriga, kanske litet större, och deri, liksom i några andra, finnas gamla frescomålningar på väggarna, föreställande åtskilliga Apostlar. Den un-

dersta våningen är ej rätt tillgänglig; men man kan vid fackelskenet se ned i svalget genom en och annan öppning. Luften der nere är kall och fuktig; men egentligen oren fann jag den icke. Icke heller någon stank, ehuru hålorna äro fulla af menniskoben och förtärda cadaver. Besynnerligt nog finnes i ett rum midt på golfvet en cylindrisk pelare, som fuktar starkt, och på hvilken står skrifvet med Grekiska Bokstäfver: *ΠΡΙΑΠΟΣ*. Skämtande sade Ciceronen att detta var auctors namn.

Högst märkvärdiga äro dessa hvalf, de största och förunderligaste man känner kanske näst de Indiska på Elefantine och Salsette, och gifva anledning till de allvarsammaste tankar. På hvad vilkor bodde de arma Christna der? Voro de alldeles okända, således äfven tillvarelsen af dessa grottor en hemlighet för Romerska regeringen? Eller hade de erhållit dess tillstånd att der lefvande begrafva sig och lefva dödens lif i stilla andakt vid sina lampors sken: skilda från alla andra varelser på jorden? Troligen det senare. Se Diocletiani Historia! — Man påstår att Catacomberna skola sträcka sig ända till *Capua*. Jag betviflar det; men under Capo di Monte lära de sträcka sig; ty man vet att detta Slott ej nu mera bebos af fruktan för en instörtning.

Af *Universitetet* kunde vi nu, under ferierna, ej se mer än byggnaden, som är temligen ansenlig, och en af de smärre hörsalarna. Man sade, att Professorernas antal skall vara öfver 60, och de inskrifna Studenterna nära 4000. Universitetet är beläget nära kyrkan *Gesu Vecchio*, och har fordom tillhört Jesuiter-Collegium, som nu blifvit förflyttadt till ett annat ställe.

Jag har i tysthet firat min Mors namnsdag: in silentio et amore.

Den 5 Julii sågo vi på *Teatro S. Carlina* en rolig Parodie öfver Alciderna, som i Rom gjorde så mycket väsen under Carnevalen. Stycket gafs för 6:te gången för fullt hus och heter *Pangrazio Biscegliese, confuso fra le forze, di un falso e di un vero Alcide.* I fyra Acter. Den utfördes excellent och har många roliga uppträden. *Pangrazio,* som rest förgäfves till Rom för att få se Alciden *Mathevet*, är återkommen till Neapel, der nu Alciden skall inträffa. Men Donna *Sofonisba*, som hatar alla Alcider, blir försatt i raseri, då hon hör att Gubben vill gifta sin dotter med denna Herculis ättling. Flickan har en älskare, som hon älskar tillbaka, och denne beslutar att gifva sig ut för Alciden och således få sin älskades hand. Det lyckas. Han kommer, anmäld af sin pusslustiga dräng, som pratar en obegriplig Fransyska och lika obegriplig Italienska. Så, t. ex. säger han att hans Herre, Alciden, nedbrutit portarna mellan *Capua* och *Aversa,* men då han skall nämna en pelare säger han *pollastro* i stället för *pilastra.* Alciden inträder; emottages af Pangrazio med förtjusning; men Fru *Sofonisba* är honom högst oblid, till dess den falske Alciden blir bragt i Berserks-lynnet och gör de allrahiskligaste ställningar. Gumman inkallar alla betjenter och drängar i huset; men i hast sticker Alcidens dräng en drickspenning i deras händer, hvaraf de i ett ögonblick så försvagas, att den falske Alciden ej allenast slår en i sender till golfvet, utan slutligen vräker ned dem i en hög och på en gång. Då fasar Sofonisba, hon nedstörtar på knä och begär pardon. Den rasande låter blidka sig genom hennes samtycke till giftermålet, som i hast uppgöres och afslutas. Men nu anländer den verkliga *Alciden*, för att aflägga prof af sin styrka. Den falske Herculs-Sonen utger honom för sin Elev, och i fjerde Acten göra nu *Acteurerna på S.*

Carlino samma konstiga och undransvärda saker som *Alciderna* i Rom. Stycket slutar så, att *Pangrazio* förlorar sin enthusiasm för Alcider, då han ser så många af det slaget. (De äro ej mindre än sex, som slutligen anställa en stor *Lotta.*) Han hade tänkt, "che fosse solamente un discendente d'Hercule." Han bifaller äktenskapet, oaktadt den falske Alciden upptäckt sig — och allt blir godt. — D. f. Alcidens dräng gör en svår konst. Med en ryslig kraftansträngning rifver han sönder ett *pappersark*, och då det slutligen brister, svimmar han af i de andra drängarnas armar och bäres ut.

Sällan har jag sett ett Lustspel, som så roat mig. Följden blef också den, att Alciderna i all tysthet smugit sig bort från Neapel.

Den 6 Julii. Emil och jag foro till *Pompeji.* Vi genomvandrade det med stort interesse och i stark hetta. — Och så farväl, du tjusande nejd, med din härliga natur och dina eviga minnen!

Min sista afton tillbragte jag på den präktiga, illuminerade Theatern *S. Carlo.* Operan *Alexi* gafs på Drottning Isabellas Födelsedag som Gala-Spectakel. Praktfulla Decorationer, men slät Musik. *Almerinda Manzocchi* var mycket söt i sin gröna, guldbroderade sammetsdrägt och sin snöhvita turban öfver de mörka lockarna. — Styckets fabel har interesse, men compositeurerna ha deraf ej dragit mycket partie. Också applauderade publiken ej en enda gång.

Resan från Neapel

anträddes *den* 7 klockan sex om aftonen, sedan den vidtbereste Engelsmannen *Glechhorn*, en Tysk Medicinæ Doctor från Mayntz och en i Palermo bosatt Bolognesare, som skulle till Sicilien afhämta en mängd Sångare från Bologna, sutit i en och en half timme i vagnen och väntat på Emil och mig, som efter en middagsmåltid på *Giglio d' Oro* med Dahlström, nu afgjorde vår räkning med värden, kysste värdinnorna, så moder som dotter, på munnen, och kastade oss i vagnen. Aldrig hade Neapel förekommit mig så hänryckande som när jag for. Hafvet syntes mig mera blått och mera klangfulla dess böljor, då jag på förmiddagen gjorde min sista vandring i Villa Reale.

Vi reste hela natten och ankommo kl. 5 på morgonen till *S. Agatha*. Jag drömde, sedan jag lagt mig till hvila, om *Hugo*. Jag tyckte mig vara vid *Boo*. Jag berättade min resas äfventyr, och hvad jag sett och njutit. Sällan har jag drömt så lifligt.

Den 8 *Julii* på e. m. aftågade vi igen. Vägen genom Campaner-dalen är intagande skön. Förtrollande glans låg öfver landskapet, och prismatiskt färgspel på bergen.

Vid intåget i *Mola di Gaeta* suto större delen af innevånarne utanför sina hus eller stodo i grupper. En sådan mängd af sköna flickor har jag aldrig förr sett på en gång. Det var redan skumt, då vi från trädgården i *Albergo di Cicerone*, — säkerligen ett af Italiens skönaste värdshus — sågo ut öfver hafvet till *Gaeta*, pittoresk stad på en utlöpande udde. Mystisk och högtidlig thronar Plancii grafvård på den ståtliga kullen.

På morgonstunden *den 9 Julii* anlände vi till *Terracina*. Staden med sin hamn, sina vilda berg, sina stora hus och hafvet har något grandiost, som man gerna ser och njuter, äfven om man kommer från Neapel. Emil och jag sofvo, i ett ljust rum med stoltaste utsigt åt hafvet, hvars böljor brusande skölja sjelfva grundmuren af den stora Locandan. Rummet heter *Messina*. — Der drömde jag åter en liflig dröm. *Longfellow*, tyckte jag, skulle resa och kom till mig för att taga afsked. — Men — han är ännu qvar i Rom.

Under aftonen och natten passerades *Pontinska Träsken*. Ej långt från Terracina såg jag ett stort besynnerligt stycke, som såg otäckt ut, långsamt flyta fram i stora kanalen bredvid vägen. Jag frågade Vetturinen hvad det var. Han svarade: *"Eh! è un mezzo cavallo."* Det var nemligen hälften af ett flådt häst-cadaver, som der i all maklighet seglade fram. Detta ökade det fördelaktiga begreppet om Pontinska Sumparna och deras goda luft. En stygg stank, liksom af förruttnade vegetabilier, följde oss hela vägen; men mot luftens gift skyddade vi oss med vakande, med vin och med starkt Caffe.

I den sköna, klara morgonstunden *den 9 Julii* mötte vi en skara af Velletris sköna döttrar, som ur staden uttågade till Campagnan. Och så gick det genom den tjusande nejden fram till *Genzano*. Ett långt stycke gick jag till fots, för att mera njuta af den sköna morgonens behag. Utan uppehåll i Genzano begaf man sig till *Albano*. Emellan *Lariccia* och *Albano*, i skuggan af en hög, pittoresk klippa, under ett skönt träd satt ett ungt fruntimmer och målade. Jag igenkände *Evelina Stading:* hoppade ur vagnen, som jag lät fara förut, och skyndade att hälsa

på henne och att hälsa från Neapel, der hon dock aldrig varit. Jag språkade en stund, och när jag sedan vandrade mot Albano, blef jag varse *Heideken*, äfven sysselsatt med trädstudier, till venster om vägen i sluttningen af en backe. Jag hade ingen ro att i Albano lägga mig att sofva som de andra; utan efter ett fruktlöst försök att träffa *Wetterling*, som äfven gått ut att måla, vände jag om till *Lariccia* och, sittande der på en sten, samtalade med min Landsmaninna och hörde, oändligt Fransyskt snack af Herr *Kaysermann*, en rik Schweitzisk målare, som äger ett hus och bor i Lariccia, den der satt och dicterade från åsnan många lärorika saker för Evelina.

Den lilla Svenska Republiken i Albano frestade mig att der stanna qvar några dagar. Men äfven Rom drog mig till sig, och jag for af klockan 2 med de andra öfver den heta Campagnan, och anlände genom *Porta S. Giovanni* till mitt evigt älskade Rom, Thorsdagen *den* 10 *Julii*, klockan nära 7 på aftonen.

Åttonde Boken.

Strödda Drag från Rom.

— ein Zweiter Himmel, in den Himmel
Steigt Sanct Peters wunderbarer Dôm.
Aber Rom in allem seinem Glanze
Ist ein Grab nur der Vergangenheit;
Leben duftet nur die frische Pflanze,
Die die grüne Stunde streut.

SCHILLER.

Den 16 April.

I vagn for jag med *Pajkull* ut genom *Porta di S. Paolo*, för att se ruinerna af den nedbrunna Basilican. Den gröna gräsplanen utanföre stod alldeles förgylld af solsken och gula blommor. Spåren efter den förhärjande elden hafva ännu ej kunnat döljas af menniskohandens arbeten. Utan tak, endast med tvenne bibehållna colonnader utan sina rika prydnader, sträcker sig den fordom så majestätiska Basilican ut från Högaltaret till stora porten och ser ofantligt stor ut. Och hon är likväl så liten emot *S. Peter*. Sköna fragmenter af de präktiga Corinthiska pelarne, som fordom smyckade Hadriani Mausolée, ligga i fallna grupper: några stå remnade och omslagna med band, för att ej falla sönder. Gamla golfvet är qvar, men mycket förderfvadt: Mosaik-arbetena äro i fragmenter bibehållna. Hon uppbygges ånyo, men sin gamla prakt får hon aldrig åter. Kyrkotjensten förrättas nu i Sacristian.

Derifrån tog man en annan väg till *Cecilia Metellas* Graf, en härlig, mycket bibehållen ruin i conisk form, också starkt och mäktigt murad, att den ännu skall trotsa århundraden. I hvalfvet, som har öppning i taket, bekransad af rik murgrön, har den Sarcofage stått, som nu finnes i Cortilen af *Palazzo Farnese*. Vi blickade in i *Caracallas Circus*, och foro så till *Bacchi Tempel*, nu *Chiesa de S. Urbano*, men nästan öfvergifven, ehuru der alltid brinner en lampa. Vackra pelarfragmenter synas i väggarna, och innanföre

bevaras ännu några antika kärl från den tid, då Vinets Gud dyrkades här. Midt emot templet ligger *Bosco Sacro*, tät och skuggrik, samt nedanföre i dalen Nymfen *Egerias Grotta*, visserligen pittoresk, men något skräpig. Inuti grottan flödar en fontaine, hvars vatten vi smakade, sedan man förut med stenar bortdrifvit tvenne argsinta, storhorniga Oxar, som ogerna i middagstiden lemnade den svala grottan. — På denna färd, när vi stannade utanför *Palazzo Venezia*, hade vi tillbragt tre timmar, och den kostade P. 12 Paoli. Jag var hans Cicerone och åkte för intet.

Nu besågo vi, likväl för flyktigt, *Canovas Studium*. Der finnas sköna saker: En i marmor utförd Basrelief till ett monument öfver Prinsessan *Santa Crux* i Spanien, skönt och delicat utförd: Modeller till de båda *Pugillatorerna*, repetitioner af hans Venus i Florens: tvenne vackra *Danseuser: Napoleons Stod*, med en Commandostaf i ena handen och en Victoria i den andra: *Washingtons* sittande stod: *Napoleonis Mater*, sittande såsom Agrippina på Capitolium: *Murats* Buste: *Italien*, sörjande vid Alfieris urna: Konung *Carl IIIs* af Neapel Statue till häst; — man känner ingen kolossalare häst, utförd i bronz eller marmor, än denne: — samt mycket annat, värdt att beskådas i flera timmar, än vi derpå nu kunde använda minuter.

Den 19 *April*. Varm blåst och grufveligt damm, i synnerhet på *Piazza de' Termini*, der jag steg in i den sköna kyrkan *Maria degli Angeli*. Hon är byggd af Diocletiani Thermer, i form af ett Grekiskt kors. Ofvantill i Choret lästes: *Reginæ Angelorum*. Ingången är genom en liten Rotunda, liksom Pantheon med ljus infallande från taket. Förr har ingången varit från en annan sida. Så gjorde *M. Angelo* den. *Van Vitelli* förän-

drade detta, och nu är symmetrien bättre iakttagen. Men M. Angelo ville att ingången skulle vara så, att man genast framträdde emellan de *åtta* stora, sköna, af hela granitstycken huggna antika Colonnerna, som fordom smyckat *Diocletiani Thermer.* Öfver Högaltaret är ett måladt fenster, det enda jag sett i Rom. Kyrkan, som får mycket ljus ofvanifrån, prydes af goda målningar, bland hvilka må nämnas främst *S. Sebastians Martyrium* af *Domenichino*, stor tafla al fresco, flyttad hit från *S. Peter*, sedan Copian i Mosaik der intog sitt rum. De öfriga taflorna äro äfven hit flyttade från *S. Peter*, under Pius IV. *Van Vitelli* fullbordade Kyrkan 1749.

Den stora Meridianen af *Bianchini* är äfven märkvärdig.

I *Centosiner-Klostret*, stötande intill Kyrkan, uppfördt efter M. Angelos ritning, i fyrkant, äro 100 Colonner, och midt på gården stå ännu tre stora Cypresser, som sägas vara planterade af M. Angelo. Den fjerde är förstörd.

I den lilla Rotondan, genom hvilken man inkommer, äro *Salvator Rosa* och *Carlo Maratta* begrafne. På den förres minnesvård läses:

Salvatorem Rosam Neapolitanum
Pictorum sui temporis
Nulli Secundum,
Poëtarum omnium temporum
Principibus parem
Augustus Filius
Hic moerens composuit.

En Näktergal i Rom.

Hela Walborgsmesso-afton (30 April) tillbringade jag i sällskap med *Alessandro*. Och vårt nöje bestod deri att gemensamt och grundligen genomvandra det *gamla* Rom. Vi betraktade och undersökte många, märkvärdiga och nu mera förglömda *bitar* af Verldens fordna hufvudstad. Det lönar ej mödan att här uppräkna eller beskrifva dem; ty att uppräkna äro de för många, och att beskrifva alltför enkla, eller — med andra ord — för svåra. Antikens skönhet har gett dem en viss färg, på hvilken den omättliga Tiden ännu länge och väl kan gnaga. Fetare blir han ej deraf, — och *de* magra åtminstone långsamt.

Vi besågo *Terme di Tito*, både utan och innan. Präktiga, pittoreska massor af murar, på det sirligaste sätt smyckade af murgrön och andra antiqvitetsälskande växter. Innantill kalla hvalf, i hvilka Custoden fäster vaxljusstumpar på en stång och lyser upp i taket på de antika frescomålningarna. En del äro temligen bibehållna. På ett ställe har man funnit en målning, föreställande tvenne ormar, som krypa emot hvarannan, och derunder stod skrifvet:

Duodecim Deos et Jovem Optimum
Maximum habeat iratos
Quisquis hic minxerit aut cacavit.

Baden voro byggda på Neros *Casa Aurea*. Rummen äro symmetriska: ett långt och stort rum är medelpunkten, hvari ännu synas lemningar efter en fontaine.

Lika präktigt som dagens solsken hade varit, blef nattens månljus. Vi firade aftonen och natten med att fortsätta vår vandring kring det *antika Rom*. Öfver *Forum* låg månskenet klart och rent: allt var så tyst som i grafven; endast en uggla skrek entonigt och oupphörligt i ett mulbärsträd bredvid *Antonini och Faustinas Tempel*. De ståtliga massorna af Cæsarernas Palats reste sig mystiskt i skuggan: *Fridens Tempel*, hvars yta var öfvergjuten med ljus, hade hvalfven fulla med mörker. Och i den tysta, ojemnförliga Colosséen stodo vi, just när månan, nu i sitt fylle, blickade in genom en öppen arcad af öfversta ordningen och omgafs af det täckaste löfverk. En stund satt jag på samma ställe, der Guilia satt, då jag sista gången gemensamt med henne såg Colosséen i samma ljus. Förbi *Monte Celio* och *Constantins triumfbåge*, förbi Kyrkan och platsen *S. Gregorio*, förde oss vår väg kring Palatinska berget. Men sedan vände vi åter om, följde en väg mellan murar till *Porta S. Paolo*, der *Cestii Pyramid* stod qvar på sitt ställe och lät sig beskinas af himmelens måne. Den sköna alléen mottog oss: der vexlade bland det friska löfverket de skönaste ljus och skuggor; men då vi ankommo till den pittoreska hvalfbågen under Monte Aventino, hördes en ensam näktergal, som satt ofvanför oss på berget i en skön bosco bland mörka ruiner. Genom buskarna glänste stjernorna fram, och näktergalen sjöng starkt och klart. Jag har ej hört hans like. Och hvar och en af hans melodiska löpningar besvarades af ett mildt men klart echo, som upprepade den helt och hållet. Något sådant, något så intagande har ej förr mitt öra hört — och i en sådan omgifning! Det tycktes, som näktergalen allt mer och mer uppelda-

des till kraft och klarhet i sången, och det var hans eget echo, som lifvade honom. I den tysta, ljusa natten satt han der alldeles allena och sång och sång, anande att det bedrägliga echot på andra sidan om Tibern var rösten af en medtäflare, den han ville öfverträffa, eller af en väntad älskarinna, den han ville förtjusa. Af de mångfaldiga takter, som han der anslog, med ett kort uppehåll mellan hvarje, var nästan ingen den andra lik, och alltid började och slutade han på ett nytt sätt. Ej en gång af en med buller och dån framrusande vagn, full med skrikhalsar och åtföljd af gläfsande hundar, lät han störa sig i sin inspiration och sin sång. Ännu när vi voro långt borta och nära *Vestas Tempel* hörde vi hans herrliga toner, och när vi ej längre hörde honom sjelf, klingade ännu hans echo från den långa, hvita, fullt upplysta och af träd omgifna *Ospizio di S. Michele.* Hvilken stund! hvilken poesie!

Tjust af det eget och obeskrifligt intagande i dessa ögonblick, vandrade jag, vid min följeslagares sida, öfver *Trajani forum* till *Fontana di Trevi,* som med sitt rika vatten och sin rika architectur framträdde präktigt i månljuset. Der stod ett sällskap af sångare och guitarrspelare. Men de voro inga näktergalar.

Den 7 Maji. Straxt innanför *Porta Pia,* till venster, ligger i en täck park af lagrar och acacier, som nu blomma och dofta, en liten smakfull Villa. Jag stod och såg in genom jernporten med stor begärelse. Der innanföre var så skönt och stilla och grönt och blomstrande. Bodde jag der och hade 600 Scudi om året — Gud vet när jag då kom hem? Dock — kan jag väl bo skönare än i mitt rum på Villa Malta?

Genom den *Fromma Porten* glänste bergen i fonden alldeles berlinerblå. På *Via Nomentana* mötte vi (Vetterling och jag) getter och får samt anlände till *S. Agnesi Fuori le mura*. Presten öppnade sjelf Kyrkan. Man nedstiger i den utför en marmortrappa af 48 trappsteg. En liten parterr med doftande rosenbuskar ligger inom en mur, såsom förgård till kyrkan. Custoden kom och pratade hit och dit, föga sammanhängande, berättade huru en Engelsman stulit en bit ur det af dyrbara marmorarter förfärdigade altaret, der S. Agnese är begrafven, hvars bild är tillskapad af en antik torso af en orientalisk, agatlik alabaster. Antika Colonner, af hvilka två cancellerade. I Madonnans Capell är en marmorbuste af Frälsaren, som säges vara af Michel Angelo, men troligen orätt.

Nära till S. Agneses utanpå regelbundna, grå Kyrka, med sin campanil, ligger en Rotonda, uppgifven att hafva varit ett *Bacchi Tempel*, sannolikare ett Baptisterium, uppbyggdt af *Constantinus Magnus* för sin syster och dotter, här döpta och begrafna i den sköna porphyrurnan, som nu är flyttad till Vaticanen. En målning på muren visar huru urnan ser ut. Kyrkan heter *S. Constanza*, har behållit hela sin antika construction, men Apostlarna, som Ciceronen sade, målade i nicherna af den yttre navatan, af *Raphael*, äro nästan alldeles förstörda. Helgonets kropp hvilar midtuti Kyrkan under altaret, och uppomkring cupolen äro målade helgonhistorier. Vi gingo upp på taket; men derifrån sågo vi bergen blott, en liten del af närmaste campagnan och *Villa Torlonia* och *Villa Patrizj*.

Custoden beklagade sig öfver den aria pessima, som här råder om sommaren. Tvenne hans bröder hade dött, och han bodde här, såsom han

sade, "per forza." — *S. Agnese* är en vacker kyrka. *S. Constanza* är nästan vackrare, om hon vore underhållen väl, och litet större. En yttre portik af 40 Corinthiska pelare har fordom omgifvit den.

Den 10 *Maji.* Nu blomma Acacieträden och sprida den ljufvaste ånga, som, blandad med Orangernas doft, ambrosiskt gjuter sig öfver Rom, när man i skymningen genomvandrar dess gator. Nu grönskar allt; nu blommar allt. Rosorna födas och dö och återfödas igen. Naturen är här en Phoenix, som oupphörligt förbränner sig sjelf på ett doftande bål, och oupphörligt skönare lefver upp igen i förnyad prakt.

Nu vet jag hvad den sköna Villan vid Porta pia heter. Den är nemligen *Villa Paolina*, och var Prinsessan Paolina Borgheses egendom och boning. Efter hennes död har den tillfallit Hortensias äldste Son, som för sin bekantskap med Carbonari här i Rom måste rymma landet. Han har vistats i America och äfven i Florenz, der han är gift; men har för sex, sju dagar sedan återkommit till Rom och bor på Villan, ehuru ej ännu i palatset. Detta gjorde att, då jag med *Koebel* och *Knapp* i afton ville komma derin, gjordes stora svårigheter, hvilka dock besegrades af fagra ord. En vacker qvinna öppnade porten, och jag njöt en skön stund i den täckaste park, der inom ett inskränkt område blomstra och grönska de skönaste och raraste blommor och träd, och fåglarna hålla en stor concert, der Näktergalen spelar solopartierna. Vid Orangeriet (hela trädgården är dock ett Orangeri) odlas Ananas; men emedan stället är bland de kallare i Rom om vintern, så funnos för dem ett slags drifbänkar. Palatset i ädel stil, med Colonner på faça-

den, har under Paolinas tid varit på det alldradyrbaraste och smakfullaste sätt inredt, omgifves af en graf; men dess inre kunde vi nu icke få se. 4000 Piaster årligen har hon bekostat blott på underhållandet af trädgården och anskaffandet af nya blommor. Det hela har något så intagande, att jag nästan kände mig fjettrad qvar. Det är en poetisk bostad, så tyst, så grön och så blomstrande, och likväl inom *Roms* portar.

Den 11 *Maji.* I det allrahelgaste af *Villa Borghese*, som är slutet alla dagar, utom fest- och Söndagar, njöt jag naturens rikedom. På en ö i den Lago, som får sitt vatten från Bracciano-sjön, och på hvars Aquædukt står skrifvit: *Appia Felix ad Lacum*, samt å andra sidan: *Ne quem mitissimus amnis impediat*, — på en ö i denna Lago ligger ett vackert, i antik stil uppfördt tempel åt Æsculap: *ΑΣΚΛΗΠΙΩΙ ΣΩΘΗΡΙ.* Templet har framför alla façader fyra Corinthiska pelare och midtuti: Läkare-Gudens eller Gudaläkarens bild. Det omgifves af blommande rosenbuskar, och speglar sig skönt i den lugna sjön. De yppigaste trädpartier af Acacier, lagrar, plataner, grönekar, granater. Präktig utsigt åt S. Peter och Vaticanen. I förgrunden de skönaste träd, genom hvilkas hvalf man ser ut öfver Rom. Och till höger, (då man står midtför tempelfaçaden) längre ned en präktig, mörk bosco och en lång, smal dal. Der bo näktergalar och der sjunga de väldigt. Det var en ljum, litet mulen, nästan färglös Sirocco-qväll. Allt såg mystiskt ut: alla skuggor voro så djupa och mörka: de präktiga ekarnas stammar på skuggsidan nästan kolsvarta. Och intet blad rörde sig, så lugn var luften.

Koebel och *Maler* samt en annan Tysk (*Magnus*, en skicklig Målare) gjorde med mig

denna vandring. *Wetterling* äfven; men vi förlorade honom snart; ty han ställde sig under träden och ritade S. Peter.

Villa Borghese är mig nu lika kär som *Villa Pamfili.*

Den 13 *Maji.* Den sköna aftonen njöts på ett alldeles tjusande sätt i *Villa Spada*, tillhörig Engelsmannen *Mils*, som för åtta år sedan köpt den för 4000 Scudi. Den är anlagd på Palatinska Berget öfver ruinerna af Cesarernas Palats. Cascinen, byggd på gammal mur, är enkel, pittoresk och beqväm. Det gamla är skonadt och bibehållet så mycket som möjligt. Trädgården är paradisiskt förtrollande. Häckar och hvälfda portiker af de yppigaste rosor, vinrankor och murgrön, alldeles försystrade, omfamnande hvarannan i de härligaste festoner. Från altanen ser man ned i *Circus Maximus*, öfver Aventinska Berget med sitt Priorato, Caracallas Thermer och bergskedjan, som blå framglänser genom ett antikt hvalf. Man ser äfven S. Pietro di Montorio och S. Peters Basilica. Cypresser och lagrar och allt skönt ur växtriket blomstrar och frodas här i den yppigaste blandning och mångfald. Man ser sig ej mätt på de läckra, doftande rosorna, af hvilka man vid hvarje steg nästan öfverhöljes. Och från *Loggian*, hvilken blick öfver Colosséen och Forum och hela Rom! De majestätiska Ruinerna af *Hippodromen* och *Bibliotheket* resa sig på en annan sida.

O, Du elyseiska bostad i det herrliga Rom!

Hela Circus Maximus är nu en vingård. Täcka flickor, med gula, lätta sommarhattar, gingo der och ansade vinrankorna.

Den 13 *Julii. I Augusti Mausolée*, som är på antikt sätt inrättad till *Amphitheater*, och, upplyst samt klädd med kransar af åskådare från ofvan och allt igenom, gör ett brillant intryck, gåfvos denna afton *Fuochetti*, lusteldar för Romerska folket. — Jag tänkte på: *Panem et Circenses!* ännu i dag är detta Romerska folkets valspråk. Med Byström vandrade jag först omkring på scenen, gick derpå upp till öfversta raden, (den medlersta har ordentliga Loger som särskildt betalas) och fyrverkeriet åskådades från en af de nedre gradinerna. Illuminerade fästningstorn — ur ett af dem, sedan canonaden gått för sig, uppsteg en luftballon, höjde sig högt, sågs länge under högljudt bifall och försvann slutligen som en slocknande stjerna. Prydliga eldregn. De bildade träd: tårpilar af couleurta eldar med charmant effect. Slutligen kom en framställning af *Gli Elisj*. Charon for med Orpheus på Stygen i en båt rundtomkring de Lycksaligas palats. Slutligen ramlade dess murar, och man såg det inre af Elyséen, der de bleka pappersskuggorna svängde sig omkring bland gnistor och lågor, så att man snarare trodde sig se in i ett litet helvete. Hela härligheten slutades med luftbägare och raketer och knall och dunder.

Den 17 *Julii.* I *Augusti Mausolée* hölls en så kallad *Giostra*. Jag beslöt att öfvervinna min motvilja och en gång gå dit. I Christenhetens moderstad, der man firar en fest åt S. Antonius, på det han må välsigna och beskydda djuren, tillåter man sig dock ett så grymt och uselt nöje. Då jag uppträdde i min *Palchettino*, insläpptes på scenen en stor blågrå Tjur, som stred mot tvenne arga blodhundar. Det dröjde ej länge innan de hade fästat sig vid hans blodiga öron, dem de tuggade och söndersleto, under det Tju-

ren stod nästan stilla och med uthängd tunga bölade. Hela hans kropp skälfde. Han drog sig stundom tillsammans krampaktigt, liksom för att kunna sparka bort hundarna med bakbenen. Slutligen, befriad från dem, anföll han de på scenen uppställda menniskofigurerna, och ett qvinnobeläte, som hängde på ett snöre, stångade han förtvifladt. Slutligen slog man ett rep omkring honom och dref honom in i sitt carcer. — Derpå uppträdde en modig Buffel. Hans rörelser voro sköna. Han var van att umgås med blodhundarna. Tvenne nya uppretade Doggar angrepo honom. Men de kommo honom ej förr nära på lifvet, än han kastat dem med sina starka horn högt upp i vädret. Stundom hade han en framtill och en bakom, som ville bita honom i benen; men han slungade den första i vädret, och sparkade den andra långt ifrån sig under åskådarnas bifallsrop. Den första hunden hade af Buffelns horn blifvit genomborrad, när han slungades i luften. Han föll ned på arenan, reste sig åter upp på två ben, öppnade sitt blodiga gap och tjöt; derpå sönk han kraftlös ned igen och blef halfdöd bortsläpad från scenen. Den andra hunden hade ock nu förlorat. Tvenne andra hetsades på den modiga buffeln. De sargade väl hans öron; men han lyfte dem upp så att de måste släppa, och de förmådde aldrig rätt fästa sig vid hans öron. Detta kallas att blifva *"orecchiato,"* och Tjuren har då fått sin del för den gången, och blir utförd. Men denna Buffel triumferade, och under folkets hurraskri tågade han in i sitt rum, som väl snarare kan nämnas plågorum än hvilorum.

Slutligen såg jag en annan Tjur med stora hvassa horn blifva af Doggarna *orecchiato.* Mer än mätt af dessa blodscener, i hvilka menniskor-

na spela en usel rol, der de gå med långa staffrar och rep i händerna, men vid tjurens annalkande alltid kasta sig upp på gradinerna, gick jag min väg bort före spectaclets slut. — Det sköna intryck, som sjelfva amphiteatern, full af folk, gjorde i aftonskenet, förstördes alldeles af det vidriga i föreställningen. De gamlas gladiatoriska spel förhålla sig till dessa blodskonster, såsom de gamla Romrarne till de nya.

Den 8 *Augusti.* Huru besynnerligt och härligt på en gång! Hela året igenom njuter man här i Rom friska frukter. Den ena frukten efterträder den andra i en oupphörlig kedja:

I *November* och *December* äter man *Oranger* och *Gobbi* och aromatiska *Finocchii.* Snart och redan i *Januarii* grön färsk *Spenat.* I *Februarii* och *Mars* de läckraste gröna *Ärter.* I *April* komma *Fravole* (Smultronen) och erbjuda sig i ymnighet hela den månaden, i *Maji* och in i *Junii.* I Neapel voro de så stora, så präktiga och i sådan ymnighet, att alla gator doftade och alla fruktbodar pryddes af deras ambrosiska purpur. Knappast blifva Smultronen sällsynta eller försvinna, förrän färska *Mandlar* och *Fikon* och *Päron* äro färdiga. I hela *Julii* och *Augusti* räcka mandlarna. *Melonerna* och *Arbuserna* tillika. *Pomi d'Oro* glänsa på alla fruktbord och blandas i alla rätter. En ny art af fikon begynner nu att framkomma. De skönaste *Drufvor* säljas redan och svälla mognande i alla Vigner, och denna frukt, kanske den mest Olympiska och poetiska af alla, räcker visst ända in i October. Naturen bjuder hela året igenom menniskan till sitt uppdukade bord.

Den 10 *Augusti.* En f. d. Apothekare, *Fumaroli,* är Påfvens favorit. Han har nyligen rest till marknaden i *Sinigaglia*, för att efterspana contraband, och genom högst godtyckliga steg uppväckt der stort missnöje.

Jesuiterne förleda Påfven immerfort till befängda företag, som göra honom hatad. Han ville för en tid sedan förbjuda Theatrarna i höst. På föreställning af någon förnuftig, att ett sådant förbud, i anseende till redan uppgjorda accorder, vore alltför hårdt, har han låtit det passera för denna gång; men sedan och framgent må ingen Theater vara i Rom, utom under Carnevalen.

Den 10 *Sept.* I *Augusti Mausolée* skulle tilldraga sig för andra gången, utom Fyrverkeriet, den så kallade *Tombola.* Hvar och en, som vill ha inträde, måste köpa en eller flera lotter. Man tager på *Prenditoria* sådana *Carteller,* hvardera med 15 rum, i hvilka man får efter behag inskrifva 15 numror. Hvar Cartella kostar *en Paolo* och inträdesbilletten 12 *Bajocchi.*

Nu väntade folket redan från kl. 5 om aftonen eller $\frac{1}{2}$6 i amphitheatern den afgörande dragningen. Det var skönt att stå uppe på öfversta lineen, ofvanför gradinerna och ofvanför Logerna, och blicka ned på den ofantliga, i hvart ögonblick sig förökande menniskomassan, eller blicka uppåt mot *S. Carlos* höga Dôme, som i den sjunkande dagens matta sken lyfte sig mystiskt upp mot himlen. På ömse sidor lågo tvenne andra Kyrkor, *Trinita Di Monti* och en annan, liksom på randen af amphitheatern. Men ju mera dagen sönk, ju mera fjerran syntes kyrkorna framskymta, och slutligen, när alla de tända lamporna i Amphitheatern spridt inom dess cir-

kel sitt magiska ljus, försvunno kyrkorna alldeles. Villa Medicis lagrar bortblandades med mörkret, och endast den nära belägna *S. Carlo* stod mörk och tyst på sitt ställe.

Ofvan randen af Amphitheatern voro midt emot hvarandra tvenne taflor uppsatta, hvardera med 90 rörliga, omvända rutor försedda, och så snart alla numrorne voro räknade, visade för folket och inlagda i det glashjul, som satt utanför första Logen, drogos af en liten gosse numrorna ut, uppropades och marquerades på båda taflorna, på det sätt, att den sidan af rutan, der den utkomna nummern stod skrifven, vändes ut, så att alla kunde på sina kort anteckna de numror, som utkommit. Första *Qvatternen* betalades med 20 Scudi: *Qvinternen* med 40 Scudi. Femtiotvå numror drogos, innan man hörde ropas: *Tombola!* Detta ropades af den lycklige, som fått ut på sitt kort alla femton numrorna. Spelet upphörde, mannen framträdde till Logen, föreviste sitt kort, som jemfördes med det lika lydande och befanns riktigt. Mannen erhöll sin vinst: 400 Scudi. Men när nu för folket utropades de numror, som vunnit, hördes för hvarje nummer ett doft ljud, liknande en djup suckning af flera tusen munnar, som tilltog med hvar nummer och slutligen blef så starkt, att den, som uppnämnde talen, måste tiga. Det var högst lustigt att höra. Sedan detta grufliga sumsum upphört, lästes upp de öfriga numrorna. Sorlet var likväl ej tecken till bedröfvelse; ty alla syntes lika glada och nöjda, fastän de intet vunnit.

En annan *Tombola*, hvars pris var 150 Scudi, skulle nu dragas. Och den vanns på första nummern. På ett kort fattades mig då endast 3 numror. De öfriga 12 voro utkomna. Genast efter denna dragning och numrornas uppläsning

afbrändes det vackra Fyrverkeriet; hvarefter alla småningom utströmmade och fyllde Caffehusen eller Trottoirerna, hvarest vid fogliettan språkades om aftonens förlustelse. En så skön anblick, som den folkuppfyllda Amphitheatern denna afton framställde, kan endast njutas i Rom.

Den 21 Sept. I *S. Peter* firades en *Beatifications-Fest.* Solen sken härligt ned från blå himmel. Mycket folk strömmade till Peterskyrkan. Öfver dess balcon hängde den beatificerades bild, föreställd uppsväfvande till himlen, i Ordensskrud, en blå mantel öfver en hvit giubbetta. Derunder lästes:

B. Mariæ Victoriæ de Furnariis Stratæ
Matronæ Manuensi
Ordinis Monialis Cœlestium Parenti,
Virginibus Nuptis Matribus Viduis Monialibus
Exemplo
Decreto Leonis XII. P. O. M.
Beatarum Fastis Adscriptæ
Honorum Cœlestium et Diei Festi
Dedicatio.

I Kyrkan hölls predikan, Påfliga Decretet upplästes, och på en gång, då Beatificationen var pronunzierad, nedföll ett täckelse. Trumpeterna skallade, Sångens toner genombrusade templet, styckeskott knallade från fästet *S. Angelo,* och den Heligas Bild strålade högt i Choret, omgifven af oräkneliga skimrande lampor, hvilkas ljus, blandadt med den halfqväfda dagern i Kyrkan, åstadkom en magisk, obeskrifligt präktig effect. Öfver de båda Stor-Läktarne, der Capellet var fördeladt, hängde tvenne Taflor, föreställande de tvenne sanctionerade miracler, som den beatificerade Nunnan gjort efter sin död, och hvilka kunna läsas i hen-

i hennes "Lefverne", som jag köpte på Petersplatsen. Hon hade frälsat tvenne Nunnor (den sednaste 1821) från *förstoppning*. — Så här lyder inscriptionen under taflan till venster om altaret:

Soror Maria Rosalia de Ferraris
Monialis Conversa Coelestium Genuæ
Contumaci Ventriculi Obstructione ex Gastr....
In Agone jam posita
Admota B. Mariæ Victoriæ Imagine
Sanitati extemplo Restituur.

och sista hälften af den andra, så mycket som jag kunde läsa:

— — — — —
— — — — —
ac pertinacem Hepatis obstructionem
Lethalibus stipatam Symptomatibus
Jam Deposita
Implorato B. Mariæ Victoriæ Præsidio
Eam in somnis vidit valetudinem sibi
A Divino Redemtore Impetrantem
Et illico surrexit incolumis.

S:t Peters bild af brons var prydd af den tredubbla påfliga kronan, klädd i mantel, med en stor fibula. Otaliga knän böjde sig framför bilden. Otaliga läppar kysste dess fot.

Sången räckte länge. Då jag gick tillbaka, svajade ännu Påfliga Standaren på murarna af *S. Angelo*.

Den 1 Oct. Den sköna eftermiddagen användes med en utvandring till *S. Lorenzo fuori le mura*, en af de fem Patriarkal-Kyrkorna samt en af de sju, som besökas, för att få Indulgence. Basilicans yttre, i Byzantinsk styl, har något på en gång lätt och imponerande. Den yttre portiken jemte de målningar, som pryda den, äro från

1216, under Påfven Honorius III. Kyrkans interieur är majestätisk. Antika colonner af ett enda stycke marmor stöda hvalfven. Öfre delen eller Choret förvarar några sköna och eleganta pelare, med präktigt arbetade, trophéeprydda capiteler, som understöda architraven af ett antikt tempel. Längst bort i Choret står patriarchal-thronen, af flera marmorarter inlagd. En del af pelarne äro stympade, men andra hafva sin fulla längd och gå ned djupt under pavimentet i ett slags graf, så att de synas helt och hållet, och likväl hafva de sina capiteler i samma höjd som de stympade. — Klostergården är vacker, och portiken rundt omkring den, har i muren insatta flera antika inscriptioner och små bildfragmenter.

Den 3 *Oct.* Tidigt på morgonen sköts med petarder i Fransescanernas trädgård, utanför våra fönster. Röda spelmän stodo på klostrets altan och spelte och trummade och trumpetade. Detta var nemligen till ära för *S. Fransesco d'Assisi*, hvars secular fest begyntes sålunda. På eftermiddagen begaf jag mig tidigt till Kyrkan *Ara Coeli*, der redan något folk begynt samla sig. Ljusen tändes efterhand. I choret, öfver altaret var anbragt en stor transparent, föreställande *S. Fransesco* i sin ordensskrud, med en sol kring hufvudet och omgifven af ljusa skyar, ur hvilka englahufvuden framblickade. Litet nedanför stodo tvenne Englar, en på hvar sida om Helgonet, af hvilka en bar ett kors, den andra en lilja. Effecten var vacker. Kyrkan var sirad. De antika pelarne voro klädda med rödt siden och gyllene ränder derpå. Mellan pelarne hängde draperier af blått och hvitt atlas och glimmande kristallkronor. För två Bajocchi anskaffade jag mig en stol, satte mig nära predik-

stolen och under det jag väntade, genomläste jag Carpanis Bref öfver Rossinis Musik, som jag köpte nära *Palazzo S. Marco*. Ändteligen uppträdde en Talare. Han declamerade skönt och tydligt. Språket var städadt: innehållet föga märkvärdigt. Efter talets slut begynte musiken och messan. Dominicaner-Munkar bevistade den äfven. — Då jag derefter utträdde ur kyrkan, voro några karlar sysselsatte att uppsätta på façaden de papperslyktor, med hvilka Kyrkan skulle utanpå illumineras. En stod högst uppe på taket och utplanterade lamporna. Andra hängde längs utåt väggen på smala, svigtande stegar och emottogo för att uppsätta alla de lampor, som till dem upphissades. Några pojkar tände dem förut ned på trappan. En sådan fora tog eld uppe i vädret: papperet gick upp i lågor, och allt nedhissades igen till de nyfikna åskådarnes stora förnöjelse. Platsen nedanför var full af folk; på den långa trappan krälade eller suto pojkar i mängd: andra uppklängde och redo på de tvenne Lejonen på Capitolii-trappan. Krigsmusik skrålade på platsen. Illuminationen gick ganska långsamt. Ännu klockan 8 voro ej alla lamporna tända. Ritningen var ej illa och effecten god.

Den 13 *October*. Det är ungefär två dagar sedan, som en blodscen föreföll i Rom. En man sitter vid ett af borden på *Trattoria Borghese* eller *Monte d'Oro;* han äter, han dricker sin foglietta eller två. Den tjocka Värden, som så ofta burit vin till mig och mina bordskamrater, skulle uppgöra liqviden, men blir oense med gästen om summan. Skilnaden bestod i $2\frac{1}{2}$ Bajocchi. Från träta öfvergå de till handgemäng, fatta hvarannan i kragen, störta ut på gatan. Den främmande nyttjar sin käpp, men Värden hade en köksknif, stor och skarp, i sin hand, och den han

stöter in i lifvet på sin motståndare. Denne störtar till jorden i sitt blod, bortbäres derifrån och dör inom fem timmar *senza Confessione*. Först i dag blef mördaren arresterad. Hans vidare öde är ännu oafgjordt. Efter lagen skulle han dö; men 1:o underskrifver Påfven nu mera sällan någon dödsdom, 2:o har den mördade visat sig ogudaktig i sista stunden, och hans aflifvande kan således anses snarare som en förtjenst än ett brott, enligt Romerska Kyrkans principer. — Hvad säger den hetblodiga Värdens vackra hustru? Jag har sett hvarken *honom* eller *henne* efter den olyckliga händelsen. Och *Ghecco*, den andra Värden, kan han nu fortsätta rörelsen? och kan någon menniska nu mer vilja spisa på en Trattoria, der man blir mördad för $2\frac{1}{2}$ Bajocchi? — —

Utflygt till Albano.

Den 25 Oct. Byström, J. Riepenhausen, Koebel, Thomas Campbell och jag gjorde en utflygt till *Albano*, och derifrån, sedan man sofvit så der temligen om natten och emellanåt hört på den Engelska Corrieren med sin Franska Fru, som lågo i det rum, som gränsade till Koebels och mitt, samt stundtals pratat i sömnen och sjungit vissa favorit-arier, begaf man sig följande morgon till *Civita Lavinia*, för att besöka Signor *Giovanno Cassio*, Console di Svezia. Vi åkte i hans vagn, som skickades oss till möte till Albano. Vägen gick genom *Aricia* och *Genza-*

no. I *Civita Lavinia* besökte vi det ställe, der i ett slags muradt torn en jernring är fästad. Hvad månde den ringen betyda? Den är ingenting mer eller mindre än "den ring, der Æneas band sitt skepp, då han först landade i Italien." Nu ligger hafvet på 12 Italienska mils afstånd fågelvägen. Det betyder ej stort. Hafvet har ju sjunkit grufligt, säga vissa lärda. Ett stycke fragment finnes af gammal, gedigen stenläggning, troligen från Republikens tid, men som är öfverbyggd af medeltidens murar. Endast på ett ställe är den äldsta muren synlig; men troligen hör den till en stor port eller ock en vatteninrättning, cloak eller aqvæduct. Flera fontainer, äfven en af Bernini i cristallisationsform, äro nu utan vatten. Orten tillhör Furst *Cesarini,* en ung Seigneur, mezzo matto, som nu bor i Florenz. Han rår äfven om Genzano. Dessa nejder äro gynnade af det bästa climat och den största bördighet. Vingårdarna bära det förträffligaste vin: *Monte Giove*, som ligger på något afstånd, är ett enda vinberg. Småningom sluttar landet ned åt den stora dalen, är väl odladt och bär oliver och andra sköna saker i ymnighet. Längst bort är den blå randen af hafvet. Från en loggia i det gamla Palatset *Cesarini*, som nu *Cassio* köpt jemte några vigner, har man fri och ståtlig utsigt af den sköna bergskedjan, den ögat följer ända från *Velletri* till *Terracinas* klippudde, och *Monte Circes* längst till höger skjuter ut i hafvet och ser mystiskt ut. — Vid bordet gjorde man heder åt Värdens ypperliga viner, dem han sjelf pressat. Han säljer årligen 80 Barriler, hvarje barril beräknad till omkring 14 à 15 Scudi.

På eftermiddagen stodo vi åter en stund på loggian och njöto utsigten. Barnen stimmade omkring oss. De heta: *Æneas*, *Ascanius*, *Creusa*,

Lavinia och *Latinus:* classiska namn! Creusa behagade mig mest.

Derefter satte man sig i vagnen och for; men steg åter af vid ett vackert landthus, litet ofvanför den lilla, smutsiga staden. Det ligger fritt och öppet, och har ännu skönare utsigt, än Cassios hus. På väggen der i ett rum hängde små taflor, fullpräntade med tänkespråk. Jag afskref tvenne, artiga nog:

Tre cose son fermis sime
Il *sospetto*, che ove non entra, più non escæ;
Il *vento* che non entra ove non vede l'uscita:
La lealtà che donde parte, mai più ritorna.
Tre cose sono da morire:
Aspettare e non venire,
Stare a letto e non dormire;
Servire e non gradire,
Tre cose godono:
Il gallo del mugnajo,
Il gatto del beccajo,
Il garzone dell' oste,
Qvattro cose sono insaziabili:
L'inferno, la terra sterile, la donna impudica.
Qvattro cose desiderano le donne:
Maritarsi a bel giovane,
Aver belli figluioli,
Esser ben vestite,
Esser massare di casa.
Dio ti guardi da qvattro F:
Fame, Fumo, Fiume e Femina cattiva.
Qvattro cose sono migliori vecchie che nuove:
Il vino, l'oglio, li pesci, l'amico.
Cingue F acquista l'Alchimista:
Freddo, Fatica, Fame,
Fumo e Fetore.

Den andra taflan innehöll en Italiensk Bond-Practica:

A mezzo *Gennaro*
Metti l'opraro.
Febraro piovoso
Riesce assai lucroso.
Marzo asciutto
Grano per tutto
Aprile temperato
Non è mai ingrato.
Di *Maggio* fresco
Non mi rincresco.
Secco di *Guigno*
La falce in pugno.
Sole di *Agosto*
Rende l'uomo indisposto.
Settembre con gran frutti
E causa di gran lutti.
Ottobre vario
Alla sanità contrario.
Da *Novembre* a S. Martino
Ogni mosto è fatto vino.
Decembre aghiacciato
Non deve esser disprezzato.
Trenta di ha Novembre,
Aprile, Guigno e Settembre.
Di ventotto ve n e' uno;
Gli altri tutti n'han trentuno.
La buona cura
Scaccia la mala ventura.

Antingen har jag omtagit *Giuglio* under den hastiga afskrifningen, eller ock fanns ingen vers för den månaden. — *Cassia* visade oss derefter

den ängsmark, hvarest för två år sedan uppgräfdes öfver tusen smärre och större lerkärl, af hvilka han hade prof. Troligen har i gamla tider der varit någon fabrik för krukor och andra lerkärl.

I *Albano* gingo vi om aftonen in i ett hus, der Konstmakare drefvo sitt spel. Oförmodadt blefvo vi varse den lilla Spanskan, som vi sett med jäntan *Gheta* på Borghese. Hon gjorde konster för folket med kulor och bägare och kort. I vrån stod bakom mig en krokig Klarinettblåsare, som mellan konsterna marterade mina öron med sina hvassa toner, och på golfvet satt en mager figur och fnaskade på ett skorrande hackbräde. Stygg lukt och hetta drefvo mig snart ut. På *Caffé della Posta* spelades Billard. Caffehuset var fullt. Den lilla Abbéen vid S. Luigi träffade jag der. — Följande dagen återvände vi till Rom.

Den 29 Oct. I Palazzo *Caffarelli*, nära Capitolium, är i dessa dagar en Exposition af Tyska Konstnärers arbeten, i anledning af Kron-Prinsens af Preussen ankomst till Rom. Om den skrifver jag, när jag sett den en gång till. — Vi åto i Trasteveren på Trattoria della Gensola, och gingo hem i regn, som hela aftonen östes ned från himlen. Det oaktadt gick jag på Theatern, såg den ömkliga Dramen, *Sofia van der Noort* af Federici, samt hörde *Gli Arabi nelle Gallie*. — Samma afton och just under starkaste regnet inkommo tvenne karlar i boden midt emot *Caffé delle Nocchie*, begynte en träta och drefvo den så långt, att de brukade ej allenast tungan, utan äfven tänderna. En af de käbblande (de blefvo oeniga för en flickas skull) bet sin vederpart djupt i ett finger. Denne, för att hämnas, knäppte sina hakar om den förres näsa och bet den af, spottade ut den på golfvet och sprang sin väg. Den näslösa stannade qvar, men blef förd till Lazarettet. Der

frågade Läkaren efter hans näsa och fick till svar att den låg qvar på golfvet i boden. En man afsändes för att afhemta näsan, men den befanns tillplattad och söndertrampad och kunde ej mer begagnas. — Historien är egen i sitt slag och, som jag tror, lyckligtvis den enda.

Utflygt till Tivoli.

Den 5 *Nov.* Major *Hohenhausen*, *Wetterling* och auctor hyrde sig vid *Piazza Capranica* en vagn, betalte för fyra platser för att få hafva vagnen allena, och kuskades af en stark och svartmuskig Vetturin till *Tivoli*.

I *Villa Adriana* sågs ingen lefvande varelse, som kunde vara Ciceron. Derföre, med Nibbys bok och plankort i handen, måste jag, som varit der en gång förut, blifva vice Ciceron. I härligaste solsken och skön, ren luft vandrade vi omkring, beundrande de oförlikneliga ruinmassorna, höljda af den rikaste vegetation, den hösten colorerade med sina skiftande färger. En port i ruiner af Kejsarpalatset var stängd: den klefvo vi öfver och fortsatte gången från palatset till sluttningen af höjden, der man ser ned i Tempedalen. Derpå gingo vi ned, sedan uppför en hålväg genom Oliveskogen, och stötte till vagnen på landsvägen.

Det stora, nya Jesuiter-Collegium glänser och skyllrar på höjden. I *Tivoli* togs in på *La Sibilla*, nära Vestas-Templet. Emot S Paoli om

dagen fingo vi der middag, qvällsvard och nattläger. En ung, hygglig Ciceron med ett vackert ansigte antogo vi genast och nedstego i hans sällskap i den rysligt sköna *Neptuni-Grottan*, i hvars skrofliga innandöme mörkret och den hvirflande floden rasar. Den lilla floden, som nedfaller rätt från berget, för att möta det vatten, som forsar ur grottan, liknar Staubbach i Lauterbrunnen, men är mindre och lägre. Vattnet gömmer sig i jorden, sedan det flutit utur grottan, och nedstörtar i *Sirén-Grottan*, som är längre ned, lika vild och skön, med ett öppet hvalf, genom hvilket floden rinner och dagen lyser. Vi ropade högt: det återskallade i hvalfvet och en dufva kom flygande genom grottan, flög upp emot Neptuni-hålan och hängde några ögonblick sväfvande vid det lilla lodräta vattenfallet, liksom hon velat taga ett dusch-bad. Efter denna tour besågo vi den nya Interims-bron, som är byggd öfver Anio och sågo den väg, der vattnet nedstörtar i hålan: åto så en god middag med dåligt vin. Det klara vädret hade förvandlat sig i mulen himmel och kall blåst. Det oaktadt beslöto vi att emot aftonen göra ett besök i *Villa d'Este*, från hvars tvenne altaner den friaste utsigt öppnar sig öfver bergen och campagnan. De tre bergen midtemot ligga som Upsala högar. De heta *Monticello*, *S. Francesco* och *S. Angelo*, alla tre prydda af små byar i toppen. Montacillo är störst. Öde och tomt är det stora, i grandios stil byggda Palatset: de rymliga, fresco-målade salarne och rummen hysa knappt några rankiga bord och stolar. I trädgården läto vi vattenkonsterna springa: och ur fågelnäbbar och liljor och andra ornamenter lyfte sig fina vattenstrålar, korsade sig och föllo ned. Ett gammalt, grått skramakel ligger till venster nere i träd-

gården, som betyder en härmning af Roms curiosa, såsom Pantheon, Barcaccian. Der stodo vi just då solen åter framblänkte, kort före sin nedgång, och förgyllde tornen och husen i Tivoli och de majestätiska cypresserna, som alldeles genomglödgades af aftonens gyllene eld, under det två, tre andra, som ej nåddes af solen, bibehöllo sin djupa, mörka grönska. Slutligen blef glansen alldeles magisk, taflan blef förtrollande: vi blickade än ut genom fönsteröppningarna öfver Campagnan och den rika bergshöjden till venster, der de ljusgröna vinrankorna bröto sin färg emot Olivernas silfvergrå blad: än vände vi åter med ny förtjusning till taflan af Tivoli och Villan, till dess solen sjunkit ned och den rodnande glansen försvunnit. Då trädde vi ut genom en bakport, vandrade, uppföre gatorna, stego in på Caffé Nobile och besågo en stund tvenne herrars kamp i billarden. Resten af qvällen fördrefs med historier och annat samspråk på Sibillan.

Men om morgonen den 6 November, i klart väder och blåst gjorde vi den ojemförligt sköna vandringen till *Cascatellerna*. Stund efter annan stodo vi stilla och njöto af de taflor, som oupphörligt omväxlade och vid hvarje växling vunno i rikedom och skönhet. Vestas Tempel försvann snart: Campagnan visade sig mera öppen, och snart glänste i solen dammet af cascatellerna, hvilka sjelfva efter några ögonblick läto se sig, sedan vi vandrat förbi först *Catulli* Villa och sedan *Horatii* landhus, d. v. s. de hus, som blifvit uppbyggda på grundmurarne af de gamla. Arcaderna i *Mæcenas'* Villa sköto ut: derifrån ur en hvalföppning nedbrusar ett skönt vattenfall och faller djupt, bildande det andra partiet af cascatellerna, täflande i prakt med de första, som i många varierade grenar nedstörta i dalen och i

tvenne afdelningar. Tivolis torn och pittoreska hus på höjden: vignerna och oliverna och gräset med olika grönska prydande sluttningen: en förgrund af präktiga blad, aloë och cactus: Villa d' Este ofvanför Mæcenas Villa och som höjer sig dominerande med sina terrasser och Cypresser: Monte Cavo i fonden och Campagnans fria utsigt — allt detta en tafla, som säkert icke har sin like i verlden. Äfven den som är intagen uteslutande för naturen i Schweitz, måste tillstå att en *sådan* tafla icke finnes der, och att anblicken är gudomlig. Den är på en gång glad och sublim; enkel och rik: classisk och romantisk.

Öfver bron gingo vi öfver floden *Anio* eller *Teverone*, som den heter innan den faller ned vid Tivoli. En stor skog af Syrinx stod i den låga floden, då den genomsusades af vinden. Bredvid äro arcader qvar af en antik bro, och då man går utföre vägen till Mæcenas' Villa, går man på den gamla *Via Valeria*, hvars stenläggning ännu är qvar. Sköna lemningar äro qvar af Mæcenas' Villa. Undre delen af façaden är qvar och vänd utåt Campagnan och Rom. Pittoreskt är hvalfvet der vägen gått under. Der har Gmelin tagit sin Vue. Murgrönan och drufvan smyckar det classiska stället i systerlig förening. En rikare vandring och mer lyckliggörande står ej att njuta på jorden! — om ej i eller omkring Neapel.

Om ej mannen hade varit så svartsjuk, hade vi fått åka till staden Rom tillbaka bredvid en ung, skön Tivolesiska, gift i Rom. Men mannen, som satt i cabrioletten, bligade inåt, och frun, 22 år gammal, tog sin tillflygt bredvid kusken, emedan hon sade sig ej fördraga att åka i täckt vagn. Men den äkta mannens vink var egentliga skälet. Imedlertid voro vi om aftonen kl. 6 igen i det älskade Rom, och jag hörde på Theatro Val-

le: *Gli Arabi nelle Gallie* — slutande således den sköna dagen med skön musik.

P. S. Den unge Ciceronen i *Tivoli* heter *Antonio Merletti:* väl underrättad om allt hvad till nejden hör, tränger han sig aldrig på den resande; men då han tillfrågas, ger han alltid ett godt besked. Han fick af oss 7 Paoli. Vi frågade om han var nöjd. Han svarade: *Si, Signore, sono contento:* hälsade oss och recommenderade sig hos oss och våra vänner. En Ciceron, som är nöjd med hvad man ger honom första gången, är en *rara avis.* — Lefve Tivoli och allt skönt! Fanns det bättre vin, så vore det ett paradis i alla riktningar! I Horatii tid måste vinet i Tibur varit smakligare. Ännu skola äfven vissa vigner der frambringa kostligt vin; men på värdshusen finner man det icke.

Laterankyrkan.

Det härliga *Pantheon*, med sin pelarrad och sitt himmelska hvalf, har sin antika storhet qvar, ehuru canoniseradt. I dess inre äro taflor och altaren; men man ser dem ej. Det hela förtager det enskilda. Lyckligt om de fatala klocktornen voro osynliga, som den store Michel Angelo byggt dit på hög befallning. *Agrippas* präktiga sarcofag, som förr varit här, förvaras nu i Corsinska Capellet i Laterankyrkan.

Mer än *Santa Maria Maggiore*, ehuru majestätisk genom sin antika colonnad, och grann

genom Borghesiska Capellet, älskar jag *Sancta Lateranensis Ecclesia*, alla Stadens och Verldens Kyrkors Moder, för sitt praktfulla inre och sitt härliga läge. Det dyrbara marmorgolfvet, de fyrdubbla pelarraderna, det kostligt arbetade (men platta taket) Corsinska Capellet, der Clemens XII hvilar, Tabernaklet och det med gamla fresquer prydda, originella Choret behagade mig mycket. Det är en äkta kyrka, ehuru smaken kan påminna åtskilligt mot vissa detailler. Det är ingen präktig danssalon, hvari man inträder, utan ett Guds Hus, om också icke Petri och Pauli hufvudskålar gömmas inom Tabernaklets dörrar. *Jesuiterkyrkan* (S. Ignazio) är grann, och har brillanta frescomålningar i taket.

Men hvarföre dessa gemena *förskinn* af läder, hvarigenom man måste tränga sig in i Kyrkorna? De hålla dem varma kanske; men de pressa andakten ur *konst*-sinnet åtminstone, som behöfver en stund att hämta sig igen, vid inträdet i Kyrkan. Det första stora intrycket blir ofta sönderbråkadt. Huru olika, då man inträder fritt och obehindradt genom en hög, öppen port!

Den 26 November.

Huru snöigt och kallt må det nu vara i Norden, då ispiggarne hänga kring fontainerne här i sjelfva hjertat af Italien! I Rom har i dag varit ett bestant yrväder, och från *Raphaels Loger* har jag i dag sett Rom i en luden snöpels. En sådan händelse gör epok i dess annaler. Romrarne se frusna ut och hafva anlagt öfverplagg; men våra goda galoscher förstå de ej att begagna. Mina Genuesiska galoscher göra nu sin tjenst: med

dem har jag i dag genomvandrat Vaticanens präktiga marmorsalar.

Tassos Graf.

Den klara dagen den 28 November begagnades till en liten promenad. Jag besökte Klostret *S. Onophrio*, såg från terrassen, under träden på klostergården, der troligen Tasso många gånger sutit, det präktiga *Rom* under mig, och bergen i fonden. *Monte Cavo* såg kallt ut, och snö låg i Hannibals Läger. *Dominichinos* frescomålningar i portiken sitta under glas, och derföre må Munkarna prisas. Byström ringde länge i klockströngen, innan någon lefvande varelse lät sig märka. Men tredje resan öppnades dörren af en Munk, med hvilken vi vandrade genom den inre, ensliga klostergården, der tysta träd grönskade, dem ingen vind rörde. Öfver muren, som innesluter Fädernas trädgård, höjde sig grönskande Orangeträd, alldeles öfverhöljda af gyllene, Hesperiska Äpplen, som glänste så kräsligt i solskenet och mot den blå himlen. I år blir Orange-skörden ovanligt rik. Trädgården och den derintill gränsande kökstäppan, der Munkarne hemta sina grönsaker, odlade af deras egna händer, hafva ett förtjusande läge. — Hvilket fredligt lif, huru gynnande för djup contemplation! De philosophiska Munkarne sofva dock troligen hellre, än de öfverlemna sig åt forskningens mödor.

I Kyrkan är Choret vackert måladt af *Pinturicchio*. Midt emot, vid andra ändan af Kyr-

kan, är *Tassos Graf.* Hans illa målade bild sitter ofvanför en lång inskrift, som säger ringa. På en enkel, liten sten på golfvet, som betäcker graföppningen, har man simplare och bättre uttryckt en from tanke. Den är lagd af Fäderna i klostret Anno 1601. — Man vet ej i hvilket rum skalden här bott. En präktig Minnesvård, som skall utarbetas af Fabris, lärer med tiden blifva upprest i ett sido-chor i kyrkan. Öfverst skall stå en Madonna, och vården prydas af "f'armi pietose," dem Tasso besjungit.

Den 8 Dec. L'immaculata Concezione della Beatissima Vergine Maria firades med den vanliga pittoreska och afgudiska Processionen från *Campo Vaccino* till *Ara Coeli,* hvilken vi åskådade från höjden utanför Capitolium. Det var en besynnerlig anblick att åskåda den långa skaran med de stora Taflorna, utmålade med bilder af Madonnan och Helgon, som fördes högt i vädret och uppehöllos af långa snören framtill och baktill, samt med den stora träbilden af Jungfru Maria, som bars af verkliga Fakiner. Ofantliga trädkors, Munkar och Prester, sång och musik, trummor och skrål. — Derefter begagnade jag den billet, som jag, jemte tvenne andra för Hohenhausen och Wetterling, fått af Thorwaldsen, och begaf mig med dem till

Accademia Tiberiana, som på sitt vanliga rum i Palazzo *Muti* hade solenn sammankomst denna afton. Huset var fullt. Sammankomsten öppnades med ett tal på prosa af *S:r Giambattista Rosani,* Eloquentiæ Professor vid Collegio Nazareno. Han tilltvålade Commentatorerne af de gamla Italienska Classici och beskref den olidliga lärdom, hvar-

hvarmed de nersöla och förvirra den rena texten. Bland fyra roliga exempel minnes jag ett i synnerhet. En Commentator af 1:a Boken i *Martialis* skref deröfver en foliant och fästade sig först både länge och väl vid ordet *Barbaro*, höll långa tal öfver *Barbarismen*, ledde sig derifrån till *Barba*, som han till alla arter och delar beskref, och slutligen öfvergick till ordet *Barbiton*. Hela talet var författadt på ett klart och elegant språk samt vann allmänt bifall. Derefter följde flere Ledamöters producter, som upplästes af dem sjelfva med mer eller mindre lycklig declamation. Ett Fruntimmer*) bland Ledamöterna uppläste en täck idyll. Hon reciterade sittande. En Ledamot lät afhöra ett Poem: *Sopra le nozze del Conte Verri, figlio del celebre Allessandro Verri e della figlia Giustinà del Conte Borromeo in Milano.* Ehuru bröllopsverser voro de ej utan poetiskt lif. Men lifligast intresserades alla af D:r *Sterbini*, **) en ung Läkare, men som lefver i förtroligt umgänge med Sång-Gudinnorna. Det var ett poetiskt *Minne af Vincenzo Monti.* Talarens sköna figur, hans manligt klangfulla stämma gjorde intryck. Hans ögon ljungade, och poe-

*) La Signora *Enrichetta Gabrielli.* Den Ode hon uppläste var högst ljuf och harmonisk till sin versbyggnad.

**) Han författade för 3 à 4 år sedan en Tragedi, kallad *La Morte di Virginia*, som uppfördes 3 gångor med ofantligt tillopp; men förböds genast, och författaren blef exilerad, ehuru han nu fått återkomma. Man anmärker, att *Sterbini* deri, olik de fleste declamateurer af egna arbeten, aldrig bemödar sig att genom konstlade ljud eller höjd och sänkt tonvigt ge uttryck åt versen; men han använder alltid sådana ord och bilder, som genom eget ljud och klang nästan recitera sig sjelfva och alltid måste interessera, om de äfven uppläsas medelmåttigt.

sien, som syntes flyta omedelbarligen från hjertat, beledsagades af talande åtbörder, så mycket vältaligare och fullare af verkan, som Skalden ej begagnade papperet eller ens lät en blick falla derpå. Efter några triviala Sonetter, hvaribland en i anledning af *Monumentet öfver Tasso* och andra till den Heliga Jungfruns ära, hvilken äfven besöngs i ett Latinskt Poem, följde en Latinsk Ode öfver *S:t Agnese*. En af Ledamöterna, som var Prest, besöng *tre Siberiners afgång*. De voro alla tre hans Vänner, och värma fattades ej i lofsången. Sist uppläste den spirituelle *Giacomo Ferretti* *), ett comiskt skaldestycke öfver sin egen begrafning: "*I mici Funerali.*" Åhörarne skrattade så hjertligt, att mycket derigenom gick förloradt. Det mesta fattade jag likväl fullkomligt, och den lilla, anspråkslösa, vitziga Dikten förtjenade allt det bifall den vann. *Ferretti*, som skrifvit orden till *Matilde Shabran*, har ett uttrycksfullt ansigte och declamerade mycket väl. — Ingen Cardinal var närvarande, i anseende till Card. Cavalchinis död. Denne Cardinal, som förr varit Gouverneur i Rom och för sin elakhet då var mycket hatad, har i fem år ej varit utom sin dörr, för att ej nödgas besöka och uppvakta Påfven. Han nekade äfven att emottaga den Apostoliska välsignelsen, som Påfven ville tillsända honom på dödsbädden. Han har ej biktat, ej låtit någon andlig förrätta de vanliga sjukceremonierna, utan afviste alla, med hånlöje, i det han utbrast; "Jag känner Eder, J falska Prester!"

---

*) Som han sjelf kallade sig: "*Misero autor di miseri libretti.*" *Ferretti* är äfven en ganska god Improvisateur.

Den 9 Dec. Himlen är mulen: regn föll i går afton. I dag har vädret varit varmt, som imman ur en kokande gryta. Jag har ej mått synnerligen väl, och ett besök, som jag hade på morgonen, bidrog ej att upplifva mitt lynne. Den unge, älskvärde *Longfellow*, min i Rom förvärfvade vän, med hvilken jag tillbragt så många angenäma stunder, träder in till mig och säger, med tårar i ögonen: "Caro Nicander! Jo parto oggi!" Förvånad öfver detta plötsliga beslut att afresa, bad jag honom upplysa mig om orsaken: "Min syster är illa sjuk: mina anhöriga vilja, att jag reser, för att komma hem i vår." Men han såg förstörd ut och sade sig vara mezzo morto af oro och ledsnad, då han så hastigt nödgades lemna det älskade Rom och den vänliga Persianiska familjen, i hvars krets han bott och lefvat. Han bad mig om ett bref till Professor *Mezzofanti* i Bologna, hvilket jag lofvade att skrifva och sjelf aflemna i Boutiquen vid *Piazza di S. Luigi*, der vi skulle träffas, för att taga afsked. Men då jag på den bestämda tiden, kl. 1, der infann mig, var han redan borta. Gubben Persiani sade mig, att jag möjligtvis ännu skulle kunna träffa honom vid Posten; men ingen Diligence fanns mera der, och ingen Longfellow. Ledsen och tankfull vandrade jag tillbaka från *Monte Citorio*, och gick till Locanda Borghese, der jag likväl föga njöt. Eftermiddagen ha vi som vanligt haft besök, utom af Svenska Coloniens Ledamöter, äfven af *Massaroni*, den beskedliga men fåkunniga Doctorn, och vår hederliga *Koebel*. — Och så är den dagen nära öfverstånden. Sällan gläder det mig, att en dag är förbi, och allraminst i Rom, der jag ville, om jag kunde som Josua, låta solen stanna, för att fördubbla dagen, eller med sina strålar utplåna allt hvad natt och mör-

ker heter. Men äfven i Rom gifvas vissa stunder och dagar, då själen lider af en viss frätande kräfta: då jag suckar, trånar, lider, utan att egentligen veta hvarföre. Detta lidande och denna trånad är det nödvändiga *Hominem memento*, som midt i paradiset stundom hviskar menniskan några hemlighetsfulla, men nyttiga ord i örat. Hvad morgondagen medför, det vet icke aftonen och icke natten. Men att solen uppgår klar, om ej i mitt inre, åtminstone i naturen, det lofvar det skarpa, behornade Nyet, som glänser på den djupblå, kupiga himlen. Jag blir glad i morgon, så vida någon ny idée kan hos mig tändas. I fyra, fem dagar har jag lefvat utan idéer: och der ligger nyckeln till den underliga beskaffenheten af den nionde December.

Blick från Monte Testaccio.

Jag stod en afton vid *Cestii Pyramid*, redan djupt sunken under jorden, och blickade ned i en graf eller canal, kring den ena af Protestanternes Kyrkogårdar, der man ännu ser den antika Romerska vägen, ja till och med att stenarna synas nötta af vagnshjulen. Hela nejden är skön, stilla och enslig, väl vald för ett protestantiskt hvilorum. — En Soldat åtföljde oss, emedan, som han sade, ett kruthus är anlagdt i grannskapet, hvilket vi ej kunde nalkas på egen hand. Så vandrade vi öfver ängen, förbi vinkällarne, upp på *Monte Testaccio*, hvars höjd prydes af ett kors. Den

herrligaste blick öfver Rom och dess nejder njöt jag der på den ljufligaste afton. Himlen var alldeles molnfri, och när solen sönk och bergen rodnade mildt, allt mer och mer glödgade, insög jag den präktiga taflan med fulla drag. — *S. Pauls* afbrunna Basilica, *Cecilia Metellas* Graf, en skogsdunge, som dolde Albano och dess sjö, *Castello Gandolfo*, *Rocca di Papa*, *Grotta ferrata*, *Frascati*, *Tivoli*, den präktiga *Aqueducten*, *Laterankyrkan*, *Colosséen*, *Cestii Pyramid* och grafvårdarna, *Priorato di Malta* på sitt berg, alldeles klart upplyst af solen, den stora massan af *Rom* med torn och cupoler, samt i förgrunden den stora *Hospitalsbyggnaden*. *Peters-Cupolen* höjde sig öfver *Janiculum*, som pryddes af *Pietro di Montorio* och flera Villor. En Gudasyn! — När vi gingo ned, gick ock solen ned, och i samma ögonblick ändrade bergen sin färg. De voro nyss varmt violetta: nu kallt himmelsblå. Det gamla *Soracte* höjde sig öfver Rom, majestätiskt i fjerran.

Nunnornas Sång.

Jag vandrade ut förbi *S. Maria Maggiore* genom Porta di *S. Lorenzo*, och tillbaka kom jag öfver *Piazza de Termini* samt Diocletiani *Thermer*. En del af dem har gjorts till Magazin. Se denna öfverskrift:

Gregorius XIII. P. M.
Adversus Annonæ Difficultatem
Subsidia Præparans
Horreum in Thermis Diocletianis
Exstruxit
An. Jub. MDLXXV.
Pont. sui III.

Och sist trädde jag in i Kyrkan *delle Sacramentali* vid *Quattro Fontane*, der hvarje afton Nunnor sjunga, utan att synas och Sacramentet visas vid rökelsens doft och vaxljusens lågor. Den okonstlade enfalden i denna sång var rörande, och när jag kom hem, med minnet lifligt af den vackra melodien och af hela ceremoniens anspråkslösa liflighet, erinrade jag mig äfven en röst, som klar och ren, ehuru sammansmält med de andra, likväl tydligen skiljde sig från dem genom en viss etherisk, sväfvande klang. Ej en gång en skrålande regimentsmusik, den jag sedan mötte på *Via Sistina*, kunde utplåna tonerna ur mitt inre. Och af de Prester, som officierade vid altaret, minnes jag en hvit munk, med alldeles silfverhvitt skägg. Han såg ut i ljusskenet som ett helgon.

Jag måste frambringa något af hvad jag kände. Jag vandrade i skymningen fram och tillbaka, ensam med mina tankar. De samlade sig i den Sonett, som förekommer i Hesperiderna sid. 6.

Romersk Begrafning.

Jag gick ned från Qvirinal-Palatset på *Via delle Quattro Fontane*, och i hörnet af *Via Rosella*

kom en likprocession. Framföre gick en Legion af skäggiga Capuciner-Munkar, derefter svarta och hvita Prester. Liket bars dernäst på en öppen bår, med bart ansigte, hufvudet omhöljdt af en svart slöja med guldkanter. Kring båren bar ett *Brödraskap* åtta brinnande facklor. De voro alle klädde i långa hvita drägter, som höljde hela gestalten: endast för ögonen tvenne hål. Så voro äfven bärarne klädda. Vid inträdet i kyrkan lyftade de opp sina hvita capuchoner, som i stället lågo som turbaner kring hjessan: liket, ett åldrigt qvinfolk, som såg slumrande ut, ej vanställdt, sattes ned i kyrkan vid dörren: folket i ring omkring: det sjöngs, lästes och mumlades: hvarpå man strömmade ut ur kyrkan igen, och liket lemnades i dödgräfvarens händer, att stoppas ned i jorden. Begrafningsceremonien, så högtidlig hos oss, är i Rom (processionen undantagen) ett hafsverk, som man är angelägen att snart göra ifrån sig.

Lustvandring.

Major Södermark ville måla mitt porträtt. Den 16 December satt jag länge för Målaren. Det är interessant att se, huru ett portrait under en skicklig hand småningom födes, utväxer och fulländas. Först synes såsom ett rundt ägg, såsom ett Embryo, utan contourer eller uttryck, ansigtets, hufvudets teckning på duken. — Snart drages deröfver en hinna af grundfärg, men som gör ansigtets

utseende högst vidrigt. Ännu är ingen hud, ingen colorit der. Men småningom anläggas klarare färger: contourerna framstå och gifva ansigtet *caracter:* hopfästningen och en mera etherisk färgblandning gifva *carnationen*, och den sista handläggningen, som gifver ögonen glans och *lif* åt hela bilden, kröner verket. Det är en ej ringa gren af den *långa* konsten att måla portraiter.

Men slutligen stal jag mig ut en stund, gick in i Kyrkan *Trinita di Monte* just som gudstjensten begynte, och betraktade taflorna. *Theveneris* tafla öfver *Ludvig den Helige* är nu uppsatt i ett Sido-Capell. Af *Giulio Romano* finnes äfven en tafla. — Behaglig var middagsvandringen på *Monte Pincios* promenad. Skön, klar luft och sommarvärme så nära Jul. Hvilken friskhet och värme tändes ej inom bröstet under en sådan himmel! De sköna Romerskor och Engelskor, i lätta sommardrägter, prydde platsen och förnöjde ögat. *Monte Marcio* med sina cypresser syntes så klart och så nära. *Rom* utbredde sig i sin stolta fägring under mina fötter.

Fyra Pincianer rullade vi på eftermiddagen af öfver *Campo Vaccino* till *Colosséen*, der grupper af folk betraktade gamla ben, som vid en gräfning på platsen framföre blifvit funna i jorden. Naturligtvis kunde dessa ben ej vara annat än ben efter antika Lejon och Tigrar, som här stupat för svärd under Romrarnes blodiga lekar. Derpå en rund i lätt traf kring *Palatinska Berget*, förbi *Vestas* sköna Tempel-lemning, genom åtskilliga gator till *Petersplatsen*. Der stego vi ur, inträdde i den ståtliga Kyrkan, som hvimlade, lik en stor societetssal, af herrar och fruntimmer. Der är så varmt och godt, som i ett eldadt rum. Midt ibland dessa converserande och courtiserande låg en och annan, mer eller mindre

andäktig bedjare på knä, och de kyssar, dem mången andelig Pharisé, med eller utan munkkåpa, gerna velat trycka på de välvexta, eleganta flickornas rosenläppar, stannade på S:t Peters klumpiga fot.

Så bar det af ut genom *Porta del Popolo*. Man vände om och blandade sig bland de många vagnar och vandringsmän, hvaraf Corso lifvades på den sköna aftonen. Der var nästan en liten Carneval. Midt för *Caffe Greco* stego vi ur vagnen, som skickades hem. Vi åtskildes sedan, för att åter vid en mezza foglietta samspråka på *Locanda Ascanio*, hvilken nu tagit lofven af *Borghese:*

O, du trefliga, njutningsrika Romerska lif och lefverne! hvad du behagar min själ och mitt sinne! Det gamla Rom vill jag ej med Lord Byron kalla en *Niobe*, utan en *Armida*, likväl med ädlare trollkonster och varaktigare behag än dem, som fjettrade Rinaldo.

Jag ville vara här en hel lifstid, om jag blott sedan kunde begynna *lefva om* ännu en gång hemma i mitt fädernesland och der återfinna alla dem jag älskar. Ett så ljufligt och hårdt öde, som *Astolfs* i Sagan, vill jag dock ej undergå. Jag vill njuta med glädje mina romerska minuter, och utan klagan fara hem igen.

Romerska Censuren.

Såsom ett ej alldeles ovigtigt bidrag till konsthistorien i Italien, kan följande anecdot anses.

Gr. *Hjalmar Mörner* utger från Stentryck här en samling af Romerska Costymer. Han har ritat en flicka i sittande ställning, hvarpå Censoren, en Dominicaner-Munk, vid namn *Fels*, skrifvit med egen hand: *Purchè sia più coperto il braccio-incidatur;* — ty en del af armen ofvanför armbågen var obetäckt. Till följe af denna påskrift gjordes spetsen på lintyget litet längre; men den anständige Munken fann den ännu för mycket bar, och nu måste hela armens beklädnad ännu en gång göras om. Tillika yttrade han, att han nästan ångrade sig hafva tillåtit tryckningen, *"emedan figurens hela ställning är oanständig."* Likväl har han förut tillåtit publicerandet af mycket barare Madonnabilder. — Allt detta är ej Påfvens fel; ty den förra Censoren blef afsatt derför, att han förbudit aftryckning af en Madonna, som hade fötterna bara.

Petri och Pauli fängelse.

I stormen gick jag omkring på Monte Palatino, der nu kål och vindrufvor växa och frodas bland kringströdda kapiteler och brustna colonner af Cesarernas Palats, hvars murar siras af murgrönsrankor. Jag gick uppför trappan vid en uttorkad fontaine, stöfvade omkring öfver allt och hade min fröjd af utsigten åt S:t Peter, som nu dominerar den Cesariska Herrskarestaden. När detta palats höjde sig majestätiskt öfver Rom, då satt den Apostel, hvars tempel nu är det första i verl-

den, föraktad och hånad, tyngd af bojor, i det djupa, mörka, underjordiska

Mamertinska Fängelset, vid foten af Capitolium. Åtföljd af en custod-gosse, som bar ett ljus i handen och jag det andra, steg jag ned genom Kyrkan *S. Giuseppe*, utför trappan till ett Capell, på hvars golf är ett hål, genom hvilket fångarne nedsläpptes i det djupaste hvalfvet. Jag gick äfven dit, såg den pelare, hvarvid *Petrus* och *Paulus* voro fjettrade, och drack ur den källa, som säges af Petrus blifvit framkallad. Med dess vatten döpte han SS. *Processo* och *Martiniano*, som från fångvaktare blefvo christna Martyrer. Hvalfvet är lågt, mörkt och fuktigt. En tillstängd dörr leder till *Chiesa di S. Pietro e Paolo in Carcere*, ett litet Capell, der dagligen många bedjande ligga på knä, och som är fullt af votivtaflor, kryckor, knifvar och andra offer åt de talrika Helgonbilderna. Man läser på pelarna flera ansökningar om fromma böner för lidande medchristne.

La Giustitia.

Den 17 Jan. 1829. Redan i går hängde en svart tafla i många gathörn, hvarpå stod skrifvet: *Indulgenza plenaria a tutti i fidele che oggi e domani adorazo il SS:mo Sacramento, esposto nelle Chiese di Gesù, Maria e de Agonizzanté, pregando per un' uomo, condannato a Morte.* På samma tafla satt en skrifven lapp, innehållande:

Sabbato li 17 *Gennaro. Luigi Borgia, figlio del fù Camillo da Montorio, per omicidio premeditato e resistenza alla forza pubblica con qualche periglio, d'anni* 29 *condannato al taglio della testa sulla Piazza di Bocca della Verità alla ore* 16. Denne *Luigi Borgia* hade, efter en länge öfverlagd plan att mörda sin fästmö, under det han ännu satt på Galerierna, skrifvit till henne ett bref, hvari han öppet förkunnar, att han vill afhända henne lifvet, om hon ej genast sände honom tio Scudi. Frigifven ur fångenskapen efter fjorton dagar, anländer han till Rom, och sticker henne med en knif under magen (per natalia membra), så att hon dör. En Gensdarm sårar han skarpt, då denne ville gripa honom, och Gensdarmens lif sväfvar ännu i fara. Gripen af Carabinierer och insatt i fängelset, har han blifvit till döden dömd, och i natt kl. 12 blef Ghillotinen upprest på platsen vid *Bocca della Verità.*

Klockan half 9 i dag på morgonen begaf jag mig till *Carceri*, ett högt, dystert och begallradt hus, på *Via Giulia*. Porten var redan omgifven af Vakt, Dragoner till häst med blanka hjelmar och Gensdarmer. En mängd folk hade samlat sig i grannskapet på Via Giulia: fångar uträckte genom gallret sina händer, i hvilka de höllo speglar, för att i dem se den olycklige, då han utfördes. Gränden midt emot fängelset, *Vicolo del mal passo* (Det svåra stegets gränd) var äfven full af folk. Klockan på punkten 9 ankommo *la Compagnia di S. Giovanni Decollato* (svartklädda och hvita, samt maskerade voro desse medlemmar), bärande ett med svart tyg omhöljdt crucifix, och inträdde i fängelset. Dödskärran, med en trappa samt bakvändt säte, svartmålad och dragen af en svart häst, stod re-

dan vid porten och väntade på offret. Snart nedkom han, besteg med darrande, osäker gång kärran, satte sig i sätet, och på hvardera sidan om honom satte sig tvenne maskerade af Döds-Sällskapets bröder (Confortatori), och en tredje, som låg framföre på knä, höll för delinqventens ansigte en gammal, smutsig och sliten tafla med Madonnans bild uppå, den han skulle kyssa. Han var klädd i en stor, gråbrun kapprock och en stor hatt, den han nedtryckt så djupt, att ingen kunde se hans anletsdrag. Och så fortskred tåget: först Gensdarmer till fots, sedan leder af Brödraskapet. Derpå kärran (eller rättare vagnen, ty den hade fyra hjul, och hästen, som drog den, leddes af en karl till fots), omgifven af Dragoner och Linee-Soldater. Folkmassan strömmade med tåget. Jag hörde de olika uttrycken af folkets tankar och känslor. En sade: "Povero uomo è morto prima del tempo." Då några unga qvinnor skrattade sinsemellan åt något helt annat, sade en karl: "Le donne stanno allegre, perchè quest' uomo ha amazzata una donna, sapete." En tredje sade: "Che burratino!" — Tåget gick öfver *Campo de' Fiori*, öfver *Piazza di Madonna del Pianto*, genom *Ghetto degli Ebrei*, förbi *Vestas Tempel* till platsen, der den hemska Ghillottinen med sin sneda, skarpa knif, stod färdig. Talrika Åskådare hade intagit alla höjderna på platsen: Gallerverket mellan pelarne af Vestas tempel var klädt af pojkar i pittoreska grupper; men det gladde mig att se, det qvinnornas antal förhöll sig till männernas knappast som ett till tjugu. Dödskärran stannade utanför Conforteriet. Fången nedfördes från kärran och leddes derin, för att höra messan och communicera för sista gången. Efter ungefär 10 minuter utkom Delinquenten, afklädd sin

kappa, med blottadt, hårigt bröst och ögonen förbundna med en svart bindel, som gick långt ned, nästan som en Pulcinell-mask. Han leddes då af tvenne bödlar, af hvilka den ena bar en hvit mössa, den andra en svart. Under vägen till Schavotten upprepade han ofta: "Santa Maria, Santo Guiseppe! Jo ho meritata questa morte:" uppsteg på trappan, nedföll på knä på brädet (tavolato) och lade hufvudet i den öppnade klofven, som genast tillknäpptes. Bödeln med den svarta mössan lossade nu af haken det tåg, som uppehållit yxan i luften; hon föll ned som blixten, skar hufvudet af som gräs och stannade med en duns i brädet nedanför. Ett doft sorl hördes då bland folket. "E fatto" sade många och gingo hem igen. Andra dröjde ännu, för att se allt till slut. Bödeln med hvita mössan upptog nu hufvudet ur den säck, hvari det nedfallit, lyfte det högt upp hållande i håret: lade det sedan ned på ett fat, och bar det så omkring Schavotten, för att visa det för folket. Kroppen lades sedan tillsammans med hufvudet på en bår, under ett svart täcke och bars, med det svartklädda crucifixet framföre och omgifven samt buren af maskerade Fratres Societatis, till Kyrkan *della Misericordia* att begrafvas. Klockan 10 var allt förbi.

Lördagarna hafva redan i sekler varit Executionsdagar i Rom. Äfven familjen *Cenci* på 1600:talet aflifvades på en Lördag.

Både i går och i dag hafva maskerade Bröder gått omkring med sparbössor, för att insamla penningar för messors läsande till förmon för den afrättades själ. Äfven på spisqvarteren stodo sådana sparbössor.

Det var den första afrättning jag sett: blir troligen den sista. En gång är nog.

Man säger på Italienska: "Domani sarà Giustitia," och det betyder: I morgon sker en afrättning. *Giustitia* är ett vackert, högtidligt namn för dessa lagens mord. Önskligt vore, att *alltid* Rättvisans heliga namn kunde lämpas på dessa rysliga skådespel, med samma skäl som i dag.

Påfvevalet.

Den 9 Febr. Då jag i förrgår afton satt i *Barcaccian* bredvid *Thorvaldsen*, på Theatern Argentina, kom Geh. Rådet *Kölle*, satte sig bredvid oss och sade temligen tyst: "Sehen Sie heute Abend das neue Ballet recht genau an; wer weiss, wenn Sie es wieder zu sehen bekommen?" "Jag förstod ej då hvad han menade, men frågade: "Warum?" Han svarade: "Wir werden sehen, aber ernsthaft ist es." Mellertid gick jag min väg, innan Balletten begynte, för att se Tragedien på Valle. I går afton fick jag lyckligt och väl beskåda hela *Barba blu;* men i dag på förmiddagen (klockan var nära 12) inträder till oss *Hägerflycht* och säger: "Veten J dagens nyheter? — "Ja, Hohenhausen reser i morgon." — "Detta är icke allt. Påfven är död. Ingen Carneval blir af." — Ryktet om det märkvärdiga dödsfallet var redan utspridt kring hela Rom. Consulen *Cassio*, hos hvilken jag var med Hohenhausen klockan omkring 3 på eftermiddagen, ansåg saken såsom säker, och tillade, att man kan säga om

denne Påfve, *att han har varit sitt land till skada, både i sitt lif och i sin död.* Något strängt är yttrandet; men visst är, att för Rom blir i denna tidpunkt hans död förderflig, om Carnevalen måste inställas och således alla främlingar efter hand försvinna, som här eljest skulle depenserat mycket under Carnevalens dagar, och denna förlust blir så mycket kännbarare, som Rom detta år är alldeles fullproppadt af främmande. Hos *Persiani* ansåg man äfven allt för afgjordt, ehuru Monsignor *Bottiglia* ännu ej erhållit kallelsen att vara närvarande vid likets besigtning. Theater-Manifesterna, som på morgonen voro anslagna, nedrefvos igen, och det långa placatet för *Aliberti*, som tillkännagaf, att man på aftonen ville gifva för tredje gången *Le quattro memorabili Giornate di Gustavo Wasa, Re di Suezia, ossia la Scaduta di Ulrico, Re di Danimarca*, satt ganska trasigt och betydelselöst i gathörnen. Något senare på dagen utsattes ett Manifest, som underrättade, att ingen Theater i dag öppnades, och att alla, som köpt billetter, kunde på Contoiren återfå sina penningar.

På eftermiddagen var utsatt följande Manifest:

D. PLACIDO dell Ordine di S. Benedetto della Congregazione Camaldolese, del Titolo di S. Croce i Gerusalemme, della S. R. C. Prete CARDINAL ZURLA, della SANTITA DI NOSTRO SIGNORE Vicario Generale, della Romana Curia, e suo Distretto Guidici Ordinario ec.

Si ordina ai Superiori di tutte le Chiese di quest' alma Città, che facciano dire la Colletta pro *Pontifice infirmo*,

mo, e che i Superiori delle Comunità Religiose facciano pregare per la salute di SUA SANTITA.

Questo di 9 Febbraro 1829.

D. Placido Card. Vicario.

Luigi Arcivescovo di Calcedonia Segretario.

Kort derefter befanns utsatt ännu ett annat Manifest af samma Cardinal Vicarien, som begyntes på samma sätt och innehöll sedan:

Si ordina ai Superiori di tutte le Chiese di quest' alma Città, che facciano dire la Colletta *pro infirmo Pontifice, morti proximo*, ritrovandosi la Santità Sua per divina disposizione in tale stato, e che le Comunità Religiose facciano pregare il Signore per il medesimo.

Questo di 9 Febbraro 1829.

D. Placido Card. Vicario.

Luigi Arcivescovo di Calcedonia Segretario.

Nu påstås, att vid Ave Maria var Påfven ännu icke död. Hvad som föregår eller nyss föregått inom Vaticanens murar, vet man icke ännu. *Hohenhausen* har tagit afsked af oss på S. Claudio. Han reser i morgon tidtida. Jag har skrifvit med honom till Ministern Lagersvärd i Florenz.

Den 10 Febr.

Den Helige Fadren Leo XII afsomnade först i dag kl. 9 förmiddagen. Vaticanen hvimlade af folk och Petersplatsen af vagnar och hästar. En stund efter Påfvens död framträder Cardinal Decano till liket och sönderslår med en hammare *L'anello pescatorio* (Fiskarens insegel), som sitter på Påfvens finger. Alla Cardinaler, som varit vid dödssängen närvarande, gå sedan ut hvar för sig, icke

tillsammans, på det ej någon rangordning må komma i fråga. De äro nu alla Candidater till den Påfliga Kronan, och ingen är först, ingen sist. Men Cardinal-Camerlengo, *Galeffi*, tager nu jemte trenne andra Cardinaler regeringstömmarna. Det berättas äfven, att sedan Påfven är utan tecken till lif och af läkarne död förklarad, ropar honom Cardinal-Camerlengo trenne gånger, och om han då ej svarar, som naturligt är, slår han honom med en hammare på båda tinningarna.

Två timmar efter Leo XII:s död voro redan satirer öfver honom i omlopp. Jag hörde nyss upprepas en, som lyder sålunda:

1) "Tre disgusti c' hai fatti, oh Padre Santo!
D'accettare il Papato: viver tanto:
Morir nel Carneval, per esser pianto."

Jag erinrar mig hvad en Trasteveriner sade, då den nyss aflidne Påfven första gången såsom Sovrano visade sig på andra sidan Tibern. När mannen tillspordes af en annan Trasteveriner, som stod honom nära och tillika med honom nedstörtade på knä, då Påfven for förbi: "hvad tycker du om honom? "Come ti pare il Santo Padre?" svarade han: "E' come un limone: è giallo fuori e aspro dentro."

Klockan 21, d. v. s. kl. $\frac{3}{4}$, till 3 klämtas i dag trettitre slag på Capitolii stora klocka, i anledning af Påfvens död, och mannen, som klämtar, erhåller en Scudo för hvarje slag. Efter denna dag innesluta sig Cardinalerne hemma i sina hus och visa sig ej utom porten på tre dagar.

Det säges, att Leo XII sagt vid sitt uppstigande på thronen, "att inom fem år ville han göra Romerska folket lyckligt." Nu menar fol-

ket, att han riktigt höll ord; ty han dog efter fem års regering. — Bland de förordningar och lagar, han infört och utgifvit, är en, som i synnerhet väckt mycket missnöje, den så kallade *Cancelletto:* förbudet, att sälja vin a minuto i glas på andra ställen, än der man äter tillika. Förordningen är löjlig; ty den kan eluderas. Nu säga Romarne:

2) Bugierarti, o Papa benedetto,
Sei morto senza levarci il cancelletto;

och omtala, huru Påfven efter sin död vill smyga sig in i himlen; men det går icke an; ty S. Peter har satt före en Cancelletto. — *Leo XII* hade regerat 5 år, 4 månader och 13 dagar och således endast 10 dagar längre än den gamle, kraftige *Sixtus V.* Han hade varit skön i sin ungdom och mannaålder samt väckt *Pii VI:s* uppmärksamhet just genom sin fägring; ty denne Påfve var en stor älskare af sköna ynglingar. Nu, på sin ålderdom, var han ganska affallen, gulblek och förtärd, med nedfallen näsa; men hans resliga gestalt tog sig godt ut när han gick. Den drägt, som bäst klädde honom, var hvita *Sottanan*, med purpur-*mozzettan* och guldbroderad *Stola.* Ännu före Påfvens afsomnande begaf sig, som man säger, favoriten *Fumaroli* sin väg, och for troligen af till Venetianska området, der han redan lärer ega betydliga gods. Nu är han för slug att komma tillbaka.

Den 11 Febr.

Sedan Påfvens lik blifvit öppnadt, fördes det på aftonen ned i Sixtinska *Capellet*, inom gallerdörren, som tillstängdes, men hvarigenom man

hela följande dagen kunde se det. Det låg på en upphöjd bårställning, omgifvet af 20 stora brinnande vaxljus och af fyra vakthafvande Nobel-Gardister, och tvenne Schweitzare. Det var klädt i Sottana, Mozzetta och Stola, med röd sammetsmössa. Men Augustiner-Munkar suto på bänken omkring och läste med hög röst.

Den 13 Febr.

Klockan 12 middagen nedfördes det i högtidlig Procession från Sixtinska Capellet till Peterskyrkan genom Scala di Constantino. Ett silfverkors bars förut, och Cardinaler omgåfvo liket, som några ögonblick stod nedsatt på en bårställning i kyrkan, omgifvet af vakt och brinnande vaxljus. Af Påfliga Chören sjöngos några stropher, hvarefter den döde Påfven, som hade en gyllene Biskopsmössa på hufvudet, infördes i *Cappella del Sagramento*, till höger i Kyrkan och midt emot Cappella del Coro. Jag anmärkte, att Påfven, i motsats mot andra lik, bars med hufvudet först in i kyrkan: och så är seden. I Capellet blir han stående, med fötterna tätt invid gallret, i tre dagar. Jag träffade *Ravaglia* och *Maggiorotti* i Kyrkan, som ansågo säkert, att ingen Theater kommer att öppnas.

Den 14 Febr.

Man är i Peterskyrkan sysselsatt med den stora Catafalkens uppförande. Genom vakten kom jag med mycken möda fram till gallret vid Capellet, för att se Påfven litet närmare. En mängd af folk strömmade till och ifrån. De fleste kysste den helige Fadrens fot, och bland dessa såg jag flera välklädda Fruntimmer. Många påstå, att hans ansigte är öfverdraget med en vax-masque. Måhända är han något målad i synen; men anlets-

dragen äro alldeles hans egna, ehuru af döden vanställda. En masque hade väl varit litet mera smickrande till lineamenterna. Jag tror, att han ingen masque har. Capelldörren är läst. Nobel-Gardet gör vakt. Munkar sitta bakom på bänkar.

Soldaterne i Rom gå nu med omvända gevär. I Procession bära Garderne cypressqvistar i sina hufvudbonader.

I går såg jag Cardinal-Camerlengon åka från *S. Peter.* Han hälsades af folket. Schweitzervakt omgifver hans vagn, och framför rider en Sorg-Marskalk, med trekantig hatt, och svart flor öfver axeln.

Den 15 Febr.

Ännu tvenne små satirer i anledning af Påfvens död:

3) Il di dieci in conclusione
E'successo un caso raro:
Un fierissimo Leone
Venne ucciso da un somaro.

---

4) Già l'alma di Leon da corpo uscita
Volava a ricercar più bella vita,
E giunta in cielo domandò l'ingresso,
Ma tanto onore non le fù permesso;
Perchè Pietro avea posto per dispetto
In quella Santa porta il Cancelletto.

I dag hvimlade hela Petersplatsen och den gigantiska kyrkan af folk. Efter Ave Maria nedlades Påfvens lik i sin kista och nedfördes i den graf, der Pius VII legat.

Den 16 Febr.

Och åter ett litet Satyricon om den döde Påfven:

5) La morte di Leone
A un Chirurgo s'impone;
Ma tutta Roma ne conviene,
Che il Chirurgo abbia operato bene.

Jag har afskrifvit Satiren, sådan jag fick den, ehuru den egentligen hvarken är poesi eller meter. Nästan bättre är följande, och såsom ordlek rätt qvick:

6) Fra il *Tizzo* e il *Fumo*
Leone non vedeva più lume.

De båda understrukna orden syfta på Leos tvenne favoriter: Tizzoni och Fumaroli.

Ehuru jag så länge hört Italiensk theatermusik och så ofta tjusats af de sköna melodierna, som i Boccabadatis, Davids och Rubinis sång upphöjas till ett gudomligt passionens språk, fann jag denna afton med stor fröjd, att jag derföre ej upphört att älska den sublima, stilla, enkla andakt, som råder i den herrliga *Palestrinas*, i *Händels* eller till mindre grad i *Allegris* och *Vittorias* Choralmusik. Hos Geh. Rådet *Rehberg* hörde jag stycken af desse mästare fyrstämmigt uppföras, visserligen med ofullkomlighet, men med kärlek, och kärleken öfverskyler många brister. Hans båda döttrar sjunga, och Grefve *von Arnims* fru, som var der med sin man, sjunger också; de hafva icke Italienska, fulla englastämmor; de ha Tysk-torra nödhjelps-röster, och allt är bra, så länge de låta bli den Italienska Opera-Musiken; ty den äro de icke mäktiga. Preus-

siska Ministern *Buntzen* var der med fru, den migränkranka Prof. *Boch* och den torra Prof. *Gerhard* samt den fadda Målaren *Eggers*. Preussiska Ministern böd mig till sig på soirée till följande aftonen.

Konungen af Bayern kom på morgonen till Rom och bor på *sin* sköna Villa Malta. Jag afundas honom icke sin krona och sina penningar — men Villa Malta — — —

Den 17 Febr.

Soirée i Palazzo *Caffarelli* vid Capitolium hos Preussiske Ministern. Musik som förra aftonen. Många Tyskar och Tyskor.

Den 18 *Febr.* gjorde jag en tur med W—g öfver *Ponte Molle* och sedan vägen fram under *Monte Mario* på andra sidan Tibern till Petri Kyrka, der den stora Catafalken håller på att bli färdig.

Konungen af Bayern hade på förmiddagen besökt Thorvaldsen i hans Studium, och der utnämnt honom till Commendeur af Bayerska Merit-Orden, samt egenhändigt lemnat honom decorationen, med detta uttryck: "So wie man den Helden auf den Kampfplats zum Ritter schlägt, so will ich den grossen Künstler in seinem Studium belohnen." *Wagner* hade äfven på morgonen blifvit utnämnd till Riddare af samma Orden.

Tyska Konstnärerne vilja ge Konungen af Bayern en fest och en middag. Det förefaller mig, som när Smålänningarne i Upsala utarmade sig, för att ge Tegnér en stor måltid. Några pojkar stå i spetsen derför. Bröderne Riepenhausen ha ännu ej blifvit tillsagda derom. Dessa odrägliga,

stinkande, skäggiga Tyskar, som klockan 12 på dagen fylla borden på *Lepre*, kunde använda sina Scudi bättre än att ge fester åt en Konung.

Vidare om den afsomnade helige fadren! I dessa dagar hafva några satir-författare, säger man, blifvit arresterade. Men satirerna löpa lika friskt omkring. Här ännu några prof:

7) Principi! a cui la Porpora le sagre membra adorna
E' tempo ormai, che alziate le venerande corna,
Prima di un Papa scegliere, di chiudervi in Conclave,
Roma vi prega togliere un male che le è grave:
Tutto il Sinedrio infame, che circondò Leone,
Fumo Calabria e Tizzi sian posti in prigione,
E rendan stretto conto dell' oro mal percetto
Per strade, piazze, e fabbriche, per San Giovanni e Ghetto.
Togliete ai Regicidj, vestiti in nero ammanto,
La pubblica istruzione, che vi può nuocer tanto.
Hanno le stesse massime, ritengono per guida
E occultamente adorano quel Padre Malagrida.
I riti Malabarici vi siano ai esempio:
Agli Idoli son pronti di dare incenso e tempio.
Ai Vescovi conviene la pubblica istruzione
E non ad avvoltoj con unghie di Leone.
Dateci un Papa in fine, giusto, erudito e santo,
Che ripari al male, che gli altri fecer tanto.

---

8) Leon qui giace. Eresse inutil Porto:
Di due ladroni ha favorito il furto:
Di niuno in cor, di tutti in culo è morto.

---

9) — — — — — — — — — — — — *).

---

*) Den af författaren i hans journal antecknade satiren

10) Che il Carnevale non siasi, è fatto con ragione,
Poichè lo fecer tutti, quando schiattò Leone.

11) Dilexit Gallos Leo, Galli ipsumque vicissiom;
Illius ast mortis Gallia causa fuit.

12) Conclave in Carneval! Che cosa bella!
Dovranno fare il Papa con Pulcinella.

13) *Dies illa . . . ,*

Sullo spirare del gran Leone
Cessò il disordine, la confusione.
Roma di giubbilo briato avria
Se la sua morte succedeva pria;
Ma al Carneval gran danno fece,
Per cui di gioja fù pianto in vece.
Par che a dispetto così morendo
Abbia egli operato come vivendo;
Ma grazie al cielo! noi siamo in porto;
Più non pensiamo a lui, che è morto.
La Compagnia del buon Gesù
Preghi per lui, che amante fù,
E la protesse a danno altrui.
Ora sospira, che è morto Lui,
E a chi lo piange, so che ha promesso
Cento monete dargli in appresso;
Ciò non ostante niuno ha trovato
Che di un tal premio si sia curato:
Per cui piangendo afflitta e mesta
Par che abbassata abbia la testa.
Piange con essa il Calabrini,

N:o 9 är till sin beskaffenhet sådan, att den ej gerna här kan återgifvas, om man vill undvika kollision med vår gällande tryckfrihetslag.

Che Marchesato e gran qvattrini
Sotto Leone allora fece
In modo forse che nè anche è lece.
A questi appresso Tizzoni viene,
Piange quel male, che ha fatto bene.
Egli, che in catedra leggi ha dettate,
In ricompensa ebbe fischiate.
Ma in più che smania è Fumaroli,
Che con raggiri, trappole e doli
Dal gran Leone tutti approvati,
Sospirar fece gran sventurati.
Da prepotente Soverchiatore
Operò sempre quest' impostore:
Or che si vede solo e relitto,
Ben ravvisando il suo delitto,
Fuggì da Roma da tutti inviso,
Temendo forse d'essere ucciso.
Per Dio sagrato se lui ci torna,
Gli romperemo certo le corna,
E se non rende ciò, che ha rubato,
Pace non speri per Dio sagrato.
Con essi piange il buon Tizzoni,
Che mal non fece prendendo doni:
Piangono in somma i favoriti,
Che furono pochi, ma bene arrichiti.
Ridono altronde altri sgraziati,
Che senza numero son rovinati,
E insiem con questi riderò anch'io,
Grazie rendendo al Sommo Iddio,
Che alla fine ci ha liberati,
Dai duri lacci, ch' Egli ha spezzati.

---

14) Da Scarpa a Roma venne
E diventò stivale
Il celebre Tadini,
Cerusico papale.

Quel Prince vita diedegli
E più felice sorte,
Ed ei, perché asinissimo,
Gli accelerà la morte.

Denna ordlek öfver Påfliga Chirurgen *Tadini* hvilar på dennes härkomst från *Scarpa*, en ort i Sabiner-landet. Den är något krystad, men upptages för att complettera samlingen.

Den 20, 21 och 22 *Febr.* firades i Sanct Peter Eseqvierna efter Påfven Leo XII. En stor Catafalk reste sig i pyramidalform upp emot hvalfvet i den präktiga kyrkan, och omgafs af fyra ofantliga Candelabrer, fullsatta af brinnande vaxljus. Den första sidan emot dörren hade Påfvens bröstbild i medaillon, hvarunder stod:

LEONI
Duodecimo
Pontifici Maximo
Qui Religione, Justitia,
Liberalitate, Constantia
Decessorum Pontificum Virtutes
Romæ atque Orbis universi Bono
æmulatus est.

Derunder syntes en likkista, hvarpå stod: *Leo XII. Pont. Max.* Denna Sarcofag omgafs af tvenne bilder: *Rättvisan* och *Religionen.* Ofvan Påfvens namn hängde en krans. På samma sida under alltsammans en målad Basrelief, föreställande Påfven *Leo*, då han under heliga året öppnar la porta Santa. På motsatta sidan synes en gruppering af Kyrkans Emblemer, samt derunder en annan målad Basrelief, föreställande Påfven Leo, som sitter, och för honom knäfaller

en Embetsman, med ett Document i handen, troligen något motu proprio eller ett förordnande till Jesuiternas förmån. På de öfriga båda sidorna långa inscriptioner, i hvilka omtalades Påfvens förtjenster och hans fyra hufvuddygder. Öfverst på Catafalken stod *Religionens* bild. Det hela var stort och gjorde effect; men candelabrernas form var ej i bästa smak. De voro för stora och grotteska. Alla tre dagarna hölls mellan 10 och 12 messa för Cardinalerna i *Cappella del Coro*. Efteråt utdelades vaxljus åt folket, som trängdes grufligt. Den stora Kyrkan var af menniskor alldeles full, och Petersplatsen var nästan så hvimlande, som under heliga veckan.

Den 23 Febr.

Hela tiden bortåt har Conclaven tillredts i Qvirinal-Palatset. Den långa flygeln, som sträcker sig åt *Quattro Fontane*, är försedd med barricader vid båda ändar, och i den äro Cardinalernas celler inredda, hvar och en bestående af tre, fyra små rum. Alla hafva sin ingång till höger i en lång corridor, och Cardinalens namn står skrifvet öfver yttre dörren. Den ena localen har ingen gemenskap med den andra. Alla ha sina fönster utåt gatan, och Cellerna upptaga tvenne våningar. *Sixtinska Capellet*, der Scrutinierna ske, kunde ock beses dagarna förut, jemte Cellerna. Dock var der ingenting särdeles att se. Oaktadt jag hade skrifvit till Cardinal-Camerlengo *Galeffi*, och hade erhållit fem billetter, var jag dock ej derinne, men jag känner localen och Capellet förut.

I dag kl. 4 på eftermiddagen tågade Cardinalerne, åtföljde af sina Conclavister och företrädda af Servitori samt omgifne af Schweitzer-Vakt,

mellan leder af Militair, från Kyrkan *S. Silvestro* in i sina Celler i Qvirinalen. En ofantlig folkmängd höljde *Monte Cavallo*. Alla balconer, tak och balustrader voro sirade dels af sköna damer i prydliga grupper, dels af svarta Prester, som i sina hattar och kåpor liknade en här af uppflugna kajor, dels af djerfva pojkar, som skydde ingen höjd och ingen fara, för att komma högt upp och gapa. Det var en präktig anblick. Jag såg Prinsessan *Ercolani*, *Rehbergska* familien, och flera bekanta damer på altanen utanför Palazzo *Colonna*. Ur trädgården utkom äfven *Talbot*, den rike Grefven af Shrewsbury, Engelsk Lord, som nu bor i Pal. Colonna, jemte dess familie, för att åskåda Processionen. Vackert var att se Cardinalerna i sina röda mössor med hvita *mozzetti* af fint skinn, företrädda af korset, nedtåga från trappan. Cardinalerne *Bernetti* och *Vidoni* gingo ej i processionen, den förre hindrad af gikt, den sednare af ålderdomskrämpor. De begåfvo sig till Conclaven förut i vagn. Efteråt gingo Canonici och läste i öppna böcker. — Ett stort, blått moln kom upp och hotade med regn; men det drog sig vördnadsfullt tillbaka för den heliga skaran, och ingen droppe föll.

Den 25 Febr.

Den gamla, rika, beryktade Banquieren *Torlonia*, Duca di Bracciano, afsomnade i dag uti sitt palats vid Piazza di Venezia. Han sörjes icke mer än den döde Påfven.

Den 26 Febr.

Klockan 12 på dagen föres Cardinalernas mat in i Conclaven. Främst gå tvenne betjenter med

stafvar, derpå andra tvenne, hvilka bära på tvenne stänger ett med lås försedt skrin, öfverklädt med siden och på locket prydt af Cardinalens vapen. Deri är middagsmaten förvarad. Derpå komma tvenne Cardinalens vagnar, i hvilka åka de så kallade *Dapiferi*, och kring hvilka gå svartklädda kammartjenare och betjenter i livrée. I denna ordning intåga de i Qvirinal-Palatset.

Den 27 Febr.

Il Duca *Giovanni Torlonia's* lik var utställdt i hans sköna palats. På en svart, broderad tapet låg det på golfvet, endast med ett hyende under hufvudet, klädt i svart drägt, med decorationer och i stålvärja, hvarpå venstra handen hvilade, samt trekantig hatt med hvita plumager omkring. Endast Påfven och Cardinalerne få ligga på hög paradsäng. Stor folkträngsel för att se den rika *Skinnaren*, hur han såg ut som död. Han syntes ganska alfvarsam: ansigtet var föga förfallet. Tvenne stora candelabrer med vaxljus brunno, ett vid hufvudet och ett vid fötterna. Vakt omkring och Munkar som läste. Jag vandrade genom Galleriet, som är rikt och vackert. De fyra Venetianska Vuerna af *Canaletti* äro präktiga.

Den 1 Mars.

Samma Torlonias lik i Kyrkan *S. Pantaleo*. Sorgmusik och Messa. Hela Kyrkan svartklädd och eclairerad. Samma tid var en skön exposition af Sacramentet i Kyrkan *S. Lorenzo in Damaso* vid *Piazza Cancellaria*.

På eftermiddagen söng *David* i *Cappella del Coro* i Peterskyrkan. Midt emot, i *Cappella del Sagramento*, var *il Venerabile* exponeradt,

hvilket hvar tredje dag sker der, så länge Conclaven varar. Denna exposition skiftar emellan *S. Peter*, *S. Giovanni in Laterano* och *S. M. Maggiore*.

På morgonen talade man om att Påfven var vald. Mycket folk strömmade till *Monte Cavallo;* men då man slutligen såg röken hvirfla upp ur pipan, mumlade många: "Oh! non è vero!" och gingo hem igen. Denna rökning, då voteringssedlarna uppbrännas, kallas *la Sfumata*. Man spår nu en lång Conclav. Det säges, att Kejsaren i Österrike vill ha sin bror, Erkehertigen och Cardinalen *Rudolf*, till Påfve. Frankrike vill naturligtvis icke och ej heller Cardinalerne.

Den 6 Mars.

Folkmassan var redan i rörelse, emedan den hade hört ett rykte, att Cardinalen *de' Gregorio* var med 26 röster vald till Påfve.

Den 7 Mars väntade den, att få höra Påfven proclameras på Monte Cavallo, och stod der troget i stora flockar och väntade; men det fatala, tillmurade fönstret slogs icke ned, utan det begynte snart *röka* ur pipan, ett säkert tecken, att ingen Påfve var vald.

Utdrag af ett bref till K. A. Nicander.

Klockan 1 eftermiddagen d. 31 Mars 1829.

Just nu smäll det på S:t Angelo, och uti ett infamt regnväder med storm få vi veta, att *Påfven är gjord*. Jag sprang upp på Monte Cavallo och fann det igenmurade fönstret öfver ingången

till Qvirinalen öppnadt med ett temmeligen stort hål. Monte Cavallo var full af folk, alla bärande sina kulörta paraplyer, som såg vackert ut. Cardinal-Decanus utträdde och förkunnade, att Cardinalen *Castiglione* vore vald till Påfve under namn af *Pius VIII*, hvarefter documentet kastades ut bland folket, under en lång handklappning. Han är 68 år gammal och sjuklig. Man påstår att han afsagt sig värdigheten flera gånger och slutligen gråtit.

A. C. W—g.

Re-

Resan till Venedig.

Utdrag ur det Italienska Manuscriptet af **).

Författaren har här börjat föra sin dagbok på Italienska språket, under mer än en månads tid. Den innehåller nu dels alltför allmänna underrättelser, dels för mycket enskilda biomständigheter, att här medgifva annat än ett utdrag. Vi vilja blott i korthet redogöra för fortgången af hans resa:

Den 17 Mars fortsatte Förf. öfver berget Somma sin resa till *Spoleto* och derifrån vidare, genom en förtjusande dal, till *Foligno*. "Hvita boningar — säger han — äro här i öfverflöd strödda mellan olivskogar och vingårdar; pittoreska byar smycka kullarna; urgamla torn betäcka klipparnas spetsar, och, i fonden af denna så sköna och rika naturtafla, upptäcker man bergens blåa kedja." Den af Virgilius besjungna floden Clitumnus har här i grannskapet sin källa. Här kring flodens vagga var det ej tillåtet för andra att fiska, än för slägtingar till Påfven Leo XII; men deremot ett par steg derifrån fick hvem som helst utlägga sina nät. "Hvilken stor nepotism — utropar förf. — hvilket skönt monopolium!" — I Foligno hvilade han öfver natten.

Den 18 Mars fortsatte han, genom den sköna, bördiga nejden, sin färd till *Perugia*, sedan han lemnat *Assisi* på höger hand i bergen, och ännu en gång passerat Tiberfloden. Efter att hafva besett Perugias präktiga kyrkor, gallerier och öfriga märkvärdigheter, färdades han samma dag ytterligare 15 (Italienska) mil till *Magione*, och

derifrån, följande dagen, till fots förbi *Trasymene*-sjön, ofta i samtal med landtfolk ur nejden, som ej visste stort till hvarken Hannibal eller Flaminius. Vid *Ossaja* passerade han Toskanska gränsen, och höll på morgonen af sin egen födelsedag, d. 20 Mars, till fots sitt intåg i Petrarchas födelsestad *Arezzo*. Natten tillbragtes i den vackra Arnostaden *Incisa*. Dagen derefter, då morgonen förgyllde Apenninernas topp, återsåg han Florenz.

Här fick han denna gång blott dröja en enda dag. Det var påkostande. I sällskap med Byström, genomgick han ännu en gång de rika konstskatterna i Palazzo Pitti, stod ännu en gång i beundran framför den herrliga Cathedralen, och tillbragte i Ministern Lagersvärds famille en angenäm afton.

Den 22 Mars bröt han upp till *Bologna*, dit han följande dagen ankom, efter ett uselt nattherberge i *Cava di Petra mala*. Härifrån skref han, till en vän i Rom, på en flytande Italienska, ett bref, fullt af innerlighet och värma, af glödande poesi och brinnande återlängtan till den *eviga staden*, "the City of my soul," såsom Byron kallade den. — Till den 26 Mars dröjde han denna gång i Bologna, der han, gemensamt med sin reskamrat Byström och en annan der vistande Svensk, Kammarjunkaren Röök, nu såg om Pinakotheket, Kyrkor och palatser, samt en afton på l'Accademia di Musica fick höra *Grisi* — då ännu i sin första blomning — sjunga såsom Sinaide uti Rossinis *Moses*. Hon föreföll honom, — säger han — då hon sjöng, såsom den hel. Cecilia sjelf.

Författarens väg gick nu vidare till *Ferrara*, der han, bland annat, besökte Ariostos boning, och Tassos fängelse i Sant Annas hospital. På

muren i det mörka, dystra, fuktiga nästet läste han med stora bokstäfver namnet *BYRON*. I Bibliotheket såg han, bland andra dyrbara manuscripter, (t. ex. Ariostos af Orlando Furioso, och Guarinis af Il Pastor Fido) äfven ett prydligt exemplar af Gerusalemme liberata, skrifvet och corrigeradt af Tassos egen hand. För sångaren af *Tassos död* — hvilken helig relik! — Öfver Rovigo fortsatte han nu resan till *Padua*, och vidare, längs Brentas sköna stränder, till Fusina, der han emottogs af den gondol, som, efter en timmas fart, ljufligt vaggade honom fram till den på Adrias böljor simmande staden, la bella *Venezia*. Anblicken af den, framför allt af Marcus-platsen, väckte hos honom den lifligaste hänryckning. "Den har gjort på mig ett evigt, djupt, sublimt intryck: — ännu kan jag icke skrifva någonting," yttrar han första qvälln i sin dagbok. Det var den 28 Mars.

I nära en månads tid (till d. 25 April) lefde han nu i Venedig. Hans dagbok innehåller öfver dess palatser och konstsamlingar mången utförlig skildring, som dock sällan, till stil och plan, skiljer sig från dem, hvilka i en vanlig *Intineraire* stå läsaren till hands. Man möter sällan någon tafla; han har blott uppdragit contourerna; blott teknat sig till minnes, hvad han i en framtid ville utföra. — Ofta hörs han klaga öfver det envisa regnet, som hindrade honom att njuta det yttre lifvet så, som han ville, öfver fastan, som stängde till *la Fenice*, Venedigs förnämsta theater, o. s. v. Snart måste han nu äfven skiljas från sina begge landsmän (Byström och Röök), blef ensam, kom i ekonomiska bekymmer, litade på menniskor, som drogo sig undan honom, så snart de märkte att han behöfde hjelp, och fann den slutligen hos —

en Italiensk Värdshusvärd. Emellanåt skref han på sin novell: *den siste Foscari*, och utgöt hela sin själs poesi i den sköna sång, som läsaren känner ur hans Hesperider: *Den heliga veckan i Venedig* eller *Afsked till Italien.*

De *Armenianska* munkarne på den lilla ön *San Lazaro*, verldsbekanta för sin språkkunskap, hade åt Nicander, som med dem kom i förtrolig bekantskap, uppdragit att göra en *Svensk* öfversättning af den Armenianska bön, som från deras ryktbara tryckeri utkommit på alla möjliga språk och dialecter. Han uppfyllde deras önskan, läste sjelf correcturet på sin öfversättning, erhöll flera vedermälen af de Österländska fädernas aktning och tillgifvenhet, och dedicerade slutligen till dem en Italiensk sonett, som, jemte den här nedan följande Svenska öfversättningen, ännu finnas i det Armenianska Bibliotheket på ön San Lazaro. — Med denna Sonett skiljes nu äfven läsaren från Venedig och Italien. Det är på färden derifrån tillbaka åt Tyskland, som författaren återträffas, sjelf talande i sin ånyo på modersmålet förda dagbok.

Till Armenianska Fäderna

på Ön S. Lazaro.

En dag bland Österlandets palmer grydde
Den helga Tron, som morgonstjernan ren;
Naturen klädde hon i himmelskt sken,
Och Lifvets gåta hon för menskan tydde.
Men då kom Öknens folk, som ljuset skydde:
Af templen lemnades ej sten på sten:
Den halfva Månen blänkte från Moskén —
Då var det Natt — och Tron till Vestern flydde.
Mot Adrias kust hon flydde till en Ö:
Der bor hon trygg, o Fäder, än bland Eder:
Med nytänd kraft hon klara strålar breder.
Det ljus, som är af Gud, kan icke dö;
Dess helga flamma, närd af Edra händer,
Till Österlandets palmer återvänder.

Nionde Boken.

Tyskland.

— — — — Det är ej längesedan,
Som jag stod upp ifrån naturens bord,
Det rikaste, det yppigaste bord,
Som af naturen dukas upp i Södern,
Och, än ej mättad af dess läckerhet,
Steg öfver Alperna hit ned — och fann
All ting så magert, saftlöst och så torrt.

Tyskland.

Genast vid *Pontebba* (Pontaffel) kom Tyska språket i gång. Landet är bergigt, med kornbesådda sluttningar emellan, granar i öfverflöd, beskedliga menniskor med trinda, rödblommiga fysiognomier. Så genom hela *Kärnthen*. Man är *ur* Italien: det ser jag på naturen: det känner jag på luften, det hör jag på menniskornas språk.

Vid *Arnoldstein* står ett Capell vid vägen. Under en målning på yttre muren står följande att läsa:

"Otto Arbogast Graff in der Lippe und Helmenhorst
Fallt vom Pferd und ward am ganzen Leib zermorst.
Bleibb doch bei Gottes Gnaden in gutem Wohlstand,
Sagt Christo Dank mit einem schönen Messgewand.
Ist geschehen im Jahr 1532."

Målningen föreställer, huruledes Grefven faller af hästen och omgifves af sina bestörta följeslagare.

På andra sidan ingången till Capellet är en motsvarande målning, föreställande ett underverk med några fäkreatur, som, förskräckte af ett sken från himmelen, falla till marken. På ena sidan *der Graf*, på andra sidan *das Vieh!*

Qvinnorna i *Kärnthen* bära stora, slokiga karlhattar, som se rätt stygga ut.

Werther-See följer man ända till grannskapet af *Klagenfurth*. Sjön är ingen Lago maggiore, men han är lustig att påse, i synnerhet i solsken och torka.

I *Klagenfurth*, hvarest finnes en af de betydligaste klädesfabriker, tillhörig bröderna *Moreau*, samt på stora Torget en fontaine med en ofantligt stor, gapande Drake och en liten Hercules, hvilade vi öfver natten.

Den 27 April fortsattes resan in i *Steyermark*. Der finnas många jernverk, liksom i *Kärnthen*, samt stora, starka hästar. Vid *Klagenfurth* och i nejden deromkring bära qvinnorna granna guldtygsmössor, som ofta kosta 70 à 90 floriner. Vid *Judenburg*, der Herr Ober-Lieutenant *C. von Steininger*, som for med oss från *Klagenfurth*, kysste en hel skara af kamrater, passerade vi floden *Mur*. På höjden af *Simmering* står gränsmärket mellan *Kärnthen* och *Steyermark*.

Då man kommit utför denna höjd, blir vägen jemnare och landet flackare. Den följande natten sof man, liksom den första, i Diligencen.

Den 28 April. En liten frukost kl. tu om natten vid *Bruck*. Och sedan fort framåt genom *Neustadt*, hvarest är en vacker Invalid-inrättning för förtjenta Officerare. Nätta hus på ömse sidor om vägen, der de bo för lifstiden. Hvarje hus har sin egen lilla trädgård.

Neudorff är sista stationen. Vid *Die Spinnerinn am Kreuz* har man stor och skön utsigt öfver Wien och dess omgifningar; men det var redan skumt, och af detaillerna gick mycket förloradt.

In i staden kom jag genom *Marleindorfer-Thor*, klockan nära 9 om aftonen; tog in tills vidare på *Erzherzog Karl*, sedan jag förgäfves sökt rum på *Matschackerhof* och im *Schwan*. Många dagar vill jag likväl icke betala 1 Flor. 36 Kreuzer om dagen för mitt rum.

Den 7 Maj. I dag har jag vandrat ut genom *Burg-Thor*, gått Glacis'n ända framåt, rundt omkring halfva staden, och in igen genom *Rothen Thurmer-Thor*. Den andra hälften sparade jag till en annan dag; ty det förskräckliga stoftet, som alltid i blåst rasar omkring och i Wien, gjorde mig en längre vandring omöjlig. — Hvad jag här ser, är allt så pyntadt och modernt och nätt, men opittoreskt och smått, att jag ej stort bryr mig derom. Men Theatrarna äro mig kära. —

Den 9 Maj. I dag har jag besökt den sköna *Schwarzenbergska trädgården*, som är öppen för lustvandrande. Jag såg äfven den vackra *Blomster-Expositionen* i Orangeriet, som i morgon tager slut. I rik blandning skimra der de vackraste in- och utländska blommor. Trädgården, som sträcker sig från det praktfulla palatset fram emot och till en del på sidan af *Belvederes Lustgård*, har sköna, nu blommande Castanjealléer; fruktträden stå insnögade af blommor, och den bjerta majgrönskan fägnar ögat, liksom fåglarnas muntra qvitter fägnar örat. Men så snart man träder derut på Glacis'n igen, har man den pinande vinden och det försmädliga dammet igen, som hvirflar och far och slår en syndare i synen. Wien är en riktig tummelplats för sand och damm. Det är en Stoftets Stad.

Mellertid roa sig invånare och främlingar nu i Maj månad på hvarjehanda sätt. Fem Theatrar gifva dagligen dramatiska representationer, af alla slag, ända från *Wallenstein* och *Maria Stuart* till *Dreyssig Jahre aus dem Leben eines Lumpen*. I Praterns Circus Gymnasticus hålla konstridare sina spectakel: i *Leopoldstadt* musiceras om qvällarna och promeneras i en illuminerad trädgård, och i gnistrande fyrverkerier framstäl-

ler man Doctor Faust's lefverne och ändalykt. På en af *Glacis'erna* visas alla dagar en *Diorama* af Neapel, — o! det herrliga Neapel, dit alla mina tankar strömma såsom gråtande floder, och der nu våren utbreder sin oförlikneliga prakt och färgglans öfver den elyseiska naturen. Jag vet ej en gång, om jag vill gå och se den efterapade taflan af det oefterhärmliga. — Promenaden härs och tvers i Pratern, i Augarten, i Belvedere, i Schwartzenbergska trädgården, buller och vagnar, och granlåtssaker utan all ända i de utstofferade bodarna *am Graben*, der stora silfverbeslagna pipor, både turkiska och christliga, bernstensmunstycken, käppar, snörlif, fruntimmershattar, bomullskalsonger, färdiggjorda petit maitre-costumer, portraiter af Kejsar Franz och Hertigen af Reichstadt och af David och Devrient, hvilken gjort furore på Theatern an der Wien, såsom *Franz Moor*, utsigter af Schweitz och Italien och Wien och Prag omväxla med guld och silfver och juveler. Inga handlande hafva hängande skyltar, och ingen handtverkare har en sådan, utan alla låta måla ofta allegoriska föreställningar, betecknande deras metier, jemte deras namn, ofvanför dörren. En verklig luxe röjer sig i dessa sinnebilder, och den ene täflar med och söker att öfverträffa den andra i en rik och smakfull anordning af sina varor. Jag går temligen kall förbi alla dessa tomma herrligheter. Ingenting har jag att köpa för, och få saker skulle jag önska att köpa. Den ringa penning jag kan ge ut använder jag hellre till någon varaktigare njutning: jag ser hellre M:me *Schröder* och *Korn* och *Anschütz* och *Esslair* i deras stora roler, än jag samlar på mig lapprissaker, som glänsa och reta vederbörande tullsnokars nyfikenhet i de städer jag måste passera på hemresan.

Den 16 Maj.

Redan klockan half nio i går morgon satt jag med *v. Hubert*, efter en utvandring genom Borgen och genom *Volks-Garten*, i den täcka *Paradies-Garten*, som ligger till höger om Borgen, innan man passerar *das Burgthor*. Der drucko vi vårt kaffe och rökte vår pipa i den sköna morgonstunden, under de unga, halft utspruckna acacieträden, och hörde på den klingande musiken. Framför oss, bortom Glacis'n, sågo vi ut öfver *Leopoldstadt*, der *Auerspergska Palatset*, bebodt af *Gustaf*, nu kallad Prins af Wasa, vänder façaden emot oss. I fonden synas bergen, hvilka på afstånd draga sin cirkel omkring Wienerdalen. Derefter vandrade vi ett stycke fram på die *Herren-Gasse*, veko af till venster och kommo på *Wallner-Strasse*, der jag betraktade det Palats, nu tillhörigt Banquieren *Geirmüller*, hvarest *Konung Carl Johan*, såsom Franska Republikens Sändebud, uthängde den revolutionaira fanan. Redan klockan half 10 suto vi i en *Gesellschafts-wagen* på *Neuen Markt*, för att afgå till *Schönbrunn* och *Hietzing:* och i den väntade vi en half timma, till dess slutligen tre äldre fruntimmer, en gumma med en liten söt flicka och en herre med spanskt rör stego in för att äfvenledes afresa till samma ort. Det ena fruntimret talade med enthusiasm om Neapel och Rom, och blef språksam, då hon hörde att äfven jag varit i Arcadien. Så rullade vi af genom Burg-Thor och ut genom *Maria Hilfer-Linie*, der gumman med lilla flickan steg ur. Efter en dryg halftimmas färd stannade vi på den stora Borggården vid *Schönbrunn*. Slottsfaçaden är just icke i skönaste stil: flyglarna äro brutna i afsatser; hufvudfaçaden gör ej obehagligt intryck. Åt trädgårds-

sidan är façaden enklare och vackrare. En urtafla, på hvilken siffrorna stå i rak linea så här:

VI. VII. VIII. IX. X. XI. XII. I. II. III. IV. V. VI.

och visaren pekar nedanföre på siffran, under det han makligen framskrider. Framåt esplanaden vandrade vi nu först upp till den så kallade *Glorietten*, ett stort öppet lusthus med altan ofvanpå och inskrift.

"*Josepho II Augusto*
Maria Theresia Augusta
Imperante
Erect. MDCCLXXV."

På denna Altan njuter man skön utsigt öfver Wien och dess nejder. *Schönbrunns Lustslott* har man under sig. *Hietzing* till venster derom och hela den sköna parken, der hästcastanjerna stå i full blomma. Af *Wien* äro *Stefanskyrkan* och *S. Carls Kyrka* de enda byggnader, som framträda ur massan och göra figur.

Maria Theresia hade för sin beqvämlighet låtit göra en rörlig kanapé, som genom ett kringvefvadt hjul upphissas till altanen och ned igen. På andra sidan är en trappa, af träd, af bräckligt träd liksom golfvet på altanen. Marmortrapporna och marmorgolfven har jag sett i Italien. Nu begynner grundstenen och trädvirket att spela hufvudrolen i architecturen.

Den lummiga parken lockade oss in i sitt sköte. Den gyllene eller mörkgröna vårgrönskan låg så saftig utbredd öfver bladen: de små blommorna stodo så näpna och gladlynta på den varma Majdagen. Bin och humlor surrade med ett behagligt sumsum omkring i det täcka blomsterriket, sökande hvad de utsuga kunde. De oskyldiga fåglarna hoppade och sörgo på gungande grenar. Det var egentligen min första njutning af våren i

är. Derföre insög jag med alla sinnen hvad njutas kunde.

Ej långt från Slottet är *Menageriet*, der hvarjehanda besynnerliga djur i särskilda hus, med tillhörande promenadplats för de utländska fångarna, förvaras. (Tvenne *Dromedarer*, främmande får och getter, Africanska oxar och kor, brokiga och enfärgade, en stackars ensam och misslynt *Markatta*, tvenne stora *Björnar* med tillhörande ungar, likväl afskilda från föräldrarna: en präktig *Elefant*, som frustade med sitt långa snyte och sorgfälligt upplockade alla grässtrån, som kastades för honom. Den bekanta *Giraffen*, ung och spenslig, men skön, låg stilla på sitt läger; ty det arma djuret är lamt i bakbenen och kan ej resa sig upp, oaktadt många försök.)

Efter middagsmåltiden hos Tracteuren i *Hitzing*, drack man Caffe och rökte sin pipa, och pratade med en pratsam Fransos, den der likväl talade temligen bra tyska. Se här begynnelsen af vår conversation:

Fransosen: Har Ni läst inskriften här öfver dörren till Värdshuset?

Jag: (läsande) *Dommayer, Kaffé und Traiteur-Haus sammt Ausschank allerley Gattungen Weine.*

Fransosen: Finner Ni intet fel i denna inskrift?

Jag: Sådana inscriptioner äro sällan logiskt eller grammaticaliskt riktiga.

Fransosen: Der står ett *o* i stället för ett *u*. Der borde nemligen stå *Dum-mayer* och icke *Dommayer*. Karlen är ett nöt, som skrifver *Kaffé- und Traiteur-Haus*. Det är ett logiskt fel — ett plumpt fel. Hvarföre sätter han icke förnuftig mening, då han drar till med förgyllda bokstäfver? Det är *classiskt* — ha, ha, ha!

Jag: Visserligen hade han kunnat sätta: *Kaffé- und Speise-Haus.* Men jag har sett många dummare inskrifter, på min resa, än denna.

Nu, under det Fransosen drack sitt Melangekaffe och rökte ur en lång pipa, med ett pennmunstycke (ty sådana pipor får man här på alla kaffehus) utgöt han sig i en strömmande monolog: hvaraf jag, som under tiden såg framåt vägen och betraktade de förbifarande, endast uppsnappade: gulden, frank och Paris och London och Holländska 25 frankstycken, och romantik och classicitet och le Globe och le Moniteur och Messager des Chambres och Gazette de France och Schweitz och Alpenrosen och Voltaire.

Hvarefter både *v. Hubert* och jag bockade oss, gingo genom *Botaniska Trädgården,* der jag såg en liten trädskola af mångfaldiga arter *Pinus*, gjorde ett besök hos *Elefanten* (en hona), hvilken nu var utsläppt på sin gård, och plockade upp gräs från marken med snabeln, hvilken oupphörligt slingrade sig som en orm. Snart kom hon närmare oss; en af åskådarne kastade fram bröd, och äfven de minsta stycken upplockade hon och slungade in i munnen. Roligt var att se, huru den stora kolossen uppreste sig helt gesvindt, stödde framfötterna mot den höga muren och, kastande snabeln öfver muren in i parken, afref med den en stor mängd lindlöf och förtärde dem. En stund stod hon och hvilade snabeln på muren, under det den rörliga delen snokade efter mera löf, hvilka voro svåra att åtkomma. *Hubert* berättade den besynnerliga historien om *Elefanten i Venedig* för 8 år sedan. Denne skulle nemligen föras på ett skepp bort derifrån. Skeppet låg på lagunen utanför Piazzetta, och genom en brygga var det förenadt med platsen. Elefantens vårdare lockade djuret med

sig genom åtskilliga läckerbitar; men mången gång låtsade han blott gifva. Elefanten, deröfver slutligen förargad, fattade med snabeln föraren om lifvet, slungade honom i luften, grep honom igen och trampade honom slutligen med foten till döds. Derpå rusade han tillbaka öfver *Riva degli Schiavoni*, rörde i många bodar allt huller om buller, slog in portar, och menniskorna flydde honom i en skräcklig ångest. Slutligen slog han in kyrkodörren i *S. Antonio* nära Arsenalen, och fastnade der med båda frambenen i ett hål. Nu sköt en pluton soldater på honom; men nu liksom förut, under loppet på gatan, halkade muskötkulorna eller gingo ej genom huden; hvarpå en kanon framdrogs, och bakifrån gick kulan in och Elefanten stupade. Historien kunde nästan stå i Kelkborgarnas krönika, eller bland de många sagorna om Telge-tokar eller ibland *Castellis "Bären."*

Mellertid led det emot klockan fyra. Vi togo oss hvar sin plats igen i en Gesellschaftswagen, och hade blott en gumma i sällskap, hvilken satt helt tyst och beskedligt på medlersta sätet. Vi suto i det eftersta. Vanligen rymma dessa vagnar nio personer, hafva tre säten, äro täckta, men öppna på sidorna så att man kan se sig omkring. Under regnväder kan man medelst läderförhängen tillsluta alla dessa öppningar.

I *Lutherska Kyrkan* (vid *Dorothéer-Gasse*) hörde jag en lång predikan om sann och falsk upplysning. Kyrkan var full af folk. I en särskild stol, med glasfönster på sidorna, och ett vapen öfver, prydt af en kunglig krona, samt i hjertvapnet tre springande Lejon, satt en ung man, med blondt hår, blå ögon, något dunkel

ansigtsfärg, och bredvid honom en litet äldre man med svart hår. Jag frågade en menniska, som jemte mig och många andra stod på gången, hvilken den unga mannen till höger var. Han svarade: "Ich weiss nicht." Es könnte Erzherzog Franz Karl seyn; denn seine Frau ist Protestantinn." Detta ansåg jag dock föga sannolikt. Frågade derföre gubben, som gick med håfven, i det jag släppte en schlechter kreutzer deri. Gubben svarade: "Es ist der Prinz von Schweden: und der Andere links ist sein Ober-Hofmeister." Par curiosité betraktade jag nu den nämnda Prinsen nogare, och såg honom äfven, efter utgången ur kyrkan, en lång stund på gatan. Han var klädd i en fin, blå bonjour, med svart sammetskrage, hvita långbyxor, svart halsduk. Han är ej illa växt. Nu kallar han sig ej mera *Prinz von Schweden*, utan *Prinz von Wasa.*

Helt nära *Lutherska Kyrkan* är *Augustiner-kyrkan*, der jag hörde vacker Musik och såg *Canovas* berömda Monument öfver Erkehertiginnan *Maria Christina.* Det är vackert, och mycket vackrare än dess efterbild i Venedig.

Vädret synes ha föresatt sig att göra alla fyrverkare och illuminatörer och musiktillställare splitter-rasande. Så snart något sådant, offentligt nöje, som skall gå för sig *ute*, annonceras, i ögonblicket blir himlen mulen och ger regn, så att allt måste inställas. I dag var äfven vackert på morgonen. Redan i god tid voro knutarna fullsatta med affischer för aftonen. Se här en mängd, som suto tillsammans på ett hushörn *Am Graben:*

1. Einladung zu öffentl. Tanz-Musik im Salon zum Goldenen Engel.

2. An-

2. Anzeige von der Eröffnung der Gasthaus-Gartens und Salons zum Waldschnepfen im sogenannten Unterkammererhause.
3. Einladung für heute Sonntag zu Quartetten im Garten und Salon zum blauen Wolfe auf der neuen Wieden.
4. Mayfest, welches im Gasthause zur goldenen Rose in Nussdorf abgehalten wird.
5. Musik-Nachricht. Im Garten-Salone zu Weidlingen Öffentliche Tanzmusik, unter der Leitung des Johann Millner.
6. Einladung zur Tanz-Unterhaltung bey Eröffnung des Gartens und des neu decorierten Salons zum guten Hirten unter den Weissgärbern.
7. Einladung in den Garten und Saal zur Kettenbrücke in der Leopoldstadt. Musik vom Trompeter-Corps.
8. Einladung zur Öffentl. Tanz-Musik im ganz neu decorierten Garten-Salon zur Aelster, Alser-Vorstadt (Hauptstrasse N:o 147).
9. Öffentliche Tanz-Musik im ganz neu decorirten und parketirten Saale zur goldenen Aente. zu St. Ulrich. Joseph Fridl. Musik-Director.
10. Anton Stuwer's Feuer-Werk im Prater: "Die letzten Tage Dr. Faust's."
11. Circus Gymnasticus, heute Sonntag. Herr Liebhard.
12. Circus Olympicus des Johann Porte.
13. Academie Chevaleresque des Herrn Constant, im Circus im Neulerchenfelde rechts.
14. Weg-Weiser zum Himmel, oder Christliche Beverzigungen ueber das Eine Nothwendige (zu verkaufen in Leopold Grund'schen Büchervorlage).
15. Anton Rieger — Oehl- und Leimfarben.
16. Heute und an allen erlaubten Sonntagen wird

Oeffentlicher Ball in dem bekannten und beliebten Finger'schen Tanz-Saale zu Ober-Döbling, unter der Leitung des Musik-Directors W. Schulz.

17. Oeffentl. Ball im Sommer-Saale zum Schaf am Schottenfelde. (Ofvanföre stod ett *Får* i trädsnitt.)
18. Oeffentl. Tanz-Musik im Theresien-Badhaus-Saale.
19. Tanz-Musik zum Grünen Baum.
20. Das beliebte und berühmte Sanitäts-Geschirr des Johann Dietrich von Gratz.
21. Freybad-Anzeige.
22. Oeffentl. Ball im Währing N:o 141.
23. Willnersche Stufel-Wichse.
24. K. K. Hofburg Theater: "Der Erbvertrag."
25. K. K. Hof-Theater nächst dem Kärnthner-Thor: "Ottavio Pinelli."
26. Licitation. &c. &c. &c.

Så ser man halfva husväggen öfversmetad med alla möjliga Manifester. Theaterstycken, Andaktsböcker, Blanksmörja, Stenpottor, Voltigekonster, Rid-öfningar, Baler och Musik annonceras och utbjudas bredvid hvarandra i systerlig förening. Men jag fruktar att fyrverkeriet och de illuminerade trädgårdarna igen måste säga återbud; ty det regnar redan *). Theatrarna stå sig bäst i det fula vädret. Ty på något sätt måste Wienaren belustiga sig om aftonen. Kan han ej promenera i en illuminerad Trädgård eller se fyrverkerier i Pratern, så går han eller far på Spectaklet. Jag ger alla Fyrverkerier och baler på

*) Så skedde äfven. Intet blef af. Nu skall Doctor Faust brinna om Tisdag, "wenn die Wetterung so erlaubt."

båten. Jag går att se *Anschütz* uti "*Der Erbvertrag*" på Burg-Theatern.

Detta lönade ock i sanning bättre mödan. *Der Erbvertrag*, Dramatisk Dikt, hämtad ur Hoffmans Novell: "Das Majorat," är fördelad i 2 Afdelningar. Den *Första* består af En Act, och kallas *Das Verbrechen*. Den gamle Castellanen, *Daniel*, som hatar Fidei-Commissarien Baron *Wolfgang*, men är den yngre, lottlösa Brodren *Hubert* tillgifven, blir af *Wolfgang* förolämpad, ja äfven sparkad i bröstet, då han ligger för honom på knä. Gubben, 60 år gammal, i sin dunkelgrå drägt, med nyckelknippan vid sidan, är förskräcklig, då han uppreser sig igen, och stoftfläcken ännu synes på bröstet efter den friherrliga foten. *Anschütz* spelar *Daniels* roll, och med "erschütternder Kunst und Stärke."

Wolfgang blir nemligen uppretad af *Daniels* vägran att öppna dörren till det gamla nerstörtade tornet, der hans fader anställt sina nattliga astrologiska observationer, men som nu leder till en djup afgrund. *Daniel* ger honom nycklarna: *Wolfgang* öppnar sjelf. Man ser, då porten flyger upp, fullmånen blänka på himlen och stundom öfverdragas af moln, drifna af stormen, som tjuter vildt i det rysliga djupet och slutligen med våldsam kraft slår igen porten. *Daniel* nedstörtar slutligen *Wolfgang* i afgrunden, då denne nyss, genom *Bennos* bemedling, försonat sig med sin bror Hubert. Och så slutar *Första Afdelningen* eller *Das Verbrechen*.

Andra Afdelningen har fyra Acter. Der framställes den nu åttatioåriga *Daniels* ånger, och hans samvetsqval. *Ottmar*, som i sjelfva verket

är den mördade *Wolfgangs* son och heter *Rodrik*, är upptagen af *Daniel* och faderligen uppfostrad. Gången och slutliga utvecklingen af stycket inhämtas af Boken, den jag köpt. Här vill jag endast anmärka några ställen, der *Anschütz* var förträffligast, och något rörande Costumen.

I *Första Afdelningen* Monologen, sedan *Wolfgang* bortgått och tillsagt *Daniel* att flytta bort ur slottet. "Ha, ha, ha, ist es so gemeint?" uttalar han med en ton, som genomtränger merg och ben, och hvari redan hela det brott, som uppflammar hans själ, ligger färdigt.

I *Andra Afdelningen*, när han öfverrumplas af *Benno* och denne låter honom förstå, att hans förbrytelse redan är bekant, och vill nödga honom till bekännelse. Han inkommer, i sin gamla svarta skrud, med det långa, hvita håret och skägget, samt aftorkar dermed svetten ur pannan. Under det *Benno* talar, vrider han näsduken i handen så krampaktigt och skälfver så, ifrån ofvan och allt igenom, att man nästan darrar med, vid blotta åsynen: och slutligen fäller han näsduken till golfvet, nedstörtande på en soffa, utan sansning: "Bin ein Greis von achtzig Jahren, Lass zu meinen Grab mich fahren, Ohne mir ein Leid zu thun." Dessa ord förgäter jag aldrig.

När *Daniel*, ett par scener förut, kommer i den hvita nattdrägten, med lampan i handen, och nedfaller, krafsande mot den fatala muren, och slutligen stirrande emot *Benno* och *Franz*, dem han likväl icke ser, störtar ut igen, då är hans tystnad vältaligare än ord.

Ottmars costume såsom knape är elegant och sluter sig så nett till *Fichtners* välväxta gestalt. Den liknar mycket den Italienska costumen, som

unga Riddar-Candidater buro på 1400:talet: En tätt åtsittande spens, hvita, slutna benkläder: en sammetsbarett på hufvudet, och spetskrage kring halsen, svärd, men inga sporrar. Hans Riddar-costume är rikare.

Den 18 Maj.

I *Kejserliga Tyghuset* genomvandrade jag med *v. Hubert*, samt i sällskap med Påfliga Nuntien, Monsignor *Lucciardi* och dess följe, alla de med gevär på det rikaste och sirligaste sätt prydda rummen. Det är otroligt med hvad konst och smak tak och väggar äro smyckade af pistoler, gevärspipor, bajonetter, svärd- och sabelklingor. I ett rum sitter den Kejserliga örnen i taket; hans vingar äro sabelklingor, den öfriga kroppen bildas af bajonetter och andra mindre vapen. Högst interesserade mig Gustaf Adolfs genomskjutna *kyller* af tjockt elgskinn: ett bajonettstyng genom bröstet. Men kulan har gått in bakifrån. Dernäst *Rudolfs af Habsburgs* och *Scanderbegs* rustningar. Den senares svärd höll jag i handen. Åtskilliga fanor, Fransyska, Spanska och Ungerska: jag såg ingen *Svensk* fana. Matthias Corvini rustning finnes der ock, jemte många andra Kejsares, Konungars och Furstars.

Custoden sade, då han visade Gustaf Adolfs kyller: "Und hier ist das merkwürdigste, was wir in Arsenal besitzen."

En stor jernkedja, hvarmed Turkarna en gång försökte tillspärra *Donau*, hänger rundtomkring hela Tyghusets fyrkant, inne på gården.

Den 21, 22 Maj.

I den kejserliga *Skattkammaren* (i Borgen) finnas många dyrbara och curieusa saker. T. ex.

Den stora *Diamanten*, kallad den *Florentinska*, som fordom tillhört *Karl den Djerfve* af *Burgund*. En Schweitzisk Landsknekt tog den i Burgundiska lägret, och sålde den för fem Gulden. Sedan gick den genom flera händer, alltid stigande i värde, kom till Skattkammaren i Florenz och genom Kejsar Franz I till Wien. Den väger 139½ karat, och värderades i förra seklet till 1,043,334 Fl. — Romerska Kejsarkronan; den nu brukliga Österrikiska, den Rudolph II lät göra: *Napoleons kröningsornat* såsom Konung af Italien: (kronan är likväl endast modell.) — konstiga arbeten i Elfenben: Tvenne Chinesiska målningar på glas: sköna färger. Guld-servicer af stort värde: Ett Ur, på hvars tafla framkomma *Kejsar Franz I* och *Maria Theresia*. Öfver Franz flyger en ond Engel med en blixt i handen; men den goda Engeln sväfvar ned ur skyn och hugger den onda i nacken med ett svärd, så att han flyr. Riks-Ständerna nedfalla på knä för de Kejserliga personerna, framräckande Kronor, Diamanter, Rubiner, Topaser, Ametister, Smaragder och Opaler i bländande glans. *Wallensteins Talisman*, en rund figur, infattad i guld och omgifven af glas. På dess skifva står i midten ett Lejon, derunder en halfmåne öfver en röd glob: mystiska bokstäfver på sidorna. — *Karl den Stores Krona* &c.

Den tjocka Custoden såg ut, liksom han ville säga: "Se, hvilka skatter jag har! Se, hvad jag är rik!" — I sanning han njuter mer af denna rikedom än Kejsaren sjelf.

Om aftonen (den 22 Maj) begagnade jag, jemte Gref W—l, det vackra vädret, och vandrade af genom Burg-Thor, förbi Auerspergska

Palatset till *Neue Schotten-Gasse* i *S. Ulrichs* förstad, och kröp in på krypin, *Zum Rosenberg*, N:o 113. Ingen ting lofvade localen. Stora, långa, dukade bord stodo i matsalen. Källarpojkarne sprungo med servetter i hand. Dörren stod öppen till Trädgården, hvarest äfven befunnos några bord och diverse tunnor och annat skräp. *Trädgård* är likväl snarare dess öknamn; ty der märktes ej flera än tre magra träd, af hvilka ej egentligen mer än ett hade löf. En blek herre med mustacher satt vid ett bord och åt på ett obändigt stort stycke kalfstek: en annan tjockläppig matador rökte ur en sjöskumspipa och släckte tidt och ofta törsten ur en ölkanna af glas. Få menniskor suto eller gingo af och an i matsalen. Några canariefåglar skreko ur alla hörn i sina burar. Jag begärde en kopp Caffe, väntade länge och förtärde den slutligen vid ett bord, der snart tvenne rökande knaperherrar med en vacker, litet trumpen flicka emellan sig, blefvo våra grannar. Efterhand fylldes salen af folk, både män och qvinnor: ölstank och tobaksrök blandades broderligen och förqvalmade luften. Efter lång väntan trängde sig tre Musicanter och Fyra "*Alpen-Sänger* från Steyermark, (bland hvilka *Fischer* och *Freudenschuss* äro de förnämsta) fram mellan uppassarnas kött-talrikar och tjocka fläskgummor, hvilka kommit för sent för att få någon plats vid borden och nu tåligt afvaktade, en eller annans af gästerna bortgång, men förgäfves. Citterspelaren *Sellner* fnaskade på den på bordet liggande Cittrans strängar, framlockande ur dem behagliga toner. En Viol och en Guitarr ledsagade hans spel. Efter en derpå följande paus uppställde sig de Fyra Alp-Sångarne i en rad, på ett slags pall framför bordet. De sågo kraftiga ut: man såg att de andats Alpernas

friska luft. De voro klädda i sin national-drägt, liknande den Tyrolska: hvita skjortärmar, grönt bälte, kantadt med rödt, röda hängslen och en stor grön hatt med mångfärgade fjädrar. De begynte sin quartett: (*Der Schnee*, så var dess titel) och utförde den till allas nöje. Mig tjusade dessa underliga, milda, klagande men klara faucett-toner: en flägt från Alpernas en gång genomvandrade land omsusade mig: detta "Jodeln" har något magiskt och smältande: det måste upptina isen i det kallaste bröst. Det är kanske ej egentligen musik, men ljuden röra — och det är nog. *Fischer* utförde isynnerhet sin stämma med mycken klarhet och styrka. En gång i det solostycke, som han sång, höll han så länge ut en enda ton, utan att den blef falsk, att man trodde sig höra en orgelton ur Voxhumana-stämman, hvilken låter så länge spelaren håller tangenten nedtryckt. Äfven melodierna, med jodel-ritournellerna, som återkomma i slutet af hvarje vers, äro lika intagande som originella. — Vi afhörde ännu en qvartett, och sist en Concert på *Mun-giga* af *Freudenschuss*, hvilken alldeles hänförde den församlade menniskoskaran. Ett Thema med variationer utförde han mästerligt, och stundom smällde han med läpparna på samma gång, som han blåste på mun-gigan. Liksom *Fischer* i sin solosång, knäppte han emellanåt med fingrarna, liksom för att ge vigt åt vissa toner. En vacker flicka, som åhörde med spändaste uppmärksamhet alla Virtuosens toner, syntes alldeles uppeldad af innerligt välbehag. Man läste i hennes anletsdrag alla de variationer, som Mungigaren spelte. Det fägnade mig att se, huru en pratande och larmande folkmassa, som redan pumpat i sig betydliga öl-fastager, likväl, då tecknet gafs att musiken skulle börja, genast iakttog den djupaste tystnad och

bibehöll den, så länge en ton hördes. — Utan att sedermera afvakta den annoncerade Buktalaren *Schulz*, begåfvo vi oss hem igen. Hela natten phantiserade jag öfver Alp-Sångarnes toner. De lefva ännu lifligt inom mig, ehuru jag ej kan erinra mig någon af melodierna fullständigt.

Den 24 Maj.

Under de löfrika träden i *Pratern* utanför ett värdshus, och i det ljufligaste vårväder spisade *v. Hubert* och jag vår middag. Promenerade sedan i den sköna lunden, hvars sammetsgröna gräsmatta förgylldes af en klar och mild eftermiddagssol, under det de lummiga träden omgåfvos af en sval, dunkel skugga. Vi besågo den vackra "Kettenbrücke," som hänger på dubbla, massiva jernkedjor öfver en liten arm af den stora Donau. Utsigten är på båda sidor om bron ganska täck. På ena sidan en del af *Leopoldstadt*, på andra sidan en grön slätt, med träd omkring floden, mellan hvilka en hvit kyrkas torn landtligt och vänligt pekar mot den blå himlen. Just som vi gingo tillbaka, sköts från Fyrverkeriplatsen, der *Doctor Faust* skulle brillera i lågor, der "*Sperrschuss*," till ett tecken att de inköpta billetterna nu ej mera fingo utbytas emot de erlagda pengarna. Mellertid blef rörelsen af vagnar, ridande och gående allt större. Taflan var i aftonskenet vacker och rik. Hvad som mest förnöjde mig, var att se den unga *Hertigen af Reichstadt*, Napoleons Son, en ung, blomstrande, blond ynglingsgestalt, köra en elegant calesch, dragen af tvenne sköna, bruna hästar. Kejsaren, Kejsarinnan, Kronprinsen och Erkehertig Anton befunno sig äfven der. Jag gick hem innan klockan var sju, för att ej i den fuktiga aftonluften ådraga mig förkylning.

Den 26 Maj.

I *Belvedere* besågs *Ambraser-Samlingen.* Då vi kommo något sent, kunde endast en öfversigt tagas af det hela. De särskilda delarna kunna nästa gång nogare betraktas. Samlingen består af gamla pansar och vapen i fyra rum, uppställda i prydlig ordning. Kejsar *Maximilians* rustning, Hertigens af *Alba*, *Henrik* och *Johan Rantzows*, en stor mängd *Tyroler-Grefvars*, Kejsar *Karl V:s*, åtskilliga andra *Kejsares* rustningar, *Herman Wrangels* Stålcasque, (det enda Svenska i samlingen). En Jätterustning, 4 alnar hög, med draget svärd, *Kara Mustafas* svärd, *Montezumas* stridsyxa, af ett slags hård, spräcklig sten, med brunt trädskaft, stå eller hänga här fredligen bredvid hvarandra. Under åsynen af alla dessa vapen föll mig en underlig tanke in: Om i ett ögonblick alla dessa pansar skulle fyllas af de lefvande hjeltar och män, som burit dem i tiden, och alla dessa svärd skulle fattas af de starka armar, som svängt dem fordom i striden, hvad för ett skådespel skulle framställas, då de befunno sig här tillsammans? Skulle ej *genast* en mördande strid uppstå? Och *hvem* af alla skulle framträda som fredsstiftare, och hafva anseende nog att lugna den hetlefrade hjelteskaran?

I sista rummet hänger en samling af gamla, fula portraiter af Kejsare och Furstar. — Samlingen är öppen *Tisdagar* och *Fredagar*, från kl. 9 till 12 f. m.

Den 28 Maj.

Först i går och i dag har jag återkommit till en stilla, *inre frid*, efter den stormiga oro, som förföljt mig under de föregående långa dagarna. Min opasslighet synes vilja taga en bättre vänd-

ning, och med barometern synes äfven min lefnadslust begynna *stiga*. En varmare luft sprider, ehuru jag ej ännu är frisk, en lifgifvande balsam genom ådrorna: hjertat andas friare: jag lyfter mig upp: jag har mera idéer, och min värma för allt skönt, hvilken, under några tomma veckor, liksom varit betäckt af en grå fallaska, upplågar igen: och det gläder mig innerligen. Jag har i dag, liksom ofta, då luften är varm och ren, på morgonstunden vandrat min vanliga väg öfver Neuenmarkt, genom Borgen, genom *Volksgarten*, der jag alltid går sakta under träden och alltid kastar en blick in i det i gammal Grekisk stil byggda templet, der Canovas Theseus med klubban höter Centauren, den han med venstra handen gripit i halsen. Sedan går jag uppföre till den lilla, täcka *Paradies-Garten*, och dricker der vid ett bord mitt melange-kaffe, stoppar min pipa, tänder den, tager fram *Wilhelm Meisters Lehr-Jahre* ur fickan, läser några sidor, betraktar emellanåt folket, som sitter vid de öfriga småborden, kringhoppas af små, hungriga sparfvar, hvilka begärligt anamma de brödsmulor, dem jag kastar åt dem, och sedan glada flyga upp i de unga träden och hjertligen qvittra, då de förtärt dem. Ögat hvilar emellanåt på den amphiteater, som förstäderna bilda på andra sidan om den grönskande Glacis'n, och fäster sig gerna vid *Leopoldsberg* och *Karlsberg* i fonden, hvilkas toppar prydas af hvitglänsande hus. Dufvorna flaxa omkring kaffehuset, i hvars öppna fönster åtskilliga herrar med välbehag utblåsa de blå hvirflarna af tobaksrök i den friska morgonluften. Tidt och ofta åkallas af de frukosterande gästerna den nitiska *Niclas*, hvilken utdelar åt hvar och en sin portion af melangekaffe eller chocolade eller svart kaffe med eller

utan *Kipfel* (så benämnas de halfmånformiga kaffe-bröden). Musikanterna, vanligen bestående af två eller tre klarinetter, två fagotter och tre trumpeter, fägna örat med sina skarpa men rena toner; (ty merendels spelar man i Tyskland rent, om ej alltid virtuosmässigt) och då de blåst två, tre stycken eller på sin höjd fyra, komma alltid en med en talrik, eller också för att bättre documentera sig, med ett notpapper, hvarpå han insamlar de *schlechte* eller *gute* kreutzer, dem åhörarne vilja bestå. Gerna betalar man en liten skärf för deras qvintillerande, och de nöja sig med litet.

Om aftonen är *Volks-Garten* ganska liflig. Då ser man ej allenast pigor och barn, hvilka den öfriga delen af dagen mest befolka *Folks-trädgården;* utan damer, eleganta damer och herrar sitta i en krans utanför det halfcirkelformiga, prydliga kaffehuset, under det andra promenera genom sjelfva salonen, som är rikt prydd af speglar och af Kejsarens och Kejsarinnans portraiter, ett på hvardera sidan om nichen, der den netta Värdinnan eller hennes Jungfru utdela sina håfvor och incassera sina penningar. En del samlar sig omkring fontainen på platsen straxt innanför porten och betraktar eller matar de små fiskarna, hvilka der lefva af allmänhetens brödsmulor. Barn hoppa i gräset, medan ammorna eller barnflickorna sitta på bänkarna och glamma med sina *nitälskare.* Ännu här märker man hos båda könen och hos alla åldrar det söderländska begäret att göra sig goda dagar, att smörja sig och roa sig, att hålla samqväm och flina och skratta och dricka och i synnerhet att *äta.* Denna lust att *bära i sig* är här vida större än i Italien, der folket sätter mer värde på de min-

dre grofva nöjena, och ofta äro hjertans glada och muntra, utan att den ringaste smörjelse vankar, blott de få göra hvad de vilja, det vill säga ingen ting, som icke är roligt. Här — jag hade så när sagdt liksom hos oss — går allt ut på magens förplägning: också ha de flesta duktiga magar, i hvilka hela deras existens synes vara concentrerad. Hufvudet kan ofta vara *stort*, men merendels är det tomt, och endast uppfylldt af de dunster, dem magen skickar uppåt, sedan han behållit det solida för sig sjelf. Vänlighet och fridsamhet röjes dock hos folket öfver allt. Äfven ofta ett slags dumqvickhet, ett begär att ha infall och vara rolig, hvars resultater man kan läsa och beskratta i *Castellis* "Bären;" ehuru de flesta af de 1000 Wiener-Anecdoter, han der hopsamlat, hvarken kunna väcka löje eller ömkan, utan blott och bart ledsnad. Likväl har han i denna besatta samling gifvit sina landsmän ett slags spegel, hvari de kunna se i kroppsstorlek sin egen enfaldighet. Godmodiga häruti, liksom i allt annat, köpa de och studera ifrigt dessa sina egna "Björnar," och tycka att allt är förträffligen qvickt, som är *afvigt* eller *dåraktigt*. Namnet "*Bären*" (Björnar) har Castelli gifvit denna samling af det skäl, att så kallas i Wien hvarje ur luften gripet infall, som hugger rakt in på saken, men som ofta, i stället för att sätta yxan till roten, hugger yxan i sten. Sådana hör man ofta i Wien i alla klasser, och man vet lika ofta icke, om de skola kallas *dumma* eller *qvicka*, så vida de ej äro intetdera. De anecdoter *Castelli* förtäljer om sin betjent *Thomas* skildra temligen sannt de flesta af den classen i Wien. De vilja vara kloka, och bära sig åt som tokar: *höra* rasande, och *göra* derefter. Skickar man dem åt norr, så gå de åt söder; men äro tjenst-

villiga och välmenande, isynnerhet om de få goda drickspengar.

Ännu en sydlig egenskap äga Wiens innevånare: sinne för och kärlek till musik. *Instrumental-Musiken* är här hvad *Vocal-Musiken* är i Italien: man hör ej så många sjungande, men dess flera spelande: och virtuositet på ett instrument hålles i stor ära. Skomakare och perukmakare hålla vid ölkannan i Pratern eller Zum Rosenberg eller Zum Blauen Wolf långa discurser om *Paganini* och andra virtuoser, som i Wien sig höra låtit. Jag har stundom med nöje åhört sådana samtal, hvilka röjt, om ej alltid stort förstånd eller smak, likväl oftast känsla för musikaliska njutningar, och en viss instinct, som träffar det rätta. Äfven poesien njuter man med begärlighet, när någon vankar; men den är rar härstädes nu för tiden, liksom nästan öfverallt. *Schiller* och *Goethe* lefva ännu på Theatrarna, och det är väl; ty *Raupach* och salig *Kotzebue* behöfva någon stark motvigt. *Grillparzer* är den nu lefvande förnämsta skalden i Wien; men sin *Sappho* har han ännu icke upphunnit i något af de senare dikterna. *Seilitz* känner jag ännu ej till. Hans "Todtenkränze" skola vara vackra. *Castelli* är en brochur-författare för dagen; men han är lycklig i skildringen af hemsederna i Wien. För öfrigt är ingen brist på namnsdagspoeter, och vissa af dem trycka in quarto sina namnsdagsverser. Så t. ex. såg jag härom dagen uppsatt ett poem i fönstret af en boklåda: *"Empfindungen am 8 und 12 Februar* 1829. *Eine Ode zum Allerhöchsten Geburts-Tage S:r Maj. des Kaisers Franz I und Ihren Majest. der Kaiserinn, von Franz Xavier Pabst, Nieder-Oesterreichischen K. K. Taback-Stempel-Gefällen-Administrations-Secretaire &c."* Den långträ-

diga, prosaiska titeln uppmanar icke till poemets läsning. Antingen är författaren ett betande *nöt* på parnassens kulle, eller måste det vara något mycket förnämt att vara en sådan der *k. k. Taback-stempel Gefällen-Administrations-Secretaire.* — Och dermed punkt för i dag.

Den 29 Maj.

Det är ett förunderligt intryck jag erfar vid åsynen af *Siegerts Diorama,* som ännu är att se i Leopoldstädter-Glacis. Taflorna äro målade i olja: ögat narras ej genom några slipade glas: utan genom blotta ljusförändringar, genom öppnade och tillslutna fönster (i hvilka likväl måste befinnas färgade glas), åstadkommes en förtrollande skiftning i landskapernas belysning. De båda Styckena (1. öfver *Dalen vid Taormina* på Sicilien, som omgifves af en präktig bergskedja, på hvilken synas *Madonna della Rocca*, Castellet *Taormina* och den lilla staden *Mola,* samt längre ned i dalen ett Capuciner-kloster omgifvet af cypresser: (2. *Theatern vid Taormina,* pittoreska ruiner, hafvet, Etnas snöbetäckta topp i fonden och landet, som tänjer sig ut ända bort till *Syracusa* - - - dessa båda stycken äro sköna; men de göra ej och kunna ej göra det intryck på *mig*, som jag erfar af de båda andra: (1. *Neapels Golf*, sedd från Posilipoberget, med Vesuvius midt i fonden: Neapels rika strand med Castellet St. Elmo på klippan, till venster och en skön förgrund till höger, bildad af ett af murgrön och vinrankor omslingradt hus, lifvadt af en Neapolitansk folkgrupp: under det till venster en qvinna framkommer ur en dörr med ett fat Maccaroni, hvilka begärligt slukas af ett par barn och ett par hungriga Lazzaroner. I synnerhet naturlig och

skön är hafvets blå och glänsande yta: skeppen och båtarna halka så lätt fram derpå och kasta så milda skuggor och synas skrida framåt, ehuru de stå stilla. Det hvita, krusiga brämet, som sirar böljorna, då de brytas mildt emot stranden, är så delicat, så läckert antydt, att man omedelbarligen tänker på Anacreons "liljor bland violerna." Då man nu några ögonblick beskådat den härliga natur-taflan i dagens fulla ljus, begynner solen sjunka: sakta öfverdragas föremålen af aftonrodnadens rosenfärg, hvilken uppstegras till purpur, just då solen skall sjunka ned, och nyss efter sedan hon nedgått. Småningom bortblandas purpurskimret i ett blått, kallare färgspel: det mörknar mer och mer, och när dagens strålar icke mera äga något välde, begynner röken ur Vesuvius att göra mer figur i taflan, och då slutligen natten inbryter, synes lågan ur kratern, uppflamma, förgylla med sitt blodröda sken de lätta molnen, som nästan alltid omgifva Cyclopens panna, och spegla sig i det dunkelblå, stilla hafvet: till dess dagen åter långsamt inbryter och återger föremålen sin naturliga färg. Omväxlingarna gå nästan för fort: och morgonrodnaden är kanske ej nog bestämdt angifven: detta vore det *enda*, som skulle kunna anmärkas, om man *vill* anmärka något, eller *kan*, då man står hänryckt och njuter en så skön och så åskådlig erinring af Neapels underbara natur. — (2. *Golfen vid Pozzuoli*, med S. Januarii kyrka i förgrunden till venster: *Pozzuoli* på sin udde nedanföre, och på andra sidan om Golfen *Baja* samt hela kusten ända till *Cap Misene*. Längst bort öarna *Procida* och *Ischia*. Äfven der öfvergår dagen i qväll och qvällen i natt: månen framblinkar full och rund mellan silfvermoln och ser sig i hafvet. Ett annat ljus ut-

utgår från den öppna kyrkan, i och framför hvilken en skön grupp af pilgrimer, gubbar, ynglingar, qvinnor och barn, knäfallande tillbedja. Deras ansigten förklaras af ljusskenet ur kyrkan, hvars förhållande till det bleka månljuset (ty månen synes genom moln) är med en förvånande konst och sanning återgifvet. Jag hade det nöjet att i dag se dessa omväxlingar tre särskilda gånger, och att beskrifva och förklara för flera herrar och fruntimmer alla detaljer af de sköna natur-scenerna, och då de hörde, att jag med egna ögon sett naturens eget original på stället, blefvo de så mycket benägnare att pumpa ur mig hvad jag möjligen kunde veta om folket och naturen i dessa härliga nejder. Mig är nu mera ingen ting kärare än att tänka på och tala om Italien, då jag icke mera kan vara der. Om jag någonsin är vältalig, så är det i sådana ögonblick: och jag känner, till min tröst, dagligen sanningen af Goethes uttryck: "*Der kann nie ganz unglücklich werden, dem die Rückerinnerung an Neapel bleibt.*" Den förmågan fick menniskosjälen af en mild Skapare, att uppsamla i sin spegel och bevara alla de dyra föremål, från hvilka den måste skiljas. Den för med sig genom lifvet alla de skatter, den samlar, och dessa skatter kunna ej rost eller mal eller mögel förtära. Skulle Minnet ej kunna *måla*, utan endast inregistrera i en torr catalog allt det sköna, som själ och öga se och njuta, då vore lifvet grufligt, eller då vore åtminstone den en *narr*, som någonsin lemnade sina fäders torfva för att genom okända öden och faror kämpa sig fram i främmande land. Men *Minnet* blef, till menniskans lycka, icke någon sådan torr och torftig Bouppteckнare, utan en konstnär, som med sanna drag och lefvande färger på sjä-

lens grund copierar och fästar naturens herrliga bilder. Väl mig att jag kan föra Italien med mig till Norden!

Den 4 Juli.

Utom *die schöne Wienerinn*, som sällan någon afton försummar att besöka Wiener-Glacis'n, såg jag i dag en annan interessant gestalt: en ung Turk eller Perser, omkring 15 år gammal. Han promenerade så lätt, men majestätiskt fram, med en stor, präktig, rosig shawl, såsom turban, hvilken hvilade öfver den sköna pannan och omslöt så yppigt ovalen af hans nästan idealiskt sköna ansigte. Jag glömmer aldrig uttrycket i de stora, sköna, mörka ögonen, hvilket antog en character af den mest intagande mildhet, då han stadnade och talade vid en ung herre och en ung dame, hvilka han tycktes känna. Hvilken värdighet och hvad behag i hans sätt att hälsa, och hvad alla andra figurer och äfven min egen föreföll mig tafatta och tillkrånglade, jemförda med den sköna ynglingens österländska, lediga och stolta skick. Han var eljest mycket enkelt klädd. Alla fästade på honom sina ögon, och alla, som icke hade förstånd nog att intagas af hans fägring och sätt att presentera sig, skrattade åt hans turkiska costume, liksom de velat säga: "Hvad vill den der skjåpiga Turken ibland oss, bildade och så christligen och finurligen utpyntade gudabeläten? Att han icke skäms att gå gammalmodigt klädd på en öppen, eleganta verldens promenad! Jag svär att snitten på hans mantel och vecken på hans turban äro precist de samma, som dem hans stamfar bar för sju sekler se'n!" Ja! mina herrar och damer! Så är det i sanning; men hans drägt är just derföre vacker och ändamålsenlig, att han är

så gammal, eller rättare, han är gammal derföre att han är vacker. J begripen icke, att J sen ut som blompottor och Arleqviner på en Camfiolek, och att han ser ut som en Prins ur *Tusen och en natt*, målad af Tiziano. Hvarför byten J så ofta om edra moder, om icke derföre, att J aldrig hitten på något sätt att kläda er, som duger eller förtjenar att bibehållas? Och dermed basta!

Den 8 Juli.

Bland de grupper eller enskilda figurer, som på *Wasser-Glacis'n* om qvällarna fästa min uppmärksamhet, är ett sällskap af Greker (män, qvinnor och barn). Qvinnorna bära en blå eller röd kaftan utan ärmar öfver sin klädning. En art turban är prydd af långa rader af perlor, af i kedjor hopfästade, förgyllda eller gyllene medailler, hvilka äfven pryda halsen. Tillika bära de bland dessa grannlåter ofta friska blommor. Karlarna hafva svarta mössor, utan skärm, vida uppåt, samt mörka mantlar och randiga sommar-underkläder. Någon skönhet har jag bland dem icke upptäckt.

Den gamle Invaliden med trädbenet står hvarje afton och vefvar på sitt positiv, som låter melancholiskt och alltid i moll. Jag ger honom då och då en slant. Hans plats är vid bron, som leder öfver Wien från Vatten-Glacis'n till förstaden i grannskapet af Erkehertiginnan Beatrix's palats.

Den 26 Juli.

Redan kl. half 7 på morgonen infann jag mig *Zum-rothen Rössel an der Wieden*, för att med Stellwagen för en Gulden Schein afgå till *Laxenburg*. Denna Stellwagen är icke så obeqväm som *Fidelis* beskrifver den, utan alldeles

som de vanliga Gesellschaftswagen, och man sitter der ganska beqvämt och godt, i synnerhet om man har godt sällskap. Dermed var jag verkeligen så lycklig, som jag kunde önska. Tvenne vackra, vänliga, nett och gentilt klädda flickor voro min ögonfägnad, under det i mitt närmare grannskap satt en temligen ung, vacker Wienare, med sin rätt vackra fru och hennes unga bror med ett engla-ansigte. Men min conversation togs genast i anspråk af en något blek och vacker man, men med mörka, lifliga och uttrycksfulla ögon. Vi begynte samtalet på fransyska, och talade om kusken och om väderleken, hvilken (i parenthes sagdt) var den klaraste och bästa, som Wienerclimatet kan prestera. Men snart gjorde mannen sig underrättad, om jag ej talade Italienska, och det bejakades med mycken förnöjelse. Och nu gick först den rätta ordströmmen lös. Om Italien, om Machiavelli, om poesi och prosa språkades lifligt. Mannen var D:r *Guiseppe Nani*, från *Spalato* i Dalmatien, ung litterateur, som gjort uppfostran till sitt hufvudföremål, och för att samla vidare materialier till ett arbete i denna väg, har han vistats flera månader i Wien, men talar och förstår ännu föga Tyska. Mellertid gick vår väg ut genom *Favoriten-Linien*, genom den långa alléen. Efter en halftimme fingo vi till höger *Mödling* och *Briel* i sigte, samt ofvanpå ett vackert berg slottet *Liechtenstein*. Till venster hade vi stora, nu skördade åkerfält med stubb. En och en half timme förflöt, innan vi anlände till Kejserliga lustslottet

LAXENBURG. *Nani* och jag hade redan uppgjort den plan, att för hela dagen vara oskiljaktiga. På ett Caffé intogs till förfriskning ett glas mandelmjölk, och derefter, sedan man roat sig med åsynen af den lilla netta och vackra kaf-

fejungfrun, troligen värdens dotter, begyntes vandringen i Parken. Åtskilliga Lusthus, *der Meyerhof* och det i gammal, landtlig stil byggda hus, der *Maria Theresia* ofta vistats om sommaren, med gamla, inlagda skåp, ett och annat portrait, m. m. och många höns utanföre, togos i ögonsigte. Sedan anlände man till *Stora Kanalen*, fick sigte på *Riddarborgen*, som låg med sina torn och tinnar på andra stranden — och så for man öfver kanalen på en färja, och inträdde genom första slottsporten, vandrade öfver gården och till venster ut igen till den egentliga slottsporten, bemålad med ett par riddargestalter i hjelm och harnesk. På porten bultades duktigt. En skorrande käringstämma erinrade oss, att vi borde ännu hafva "Geduld," och så länge hon behagade hålla porten stängd måste vi sitta utanföre på en bänk, och betrakta de många och sköna svanorna, som roade sig i kanalen. Ändtligen, sedan flera nyfikna, liksom vi, anländt, sprang porten upp, och Castellanen, i sin grå uniform med röd krage och röda uppslag samt en medaille på bröstet i svart och gult band, föreviste den i gammal, ridderlig stil uppbyggda Borgens inre. Först uppstego vi på tinnarna och på hufvudtornets högsta platform, hvarifrån man ser nejden temligen vidt omkring. *Leopolds-* och *Josephsberg* har man i fonden på en sida, men Wien synes icke. Nu inträdde vi, efter nedstigandet på tornets vindeltrappa, i Domarsalen, hvarest ett rundt hål i golfvet har sammanhang med fängelset innunder, der en af träd skuren Tempelherre sitter i en vrå, sluten i bojor, klädd i hvit skrud, med ett rödt kors på venstra bröstet. Då Castellanen trampar på en fjäder, rörer fången på armen och skakar sina kedjor. Under detta fängelse är ett djupt, underjordiskt kyffe för gröfre

brottslingar. — Borgherrens rum prydas af målade glasfönster, dels verkligen gamla, dels nya med mycken skicklighet gjorda af den nu döda *Seligmann*. De framställa nu dels blomverk och sirater, dels portraiter af nya och gamla Kejsare, samt nuvarande Kejserliga familjen. Tillika äro der uppställda gamla kärl och husgeråd, glas och dryckeshorn m. m. — Den vid Sempach fallna, colossala Hertig *Leopolds* portrait. — *Borgfruns* rum med gyllenläders-tapeter och inlagda skåp och mandolin och clavecin. I arbetsrummet infaller dagen genom taket. Kejsar *Rudolf II:s* säng i original, af utskuret, måladt och förgyldt träd. Capellet är litet och obetydligt. Öfverhufvud är hela Borgen i vördnadsvärdt utseende och inredning underlägset *Die Löwenburg*, i parken vid *Wilhelmshöhe*. Att uppräkna alla de särskilda saker jag der såg, vore både onödigt och tråkigt. En sal är under arbete, som bör bli vacker: neml. en Rotunda, hvars ljus infaller från taket, med bilder af Habsburgska Kejsarne, och ett Lejon af gips, ännu ofulländadt, midt på golfvet.

Trötta af värme och vandring hvilade vi, sedan Castellanen släppt oss ut igen, på andra sidan om kanalen, i skuggan, och hade Riddarborgen i perspectiv. Derefter besöktes grottan, och ur grottan uppstiger man på en brygga, hvarom-kring man velat efterhärma litet romantisk natur. Derifrån ser man Riddarborgen uppsticka sina torn ur poppellunden. Sedan öfver stora Bron (Löwenbrücke), genom en annan del af parken, genom Kejserliga slottet (med en våning), till värdshuset *Zum Stern*, i hvars rätt eleganta matsal, bland trefliga och muntra och vackra medspisande, en behaglig middagsmåltid, under friskt språk förtärdes. Het brände solen, då vi lemnade *Stjernan* och i sakta mak, sökande skugga, lofverade

oss fram till Kaffehuset, der vi sågo några billardspelare i skjortärmarna drifva sitt spel; ja den lilla, netta kaffejungfrun förde med verkligt behag och med skicklighet sin billard-queue. I trädgården intogs kaffe. Nu påminte jag *Nani* om sitt löfte att göra en *Sonett* öfver Riddarborgen, sedan jag i parken förut för honom reciterat min sonett till *Villa Borghese*. Papper, penna och bläck anskaffades. Sedan han en stund prutat emot, och påstått, att han menat *Sonnetto* (en liten tupp-lur) och icke *Sonetto*, nödgades han dock tillgripa pennan, och på de af mig uppgifna rim författade han efterföljande

Sonetto.

Havvi antico Castel disabitato,
D' informe mostra e mal composto e brutto,
Asilo d' infelici atro, spictato,
Dove l' umano spirto è alfin distrutto.
Chi c' entra, star vi dee sempre affamato,
Miseria ed oppression respira il tutto.
Castel d' inferno esser dovria chi amato.
Ah! il Castellan lo avesse mai costrutto!
Ci sia conforto, che in total ruina
Fra breve ridurrallo il vicin fiume,
Che le mura propinque or lambe e inchina.
Tanto a predir m' inspira un divin lume:
La mente sua l' uomo cosi strascina,
Quando lo spinge o vel consente con Nume.

I denna sonett hade han bespottat Riddarborgen alltför grymt. Men nu gick han löst på mig, och ville, att jag på samma rim skulle improvisera en sonett till Borgens beröm. Jag slapp ej undan. Ergo grep jag pennan, och nedskref genast en så lydande

Sonetto.

Chi dice quel Castel disabitato,
E chi lo chiama mal composto e brutto,
Mi par, ch' egli abbia un cor troppo spietato.
Sei nuovo, alto Castel! e non distrutto,
E se contieni un povero affamato,
Ricchezza imperïal respira il tutto.
Degno tu sei d' esser divin chi amato,
E dagli antichi grandi Eroi costrutto.
Bello sarai, finchè tutto ruina
Carco degli anni tuoi cadrai nel fiume,
Sopra di cui la fronte tua s' inschina.
Ma, finchè splenderà del sole il lume,
Il tempo mai nel fiume ti strascina:
Sempre starai; chè ti protegge un Nume.

Så förflöto några angenäma timmar under poetiska Troubadour-täflingar och annat glam om litteratur och uppfostran, hvilken *Nani* nu för tiden ansåg äga en förvänd riktning, emedan den är blott *passiv* och ej *activ*, d. v. s. går ut på att afhålla barnen från att göra ondt, utan att bibringa dem genom exempel och läror lust och förmåga att göra det goda. Måhända har han rätt.

Klockan half sju reste vi, samma sällskap, tillbaka i samma vagn, och ännu efter ankomsten till staden vandrade vi länge på Glacis'n, och voro inbegripna i en liflig men vänlig strid om romantisk och classisk dramatik. Alfieri recenserades och många andra. Nästan vann jag seger. — Förut hade den unga Wienaren i vagnen språkat mycket om Prinsen af Wasa, om hans systrars snara ankomst till Schönbrunn, och om det (säkert otroliga och orimliga) rykte, att Kronprin-

sen af Österrike skall gifta sig med den vackraste. Jag upprepade för *Nani* alla de Italienska favoritstycken, som jag kan utantill, och han undfägnade mig likaledes med några godbitar ur *Monti*, *Filicaja* och *Alfieri*. Bland dessa strofer intogo mig mest tre rader af *Monti*, ur hans Poem: "*La Creazione del Mondo.*" De skildra Lejonets skapelse, och så präktigt målande, att man tycker sig se den stolta skogens beherrskare lifslefvande framspringa:

"Viddi dal suolo liberar la testa,
Scuoter le giubbe, e tutto uscir d' un salto
Il biondo imperator della foresta."

Under uppriktiga och lifliga vänskapsförsäkringar åtskildes vi, klockan omkring nio, nära *Stuben-Thor*. Ännu en gång träffas vi säkert. Han reser om Onsdag öfver Venedig tillbaka till *Spalatro*. Således en ny, kär bekantskap, vunnen för att genast förloras. Men han har lofvat att sända mig sin bok, då den kommer ut.

Den 2 Aug.

Resan till *Mödling*. Vädret var ej gynnsamt. Oupphörligt hotades vi med regn; men intet regn kom; likväl föllo på eftermiddagen några droppar.

Den gamla Kyrkan i *Mödling* är vördig, och har, ehuru ej stor, något på phantasien inverkande. Den är troligen byggd af Tempelherrarna. De långa, göthiska fönstren insläppa i kyrkan en sparsam dager; ty flera äro tillmurade, som det synes. Likväl är intet måladt glas i fönstren. De långa, lätta pelarne upplyfta hvalfvet, och ge begrepp om intensiv styrka: de stödja kraftigt och väl, utan att stänga vägen för ögat eller upptaga mycket rum. Bredvid kyrkan, som har ett isole-

radt läge på en höjd, står ett klocktorn, i ett slags orientalisk minaret-stil, och rundt omkring synas spår af en förfallen, större byggnad: måhända ett Tempelherre-Stift! — Förbi kyrkan går till venster en väg till *Klausen*, en romantisk dal-öppning, som leder mellan vilda klippor till *Vordere Briel*. Till höger upptäcker man på en klippa, mycket naken, det gamla, runda tornet af Slottet *Mödling*, der Furst *Liechtenstein*, — som är nejdens herre och öfver allt byggt tempel, hyddor, anlagt vägar och planterat träd, (prisad vare han derföre!) — låtit inreda ett rum, der man kan gå in och sitta. Från *Vordere Briel* anländer man till *Hintere Briel*, som framställer en vacker anblick. Värdshus, tempel på höjderna, en Meyerhof med feta kor och härlig mjölk, en klar flod, rinnande genom den smaragdgröna dalen, och rundtom en amphitheater af rikt skogbeväxta berg och kullar. Torn och tempel och nybyggda ruiner blicka ned från de högsta punkterna. Af dessa bestego vi *en*, som syntes erbjuda den vidsträcktaste utsigten, och ehuru vägen dit upp var besvärlig nog, fann man sig någorlunda lönad för mödan, då man nådde höjden och *Palladis-Templet*. Derifrån har man på ena sidan *insigt* i den mer romantiska skogs- och bergsregionen, och upptäcker på en vacker kulle de brustna, pittoreska hvalfbågarna af en förfallen kyrka: på andra sidan *utsigt* öfver det stora, öppna fältet, den Ungerska bygden, Wien, slottet *Liechtenstein*, *Briel* och flera Markt-fläckar. Under templet är en grotta eller ett grafhvalf, hvarest på en sten läses följande:

Ruhet Sanft Edle Gebeine
Der Tapferen Oesterreichischen Kriger
Ruhmgekrönt bey Asparn und Wagram gefallen.

Wenn Euer Freund nicht vermag die entseelten
Leichname zu beleben, Sie stets zu ehren
Ist seine Pflicht.

Då allt var vederbörligen beskådadt, vandrade man ned igen, till Briel-dalen, vek af till venster, och följde en angenäm väg, till höger om den lilla, sorlande elfven, men till venster om en långsluttande kulle, krönt af en ihålig ruin. På denna väg ankommo vi snart till så väl det nya, som det gamla Slottet *Liechtenstein*. Det förra är ej särdeles märkligt, ett vackert landslott i modern stil: det sednare är grått och skäggigt, till formen likt en kantig, oregelmässigt bildad is-cristallisation. Största delen af det gamla Riddarslottet ligger i grus. I den delen, som står qvar, är märkvärdigast *Riddarsalen*, med målade bilder af Liechtensteinska familjen från äldsta tider: interessanta för costumerna, men föga väl utförda. Manhaftigast och duktigast föreföll mig *Christopher von Liechtenstein*, död på 1500:talet, en krigisk, väl rustad gestalt. Fruntimmerna, i det lilla rummet bredvid, äro till största delen vedervärdiga. Från åtskilliga punkter har man, i fönstergluggarna och i det lilla snygga, modernt inredda hvilorummet, vackra utsigter öfver landskapet. *Brunn*, *Enzersdorf* och *Bertholdsdorf* på slätten nedanföre. Om en pusslustig *Pyramid*, som vill vara egyptisk, under vägen till slottet fästat vandrarens uppmärksamhet, så måste han nu, vid bortgången derifrån ej förgäta, att taga vägen öfver *Kalender-Berget*, och bestiga den nybyggda *Amphitheater-ruinen*, samt derifrån se ned i dalen, åt *Mödling* och dess Pfarr-kirche. Nu skildes jag från min reskamrat på några timmar (emedan han beslutit att på egen hand besöka *Sparbach* och *Johannisstein*, hvilket dock, in parenthesi sagdt, blef ogjordt) och fortsatte min väg

nedför berget åt *Mödling* till. Men jag kunde ej underlåta att sätta mig ned i gräset och med verklig andakt betrakta den gamla Tempelherre-Kyrkan, hvilken från denna sida framställde sig så högtidlig och pittoresk, med sina långa, sirade fönster och sin lilla tornspets, och omgifven af träd och buskar. Vid grinden, under en hvalfbåge, satt en gammal tiggerska och sång en psalm: Byn *Mödling* låg nedanföre, så stilla och prydlig på Söndagsmiddagen, och aflägsna valdhornsljud hördes från en trädgård. Oupphörligt sväfvade för min inbillning, att jag förr sett något, hvaraf hela denna tafla var en reminiscence: och då jag genomletat hela mitt Minnes konstsamling, fick jag till min glädje reda på den bild, jag sökte. I Upsala hade jag nemligen om hösten 1824 till låns af G—s en liten, Tysk Taschenbuch, hvari befunnos flera gravurer öfver gamla slott och kyrkor. Bland dessa kunde jag ej utan en oförklarlig inre rörelse betrakta en högtidlig, göthisk kyrka med långa, ornerade fönster och omgifven af vackert löfverk. Jag visade bilden för *Spinarosa* *), hvilken jag då dagligen såg hos mig, och han erfor samma intryck. Ett af våra nöjen under flera veckors tid bestod deri, att han, efter den intagna tarfliga måltiden, satte sig till klaveret, slog upp den lilla Taschenbuchen, nemligen det blad, der det kära Templet stod, med underskrift: *Tempelherrenhof zu....* (det grämer mig att jag förgätit namnet), lade den framför sig på notställaren som en notbok, och, med blicken på den lilla, romantiska landskapsbiten, lät fingrarna löpa på tangenterna och skapa sköna musikaliska phantasier. Jag stod bredvid och hörde och såg och njöt; och så kunde vi vara länge och

*) Sedermera Professor Törneros.

väl sysselsatta. En tår tindrade i mitt öga; mitt hjerta upplöstes i namnlösa känslor: jag hade för mig det lefvande Natur-originalet till den lilla trollbilden. Jag skall gömma denna stund bland mina ljufvaste.

I badhuset nära kyrkan spisade jag min middagsmåltid med god appetit efter en stark vandring. På eftermiddagen strök jag omkring i byn, bemärkte seder och fysiognomier, men skördade ej mycket. Att jag vandrade ut till *Begrafningsplatsen*, för att se *den goda Grefvinnans* (Grefv. Wargemonts, född Dornsdorffs) anläggningar, är knappt värdt att nämna; ty anläggningen består i fyra planterade träd och ett litet hvilohus för de till *Maria-Zell* vandrande pilgrimerna, och en källa, der de kunna släcka sin törst. Äfvenledes klängde jag mig (förut, ja innan jag spisade) upp till Slottet *Mödling*, och såg derifrån ned i dalen *Klausen*.

Jag var glad, när klockan blef sju, och Gesellschaftswagen återförde oss till Wien.

Den 9 Aug.

Och nu farväl, du vackra och fula, du angenäma och ledsamma Wien! Troligen ser jag dig aldrig mer.

Prag.

Den 12 *Augusti* begyntes med en Lohnkutscher (efter accord om 9 Gulden C. M.) min resa från *Wien* till *Prag*. Reskamrater i vagnen voro: M:ll *Agnes Zindel* från Carlsbad, M:ll *Claudia Söldner*, tvenne hyggliga och artiga jungfrur,

ehuru af lägre class, samt en ung man, som studerar therapien i Wien, och nu reste hem till Prag att besöka sina föräldrar, och hette *Joseph Rudolf Ferdinand Harnisch.* I en annan vagn, som gjorde oss sällskap hela vägen, åkte en Captensfru och en kokerska från Prag samt tillika en Urmakare från *Görlitz* i Sachsen, vid namn *Ernst Haupt*, en rask, bildad man, som i elfva år rest omkring i Europa och Africa, samt nu senast kommit från Italien, hvarest han sade sig hafva sett mig flera gånger. Med en nästan gulbrun ansigtsfärg ser han ut som han låtit Africas sol rätt duktigt steka sig, eller som han varit rätt hederligt anfäktad af gula febern i Bucharest. Vi roade oss tillsammans med minnena af *La Boccabadatis* gudomliga sång och *Vestris* herrliga spel, och *allt* hvad Italien äger ljufligt och skönt. Resan gick så här:

Genom staden *Kornenburg* ankom man, sedan förut *der Spitz,* hvarest Donau är härlig, passerats. I *Stockerau* togs middagsmåltid, och nattläger i *Ober Hollabrunn.*

Den 13 *Augusti.* Mähriska gränsen mellan *Jetzelsdorf* och *Znaym.* Ännu ser man vinfält. Bredvid *Znaym*, ej obetydlig stad, ligger på en kulle ett prydligt slott, som kan täfla med *Ober Belvedere* i Wien: folket ser ganska beskedligt och uppnäst ut. Nu berga de säd och tröska i öppna lider med smånätta slagor. Deras liar se ej ut som våra. De äro kortare och bredare, samt försedda med en liten ställning, som tager emot den afskurna säden. Landet är bördigt och väl odladt. Små, hvita hus med höga, hvassa tak af spån eller torf. För enbetsvagnen går hästen på venstra sidan om en stor tistelstång.

I *Wolframitzkirchen* betalade vi för ett glas sockervatten 15 Kreutzer; dubbelt emot hvad man ger på det elegantaste kaffehus i Wien.

Innan vi ankommo till *Budweis* eller *Pudwitz* stego vi ur vagnen, för att göra en promenad i det sköna månskenet. Just gjorde händelsen, att der vi höllo, hade på slätten en vandrande Zigenar-trupp slagit sig ned kring en stor eldbrasa. Högst pittoresk tafla! De svarta figurerna sväfvade oss förbi som skuggor. En gosse med långt, hängande, svart hår och svarta, stora, lågande ögon, olivefärgadt anlete, ett af de uttrycksfullaste och vildaste jag någonsin sett, kom fram och bad om en allmosa. Då han ej genast fick, upprepade han icke sin bön, men gick stolt sin väg. En flicka, liksom han klädd i en kort pels, som fladdrade kring axlarna, kom dansande och på ett obegripligt språk men med ganska begripliga och talande åtbörder, begärde penningar. Hon fick mer än hon väntat, och till tacksamhet dansade hon för oss, som en Elfva, lätt och ledigt i månskenet, på den gröna gräsmattan.

Vi passerade *Taya* denna dag.

Den 14 *Augusti.* Vi ha sett floden *Iglawa*. I *Stannern* middag. I staden *Iglau* såg jag en gubbe, som för en vagn körde tre stora *hundar*. Bredvid bron öfver *Iglawa*, då vi passerat *Iglau*, står gränsestenen emellan *Mähren* och *Böhmen*. Im *Stecken* blieben wir stecken, h. e. vi sofvo öfver natten i *Stecken*. Åska, blixt, litet regn. Sköna moln.

Den 15 *Augusti.* I *Deutsch Brod*, der mycket bröd fanns till salu, besökte vi en kyrka. Marie Himmelsfärd firades.

I *Jenikau* hänger i kyrkan ett refben af en stor valfisk, dödad för ungefär 200 år sedan af en General Goldsmith. Genom staden *Czaslau*

till *Kolin*, der man sof. *Claudia Göldner* var mycket lustig och glad och kärvänlig.

Den 16 *Augusti.* Middagsmåltid i *Böhmisk Brod.* En messa hördes i kyrkan. Gossar skreko och söngo falskeligen. Presten, en rödbrusig, tjock man, fumlade länge under messhaken, när han satt på sitt säte, tog slutligen fram en stor snusdosa, tog i hast en duktig pris, stoppade den in i sin stora näsa, satte dosan på bänken, sprang fram till altaret och knäföll och signade sig, så mechaniskt och så plumpt, att jag ej visste, om jag skulle skratta eller bli arg. Alla kyrkor äro i Böhmen så smaklöst och äckligt utstyrda med afskyvärda helgonbilder, och folket ser så fanatiskt ut, att jag egentligen först *här* lärt känna den Catholska afgudadyrkan. I *Rom* är Catholicismen andakt, eller åtminstone ren, värdig ceremonie: *här* är den blott vidskepelse.

Kuttenberg såg pittoreskt ut från vägen, med sitt kloster på kullen. I *Biccowitz* rastades litet.

Der *Ziska-Berg.* Nu såg man tornen och palatsen i *Prag*, der vi, förbi *Wimmerska Anläggningarna,* (en promenad, der förr varit afrättsplats) och *Canal'ska Trädgården*, intågade genom *Neu-Thor*, sluppo lätt igenom vid *die Hauptmauth,* och togo qvarter i *Altstadt* på *der goldne Engel*, ett prydligt och billigt värdshus. Alltså skrider jag till en liten skildring af

Prag.

Prag är en skön stad: antik, vördnadsvärd, stilla och tyst, högtidlig genom sina minnen och sina tornbeprydda tempel. — I denna ordning gick jag: Die

Die *Theinkirche* har förlorat sitt ena torn genom åskeld. Derinne ser man *Tycho Brahes* Graf och Grafsten af brun marmor.

Grefl. *Clam-Gallasska Palatset*, ett af de största: majestätisk architectur: popplar utanföre.

Universitets-Byggnaden, fordom Jesuiter-Collegium (Prag's Sapienza) har tre gårdar.

Die *Kreuzherrn-Kirche*, bredvid det märkliga *Alt-Städter-Brückenthurm*, har kupol och en underjordisk kyrka, som innesluter Stormästarnes af Moldau vid en öfversvämning förstörda Grafvar. Portraiter af alla Stormästarne finnas i en sal. De sednare bära svart drägt med röda kors på bröstet och på venstra sidan. De äldre, hvilka tillika varit Biskopar, äro i presterlig skrud. Den hel. *Agnes*, Hertig *Ottokars* dotter, byggde den underjordiska Kyrkan.

Grefl. *Noslizska Målnings-Galleriet.* Ett skönt fruktstycke af *Mignon.* En liten Tizian. — Fyra Landskap, (kanske) af Salvator Rosa. — *J. Cæsars Triumftåg* af *Rubens.* — Af *Derberg* en Qvinna, i hvit sidensarsklädning, grön sammetströja med hvitt pelsverk, talar med en gammal frukthandlerska: förträffligt målad. — Jagtstycke af *Sneyders.* — Prins Wilhelm af Oranien, af *Van Dyck.* — *Rembrandts Portrait*, måladt af honom sjelf, och föreställd i purpurfärgad sammetsbarett, svart sammetsmantel och dubbel, gyllene halskedja. Han läser i en bok. — Den *hel. Bruno* af *Van Dyck.* — Prinsen af Oranien, målad af *Floris Frank.*

Kongl. Borgen, med härligt, beherrskande läge. Nedanför stora salen i trädgården, der fordom var en dyfylld graf, står monumentet öf-

ver *Martinitz's*, *Slawatas* och *Platters* fall, upprest af *Lobkowitz*, *Kinsky*, *Kaplirsch* och *Rschizan*, 1618 den 23 Maj.

Den sköna *Slottskyrkan* (St. Veitskyrkan), med Göthisk prakt i ornamenterna, är ej synnerligen stor, men ljus och rik. Höga fönster, men inga målade glas. Hufvudsakligen märkas: *S. Johannis von Nepomuk* grafprydnad, af purt silfver. *S. Veits Graf. S. Johannis v. N. portrait*, som skall vara det likaste. — På skranket kring Högaltaret är i träd utskuren en föreställning, huruledes Svenskarne plundra och förstöra kyrkan och dess bilder. Ofvanföre står att läsa: Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum. Ps. LXXXIII. — En vacker tafla öfver *Marias Besök hos Elisabeth* af *Hans Hæring*. Högst uttrycksfulla ansigten. — *Sigismund Bathorys* och *Ottavio Spinolas* Grafvar. — *S. Wenzels* Capell. —

Utsigten från terrassen, då man kommer ur kyrkan, är obeskrifligt skön. Till höger det lummiga *Lorenzo-Berget*, med sitt hvita värdshus, och öfverst Capellet. Nedanunder *S. Nicolai* Kyrka med sin höga dôm, *Waldsteinska Palatset* och Trädgården, *Moldau*, som bred och klar slingrar sig emellan *Altstadt* och die *Kleinseite*, de många tornen och palatsen, flodens angenäma öar och bergen i fonden — allt intager och fängslar blicken. *Moldau* har på sin högra strand *Wischerad* (gamla och äldsta delen af Prag), die *Neustadt*, die *Altstadt* och die *Judenstadt* (Prag har nära 15,000 Judar). På venstra stranden *Lorenzoberget*, *Hradschin* och die *Kleinseite*.

Waldsteinska Palatset, stort, majestätiskt, men ofulländadt. En präktig sal. Gamla Friedlands skrifrum, en rotunda, ses ännu. Façaden åt trädgården är rik. Tvenne droppstensgrottor:

man säger, att den ena varit Hertig *Albert v. Waldsteins* bad. I ett rum bredvid är hans bruna favorithäst uppstoppad. På väggen hänger hans Portrait; men helt olikt det, som finnes i Liechtensteinska Palatsets Galleri i Wien, måladt af *Van Dyck*. *Här* har han becksvart hår och stark, rödbrun ansigtsfärg: *der* är han blond.

På baksidan af bilden läses: *Egræ obiit ægre*, 25 *Febr.* 1634.

I trädgården, som är för allmänheten öppen alla Thors- och Söndagar, äro en liten konst-sjö, vackra blommor och alléer. Man ser, att allt varit ämnadt till något större. — Den nuvarande ägaren till detta palats och Waldsteinska besittningarna är Grefve *Ernst von Waldstein*, om hvilken jag vet intet annat att berätta, än att han har öfver 200 tobakspipor, dem han för med sig, hvart han reser, och att han röker från morgonen till qvällen.

Das *Altstädter-Rathhaus*, gammalmodigt, med torn, ungefär i samma stil som på *Palazzo Vecchio* i Florenz, men mycket mindre. Tornuret, af Magister *Xanusch* förfärdigadt, går icke mer.

S. Nicolai Kyrka är rikt prydd, men smaken? —

Moldau prydes af flera sköna och skuggrika öar, af hvilka jag på e. m. i *Haupts* sällskap besökte tvenne: neml.

Die *Färber-Insel*, hvarest äro Kattunfabriker. På en vägg äro anmärkta *Moldaus* vigtigaste öfversvämningar, liksom Tiberns vid Porta di Ripetta i Rom.

Die *Schützen-Insel*, der borgrarne hålla sina öfningar i målskjutning. Täcka, skuggrika pro-

menader och ett Kaffehus. Derifrån på en färja öfver till *die Kleinseite*, och så uppför *Lorenzo-Berget*, från hvars värdshus en härlig, ny utsigt öfver staden öppnar sig. Derifrån visar sig *Borgen* med *S. Veits-kyrkan* stoltast. Sedan längre upp till *S. Lorenzos Capell*, förbi kruthuset (som, besynnerligt nog, är klädt med bräder, liksom för att lättare kunna antändas), till *Strahöfer Thor*, genom hvilken *Königsmark*, insläppt af *Odowalsky*, inträngde och bemäktigade sig die *Kleinseite*. Äfven Kung Fredrik II låg här utanföre och besköt staden fliteligen. Han lät afskjuta knoppen på *Strahöfer-kyrkan*, hvilken ännu är borta. Många kulor sitta ännu inskjutna i väggarna af flera hus: bland andra äfven i det stora och präktiga *Czerninska Palatset*.

I *Loretto-kyrkan*, som sammanhänger med Capucinerklostret, förvaras *Skattkammaren*, som förevistes oss af ett par dertill förordnade tjenstemän. Den är ofantligt rik. Monstransen, Biskopliga skrudar och tiarer, besatta med äkta perlor, rubiner, topaser och alla ädla stenar: *Mariækronor* af förgylldt silfver, utstyrda på det rikaste; men kostligast är den präktiga Monstransen, som är af rent guld, och strålar af 6,666 större och smärre diamanter. Den är i form af en sol, hvarifrån strålar utgå. Då solen skiner derpå, är den förbländande. Den skall vara värd ett *Konungarike*. På väggen hänger Portraitet af Grefvinnan *Ludmilla Eva Francisca von Kollowraf*, hvilken skänkt juvelerna till Monstransen. Hon var född *Hieselin*.

I det lilla yttre rummet hänger en curieuse tafla, ritad med penna och skrifven så, att man tror det skrifna vara tryckt och det ritade stucket i koppar. Taflan föreställer de förnämsta *Kättarne*, såsom *Mahomet*, *Luther* med dess Ge-

mål, och *Ziska*, föreställd då han inslår hjernan på en fången Catholsk Prest med en spetsig hammare. Detta flitiga arbete är förfärdigadt af *Anton Josef Horner* 1758 *).

Gatornas namn i Prag stå skrifna på knutarna både på Tyska och Böhmiska, såsom:

Alte Schloss-Stiege.	Kreuzherrn-Gasse.
Staro Zamecky Shody.	Krizownicka vlice.

Så använde jag, under oupphörligt kringvandrande, min *enda* dag i *Prag*. Följande morgonen

Den 18 Aug.

satt jag i en Lohnkutscherwagen kl. 5, och begaf mig på vägen till Teplitz. Ett lyckligt öde förde mig der tillsammans med tvenne unga, älskvärda Böhmare: den äldre, *Wenzel Veit*, talentfull virtuos på guitarr och tillika compositeur: den yngre, *Anton Wenzl*, en yngling, som med ett intagande utseende förenar lifligt sinne för dikt och konst och det oskyldigaste, känsligaste hjerta. I detta sällskap förflöt dagen fort och angenämt. Jag knöt med dem ett vänskapsband, som icke skall brista. Vi frukosterade i det täcka *Neudorf*, och åto middag vid *Doxan*, ett slott med en vacker park, nu tillhörigt *Lexan v. Ehrendahl*, Vice President i Prag. Det var fordom ett Nunnekloster, som af Kejsar Josef II, den stora kloster-fienden, blef upphäfvet. Ännu läser man öfver en port *Doxanensibus Vestalibus exstructum*. Men sagor kringlöpa i orten, som skildra Vestalernas dygd såsom högst tvetydig. Under denna inskrift står: *Veni Sponsa Christi.*

*) Om aftonen såg jag på den, ej stora, men vackra theatern, två Stycken: *Yelva oder die Stumme*, samt *Der versiegelte Burgemeister*, af *Raupach*. Mad. *Binder* har mycken talent.

Jag såg *Theresienstadt*, der *Alexander Ypsilanti* satt fången, likväl blott på något afstånd. Likaså *Leutmeritz*. Då man nalkas *Lowositz*, hvarest det märkliga slaget vanns af gamla *Fritz*, blir nejden mera romantisk och bergig. Gamla, ruinerade borgar på höjderna. *Der Donnerberg*. Utsigt öfver *Böhmiska* slättlandet. Sedan utföre ända till det sköna *Teplitz*, den bekanta Badorten, hvarest jag skrifvit detta.

Den 19 Aug.

Anton Wenzel infann sig efter löfte klockan nio på morgonen. Vi genomvandrade den stora, sköna, på de rikaste trädpartier rika parken, besågo de små och stora templen och dammarna och svanorna och blommorna. I synnerhet fröjdade mig ett ställe vid den lilla sjön, der jag stod vid en hvit Urna, omgifven af präktigt blommande Hortensier och såg ut öfver den blå vattenytan mot den djupa dungen af lummiga lindar på andra sidan. Parken är med ledighet och smak anlagd. Ljus och skugga äro så behagligt fördelade. Guldfasaner och dito silfver-vandrade och kråmade sig i sina burar; men svanorna summo fria på vattenspegeln. Solen visste ej rätt, om hon skulle skina eller ej. Men jag var lycklig och glad, vid den så intagande och till mig sig så innerligt slutande *Antonios* sida.

Teplitz tillhör Fursten af *Glaris*. Han är nu här, bor i sitt slott, och så länge han här vistas, svajar den blå och gula fanan från slottets tinnar. Jag hade så när tagit allt i besittning för Kongl. Maj:ts till Sverige räkning, då jag blef varse fanans färger. Konungen af Preussen, som alla somrar tillbringar någon tid i *Teplitz*, och här har ett eget Palats, for härifrån för några dar sedan. Ännu äro flera Preussiska Officerare qvar.

I *Antonios* vagn foro han och jag på e. m. till Grefl. Waldsteinska Slottet

Dux. På vägen såg jag det stora klostret *Ossek* på afstånd, till höger under den sköna bergskedjan. Vi hade rest äfven dit, om ej tiden varit så knapp för mig, som nu på sistone förvandlat mig i en energisk, resande fjäsk: det vill säga: jag är i jemn rörelse, ser allt med slukande blickar, far omkring som satan från morgon till qväll, och immerfort från ett ställe till ett annat. Men *Dux* måste jag se. Det hade jag föresatt mig.

Vördnadsbjudande är Slottet, med en prydlig borggård, fördelad i tvenne afdelningar genom ett jerngaller med port, der Portieren står med sin staf i fult och vackert väder. Stora, svarta, fula statuer pryda detta galler. Façaden är vacker ifrån parken. Trappan har likhet med dem man ser i de Romerska villorna, terrassvis anlagd *). Parken är så grön och frisk och har så sköna träd, att det är en lust och glädje. Alla gångarna äro täckta med en i Böhmen ofta förekommande röd sandjord, som gör vägen slät och lätt att beträda, samt gör en bjert effect emot det klargröna gräset. I Capellet på andra sidan funno vi intet märkligt. En grinande Dverg med krycka stod utanföre och såg på oss med stora ögon, och mannen, som öppnade Capellet kysste mig på hand för fyra schlechte kreuzer.

En högvis, antiqvarisk Slottsförvaltare visade oss Slottet. Han hade varit i Neapel, och ehuru tvär i början, blef han mjuk, när han hörde, att äfven *jag* varit i Arcadien. Först införde han oss på nedra botten och

*) Öfver porten åt trädgårdssidan står: Avorum Ædes restituit Franciscus Adamus
Anno MDCCCXIII.

1) I *Vapensalen.* Gamla Tyska och nyare gevär af alla arter. Turkiska sadlar, tagna i krig, en lång falconet, ett par fullständiga rustningar. Men det dyrbaraste är i ett skåp i väggen, som är slutet af en lönndörr. Der förvaras *Albrecht von Waldstein's Svärd* med förgylldt, rikt arbetadt fäste, den hillebård af träd med jernspets, hvarmed han dödades i Eger, de *Stöflor* med höga klackar, som han burit i lifvet, och den ännu blodiga *Spetskrage,* som han bar i sin dödsstund. Hvem kan se dessa minnen utan en viss, hemlighetsfull bäfvan. I skåpet finnas andra saker, som ha värde för sin ålder, men man bryr sig ej derom. Man ser blott på kragen och stöflorna och hillebården och svärdet.

2) En stor och dyrbar *Porcellains-samling* i rummet bredvid.

3) *Konstsamlingen:* Cameer, Mynt, techniska Modeller, Romerska Kejsarne, fullständig samling, skuren i Elfenben. Arbeten i porcellaine och elfenben och glas. Bland annat en fin Blomsterbouquet af porcellaine.

4) Mineralier, Conchylier, Dosor af sällsynta stenar, Marmorarter, Coraller och Polyper, Botaniska sällsyntheter och petrificerade Trädarter, ytterst sköna.

5) *Bibliotheket*, som består af 24,000 volumer. Manuscripter, till största delen på Böhmiska språket; ett stort historiskt ms:t i 12 foliovolumer. En Modell af Waldsteinska Stamgodset *Leudomishls* Slott. —

I öfre delen af Slottet, nu bebodd af Grefve *Anton v. Waldstein* med sin familje, sågo vi

Åtte-Salen, stor och präktig, med höga fönster och utsigt åt parken. Der hänga flera af Waldsteinska Ättens Heroer, en för hvarje tidehvarf. De börja med *Zdenko I.* På stora, hi-

storiska taflor ser man, huru Grefve *Berthold v. W.* strider mot Turkarna, och huru *Albrecht von Friedland* kämpar. Platfonden föreställer, huru Gr. *Heinrich von Waldstein* presenterar sina tjugu söner för Konung *Ottokar* af Böhmen. Salen är målad af *Wenzel Rainer*.

Bilder-Galleriet, bestående af omkring 400 taflor af blandadt värde. Jag fann få, som kunde fästa min uppmärksamhet. Men *Friedländarens Portrait*, efter uppgift måladt af *Van Dyck*, går man ej förbi. Han är klädd i pansar, håller handen på svärdfästet. Håret är svart och kortskuret. En snibb deraf går ned i den rynkade pannan. Blicken sneglar, läpparna äro något tjocka och höljas af hvitgrå mustacher. Pipskägget af samma färg. Således huru olik den Liechtensteinska bilden i Wien!

När allt detta var beskådadt, sade vår lärda förvaltare: "So, meine Herren! jetzt können Sie nach Ossek fahren!" Men vi foro till *Teplitz* tillbaka.

På återvägen hade vi framför oss det höga *Schlossberg*, som beherrskar *Teplitz* och hela nejden; men på färden till *Dux* hade vi den djerfva klippan vid *Bellin* i horizonten. *Die Schlackenburg*, på en kulle vid *Teplitz*, är byggd af slagg.

Under vår frånvaro hade *Veit* sökt mig och lemnat efter sig till minne en af sina Compositioner, en Qvartett öfver Schillers Dikt: *Die Hoffnung*. Jag har lemnat här ett bref till honom, innehållande en liten Sång på Svenska, hvaraf äfven, jemte Tysk öfversättning, *Antonio* fått ett exemplar. Hvarför nämner jag honom hellre *Antonio* än *Anton?* Emedan den Italienska ändelsen ger mera mildhet åt namnet och tillika erinrar mig om ett land, der jag ville åter vid *hans* si-

da tillbringa några paradisiska stunder. Nyss gick han bort. Han har skrifvit mig ett stamboksblad. Jag har lemnat honom ett exemplar af Monikes öfversättning af Mina Runor. Och i morgon klockan fem, när jag reser, kommer han igen. Ännu ett ögonblick får jag således se och omfamna honom — så aldrig mer. Sedan kunna endast bokstäfver vandra oss emellan. De skola ock vandra flitigt. Gode Gud! Ett så innerligt förhållande knutet *i dag*, för att upplösas *i morgon?* Nej! lösas och brytas kan det ej. Vi tillhöra hvarannan för evigt. Jag vill bedja Allfader, att han bevarar denna rena, sköna blomma i sin oskyldiga fägring, och att den må gifva frukt och blifva en heder och en ära för Böhmen! — Så, i detta hopp, vill jag försaka njutningen af hans närvaro, och älska honom varmt och broderligen, så länge jag lefver.

Dresden.

Den 20 *Augusti* om morgonen afresa från *Teplitz* i en Lohnkutscher-wagen. Mitt sällskap var en Herre från *Berlin*, som känner *Dorov*, och sade *janz* i stället för *ganz*, och *Jotha* i stället för *Gotha*, samt en dito herre från *Leipzig* med sin lilla Son *). En timmas väg från *Teplitz* är byn *Kulm*, och ofvanför den, på en kulle, står ett litet kapell, der General Vandamme i slaget

*) De voro: Bau-Rath *Hämpel* från Berlin, och Köpmannen *Schopeck* från Leipzig.

togs till fånga. Men vid *Arbesau* ännu längre fram står, till venster om vägen för den som kommer från *Teplitz*, ett vackert, af jern gjutet Monument öfver de i slaget fallna *Preussare:* och till höger står ett *stort* monument öfver *en* Österrikare, neml. General *Colloredo Mansfeld*, som likväl ej föll i striden, utan dog efteråt i Wien. Der står att läsa under hans bröstbild i medaillon: Dem Feinde furchtbar, Den Seinen theuer. Hans fältherre-ära är dock ej så stor som hans grafvård. Vid *Peterswalde* vidtager Sachsiska gränsen. På *Hellendorfer-Berget* var tjock dimma och regn. Molnen hängde oss öfver hufvudet. Så snart vi passerat *Peterswalde* och nedkommo i Sachsen, blef klarare och vackrare.

I *Berggieshübel*, en Badort, tillhörig en Sachsisk General, åts middag. Skönt land. Vi rastade en stund sedan i *Pirna*, som prydes af *Sonnenstein*, der en Dårhus-inrättning är. Sedan den klara *Elbe*, som jag ej sett på mer än tvenne år.

Emellan *Pirna* och *Dresden* följer vägen, en stund bortåt, *Elben*, hvars stränder här grönska härligen. Bergskedjan, som begränsar Sachsiska Schweitz, har man till höger; dess sluttning prydes af täcka landthus och trädgårdar.

Dresden är en småstad i stort. Breda, vackra gator, på hvilka likväl icke stor rörelse förmärkes. Den på en väldig grundmur anlagda promenaden vid *Elben* framställer vackra taflor. *Bron* är längre, och nästan bättre byggd än den i Prag. Hon skiljer *Altstadt* och *Neustadt*. Vid *Neumarkt* ligger *die Frauenkirche*, en litet öfverlastad Rotunda (ett slags likhet med *La Salute* i *Venedig*). Bredvid *Kongl. Borgen*, som är 1:o gammal, 2:o ful, ligger *Catholska Kyrkan*, hvars inre har några taflor af mindre märk-

värdighet. Går man öfver bron, så blir man snart varse Konung *August den Starkes* bild till häst i bronz. Hästen upplyfter framfötterna. Synes mig något för tjock.

Målnings-Galleriet. Förträffliga saker ur Nederländska Skolan. Dessa befinna sig, jemte de Tyska, i *yttre Galleriet.* I det *inre* ser och beundrar man

La Madonna di S. Sisto: en af Raphaels skönaste taflor. Madonnan är oöfverträfflig, och viker endast för *M. della Seggiola* i Florenz. Christus är skön, har en djup, men svårmodig blick. De tvenne uppblickande Englarna kunna blott i himlen ha sina originaler.

La Notte di *Correggio:* Ypperlig belysning, utströmmande från Christus-barnet. Jag finner skönhet i färg och skönhet i tanken; men manér i teckningen. Herdarnas ställningar äro i synnerhet tvungna.

La Maddalena di *Correggio:* litet Cabinettsstycke, men läckert och ljuft.

La Venere di *Tiziano*: hon hvilar vällustigt på en bädd: En guitarrspelare till venster. En Kärleksgud kröner henne med en blomsterkrans.

Dessa fyra Taflor äro alla konstälskares förtjusning och alla copisters förtviflan. Och likväl copieras de af creti och pleti. —

Det *inre Galleriet* innesluter många andra sköna saker ur Italienska Skolorna. Ho kan se eller uppräkna alla?

Das grüne Gewölbe, svarande mot *die Schatzkammer* i Wien, befinnes i Kongl. Borgen. Att se det kostar 3 Thaler. Derföre söker man sällskap. Så hade äfven jag.

Här finnas *Bronz*-saker, Arbeten af *elfenben* (bland hvilka ett crucifix af Michael Angelo).

Ett skepp (af *Jacob Zeller*) hvilar på hufvudet af en Neptunus, som sjelf sitter i en snäcka, buren af sjöhästar. — Proserpinas bortröfvande af Pluto, äfven i elfenben. — Ett skåp af bernsten. — *Emailler*, bland hvilka ett portrait af *Peter den Store*. — Förgyllda *Silfverkärl*, till en del af ofantlig storlek: badkar af purt silfver. — En skål af rubinglas. — En gedigen Guldskål, skänkt till *August II* af *Peter den Store*. — Ett horn af guld, besatt med ädla stenar. — Ett ur af drifvet silfver.

Kostbara saker af carneol, calcedon, heliotrop, granater och lapis lazzuli. Portraiter af Sachsiska Churfurstar. — *August II:s* Guldkrona. — Drottningens Krona. — En stor, rå smaragd, skänkt af Kejsar *Rudolf I* till *August II*. — Stora Chursvärdet, buret framför Kejsarne vid kröningen i Frankfurt. — *Stora Mogol* på sin thron, ett slags historieradt stycke, sammansatt af fristående figurer af åtskilliga stenarter. — *S. Georg till häst*, af silfver. Hästens hufvud kan lyftas af: skråfvet är en pocal. *Kejsar Augusti Bild*, Basrelief i Onyx, stor och dyrbar: antik. — Oxen Apis. — En högst kostbar Onyx, 7 tum hög och 4 tum bred, klar och ren som en spegel. —

I *sista skåpet*, som förevisas af en särskild Custod, förvaras de största klenoderna:

Ett *Garnitur* af saphir. Ett dito af smaragd. Ett dito af rubiner.

Ett stort, kostligt *diamant-Smycke*, att fästas på en gördel under bröstet. Det glänser och gnistrar alldeles förbländande. Värderas till 500,000 Thaler.

Ett *Halssmycke* af idel stora diamanter, ännu präktigare, värderas till 2 millioner Thaler.

Ett par *Örhängen* af diamanter, värderade till 80,000 Thaler.

En *Aigrette* af röda Diamanter (blekare än rubiner), att fästas på en Pohlsk mössa.

En *Epaulette* af diamanter.

En stor *grön Diamant.* Konung *August II* köpte den af en Venetiansk Jude emot en årlig ränta af 80,000 Thaler, och denna ränta utbetaltes i 10 år.

Dessa äro de märkvärdigaste föremålen i *Gröna Hvalfvet.*

Under en vandring på Elbe-Promenaden och i *Brühlsche Garten*, blef jag varse i ett hörn Monumentet öfver Churfurst *Moritz* af Sachsen och dess Gemål Prinsessan *Agnes*, född Landt-Grefvinna af Hessen. Brodren *August*, Erb-Marschall och Churfurste, lät uppsätta Monumentet. Dennes Gemål var Prinsessan *Anna*, af Kongl. Danskt blod. Monumentet framställer tvenne Kejsare i rustning, af hvilka den ene mottager ett svärd af den andra. På sidorna stå tvenne Damer, den ena med ett täckelse öfver mun och haka. Det iståndsattes af Churfursten *Christian* 1581, men ånyo af *Fredrik August* 1818.

Churf. *Moritz* dog den 11 Julii 1553 af de sår, han erhållit i slaget vid *Sievershausen.*

Den 22 Aug.

Japanska Palatset. Det ligger i *Neu-Stadt*, har en trädgård vid Elben, från hvars terrass är vacker utsigt åt *Alt-Stadt.* Palatset innehåller:

1:o *Antik-Samlingen* (på nedra botten). Åtta, nio rum fulla med sämre och bättre, till större delen *mycket* och *illa* restaurerade antika konstverk, eller copior af dem i marmor och bronz. *Varginnan med Romulus och Remus.* — *Attila och Leo*, hvars original är i Peters-Kyrkan i Rom;

men Påfven har förlorat hufvudet, och brottet ser alldeles blodrödt ut, alldeles som om den helige Leo blifvit nyss halshuggen. — En Bronzbuste af *Gustaf Adolf*. — Flera Romerska Kejsares hufvuden. — Bland det bättre äro en *Silenus*, och en *Satyr*, som håller en Bacchant i håret, hvilken röfvat hans pipa. Troligen är han *Pan* sjelf.

2:o En Samling af allehanda slags Porcellainer, den jag dock icke gaf mig tid att bese.

3:o *Bibliotheket*. Ljus, skön local i öfra våningen (ja i andra och tredje våningen), innesluter i 26 salar 286,000 Volumer. Man genomströk alla salarna och såg följande märkliga *Handskrifter:*

Ett *Mexicanskt Manuscript*, från Montezumas tid, taget af *Cortez* och sedan såsom gåfva tillfallet en Saxisk Churfurste. Det tros vara en Mexicansk Konungalängd, är skrifvet på ett slags träd, med en gipsmassa öfverdraget, och har äfven målningar. Icke en gång *Humboldt* kan läsa en bokstaf deraf. Hieroglypherna äro lättare att tolka. Det innehåller 36 blad, sammanfogade till en bok, genom blåsor.

En Bok öfver Teckningskonsten, egenhändigt skrifven af *Albrecht Dürer*. Deri befinnas flera sorgfälligt utförda teckningar, i hvilka han reducerat menniskofiguren i quadrat- och cirkelformer. En del af denna bok är tryckt.

En Alcoran, som tillhört Sultan *Bajazeth II.*

En mindre, ännu skönare, äldre. Med största flit och elegans skrifven och målad.

En *liten Alcoran*, fint men skönt skrifven, att bäras på bröstet som amulett.

En Samling af Luthers egenhändiga Bref, jemte sällsynta bilder af honom sjelf. Brefven utgöra en sammanhängande följd, och är den enda samling af denna art.

En Samling af Ph. Melanchtons egenhändiga Bref.

En *Album*, hvari på första bladet *Gustaf Adolf* skrifvit sitt namn, med ren, skön hand, såsom Hertig af Finland. Sedan följer en stor mängd af andra furstliga personers namn och målade vapen.

Kongl. Sachsiska Academiens Konst-Utställning, just vid begynnelsen af Promenaden, bredvid *Elbe-bron*, togs sedermera i ögonsigte. De egentliga konstverken utgöra 771 numror, deri innefattade äfven alla Architectoniska och andra teckningar. Skulle jag gifva priset åt några vissa af Målningarna, så tillföll det *primo:* vår Landsman *Th. Fearnley's* tvenne Landskapstaflor, af hvilka den ena föreställer en öde trakt med en sandkulle, på en mulen dag. Stor natursanning. Denna är köpt af Sachsiska Konstföreningen. Den andra: *Slottet Scharfenberg* i morgonbelysning, är äfven vacker, dock ger jag den första företrädet. *Secundo: En hvilande Jägare*, oljemålning af *J. Hantzsch.* Ett par taflor äro alldeles i *Overbecks* gammal-tyska genre: neml. *Tobias* af *Hennig* i Leipzig, och *Moses, funnen af Pharaos dotter*, af *Aug. Richter* i Rom. — En *Slädfart af fyra barn*, vackert och naivt vinterstycke af *Georgi* i *Leipzig.*

Utom dessa egentliga Konstsaker, innehåller Expositionen, som varit öppen ända ifrån den 2 *Augusti*, 364 numror af inländska Handverksproducter, till större delen flitigt och vackert arbetade.

Då man går öfver Elbe-bron från *Alt-Stadt* till *Neu-Stadt*, måste man gå på högra trottoiren,

ren, och tvärtom, när man vänder om till *Alt-Stadt*, på det att ej de mötande må hindra hvarannan. Nu strömma alla åt ett håll, och passera med lätthet.

Den 23 Aug.

Jag hörde en predikan, messa och musik i *Catholska kyrkan*, hvarest hela hofvet befann sig i sina höga läktare på båda sidor om Choret. Konungen bar hvit uniform, med guldepauletter och grönt ordensband. Kronprinsen bar grön uniform med guldepauletter, crachan och ordensband. Den yngre Prinsen var äfven grön. Konungen har pudradt hår eller pudrad peruk. —

Förut var jag inne i en Luthersk kyrka, långt bort vid *Ostra Gehege*.

Jag vill råda alla landsmän, som komma till *Dresden*, att bo på värdshuset *Stadt Gotha*. Här är snyggt, ordentligt, godt och billigt. Likväl lärer detta vara fallet med de flesta värdshusen i Dresden, om äfven den sistnämnda egenskapen måste strykas ut. Jag är nu led vid värdshuslifvet, och längtar att få hvila mig hemma.

Min sista dag i Dresden var dock skön. Också har jag tillbragt en stor del deraf i det gröna, neml. i *Grosse Garten*, en välsmakande spatser- och förlustelse-ort utanför *Pirna-porten*. Ett palats ligger i dess medelpunkt, i Italiensk, men öfverlastad stil, och likväl utan hvassa tak. En damm, der svanor simma, omgifven af skuggrika alléer, ligger bakom palatset. Svalkande, löfrika gångar emottaga de visserligen fåtaliga, men glada och fryntliga vandrarne. Ehuru i dag var Söndag, sågs dock ett temligen litet antal folk.

Berlin.

Äfven på resan från *Dresden* till *Berlin* var jag lycklig att träffa godt resesällskap. Den unga Capitenskan *Staffehl* från Berlin med sin mor*) voro, jemte en gammal gumma om ett och sjuttio år, mina kamrater i vagnen. Jag hade accorderat för 6 Preussiska Thaler. Jag fann i både *Fru Staffehl* och hennes mor bildade frun-timmer, och hvilka med största interesse hörde mina skildringar af Italien och Schweitz. De äro äfven af *Dorovs* bekantskaper.

Första dagen, *den* 24 *Aug.*, bragte oss de svarta hästarna förbi Kongl. Lustslottet *Moritz-burg*, genom staden *Grossenhayn*, till *Elster-werda*, der Preussiska gränsen är, men all be-sigtning undgicks. I *Elsterwerda* hölls måltid. Mot aftonen passerades *Elster*, kallad *die schwar-ze* för sitt svartaktiga vatten, och vi intågade i *Liebewerda*, och gästade öfver natten *Zum weis-sen Ross*. Nio Tyska mil den dagen.

Den 25 *Aug.* Öfver *Bernsdorff* till staden *Jüterbock*, der jag med spända ögon besåg slagt-fältet, väderqvarnarna och den åldriga stadens hus och kyrkor. I *Treuenbrietzen* funno vi nat-tens hvila efter dagens skakning. Och

Den 26 *Aug.* fortsattes resan öfver *Belitz* till *Potsdam*. Medan hästarne der hvilade, och middagsmåltiden bereddes, gjorde jag en vandring ut genom *Brandenburger-Thor* till

Sans-Souci, Fredrik den Andres favorit- och döds-ställe. En lång stund vandrade jag omkring slottet och i parken, blickade in i rummen, dem

*) Majorskan von Heuser.

han bebott, och stod på den öfversta terrassen, der han för sista gången såg solen gå ned — och dog. Fem sådana terrasser höja sig, den ena öfver den andra, och bilda tillika drifbänkar för frukter och blommor på båda sidor om hufvudtrappan, som i fem afsatser leder upp till det låga slottet med en art rotunda i midten och höga fönster. Utsigten åt *Potsdam*, hvars torn och hufvudbyggnader höja sig ur djupet af en lund, är vacker. Öfverhufvud är nejden kring *Potsdam* mera lefvande och grön än den öfriga delen af min väg genom Preussen. *Spree*-floden, bred och med stilla, klara vågor, leder sig fram mellan grönskande stränder. *Potsdam* har ett stort Slott, der Konungen nu bor (och Kron-Prinsen i *Sans Souci*), samt breda gator och nya, ansenliga hus.

Då man lemnat *Potsdam* och fortsätter sin kosa genom den långa allée, som går ända från *Belitz* till *Berlin*, synes genom en skogsöppning det bekanta *Spandau* i fonden, just som *Spree*-bron passeras. Närmare *Berlin* ser man det gjutna jern-monument, som Konungen låtit uppresa, i anledning af *Heliga Alliancens* Seger. Till venster synes *Charlottenburg*.

Capiten *Staffehl* till häst kom ett stycke utanför staden sina fruntimmer till mötes. Då vi anlände i *Kl. Wall-Strasse*, der de bo, bödo de mig vänligt upp på sina rum. Jag följde dem, och var vittne till en glad och rörande familjescene. Majoren hade i ett gladt, vackert rum uppställt prydliga vaser fulla med friska, doftande blommor: hans och hans frus och hennes mors miniaturebilder prydde väggen, och ett flygel-fortepiano stod vid dörren. De slöto hvarannan under varma kyssar i famn. Den öppna, blonde kriga-

ren tryckte sin återkommande maka kraftigt och hjertligt till sitt bröst och sade: "So hab' ich dich endlich wieder. Ich habe dich so lange entbehrt." — Men frånvaron hade ej varit längre än sex veckor. Tårarna kommo mig i ögonen, då jag tänkte på *min* återkomst till Sverige och de mina, alla dem, jag under mer än tvenne år saknat och under frånvaron älskat lifligare än någonsin. De delade mina känslor, och under en hjertlig handtryckning önskade de mig ett *snart* och lyckligt möte med anförvandter och vänner i fosterlandet. "Ich danke Ihnen, mein Guter! Ich wünsche Ihnen dasselbe und noch mehr," sade den trefliga, ädla modern, då jag lyckönskade dem till den efterlängtade hemkomsten. Jag måste lofva dem att återkomma.

Jag fortsatte min väg fram *unter den Linden*, förbi Operahuset och *Kongl. Slottet*, öfver bron till Värdshuset *König von Portugal*, der jag nu bor i N:o 29, högt upp, men med en vacker utsigt öfver floden, med Slottet på andra sidan, bron och en del af platsen.

Jag har med glädje återfunnit mina vänner *Wrangel* och *Bremer*. De bo i Convoyéen *Brandels* logis i hörnhuset af *Kl. Wall-Strasse* och *unter den Linden*. Den förre är under Brandels frånvaro och Chargé d'Affaires: den senare Legations-Secreterare.

Berlin har något konungsligt och präktigt: fria, öppna platser, breda, ljusa gator, stora palatser, som göra verkan, emedan man ej varit sparsam på rummet: de ha luft omkring sig, och man ser deras ensemble på afstånd. Detta är en stor sak. Vore Roms stora och härliga palatser alltid fritt anlagda, hvilken prakt vore det att se dem! Dock med Rom kan Berlin ej mäta sig i något

afseende, utom deri, att den är rymlig. *Wien* gör på långt när ej så stor och imposant effect: *"ce faubourg noirâtre, entourè de plusieures grandes villes,"* som Barthelemy träffande uttrycker sig.

Den 27 Aug. användes till orientering i staden. Långa distancer. Nya *Schauspielhaus*, efter *Schinkels* plan, med en colonnad framför, är så sönderhackadt genom de tätt anbragta fönstren, att det mer liknar ett drifhus än ett Melpomenes tempel. Man kan för öfrigt säga om denna byggnad, att deri finnes all ting, till och med en liten Theater: ty liten är denna verkligen. Concertsalen skall vara stor och ståtlig.

Den 1 September afreste jag i Eilwagen från *Berlin*, genom *Gransee*, der man på torget ser ett af innevånarne upprest Monument öfver den bortgångne Drottning Louise. Vägen gick sedermera genom *Alt-Strelitz* till *Neu-Strelitz*, dit vi anlände kl. omkring tre om morgonen.

Den 2 September. Två af sällskapet stego der, sedan vi beskådat Storhertigens slott och park, med mig i en postvagn, i hvilken vi skakades jämmerligen, och inträffade middagstiden i *Neu-Brandenburg*.

Derifrån hade jag blott *en* af sällskapet med mig. Denne var en Preussisk Officer, hygglig man, men hvars namn fallit mig ur minnet. Vi reste med *extrapost* till *Treptow*, och passerade under vägen Pommerska gränsen; men ingen visitation gjordes. Från den lilla staden *Treptow* for jag ensam med extrapost, två hästar och en god ehuru obetäckt postvagn, och anlände under stridt regn, i fullt mörker, till *Loitz* eller *Lötz*, hvilade der öfver natten och fortsatte

den 3 Sept. min färd genom det enformiga Pommern till Greifswald. Der besökte jag Sven-

ska General-Consuln Herr *J. af Lundblad*, författaren till *Svensk Plutark*, språkade om hvarjehanda, fick af honom Dr *Mohnikes* öfversättning af *Konung Enzio*, samt af *Napoleon i Moskau* och *Napoleons Monolog*. Emot något öfver 9 Preussiska Thaler erhöll jag min billet till Ångfartyget *Der Adler*, steg kl. 2 om bord och fick till sjösällskap fyra unga, Tyska Studiosi, neml. Baron *v. Varnbüler*, *Brentano*, *Binding* och *v. Guaita*, älskvärda och glada ynglingar. De ämnade göra en liten färd i Sverige, för att sedan öfver *Köpenhamn* återvända hem till *Stuttgart* och *Frankfurt am Main*. Vi fem voro de enda passagerarne och agerade Herrar på fartyget. Vinden ökades allt mer. *Rügen* lemnades med sina pittoreska klippor till venster, och då vi om natten hade passerat öns udde, öfvergick den starka vinden i storm. Enda utvägen var att i cajutan ligga stilla, hvar och en i sin skrubb; ty att stå eller gå eller sitta var antingen betänkligt eller omöjligt. Oaktadt det grufliga vräkandet (böljorna gingo 9 fot höga), kände jag dock ej någon ansats till sjösjuka. Endast *v. Guaita* led något deraf. Natten var interessant på det stormiga hafvet.

Klockan mellan sex och sju på morgonen landades i hamnen vid *Ystad*.

Tionde Boken.

Hemresan.

Mitt minne jag helgar åt allt hvad jag rönt
I verlden af stort eller ädelt och skönt.
Min kärlek är Svensk. Invid Scandiens hjerta
Jag sjunger min fröjd och förtiger min smärta.
Mitt hopp är att dö i mitt land,
Med klingande lyran ännu i min hand.

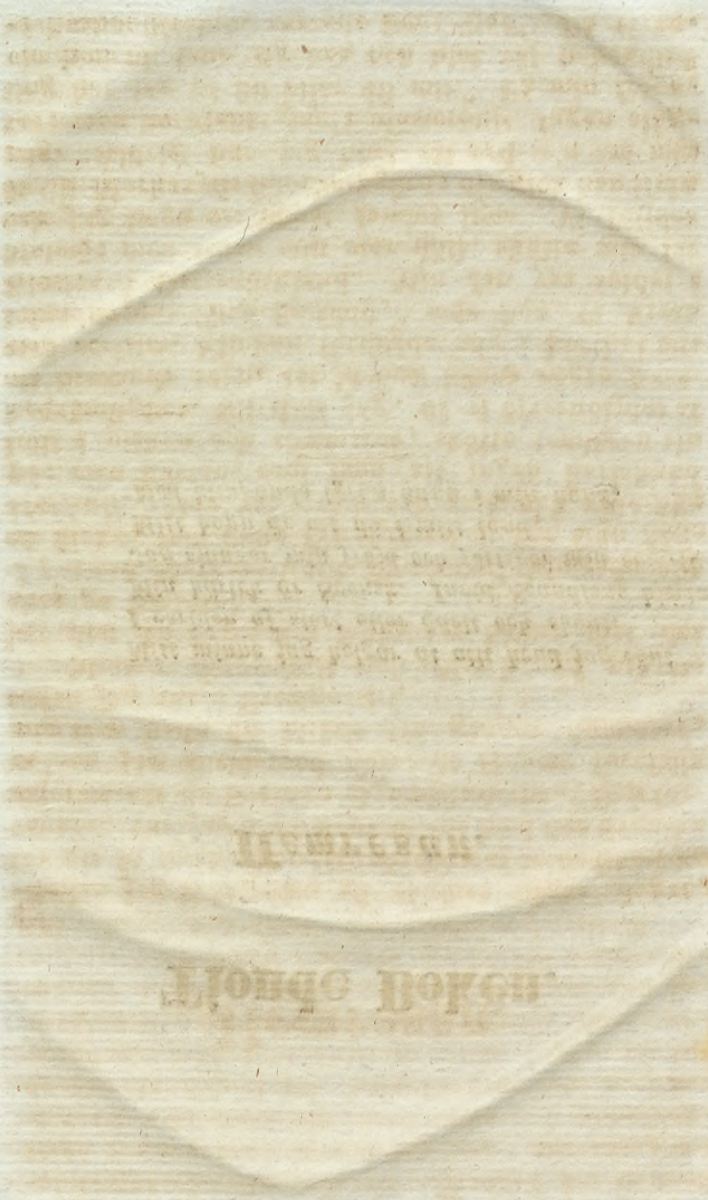

Hemresan.

Sedan jag låtit resan gå saktare några dagar, för att få trycka handen på flera af mina Skånska vänner, var jag d. 11 Sept. allena med den Svenska naturen och de Svenska skjutsbönderna. Den förra ser jag alltid med nöje: de sednare förefalla mig som hade de blifvit tre gånger dummare, sedan jag var i Sverige sist.

Mellan *Fagerhult* och *Markaryd* utbytte jag den 12 Sept. det fruktbara Skåne mot det skogiga Småland.

Från Markaryd till *Traheryd* skjutsade mig en flicka, som hette *Gustava* och var från *Mästerhult*. Hon var qvick och rask och ville åka på; men hästen, som fann att ingen karlahand höll i piskan och tömmarna, skötte temligen sin beqvämlighet, till dess jag, då vi öfverhöljdes af ett brusande regn, lät honom känna några hvassare smällar. Flickan förtäljde mig i korthet sitt lefnadslopp. "Jag är född," sade hon, "i Vreta Kloster i Östergöthland. Min far var soldat i Malmö; men sedan min mor dött, skulle min far och jag bege oss uppåt landet igen. Vi följdes åt till Markaryds Klockaregård; der gick han ifrån mig. Aldrig har jag hört ett ord se'n om min far; men nu tjenar jag i Mästerhult. Ingen slägting har jag på 30 eller 40 mil." På min fråga, om hon nu fann sig bra och blef väl behandlad af husbondfolket, svarade hon: "ja!" Då vi an-

kommo till Traheryd, var den arma flickan alldeles genomvåt. Jag gaf henne dickspengar samt återstoden af min medförda matsäck, hvaröfver hon blef mycket glad. Jag beslöt att stanna vid Traheryd öfver natten; ty regnet upphörde icke: och länge innan jag somnade, beklagade jag den stackars Gustava, som skulle i blåsten och regnet arbeta sig två mil tillbaka.

Mellan Markaryd och Traheryd följde jag en stund *Laga-ån*, hvilken på ett ställe bildar en fors och några täcka öar.

Det är så ensligt och tyst i skogarna och på hedarna. Det är besynnerligt: ofta förefaller det mig, som vore jag en resande främling, hvilken genomtågar det kyliga Sverige. Mycket förefaller mig både i naturen och hos folket enfaldigt eller torrt eller tråkigt, som jag fordom fann åtminstone drägligt eller naturligt. Visst är, att, då man kommer från Söderns paradis, en resa på bondvagn genom Sverige i September månad är en ängslig resa.

Den 13 Sept.

Morgonen såg litet bättre ut än den förlidna aftonen. Den ledsamma, ljungbeprydda nejden mellan *Traheryd* och *Ljungby*, nästan en fortgående hed, tillryggalades likväl utan regn, ehuru molnen hotande samlade sig.

Mellan Ljungby och *Dörarp* undfägnades jag af den vanliga regnportionen, som på eftermiddagen rundeligen plägar bestås. Tack vare min gamla kamlottskappa! jag blef åtminstone icke genomvåt.

En Engelsman, vid namn *Strong*, hade skrifvit i Dagboken vid *Dörarp* på följande sätt: "ve-

ry bad horses the last strage: more like Jackasses." Den fryntliga värdinnan begärde upplysning af mig, hvad detta mystiska språk kunde betyda. Prosten i församlingen hade nemligen satt sina glasögon på näsan och grundeligen studerat den sällsamma skriften, och frukten af hans djupsinniga tolkningsförsök hade blifvit, att Engländaren begärt något som han icke fått: och i harmen hade han skrifvit klagomål i dagboken. Så tolkade Prosten. Jag upplyste Värdinnan om meningen, och sedan skrattade vi rätt godt åt Engelsmannen och hans andeliga öfversättare.

Genast vid *Dörarp* blir vägen vacker. Sjön *Widöster* har jag till venster. Det sköna *Toftaholm*, tillhörigt en Gref *Bonde*, ligger vid dess strand. Sjön är tre mil lång. Aftonen fick litet solsken. Solen gick ned på andra sidan om sjön i en bädd af blå moln, uppstaplade och, spetsiga såsom en Alpkedja. Då hon sjönk ned, uppsände hon tvenne qvastar af strålar, och såg ut som hade hon varit en dubbel komet, eller en Moses, som lyfte sitt strålande ansigte upp öfver molnen på Sinai. Under det jag rullade af i min enbetsvagn, vid sidan af min beskedliga skjutsbonde, som varit i krigstjenst 1813 och 14, samt således sett Tyskland till en del, blickade jag med välbehag utåt sjön, som ömsom framställde sig fri och öppen i aftonsolen, än allenast sågs förstulet framblänka mellan stammarna af lundens ekar. Denna stund tänkte jag mycket på Genfersjön och dess herrliga omgifningar.

I går natt hvilade jag vid *Traheryd*, der Herrn slår Frun. I natt hvilar jag vid *Wernamo*, der Frun slår, om icke Herrn, åtminstone pigan. Den stora frun visade mig an ett rum i en sidobyggnad; men hvilket, öppnadt af pigan med en dank i handen, befanns vara ett slags betjentrum

och temligen snuskigt. Då vandrade jag tillbaka, förklarade inför den stränga frun, att jag alldeles icke var nöjd dermed, utan ville ha bättre rum. Hon blef genast höfligare, och jag fick ett bra rum i öfra våningen samt en förträfflig qvällsvard.

Månen är klar och himlen är blå: kan jag hoppas vackert väder i morgon?

Den 14 Sept.

Hvad tänker jag på, som icke afbidar den bekanta Marknaden i *Wernamo?* Den begynnes i morgon. För en man, hvilken så mycket som jag älskar köpenskap och fulla bönder, är icke den skyndsamma afresan en försakelse??

Dagen blef emellertid vacker, sedan morgondimman skingrat sig. Skada, att jag måste tillbringa den i skogen; ty mellan *Wernamo* och *Jönköping* (7 mil) sträcker sig en enda oupphörlig Mo, kallad *Hörle-mo* efter det betydliga jernbruket *Hörle*, tillhörigt Grefve *Hamilton*, hvilket jag på morgonen for förbi mellan *Wernamo* och *Klefshult*. Vägen har, oaktadt skogens ödslighet, varit lifvad af resenärer, hvilka ärna sig till marknaden. Grupper har jag sett beta sina hästar, ur sina matsäcksskrin och påsar förpläga sig sjelfva, och vid *Skillingeryd* var gästgifvarestugan full af bönder, som stärkte sig med en och annan sup och en och annan bägare dricka till sin återstående resa fram till *Wernamo*, målet för deras vallfart. Bränvinsstanken förföljer mig öfverallt i dessa trakter. Mig synes det underligt, att icke den resande, som landar vid Ystad, genast mötes af den bränvinsånga, som hvilar öfver Scandinavien, liksom han, när han landar vid Sorrentos kust, hälsas af det balsamiska orange- och myrtendoftet. Hvart land har sina seder och sina dunster. — O Patria! —

Från *Skillingerud* bar det af till *Byarum*, der jag nu sitter och väntar en krake, för att begé mig till *Barnarp*. Ännu hoppas jag kunna hinna till *Jönköping* i afton, men det är en fasa, när man betänker, att man måste tillbringa större delen af dagen under väntan på Gästgifvaregårdarna, än på landsvägen farande. Intet Hål l finnes på hela vägen mellan *Lund* och *Grenna*. Sedan begynner hållet och jag torde då komma litet fortare.

Den 15 Sept.

Jag kom i går afton ej längre än till *Barnarp*. Qvarteret var rätt godt, och en färsk gädda, uppfiskad ur den lilla sjön, som låg utanför mitt fönster, utgjorde min aftonmåltid. Hela natten regnade, och hela förmiddagen i dag har himlen sett mycket surmulen ut, icke rätt vetande om han vill gråta eller icke. I Jönköping hörde jag brusandet af *Wetterns* vågor, och sträfvade mig fram i smutsen, det två mil långa hållet till *Råby*. *Wettern* till venster, kullar till höger, betäckta med unga ekar, hvilka äfven pryda sluttningen på andra sidan om vägen ned mot sjöstranden. Stundom ser man ut öfver sjön, stundom döljer den sig alldeles och framglänser åter mellan ekarnas löfverk. En half mil från *Råby* tappar man honom alldeles, och han återfinnes icke förr än en half mil nära *Grenna*, då genast *Wisingsö*, lång och smal, med sina lunder och byar och kyrkor framställer sig. Moln stodo i vester och höjde sig regndigra; men då de syntes stå midt öfver Wettern, samlade sig en massa af dem till en pelare, hvilken stridt och sammanträngd nedgöt sig i sjön. På andra sidan, längre bort, afspeglade sig rosenfärgade moln i vattenytan. I hvart ögonblick sågs

ett nytt molnfenomen: luften var så färgrik och skiftande, att jag nästan trodde mig vara långt i söder.

Vore jag dömd att bo i en aflägsen småstad, så valde jag *Grenna* utan all fråga. Det är ett litet poetiskt näste och med ett innerligt vackert läge. *Grenna* är egentligen ingen stad: det är en flock af landthus, strödda i täcka trädgårdar, på en grön, sluttande sjöstrand och med en bergskedja till förmur mot stormarna. *Grenna* är Sveriges *Meillerie*. Den fyrkantiga, ihåliga ruinen af *Brahehus* höjer sig på den fortlöpande bergsryggen, till höger om vägen, då man passerat *Grenna*, hvarifrån den tydligt och prydligt synes. Omgifningen gör den pittoresk, men dess form är just icke vacker, och klippan, hvarpå den ligger, är kal och stel. Hela denna nejd är en af de skönaste i Skandinavien: det är ett litet Söder midt i Norden.

Men de Svenska Bönderne? Och dessa Bonddrängar? Ofta är jag frestad att taga dem för djur, och jag vet ej rätt, om jag skall frukta eller föraakta dem. Stundom tänker jag: hvad hindrar den besten att genast slå mig ihjäl? Förståndet hindrar honom visserligen icke. Stundom tänker jag, då jag hör dem tala (d. ä. framstöta några råa, vidriga ljud, utan accent, utan tecken till annat lif än det animaliska): "hur många linjer skilja hans ståndpunkt på bildningens bana från Karaibens eller Eskimåens?"

Men, mången gång, liksom i afton, då jag såg Gästgifvaren i *Hålkaberg* silfverhårig sitta i sin snygga, varma stuga, i aftonsolens sken, och lugn blicka utåt *Wetterns* glittrande böljor, är jag färdig att falla ned och tillbedja den Svenska Bonden såsom den *ende Vise*.

Jag hade från *Hålkaberg* hit till *Ösjö* en rask gosse och en präktig häst. Nu hvilar jag vid *Ösjö*, det trefligaste och snyggaste nattqvarter jag haft, sedan jag var på *Trollenäs*. Hvita lakan, ett fint örngott, prydt med spetsar, och ett mjukt bolster inbjuda mig till sömn, efter en mödosam dag på de infernaliska kärrorna. Värdens unga dotter har undfägnat mig med ägg och chocolade. Jag är trött, och klockan är half tio. —

Den 16 September

sof jag i *Norrköping* och omfamnade följande dagen min Mor och min Syster i *Nyköping*.

Romfararens Återkomst.

Du blommande, glödande Söder, farväl!
Du tjuste mig ljuft; men jag blef ej din träl.
Jag smög mig min väg ur Sefirernas dansar,
Tog af mig de sköna, förtrollande kransar.
Jag tänkte på löftenas ord,
Tog stafven och vandrade åter mot Nord.

Till afsked jag offrade Latiens vår
Ur bröstet en suck och ur ögat en tår.
Men sucken förflög såsom morgonens töcken,
Och tåren försvann såsom dagg i en öken,
Och återföreningens hopp
Ur saknadens moln hof sitt anlete opp.

Ju längre mot Norden, mot hemmet jag kom,
Ju lugnare blef jag: jag såg mig ej om:
Och tanken på Södern, som brann i mitt sinne
Förklarades till ett belönande minne.
Förflyger det äfven? o nej!
Hvad menniskan mins, det förlorar hon ej.

En natt och ett haf nu allena det var,
Som skiljde min blick från hvad dyrast jag har.
Jag satt uppå däck i den stormiga natten,
En gungande flarn mellan himmel och vatten.
Jag såg med en innerlig lust,
Hur stormen mig vrok emot fädernas kust.

När sol gick ur böljan, på stranden jag stod,
Då tändes af heliga känslor mitt blod.
Ren hösten tog kronan af sommarn i Norden;
Dock var det mig varmt på den älskade jorden.
Der kärleken blommande står,
Den gulnande hösten blir äfven en vår.

Ej Romerska tempel och lagrar jag såg:
En hydda så stilla på näset der låg.
Dock smälte mitt hjerta — jag vet icke huru —
De tysta, högtidliga skogar af furu,
Mot himmelen lyftande sig,
Som Göthiska tempel omfamnade mig.

Och floden, som klar mellan alarna sprang,
Och Svearnas språk med sin manliga klang,
De mossiga klippor, så djerfva och branta,
Jag hälsade alla som gamla bekanta:
Och Fädernas heliga namn
Jag läste som stjernor i himmelens famn.

Det vördade, älskade fann jag igen:
Min moder, min syster och mer än en vän.
Två vänner har griften ren slutit i famnen:
De slumra så roligt; men minnet och namnen,
Dem gömma vi, Svea! ännu:
Jag minnes dem båda; det ena mins du.

På marken har vissnat mång tusende ros
Och luftslott i mängd gått med vinden sin kos.
Af alla de blommor, min sångmö mig födde,
Och kring sig med sorglös förvägenhet strödde,
Har mången förlorat sitt doft:
Förglömts och förvissnat och sjunkit till stoft.

En ros jag dock vet, så förklarad och ren,
Omstrålad af morgonens fagraste sken.
Beslöjad hon stod, när jag for, i sin knoppning,
Men nu är hon blomma och heter *Förhoppning*.
Vid Tibern stå blommor också;
Nu ser jag, att *Minnet* var skönast ändå.

Skönlockigt är *Minnet*, med rodnande kind,
Det värmer, som Söderns balsamiska vind.
Dess språk som en röst ur Elysium klingar:
Det lyfter och lyfts på osynliga vingar.
Det byter en verld med ett ord:
Det bygger en hydda af palmer i Nord.

Så blomma, Italien! fast icke för mig.
Jag älskar dig högt; men jag saknar ej dig.
Låt vestan och svanorna föra till Norden
Om våren en hälsning från classiska jorden!
Och blande sig mildt i min sång
En flägt från din kust, der jag drömde en gång!

Mitt minne jag helgar åt allt hvad jag rönt
I verlden af stort eller ädelt och skönt.
Min kärlek är Svensk. Invid Scandiens hjerta
Jag sjunger min fröjd och förtiger min smärta.
Mitt hopp är att dö i mitt land,
Med klingande lyran ännu i min hand.

Slut.

Rättelser.

Sid.	97	rad	12	står *de*	läs *du*
—	99	—	24	— *gång,*	— *gång*
—	111	—	3	— *fortsattes*	— *fortsatte*
—	171	—	6	— *Sonnett*	— *Sonett.*
—	176	—	8	— *Cato*	— *Cato,*
—	188	—	5 o. 16	— *Domen*	— *Dómen*
—	206	—	30	— *löffaktigt*	— *löffattigt*
—	286	—	11	— *hörde,*	— *hörde*
—	287	—	3	— *Zweiter*	— *zweiter*
—	292	—	27	— *cacavit.*	— *cacarit.*
—	386	—	20	— *föreföll*	— *föreföllo*

6000062761
Göteborgs universitetsbibliotek